

ASSAIG DE DIALECTOLOGIA GESTUAL

**Aproximació pragmàtica al repertori bàsic
d'emblemes del català de Barcelona**

Lluís Payrató

Tesi doctoral dirigida pel
Dr. Jaume Mascaró i Pons

Universitat de Barcelona
Setembre de 1988

"Si no ho ha dit amb paraules,
ho ha dit amb la mirada."

Pompeu Fabra, Diccionari General
de la Llengua Catalana (s.v. dir)

INDEX

Preàmbul

1a PART

1. INTRODUCCIO

1.1. Objectius de l'estudi	7
1.1.1. Objectiu principal	7
1.1.2. Objectius complementaris	9
1.2. Marc i característiques de l'estudi	10

2. CATEGORITZACIONS I DEFINICIONS DEL GEST

2.1. La noció de <u>gest</u>	12
2.2. La categorització del gest	14
2.2.1. De la retòrica clàssica al segle XVIII	14
2.2.2. El segle XIX	17
2.2.3. El segle XX	20
2.2.3.1. La proposta d'Efron (1941)	22
2.2.3.2. La proposta d'Ekman i Friesen (1969)..	24
2.3. La definició de <u>gest</u>	27

3. L'EMBLEMA O GEST AUTONOM

3.0. Introducció	32
3.1. L'emblema segons Ekman i Friesen (1969)	34
3.2. Altres propostes	36
3.3. Tipus d'emblemes	41
3.4. Metodologia en la recerca d'emblemes	47

2a PART

4. LINGUISTICA I COMUNICACIO NO VERBAL

4.0. Introducció	50
4.1. La teoria gestual de l'origen del llenguatge	51
4.2. La metodologia lingüística i l'anàlisi de la gestualitat	56
4.3. Els llenguatges de signes	60

5. LES CIENCIES DEL LLenguATGE I L'ESTUDI DE LA GESTUALITAT

5.0. Introducció	63
5.1. Paralingüística	65
5.1.0. Introducció	65
5.1.1. Comunicació i comunicació (no) verbal	67
5.1.2. Llenguatge, parallenguatge i cinèsica	70
5.1.3. Trets paralingüístics	72
5.2. Antropologia lingüística	74
5.2.0. Introducció	74
5.2.1. Apunts històrics	76
5.2.2. Comparacions interculturals	80
5.3. Dialectologia i geografia lingüística	83
5.3.1. Esbós històric	83
5.3.2. Geografia gestual a Europa	87
5.3.2.1. Ambit i característiques de l'estudi.	87
5.3.2.2. Distribució geogràfica dels emblemes.	87
5.4. Psicolingüística i neurolingüística	100
5.4.1. Producció i comprensió (no) verbals	100
5.4.2. Cervell, llenguatge i gest	107
5.5. Pragmàtica i sociolingüística	111
5.5.1. Interrelacions i sincronies entre la gestualitat i la parla	111
5.5.2. Funcions interactives de la gestualitat	114
5.5.3. Gest i actes de parla	117
5.5.3.1. Camins de síntesi	120
5.6. Lingüística aplicada	125
5.6.1. Gestualitat i ensenyament	125
5.6.2. Lexicografia gestual	127

3a PART

6.	BASES PER A L'ESTABLIMENT DEL REPERTORI D'EMBLEMES CATALANS	
6.1.	Reculls i estudis sobre el gest als PP.CC.	133
6.2.	Bases teòriques de la investigació	141
6.3.	Aspectes metodològics	144
6.3.0.	Introducció	144
6.3.1.	Establiment del repertori provisional	145
6.3.1.1.	Fonts i unitats seleccionades	145
6.3.1.2.	Repertori provisional	148
6.3.2.	Enquesta de codificació	157
6.3.2.1.	Informants	158
6.3.2.2.	Model	160
6.3.2.3.	Qüestionari de codificació	162
6.3.3.	Enquesta de decodificació	184
6.3.3.1.	Repertori provisional bàsic	186
6.3.3.2.	Qüestionari de decodificació	194
7.	ANALISI DE LA MOSTRA	
7.0.	Introducció	200
7.1.	Unitats. Reculls i comentaris	202
7.1.1.	Repertori bàsic	202
7.1.2.	Repertori complementari	310
7.1.2.1.	Pseudoemblemes (Unitats amb un nivell reduït de codificació i amb un nivell de decodificació no inferior al 40%)	310
7.1.2.2.	Unitats no codificades i amb un nivell de decodificació no inferior al 40%.	370
7.1.3.	Altres unitats	375
7.1.3.1.	Unitats molt ambigües i/o amb nivells de (de)codificació molt reduïts..	375
7.2.	Classificació i comentaris	423
7.2.0.	Introducció	423
7.2.1.	Classificacions	426
8.	CLOENDA	437
	<u>Bibliografia</u>	441

PREAMBUL

Es un deure i un plaer al mateix temps fer constar els nombrosos ajuts que he rebut al llarg de la realització d'aquest treball. Primer de tot, el de familiars, companys, estudiants i amics: m'agradaria que tots se sentissin al.ludits en aquest record de conjunt. En particular, agraeixo els comentaris i les observacions de tota mena que m'han fet molts col.legues de la Secció de Lingüística Catalana i d'altres Departaments de la Facultat de Filologia de la Universitat de Barcelona.

He de dir a continuació que, sense el seu director, Dr. Jaume Mascaró, aquesta tesi simplement no hauria existit. Em refereixo als seus treballs previs a l'elaboració d'aquest estudi, i també a l'interès que hi ha mostrat i a l'ajuda de tota mena, intel.lectual i material, que n'he rebut.

D'altra banda, si aquesta tesi s'ha fet realitat ha estat igualment gràcies a una beca de la Fundació Jaume Bofill. Agraeixo sincerament als qui la presideixen la confiança que van dipositar en aquest treball, i, a tots els que hi treballen, el tracte tan humà que m'han ofert.

Per últim, l'autor té un deute importantíssim amb totes les persones que s'han prestat a fer d'informants. Sense elles l'aventura de la investigació efectuada no hauria tingut sentit.

1a PART

1. INTRODUCCIO

1.1. OBJECTIUS DE L'ESTUDI

1.1.1. Objectiu principal

L'objectiu fonamental de la investigació recollida en aquest treball és establir un primer repertori dels emblemes o gestos autònoms utilitzats conjuntament o associadament amb la llengua catalana, representada pel català parlat a la ciutat de Barcelona.

Emblema és la denominació actualment més comuna d'un tipus específic de gestos, els quals, com es veurà, reuneixen uns atributs determinats: poden ser reemplaçats amb facilitat i precisió per un mot o una frase (sense que s'alteri l'essència de l'acte comunicatiu realitzat), són deliberadament intencionals (o comunicatius), poden substituir la parla, és a dir, usar-se amb independència de l'expressió verbal, i són propis --per bé que no necessàriament exclusius-- d'una cultura, d'una comunitat lingüística o d'un grup de parlants en particular. Altres denominacions utilitzades amb major o menor freqüència per identificar aquesta categoria gestual --la més lingüística sens dubte entre totes les no verbals-- són les de gest simbòlic, gest semiòtic, quasi-lingüístic i gest autònom. Aquests diversos adjectius deixen entreveure ja en certa mesura les característiques dels actes no verbals objecte d'estudi d'aquest treball.

La determinació dels gestos d'aquesta mena utilitzats en el cas de la llengua catalana suposa l'establiment del que a partir d'ara ja podem anomenar repertori d'emblemes catalans. El present estudi apunta, en concret, a establir un primer repertori bàsic d'aquests gestos associats al català parlat a la ciutat de Barcelona i, alhora, a assentar les bases necessàries per dur a terme anàlisis d'abast més ampli aplicables a totes les terres de parla

catalana. La investigació s'ha de considerar, en aquest sentit, com una fase --imprescindible i provisional al mateix temps-- d'un projecte més general i amb objectius més ambiciosos, centrats en els dos vessants següents:

- (a) La descripció d'uns mecanismes (inclosa la seva variació) associats amb la llengua catalana, especialment amb el seu registre col·loquial, o sigui, la modalitat (funcional) oral, espontània, informal i interactiva d'aquesta llengua.
- (b) La caracterització i l'anàlisi d'un sistema comunicatiu que constitueix un aspecte més de la cultura catalana, entesa en el sentit concret de repertori comunicatiu a què recorren els parlants catalans.

Els resultats obtinguts pel que fa a l'objectiu principal descrit es recullen a la tercera part del treball (capítols 6, 7 i 8), al llarg de la qual s'exposaran, successivament:

- (1) Les bases teòriques que s'han pres com a punt de partida en l'estudi i en la confecció del repertori provisional, a partir de les fonts bibliogràfiques existents (d'àmbit català o culturalment afí) i de l'observació directa i l'experiència.
- (2) La recerca empírica duta a terme, amb especial atenció a la metodologia seguida, la qual es concreta en una doble enquesta (de codificació i decodificació) sobre un grup d'informants barcelonins (vint persones compreses en un reduït marge d'edat --de 26 a 38 anys-- i de característiques socials i culturals molt similars).
- (3) L'anàlisi de la mostra considerada com a repertori bàsic, que implica l'estudi particular de cada gest (descripció, significat(s), mots o frases amb què s'acompanya, etc.), i l'estudi dels fenòmens de variació observables en el repertori establert.

1.1.2. Objectius complementaris

L'assoliment de l'objectiu fonamental exposat aconsellava de fer com a passa prèvia l'estudi de tot un seguit de qüestions de caire teòric relacionades estretament amb l'objecte de la investigació. La presentació d'aquestes qüestions centra els objectius complementaris del treball:

- (1) En primer lloc, l'exposició del context general en què se situa l'estudi, que s'exposa a la primera part i que comporta la reflexió sobre el fenomen del gest, la seva categorització, i la delimitació d'una categoria gestual autònoma (capítols 2 i 3).
- (2) En segon lloc, l'exposició i anàlisi dels punts de contacte entre l'estudi dels fenòmens verbals o lingüístics i l'estudi de la comunicació no verbal, presentat al llarg de la segona part del treball. Aquesta part, més genèrica en conjunt que la primera, aborda qüestions com la teoria gestual de l'origen del llenguatge, la metodologia lingüística aplicada a l'anàlisi de la gestualitat, els llenguatges de signes (capítol 4), i, en definitiva, intenta explicitar les relacions i els lligams entre la paraula i el gest, dos mitjans indispensables al servei de la comunicació humana que, molt sovint, s'usen de forma complementària i és bo per tant que es contemplin i s'analitzin conjuntament (capítol 5). S'ha prestat una atenció especial als camps en què conflueixen l'estudi del gest i les àrees de la lingüística interessades per l'ús lingüístic (pragmàtica, sociolingüística i dialectologia, sobretot), esbossant el terreny que hem anomenat dialectologia gestual.

1.2. MARC I CARACTERISTIQUES DE L'ESTUDI

Aquest treball s'emmarca dins del conjunt d'estudis tendents a l'establiment dels corpus d'emblemes que es poden prendre com a repertoris representatius d'una llengua o d'una cultura determinada. Tret d'algunes contribucions aïllades, d'indubtable valor històric i documental, el cert és que aquests estudis s'han desenvolupat especialment d'una trentena d'anys ençà, i, si bé no conformen un marc enterament homogeni --ni en la forma ni en els continguts-- mantenen unes clares relacions entre ells, permeten ja unes primeres indagacions contrastives, i participen d'unes bases teòriques i d'una metodologia similars.

En conjunt, aquest desenvolupament ha estat propiciat pel gran interès que ha suscitat l'estudi dels fenòmens relacionats amb la comunicació, sobretot a partir de la segona meitat del segle actual. En particular, però, l'establiment d'un camp d'investigació centrat en l'anomenada comunicació no verbal ha resultat decisiu en el progrés dels estudis sobre el gest, que fins aleshores havia estat tractat quasi sempre com a fenomen aïllat, descontextualitzat.

Tot i aquest procés de contextualització epistemològica, el gest --i en especial l'emblema-- continua sent avui un terreny d'investigació típicament interdisciplinari, obert molt més enllà de l'estricta comunicació no verbal. Així, sobre el gest recau la mirada de la psicologia i la psiquiatria, de l'etologia, de la sociologia i, naturalment, com a codi comunicatiu, de la semiòtica. Des de la lingüística s'ha sentit també en nombroses ocasions un viu interès per aquest fenomen, tradicionalment des de les àrees de la dialectologia i l'antropologia lingüística, més recentment des de la sociolingüística, la pragmàtica i la lingüística aplicada. En el panorama actual de les ciències del llenguatge, l'estudi de la gestualitat --o si més no d'una part prou important d'aquesta gestualitat-- s'ha revelat, en definitiva, com un complement necessari a l'hora de descriure i analitzar el potencial comunicatiu humà i l'ús que se'n fa, tot plegat aplicable a àrees com l'anàlisi de la conversa, de la parla en conjunt i de les varietats col·loquials en particular, a l'estudi dels llenguatges de signes i, fins i tot, a la lexicografia, com demostren els nombrosos diccionaris publicats sobre la matèria.

La característica de constituir un camp cruïlla de disciplines permet, lògicament, enfocar el fenomen de la gestualitat des de perspectives diverses, per bé que no contradictòries. En aquest sentit cal apuntar que, dins del marc de les ciències socials que se n'ocupen, el punt de vista que domina aquesta investigació és el corresponent a la lingüística, i més en concret a la pragmàtica: un punt de vista funcional sobre els signes comunicatius en relació al seu ús i als usuaris que se'n serveixen. Aquest fet no representa cap menyspreu --ni tan sols oblit-- de la resta de perspectives, sinó senzillament una orientació i una directriu, ambdues en funció d'uns interessos i d'uns objectius ja esmentats.

Per últim, convé també d'assenyalar que l'especificitat del tema en si, conjuntament amb el fet que en el cas concret de la llengua catalana comptem només amb algun estudi espars que s'hi dedica, fan que una investigació com la present adquireixi uns condicionaments molt determinats, per raó dels quals el mot assaig figura com a inici del títol del treball. Tanmateix, i com ja s'ha indicat, l'establiment d'un primer repertori gestual català és, des d'un punt de vista teòric i metodològic, la passa inicial imprescindible a fi de poder emprendre d'altres investigacions, d'abast --pel que fa a les variables generacionals, geogràfiques i socials-- superior, que confirmin o contradiguin les dades que aquí s'exposaran. La nostra intenció és, doncs, que aquestes dades serveixin com a punt de referència útil i fiable d'aquests futurs estudis, els quals hauran de completar algun dia el repertori de gestos emblemàtics usats al llarg del Paísos Catalans.

2. CATEGORITZACIONS I CLASSIFICACIONS DEL GEST

2.1. LA NOCIO DE GEST

La consulta de qualsevol diccionari d'ús corrent fa veure que la noció ordinària de gest no gaudeix de l'adequació teòrica que requeriria dins del marc d'una teoria o d'una descripció tècnica. La definició que en dona el Diccionari de la Llengua catalana és una bona mostra d'aquesta circumstància:

"gest m 1 Moviment del braç, del cap, del cos, etc, <sic!> que expressa certs pensaments, certs sentiments, que fa més expressiu el llenguatge."¹

Un etcètera sempre molesta en una definició tècnica, malgrat que pugui resultar còmode a un lexicògraf que treballa sobre el llenguatge corrent. La concepció que es descobreix darrere el significat ordinari de gest és en molts sentits similar a la que es descobreix darrere el de paraula. En tots dos casos sembla pressuposar-se que es tracta d'entitats fàcilment aïllables, segurament mínimes, amb significat, i amb caràcter componencial: el llenguatge verbal està constituït per un conjunt de paraules, i la gestualitat per un conjunt de gestos.

La pressuposició és òbviamment ingènua i insostenible, i els trencacolls històrics que ha provocat a la lingüística el terme paraula troben anàlegs en els que ha fet néixer el terme gest en els estudis sobre la comunicació humana. El repàs --sintètic-- d'aquests que s'emprèn a continuació serveix per constatar uns problemes que encara avui són font de nombrosos debats. El cert és que la categorització

¹ Vegeu d'altres definicions d'aquesta mena i una discussió que segueix la línia insinuada en aquest apartat a Payrató (1985a). Pel que fa a tot aquest segon capítol cal tenir en compte fonamentalment el que s'exposa a Mascaró (1980).

i classificació de la gestualitat humana no es pot considerar encara un problema resolt. Una definició concreta de gest --més enllà de la de moviment del cos expressiu o significatiu, que considerarem per ara que és la implícita-- no es pot formular sense solucionar, ni que sigui d'una manera provisional, la qüestió anterior. Definició i delimitació esdevenen en aquest sentit gairebé perfectes sinònims.

2.2. LA CATEGORITZACIO DEL GEST

2.2.1. De la retòrica clàssica al segle XVIII

Tret d'algunes referències més o menys indirectes en els tractats de Retòrica i Poètica d'Aristòtil, la primera classificació i categorització del gest s'ha d'atribuir a Ciceró, que, al llibre tercer de De oratore, distingeix l'expressió pròpiament dita de l'exposició o representació. Amb les paraules d'Efron (1941:226):

"Para Cicerón el gesto real es aquel tipo de movimiento que expresa las operaciones internas de la mente; un signo natural externo de las affectionum animi, a diferencia del signo pictórico que no hace más que expresar los objetos del pensar; a este último lo llama gestus scenicus, propio del actor pero inadecuado para el orador."

La distinció es dibuixa entre els conceptes de significatio i demonstratio, i serà recollida per Quintilià, que, al llibre onzè de De Institutione Oratoria, separa els gestos que acompanyen naturalment les paraules dels que donen a entendre les coses per imitació.

Meo-Zilio (1961), reconstruint una línia històrica, ha emparentat aquesta categorització amb les corresponents a estudis molt posteriors, en concret els d'Engel (1785-6), Gratiolet (1865), Darwin (1872), i amb la seva pròpia proposta, de manera que la categorització gestual es pot esquematitzar d'aquesta forma:

<u>Engel</u>	<u>Gratiolet</u>	<u>Darwin</u>
expressius	simbòlics	heretats
pictòrics	metafòrics	convencionals
<u>Mallery</u>	<u>Meo-Zilio</u>	
instintius	expressius	
convencionals	expositius	

Realment, el salt entre la retòrica clàssica² i el segle XVIII sembla força justificable, però als efectes d'aquest treball cal esmentar almenys una obra pont, que no recull Meo-Zilio, de notable influència posterior: es tracta de la Chirologia: or the Natural Language of the Hand and Chironomia: or the Art of Manual Rhetoric, de John Bulwer, publicada l'any 1644, i que constitueix una de les primeres monografies sobre el gest.³ Amb les paraules de Cleary, encarregat de la reedició de 1972, "is a thorough and systematic treatise on the movements of the hands and fingers, first, in relation to natural significations, and then in relation to artistic usage in public address" (ix).

El tractat de Bulwer és, exposant-ho sintèticament, una obra sobre l'elocució centrada en la gesticulació de les mans i els braços de l'orador. S'aparta de la tradició fisiognomista encetada per Aristòtil i s'inscriu més aviat en la de la retòrica ciceroniana. L'interès per l'ordenació de l'àrea de la gestualitat manual, però, no porta l'autor a aprofundir la categorització apuntada pels retòrics clàssics. En aquest respecte, la passa següent no arriba fins a l'obra de Johann Jakob Engel.

A les Ideen zu einer Mimik de J.J. Engel (1785-6) es reprèn la categorització clàssica entre representació (o exposició) i expressió. Bühler (1933), que estudia l'obra d'Engel dins el context històric de la fisiognomonia i la patognòmica, comenta:

"Exponer significa en él 'pintar'; los ademanes pictóricos o 'modeladores' constituyen la primera clase fundamental de los signos mímicos, y los gestos expresivos, la segunda. Adúcese como differentia específica [...]: 'La pintura es para mí [...] aquella exposición sensible de la cosa misma que el alma piensa; expresión, toda exposición sensible del estado de ánimo en que el alma piensa aquella cosa: Exposición del estado íntegro en que su pensamiento la coloca'.

² Vegeu sobre les fonts i la tradició de la retòrica Barthes (1970) i Kennedy (1972).

³ Si no la primera, almenys la segona, donat l'antecedent, apuntat per Morris et al. (1979), de l'obra del jesuïta francès Cresollius: Vacationes Autumnales sive De Perfecta Oratoris Actione et Pronunciatione. París, 1620. Aquest mateix any es publicava a Madrid la primera obra sobre l'ensenyament de llenguatges gestuals als sords: J.P. Bonet, Reduction de las letras y arte para enseñar a ablar los mudos [sic]. Madrid, 1620.

Estos son los axiomas capitales en las Ideas para una mímica." (59)

La categorització d'Engel es completa amb la subdivisió dels gestos expressius en voluntaris, anàlegs i fisiològics. Els primers són els inicis de l'acció (per exemple en el cas de beure), els segons, els que reflecteixen moviments interns (com l'evolució del pensament), i els tercers, els que van acompanyats d'una reacció fisiològica determinada (com ara ruboritzar-se, cf. Bühler (1933:66)).

2.2.2. El segle XIX

El pas següent a l'obra d'Engel, pel que fa a la qüestió examinada, suposa també un salt considerable, fins a la frontera del segle XX, i ve representat per la Völkerpsychologie. I. Die Sprache de W. Wundt (1900).⁴ Entremig, les aportacions de Bell, Piderit, Duchenne, Gratiolet i Darwin no alteren l'essència de la categorització descrita.

Així, Charles Bell dóna una visió de la gestualitat connectada amb l'art, a cavall entre la perspectiva d'un metge, la d'un biòleg, i la d'un artista.⁵ Piderit centra la seva investigació en els moviments mínics de la cara i la seva fisiologia⁶, i Duchenne i Gratiolet,⁷ metges també com els dos anteriors, continuen interessant-se pels aspectes fisiognòmics i fisiològics. Gratiolet arriba a proposar una classificació dels moviments prou complexa, i amb una terminologia no gaire afortunada: moviments prosbòlics (adaptacions dels òrgans dels sentits), simpatètics (o concomitants: reaccions conjuntes dels òrgans del cos), simbòlics (o anàlegs, lligats a la fantasia) i finalment moviments metafòrics (associats amb el pensament).

Charles Darwin, per la seva part, obre un nou període en la història de la biologia i de la ciència en conjunt, i pel que fa a l'aspecte estudiat, la seva obra deixa contàn-

⁴ La segona edició, corregida, és de 1904. Una traducció anglesa del capítol 2 es troba a The Language of Gestures. La Haia, Mouton, 1973.

⁵ The Anatomy and Philosophy of Expression as connected with the fine Arts. Londres, J. Murray, 1806. Pel que fa a aquest període i als autors esmentats, veg. Bühler (1933), en què s'estudien amb deteniment.

⁶ Wissenschaftliches System der Mimik und Physiognomik, 1867. Veg. d'altres referències bibliogràfiques a Bühler (1933:97).

⁷ G.B. Duchenne: Mecanisme de la physiognomie humaine ou analyse électrophysiologique de l'expression des passions. Avec un atlas composé de 74 figures électrophysiologiques photographiés. París, 1872, i L.P. Gratiolet: De la physiognomie et des mouvements d'expression. París, Hetzel, [1865].

cia de la distinció entre gestos heretats i convencionals.⁸ Bo serà també d'apuntar que el seu és el primer plantejament etològic en l'estudi de les conductes gestuals, de manera que els estudis d'etologia del segle actual el podran considerar amb raó com un il.lustre precedent. En el cas de Wundt, per últim, trobem pròpiament l'avenç en el procés de categorització del gest a què ens referíem més amunt. Wundt modifica substancialment la categorització apuntada pels retòrics, deixa de banda el tipus d'expressivitat reflectida en els moviments (aspecte fonamental en les classificacions d'Engel i de Gratiolet), i se centra per primera vegada en el caràcter signic dels elements gestuals, oferint-ne una classificació en tres grups (quatre de facto):

- 1) Gestos demonstratius: són els primaris, els més simples en l'intent de comunicació. La forma més elemental d'aquesta mena seria la de mostrar un objecte assenyalant-lo.
- 2) Gestos imitatius o descriptius: desenvolupaments de moviments originàriament d'imitació, i que poden dividir-se en:
 - 2a) Indicatus: descriptius d'un objecte, que és "dibuixat" gestualment, amb un dit o amb les mans (cf. el cas d'una esfera, o el signe de cornut).
 - 2b) Connotatius: en els quals una característica secundària de l'objecte substituït es pren com el seu representant arbitrari (cf. el cas d'aixecar el barret per home, en el llenguatge dels sords-muts).
- 3) Gestos simbòlics: es refereixen indirectament al que representen, evoquen idees per associació (cf. el sí i el no fets amb moviments del cap).

Si la classificació de Wundt resulta molt més adequada que les anteriors és gràcies a la seva fonamentació. En efecte, si s'examinen amb deteniment els tres grans grups apuntats, s'hi descobreix una anticipació de la tricotomia essencial de la semiòtica quant al caràcter signic. Charles S. Peirce (1931-5), en la fonamentació d'aquesta disciplina, parlarà justament de tres tipus de signes ("quelcom que representa quelcom per a algú en algun aspecte o caràcter",

⁸ The Expression of the Emotions in Man and Animals. Londres, J. Murray, 1872.

244) segons la relació establerta entre l'objecte substituïdor (el vehicle de signe) i l'objecte substituït:

- 1) Els índexs, en què la relació és de contigüïtat (el fum i el foc, el dit i la cosa assenyalada, els deíctics en el llenguatge verbal).
- 2) Les icones, en què la relació és de semblança (una fotografia i la persona fotografiada, una quantitat i els dits que la indiquen, les onomatopeies en el llenguatge oral).
- 3) Els símbols, en què la relació és convencional (el llum vermell com a senyal de pas prohibit, aixecar el polze amb el puny tancat com a mostra de perfecció o acord, la gairebé totalitat dels signes lingüístics de les llengües naturals).

La categorització de Wundt és una autèntica anticipació d'aquesta trilogia semiòtica, recollida també posteriorment per Hecaen (1967), i dona constància per primera vegada, d'una manera explícita, d'una classe simbòlica d'unitats gestuals. Més encara, deixa entreveure ja un problema que ha promogut força controvèrsies: el de la iconicitat versus el simbolisme. El grup 2b) de gestos connotatius de Wundt representa el punt d'inflexió entre la segona i la tercera categories gestuals, però posa en dubte el plantejament mateix, en la mesura que insinua que en realitat no existeix un salt entre aquestes agrupacions sinó una transició. La constatació d'aquest fet, del caràcter gradual de la relació entre la iconicitat i el simbolisme,⁹ portarà al llarg del segle XX a l'aprofundiment de les distincions de Wundt i a l'establiment d'una categorització gestual més flexible i funcional, tot plegat dins d'un marc de referència més ambiciós i epistemològicament més productiu, que és el de la comunicació no verbal. Les dues passes següents a l'obra de Wundt, pel que fa a la categorització del gest, encara es poden determinar amb gran exactitud, i es corresponen amb els plantejaments d'Efron (1941) i d'Ekman i Friesen (1969).¹⁰

⁹ Cf. sobre aquesta qüestió el que s'exposa a Kendon (1981a:5.3.) i a Bouissac, Herzfeld i Posner (eds.) (1986).

¹⁰ Ens referim a D. Efron: Gesture and Environment. Nova York, King's Crown Press, 1941, i a P. Ekman i W.V. Friesen: "The repertoire of non verbal behavior: categories, origins, usage and coding". Semiotica 1 (1969), 49-97.

2.2.3. El segle XX

L'obra de Wundt (1900) és en molts sentits, i no només en el temporal, el punt d'unió entre els estudis del segle XX i els anteriors, en especial els tractats sobre l'expressió del segle XIX. Dues consideracions cal fer d'entrada quan es contempla el conjunt d'estudis que han nascut al llarg del segle actual. La primera, purament quantitativa, és la de la seva proliferació. La segona, en relació al progrés dels estudis, la contextualització del fenomen del gest. Al seu torn, dos períodes històrics poden ser distingits a fi d'ordenar cronològicament el material d'estudi:

- a) El primer arriba fins a la segona guerra mundial, i representa la continuació dels treballs anteriors sense canvis substancials fins a l'obra d'Efron (1941), malgrat recopilacions i aportacions prou importants com les de Cocchiara (1932) i Critchley (1939).¹¹
- b) El segon període s'inicia amb el tractat de Ruesch i Kees (1956), en què apareixen per primera vegada en el

¹¹ Ens referim a G. Cocchiara: Il linguaggio del gesto. Torí, Bocca, 1932, i M. Critchley: The language of gesture. Londres, E. Arnold, 1939, dues obres amb un precedent destacat a les acaballes del segle XIX: el tractat sobre el gest a les cultures grega i romana de K. Sittl: Die Gebärden der Griechen und Römer. Leipzig, 1890. En aquest camp, el primer recull sobre els gestos d'una cultura determinada, però, és encara anterior: la recopilació de gestos italians (napolitans) duta a terme per Andrea de Jorio i publicada l'any 1832: La mimica degli antichi investigata nel gestire napoletano. Nàpols, Stamperia e Cartiera del Fibreno. D'altres obres precedents no esmentades la revisió de les quals pot permetre un seguiment històric més detallat de la qüestió són les d'Austin (1806), Bacon (1875), Kleinpaul (1888), Hacks (1892) i Ott (1892). Pel que fa als aspectes històrics, cf. com a estudis, a part els citats, Reinach (1924), Romeo (1978), Kendon (1982), Winkin (1983) i Schmitt (ed.) (1984).

títol d'un llibre els termes comunicació no verbal,¹² i representa de fet l'establiment i consolidació d'aquesta modalitat comunicativa com a camp d'estudi interdisciplinari.

Aquest caràcter interdisciplinari fa que, ordenacions cronològiques a part, calgui parlar en aquest segon període d'aproximacions diferents --des de perspectives i amb objectius diferents-- a l'estudi de la gestualitat. Sobre la comunicació no verbal recaurà l'atenció d'etòlegs, psicòlegs i psiquiatres, de lingüistes, antropòlegs i semiòtics, i el progrés dels estudis, després del seu esclat sobretot al llarg de la dècada del setanta, es veurà frenat precisament per l'excessiva diversitat de mètodes i de plantejaments.¹³

Malgrat tot, en referència al problema de la categorització del gest, un punt d'acord es pot situar, per sobre de les múltiples tendències divergents, en la proposta d'Ekman i Friesen (1969), que, conjuntament amb la predecessora d'Efron (1941), serà examinada a continuació.

¹² J. Ruesch i W. Kees: Nonverbal Communication: Notes on the Visual Perception of Human Relations. Berkeley. University of California Press, 1956.

¹³ La proliferació dels estudis es reflecteix naturalment en la proliferació de manuals i obres de divulgació sobre el tema. D'aquestes últimes, no sempre gaire fiables, es poden esmentar les de Fast (1970), Davis (1971), Nierenberg i Calero (1971), Morris (1977), Montagu & Matson (1979), Guiraud (1980) i Pease (1981). Entre els manuals més destacables, veg. les obres de Mehrabian (1972), Ricci-Bitti & Cortesi (1977), Knapp (1978) i Poyatos (1983), que no es queden en simples obres de divulgació i mostren amb rigor la complexitat del camp d'estudi. La diversitat de perspectives apuntada es fa palesa repassant algunes de les recopilacions més destacades d'estudis: Hinde (ed.) (1972), Weitz (ed.) (1979), Key (ed.) (1980), Raffler-Engel (ed.) (1980), Schiefelbusch (ed.) (1980), Kendon (ed.) (1981), Key (ed.) (1981), Wiemann i Harrison (eds.) (1983), Wolfgang (ed.) (1979, 1984), Siegman i Feldstein (eds.) (1987) i Poyatos (ed.) (1988). Quant a la metodologia, veg. sobretot Scherer i Ekman (eds.) (1982), i, pel que fa a reculls bibliogràfics, cf. Hayes (1957), Davis (1972), Key (1977) i Davis i Skupien (eds.) (1982).

2.2.3.1. La categorització d'Efron (1941)

La proposta de David Efron (1941) és la primera que va acompanyada d'un estudi empíric extens i rigorós, al qual s'aplica. Es redueix, de fet, als moviments manuals i del cap, i es desenvolupa al llarg de tres eixos:¹⁴

- a) Espàcio-temporal: Efron estudia en primer terme els aspectes espacials i temporals del gest, entès aquest simplement en qualitat de moviment:
- 1) Radi (mida, eix del moviment).
 - 2) Forma (recta, el·líptica...).
 - 3) Ela (respecte al locutor i a l'oient).
 - 4) Parts corporals (implicades: cap, dits...).
 - 5) Tempo (tipus de transicions).
- b) Interlocucional: en aquest nivell s'estudien els aspectes interactius del gest:
- 1) Familiaritat (amb l'interlocutor).
 - 2) Gesticulació simultània (de la resta d'interlocutors).
 - 3) Geografia col·loquial (ús de l'espai i la distància entre els interlocutors).
 - 4) Gesticulació amb objectes.
- c) Lingüístic: per últim, Efron considera el significat referencial del gest, i estableix la següent classificació:
- 1) Lògico-discursius: gestos que es refereixen al curs del procés ideacional:
 - a) Batutes: marquen amb les mans les etapes successives de l'activitat mental.
 - b) Ideogràfics: esbossen en l'aire la direcció del pensament.
 - 2) Objectius: tenen significat independent del discurs, i es poden subdividir en:

¹⁴ Cf. l'anàlisi d'Ekman (1970), que seguim, reproduint-la d'una forma sintetitzada.

- a) Deíctics: indiquen un objecte que es troba present.
- b) Pictogràfics: mostren visualment el que signifiquen:
 - I) Iconogràfics: descriuen la forma d'un objecte.
 - II) Quinetogràfics: descriuen una acció corporal.
- c) Emblemàtics o simbòlics: sense relació morfològica amb el que representen.

Per primera vegada disposem, doncs, d'una categorització que recull els vessants físic, contextual i significatiu de les unitats gestuals, i que és fàcilment aplicable a les mostres empíriques tot ordenant-les. Ekman i Friesen (1969) recolliran aquesta classificació i la resituaran en un context més ampli: el de la comunicació no verbal. El progrés del seu plantejament respecte al d'Efron prové d'aquest fet, justament, ja que la recontextualització del fenomen permet una categorització més fonamentada i funcional, un aspecte oblidat en les classificacions anteriors i desdibuixat en la d'Efron.

2.2.3.2. La categorització d'Ekman i Friesen (1969)

La fonamentació duta a terme per Paul Ekman i Wallace V. Friesen (1969)¹⁵ es basa en tres criteris explícits: l'origen, l'ús i la codificació dels actes no verbals. Els vessants recollits ara, doncs, els podríem considerar com l'etiològic i físic, el funcional i el semiòtic, i per tant són més amplis que els que hem apuntat més amunt com a subjacents a la categorització d'Efron. Aquest fet és el que determina que la proposta d'Ekman i Friesen permeti un enquadrament molt adequat --i força flexible-- de les mostres empíriques. La combinació dels criteris esmentats porta els autors a la distinció de cinc categories bàsiques, definides originalment en els termes presentats en el quadre de la pàgina següent:

¹⁵ Per bé que es prou recent, aquest treball es pot considerar ja avui un clàssic dins els estudis de comunicació no verbal. Malgrat que sempre apareix citat amb la data de 1969, val la pena esmentar que una versió preliminar de l'article va ser presentada com a comunicació al simposi "Teoría de la comunicación y modelos lingüísticos en ciencias sociales", celebrat a l'octubre de 1967 al Centro de Investigaciones Sociales del Instituto Torcuato

	EMBLEMS	ILLUSTRATORS : Batons, Ideographs, Deictic, Spatial, Kinetographs, Pictographs	REGULATORS	AFFECT DISPLAYS	ADAPTORS : Self-, Alter- & Object
AGE: External conditions	Most frequent when verbal channel blocked; also related to demographic variables	May vary with enthusiasm or excitement; varies with setting and demographic variables	Vary with and partially define roles, orientation of interaction; vary with demographic variables	Culture, social class & family define affects appropriate for certain settings; display rules incorporate social norms about affect displays	Self adaptors inhibited by conversations, but still prevalent. Adaptors triggered by a feeling, attitude
Relation to words	high agreement about verbal definition; can be replaced by word or phrase	directly tied to speech, illustrate message content, or rhythmically accent or trace ideas	maintain and regulate back-and-forth conversational flow, not tied to specifics of speech	can repeat, augment, contradict or be unrelated to verbal affective statement	can be triggered by verbal behavior in present situation which is associated with conditions when adaptive habit first learned
awareness	usually as aware as choice of words	within awareness, not as explicit as emblems	periphery of awareness; difficult to inhibit	often highly aware of affect once displayed, but can occur without any awareness	typically not aware of adaptors, although tend to conceal and inhibit
intention to communicate	usually intended to communicate	intentional to help communicate, not as deliberate as emblems	over-learned habits that are almost involuntary	often not intended to communicate but can be; subject to inhibition; can be dissimulated	rarely intended to communicate
receiver feedback	visual attention and direct comment.	visual attention and some direct comment or response	other interactant very responsive to, but rarely directly comments on	greater receiver attention; can or cannot be direct comment on	other interactant rarely comments on, and politeness implies lack of attention to
type of information	more shared than idiosyncratic, typically communicative, informative & interactive	more shared than idiosyncratic; informative, often interactive & communicative	more shared than idiosyncratic; by definition interactive, usually informative, not often communicative	both shared & idiosyncratic; informative, can be interactive, communicative only in simulations	both shared & idiosyncratic; often informative, not usually interactive, rarely communicative

	EMBLEMS	ILLUSTRATORS Batons, Ideographs, Deictic, Spatial, Kinetographs, Pictographs	REGULATORS	AFFECT DISPLAYS	ADAPTORS Self-, Alter- & Object-
CODING:	Some arbitrarily; some iconic (pictorial, kinetic, spatial) usually not intrinsic. Iconic can be decoded, at least in part, by a foreign culture.	Batons & ideographs: rhythmic/iconic; pictographs: pictorial/iconic; deictics: pointing/intrinsic; spatial & kinetographs: iconic or intrinsic. Vary with culture, social class, etc.	Arbitrary, iconic or intrinsic; we have not clearly specified. Vary cross-culturally and source of misunderstanding which is often not recognized.	Some intrinsic, may be iconic as result of display rules; perhaps some arbitrary. Some evokers, blends, display rules & consequences vary within and between cultures.	Intrinsic/kinetic or tend to be iconic when fragmented by time. Some similar, some differ across cultures.
ORIGINS:	Culture specific learning; specifically taught as verbal language taught.	Socially learned by imitation; vary with ethnicity; cultural and social class differences in type and frequency	Learned but we have not specified when.	Relationship between facial musculature & affect and some of the evokers neurophysiologically programmed. Some evokers, blends, display rules, consequences socially learned.	Habits first learned to deal with sensation, excretion, ingestion, grooming, affect; or to maintain prototypic interpersonal relationships; or to perform instrumental task.
OVERLAP:	Can be based on affect display, or adaptors.	Kinetographs can include an adaptor	All other categories can serve as regulators; but we call acts regulators only if they are not part of another category.		

El quadre anterior es pot completar amb una subcategorització dels il·lustradors més afinada, oferta per Ekman (1980:98), en què reprèn i amplia la d'Efron apuntada més amunt. Els il·lustradors són la classe més propera a la dels emblemes, però queden lligats directament al missatge verbal, i es poden arreglar al llarg dels tipus següents:

- Batutes (batons): moviments que accentuen una paraula en particular.
- Subratlladors (underliners): moviments que emfasitzen una frase, clàusula, oració o grup d'oracions.
- Ideògrafs (ideographs): moviments que indiquen el camí o direcció del pensament.
- Quinetògrafs (kinetographs): moviments que representen una acció del cos o una acció no humana.
- Pictògrafs (pictographs): moviments que dibuixen en l'aire la forma del referent.
- Rítmics (rhythmics): moviments que representen el ritme o marxa d'un esdeveniment.
- Espacials (spatials): moviments que representen una relació espacial.
- Deíctics (deictics): moviments que apunten al referent.

Les investigacions sobre comunicació no verbal a partir de la dècada dels setanta tindran --majoritàriament-- en el quadre exposat anteriorment el seu punt de referència principal. Malgrat certes modificacions de matís --algunes dels autors mateixos--, la categorització de les unitats no verbals en emblemes, il·lustradors, reguladors, adaptadors i manifestacions d'estats d'ànim continua sent avui la més lúcida i aclaridora entre totes les proposades. També és a partir d'aquesta categorització, amb el guany d'un marc de referència de prou abast, que s'insinua la possibilitat d'obrir un camí cap a una categoria de gestos autònoms, amb característiques semiòtiques molt similars a les dels materials comunicatius verbals, és a dir, a la verbalitat oral de les llengües naturals. Aquest camí passa, però, inevitablement, per replantejar, a la llum de la categorització apuntada, què cal entendre exactament per gest.

2.3. LA DEFINICIO DE GEST

La categorització d'Ekman i Friesen (1969) suposa de fet la substitució en un camp d'estudi d'un terme corrent (gest) per un de tècnic (acte no verbal, acompanyat de les denominacions de les categories subsegüents: emblema, il·lustrador...). Cal preguntar-se ara si, després de l'avenç indiscutible que ha representat el treball d'Ekman i Friesen en l'anàlisi de la comunicació no verbal, té gaire sentit continuar emprant aquell terme tradicional, i cal concretar, almenys, en quin(s) sentit(s) pot ser utilitzat.

El paral·lel esbossat a l'apartat 2.1. entre gest i paraula es repeteix ara pel que fa a l'evolució dels estudis que s'hi han referit: la substitució anterior és força equiparable a la de paraula per morfema. Però el cert és que molts lingüistes continuen parlant de paraules (amb l'adequació teòrica que sigui) i, de la mateixa manera, molts estudiosos de la comunicació no verbal ho fan de gestos. En definitiva, s'entreu que ens trobem davant de termes molt còmodes, que solen utilitzar-se mentre no cal un determinat grau de tecnicisme.

Tal com també s'ha apuntat a # 2.1., la definició implícita de gest en el repàs efectuat als apartats precedents és la de moviment del cos expressiu o significatiu. Les variants d'aquesta definició són nombroses, però la gran majoria no la modifiquen substancialment, sinó només en matisos. Algunes l'han alterat buscant-ne una tecnicificació, però sense gaire èxit. Ja Marañón (1937:5-8), per exemple, entenia que "gesto es toda expresión de las pasiones y sentimientos, hágalo la cara, la mano o el cuerpo". Aquest autor aplicà una distinció potencial de la llengua (espanyola) al fenomen, i diferencià, en els gestos de la cara, entre visaje, mueca i mohín. Finalment apuntà que "entendemos por "gesto" la traducción material de un estado de ánimo, por los medios habituales de la expresión emotiva, ya los contemplemos ejecutar o ya los imaginemos, a la vista de una actitud social determinada". Rossell (1930:123), en el marc d'una teoria racial-espiritualista de la gestualitat (veg. # 5.3.2.), incideix també en aquest aspecte de l'expressió "interna" que vehicula el gest:

"Els gestos --per aquest mot s'ha d'entendre tota mena d'expressió corpòria amb exclusió de la paraula, però

sí el to-- [sic] són l'expressió de la vida interna de l'individu que es manifesta a l'exterior."

Un intent semblant al de Marañón de precisió de la definició de gest recolzat en el llenguatge corrent es troba a Flachskamp (1938:1-4). Aquest autor defineix el gest com un "movimiento que se produce en la capa del porte exterior", i es basa en la distinció lèxica de l'alemany entre Gebärde i Geste, difícil de reproduir en les llengües romàniques (tot i que a vegades s'ha intentat distingir, per exemple en castellà, gesto de ademán). Flachskamp apunta:

"El alemán llama 'Gebärden' a los gestos del miedo, del horror, como los de la alegría, del encanto [...]. En todos estos casos 'Gebärde' significa lo que en español 'porte', 'hábito', 'peculiaridad individual'."

En canvi, l'alemany Gesten s'identifica, per exemple, amb els moviments propis de qui desconeix una llengua estrangera i intenta explicar-se davant d'un parlant d'aquesta llengua, o també amb els signes del llenguatge dels sords-muts:

"La 'Gebärde' se da espontáneamente; es sintomática; en cambio el gesto se hace, puede ser dirigido o impedido o reproducido, es disponible, funciona. Es cuestión puramente psicológica discernir en un movimiento dado si se trata de un ademán ('Gebärde') o de un gesto respectivamente."

Una proposta terminològica notablement diferent, però que com les dues precedents tampoc no ha tingut ressò en els estudis posteriors, es deu a Critchley (1939:12):

"It would be better to restrict the word 'pantomime' to that variety of dumb-show which aims at expressing an idea, while 'gesture' or its diminutive 'gesticulation' should be made to connote those movements, particularly of the hands and face, which accompany speech for the purpose of emphasis. Pantomime is silent acting, while gesture is merely a kind of italicized speech."

Convé recordar, arran d'aquesta citació de Critchley, que la tradició d'estudis sobre l'expressió distingeix entre mímica (moviments expressius del rostre) i pantomímica (de la resta del cos), malgrat que aquest últim terme, etimològicament, fa referència justament a la totalitat del cos.

Cocchiara (1932:32), en canvi, posava l'èmfasi en la distinció entre gest i reacció emotiva, amb una proposta que entronca en part amb la categorització clàssica vista a l'apartat anterior i que sí ha estat acceptada generalment pels estudis que el seguiran:

"Mentre il gesto, infatti, secondo noi, 'è un movimento intenzionale a scopo di espressione' la reazione emotiva, che solo impropriamente si chiama gesto, manca, appunto, d'un significato intenzionale."

Aquesta línia sembla l'única possibilitat de precisar el sentit de la noció de gest, situant-la a cavall entre el significat del mot corrent i un significat pròpiament tècnic. Meo-Zilio (1961:78) corregeix la definició de Cocchiara però en segueix l'esperit, i entén per gest un "movimiento extralingüístico intencional cuyo objeto es la expresión". Kendon (1981:28), per últim, ha culminat aquest camí sintetitzant el que la major part d'estudis consideren avui com a gest:

"A gesture is usually deemed to be an action by which a thought, feeling, or intention is given conventional and voluntary expression. Gestures are thus considered to be different from expressions of emotion, involuntary mannerisms, however revealing, and actions that are taken in the pursuit of some practical aim, however informative such actions may be."

Una mica més afinades són encara les definicions posteriors del mateix autor:

"The word 'gesture' in this chapter will be taken to mean any visible action by which meaning is given voluntary expression. 'Gesture' is to be considered separate from emotional expression; it also does not include those various minor tics, mannerisms, or 'nervous movements' which, though informative to the eye of another, are not treated in interaction as part of the individual's intended 'official' or 'given' expression. Practical actions will also not be considered as gestures, even if, as is sometimes the case, such action have an expressive purpose. Only if a person is seen to pantomime a practical action will this be considered a part of gesture." (Kendon 1983:13)

"I use the term "gesture" to refer to any instance in which visible action is mobilized in the service or producing an explicit communicative act, typically

addressed to another, regarded by the other (and by the actor) as being guided by an openly acknowledged intention, and treated as conveying some meaning beyond or apart from the action itself." (Kendon 1984:81)

El gest queda emmarcat així com a acte comunicatiu, entesa la comunicació en el sentit de transmissió deliberada i intencional d'informació. Tant remarcable com l'aspecte de la intencionalitat és l'èmfasi que Kendon atorga també al paper dels participants (i en un moment donat, receptors) en la interacció:

"The term 'gesture' will be used to mean any distinct bodily action that is regarded by participants as being directly involved in the process of deliberate utterance. Gesture, in my use of the term, comprises visible bodily action that is regarded by participants having 'given' (Goffman 1963) or intended communication as its primary function. [...] Bodily actions that are deemed to be produced in the service of such deliberate or intended communication --whether or not they are produced in association with spoken utterance-- will be referred to here as 'gesture'." (Kendon 1985:215-216)

Per bé que Kendon és sens dubte l'autor que ha sabut salvar millor el compromís entre el significat del mot corrent i una definició tècnica, val la pena esmentar també que no s'està d'apuntar que "An exact definition is not possible [...]" (1983:13). En efecte, les fronteres d'aquest fenomen amb d'altres del món no verbal no són sempre clares, sinó que es presenten sovint força difuminades. Tanmateix no sembla possible anar més enllà, i aquesta alternativa, condensada en les definicions precedents, serà la seguida en aquest treball perquè s'apareix com la més entenimentada i profitosa. Al capdavall, suposa la "recontextualització" del fenomen del gest en el marc de conjunt de la comunicació no verbal, aspecte no tingut en compte per la majoria de les apuntades al llarg d'aquest apartat. Al marge seu només quedarien l'alternativa d'atorgar a gest definicions tècniques particulars, representables per exemple amb la de Critchley esmentada més amunt, o bé la d'aliniar gest amb d'altres nocions, siguin diferents, com en el cas de Poyatos (1976), que proposa parlar de gestos, maneres i postures,¹⁶ o

¹⁶ Poyatos (1976:128-9) defineix el gest com "a conscious or unconscious body movement made mainly with the head, the face alone or the limbs, learned or somatogenic, and serving as a primarily communicative tool, dependent or independent from verbal language, either simultaneous or

siguin especificacions del mateix terme, cas que ens porta a parlar, com fa Kendon mateix, del gest autònom. Aquesta és la línia que se segueix en el capítol següent, centrat en les unitats gestuals comunicatives (intencionals), significatives i independents de l'expressió verbal.

alternating with it, and modified by the conditioning background. Examples: smiles, eye movements, a gesture of beckoning, a nervous tic, etc." Aquest concepte es distingeix així del de manera (com a actitud del cos preferentment apresada i codificada socialment, com la manera de menjar a taula, de saludar o esternudar) i del de postura (com a posició del cos, més aviat estàtica però resultant d'un gest o d'una manera prèvia). Cf. també sobre aquesta distinció Poyatos (1988c:41).

3. L'EMBLEMA O GEST AUTONOM

3.0. INTRODUCCIO

Si en el capítol anterior s'ha establert un paral·lelisme entre les nocions de paraula i gest, en el present es podria dibuixar-ne un entre el camí que porta a l'establiment del morfema lliure, com a unitat gramatical i significativa mínima, i el gest autònom o emblema, com a unitat gestual amb significat que pot aparèixer de forma aïllada. Aquesta característica va unida, en el cas del gest, a la capacitat substitutòria de la parla. De fet, la possibilitat de substituir --i no merament acompanyar-- el material verbal ha estat el criteri principal a l'hora d'atorgar a certs actes no verbals la categoria d'emblemes, però d'altres factors --sobretot la convencionalitat, la intencionalitat comunicativa i el tipus de codificació de l'acte (icònica o simbòlica, bàsicament)-- es barregen amb l'anterior en els diferents plantejaments de la qüestió, el repàs dels quals, que es du a terme a continuació, explica alhora les diverses denominacions aplicades a aquesta mena d'actes no verbals: gestos simbòlics, folclòrics, semiòtics, quasi-lingüístics, emblemes, i gestos autònoms o de substitució.

Així, Gratiolet (1865) va parlar ja de gestos simbòlics, però en un sentit molt peculiar (el de gestos anàlegs, lligats a la fantasia, cf. # 2.2.2.), de manera que no és fins a l'obra de Wundt on es troba per primera vegada una concepció del gest simbòlic en el sentit de signe arbitrari, és a dir, no relacionat --per semblança o contigüitat-- amb el seu significat (cf. # 2.2.2.).

Hayes (1940:245) es referí als gestos folclòrics en un sentit semblant, tot separant-los dels tècnics i dels autístics (o nerviosos).¹ Rabanales (1954-5) i Meo-Zilio

¹ Barakat (1973:765-8) seguirà la seva línia parlant de quatre grups generals de gestos: 1) autístics (o personals); 2) induïts culturalment o determinats; 3) tècnics i 4) semiòtics o folclòrics. Els dos últims grups són els que tenen capacitat substitutòria de la parla, però presenten diferències pel que fa a l'ús: "The primary differences between the two types are simply that technical gestures

(1961) han continuat utilitzant la denominació de simbòlics, el primer situant els gestos d'aquesta mena al costat dels descriptius i dels indicatius, i el segon, després de criticar la proposta de Rabanales, considerant-los gestos representatius i abstractes.

El terme emblema per referir-se a aquest conjunt de gestos --significatius, convencionals i arbitraris-- apareix per primer cop a l'obra d'Efron (1941), que l'utilitza justament com a sinònim de gest simbòlic. En l'esquema recollit al subapartat 2.2.3.1. es pot observar que, després de separar els gestos lògics o discursius dels objectius (que tenen significat independent de la parla), els gestos simbòlics o emblemàtics es consideren una subclasse entre els d'aquest últim grup, al costat dels deíctics (assenyaladors) i dels fisiogràfics (que mostren visualment el que signifiquen). En contrast amb aquestes dues modalitats, el gest simbòlic o emblemàtic "representa ya sea un objeto visual o lógico mediante una forma pictórica o no pictórica que no tiene relación morfológica con la cosa representada" (104). Tanmateix, Efron ja s'adonà que la condició de tenir o no tenir relació morfològica amb la cosa representada --criteri de delimitació emprat en la classificació-- no s'acomplia (o no s'incomplia) sempre de forma absoluta, sinó que actuava de manera gradual: "[...] hay ciertos casos en que el gesto simbólico tiene una relación descriptiva parcial con la cosa representada. Estos movimientos "híbridos" (desde el punto de vista referencial) son muy difíciles de clasificar, pues pertenecen a dos categorías diferentes" (227). Aquest punt en particular és el que va moure Ekman i Friesen a eixamplar la noció d'emblema en la seva proposta de 1969.

are part of a greater system of silent communication that may be used to signal messages with some order to them, whereas semiotic gestures are part of a group of gestures that are diverse and fragmented in meaning; that is, they may not be placed in any order to convey complex messages such as one might do with technical gestures. In addition, semiotic gestures are more subject to change in meanings than technical gestures, although the physical configuration rarely change. Semiotic gestures are also handed down from generation to generation as part of a culture's store of traditions; thus, semiotic gestures are known and used by a larger segment of members of a culture than technical gestures whose use is limited to small professional groups."

3.1. L'EMBLEMA SEGONS EKMAN I FRIESEN (1969)

D'acord amb el quadre exposat al subapartat 2.2.3.2., l'emblema és entès per Ekman i Friesen com un acte no verbal amb les següents característiques:

A) Pel que fa a l'ús:

- Són molt freqüents quan el canal verbal és bloquejat.
- Es relacionen amb variables demogràfiques.
- Hi ha un alt acord quant a la seva definició verbal.
- Són tan conscients com l'elecció de paraules.
- Estan destinats a comunicar.
- Hi ha retroalimentació per part del receptor: atenció visual i comentaris.
- Transmeten un tipus d'informació compartida més que no pas idiosincràtica; són comunicatius, informatius i interactius.

B) Pel que fa a la codificació, els emblemes poden ser icònics o arbitraris (codificació que els autors agrupen sota el lema de codificació extrínseca). En canvi, en la proposta d'Efron, com ja s'ha indicat, l'emblema quedava restringit als signes arbitraris. Un tercer tipus de codificació --anomenada intrínseca per Ekman i Friesen-- només es dona molt rarament en els actes emblemàtics: és la d'aquells actes en què coincideixen de fet significat i significat (per exemple donar un cop de puny, una agressió). La raó per la qual un emblema es codifica intrínsecament només en casos excepcionals s'ha de buscar, segons Ekman i Friesen, en l'ús comunicatiu d'aquestes unitats, el qual comporta gairebé inevitablement --el cert és que els autors no donen cap exemple d'emblema codificat intrínsecament-- una estilització i una abstracció de l'acte, i, per consegüent, una codificació, si més no, icònica (el puny tancat amenaçant, posem per cas, en lloc de l'agressió).²

² Vegeu la crítica inclosa a Verón et al. (1971) sobre aquest punt (cf. la nota 15, # 2.2.3.2.). De fet, la codificació intrínseca té un cert sentit sobretot en els emblemes que procedeixen de les manifestacions d'estat d'ànim i/o que hi conflueixen, però fora d'aquest cas la discussió sobre la dicotomia extrínseca/intrínseca esdevé estèril, i deriva --amb més profit-- cap a una en què els extrems serien els conceptes de substitució i contigüitat.

C) Pel que fa als origens, per últim, Ekman i Friesen apunten que els emblemes s'aprenen al si d'una cultura específica, i s'ensenyen igual que el llenguatge verbal.

Entre les característiques apuntades, la facilitat per reemplaçar verbalment el gest sembla que és, segons els autors, la més definidora de la categoria:

"Emblems are those nonverbal acts which have a direct verbal translation, or dictionary definition, usually consisting of a word or two, or perhaps a phrase. This verbal definition or translation of the emblem is well known by all members of a group, class or culture."
(63)

Aquest aspecte serà justament el que es donarà com a primer tret en un treball posterior dels mateixos autors, en què introdueixen lleugeres modificacions en la definició:

"Emblems are those nonverbal acts (a) which have a direct verbal translation usually consisting of a word or two, or a phrase, (b) for which this precise meaning is known by most or all members of a group, class, subculture or culture, (c) which are most often deliberately used with the conscious intent to send a particular message to other person(s), (d) for which the person(s) who sees the emblem usually not only knows the emblem's message but also knows that it was deliberately sent to him, and (e) for which the sender usually takes responsibility for having made that communication. A further touchstone of an emblem is whether it can be replaced by a word or two, its message verbalized without substantially modifying the conversation." (Ekman i Friesen 1972:357)

La categoria dels emblemes establerta per Ekman i Friesen ha estat comunament acceptada en els estudis posteriors, igual que el conjunt de la categorització proposada. Tanmateix, alguns plantejaments han matisat la proposta suggerida o han preferit opcions terminològiques diferents. Entre aquests, que es comenten a l'apartat següent, val la pena destacar almenys els de Wiener et al. (1972), Dahan i Cosnier (1977:2055) i Cosnier (1985), Poyatos (1983) i el que reflecteixen els diversos i recents treballs de Kendon.

3.2. ALTRES PROPOSTES

Wiener et al. (1972), en un treball publicat poc després del d'Ekman i Friesen (1969), presenten una proposta en què els emblemes es corresponen de fet amb la categoria del que anomenen gestos pantomímics (A1), mentre que la resta (a part els pantomímics improvisats, no convencionalitzats) es correspondrien al seu torn amb els il·lustradors d'Ekman i Friesen (veg. la classificació del subapartat 2.2.3.2.):

A. PANTOMIMIC GESTURES

1. Formal pantomimic gestures
2. Improvisational pantomimic gestures

B. SEMANTIC MODIFYING AND RELATIONAL GESTURES

1. Deictic movements
2. Orientation of palms
3. Semantic forms
 - a. Circling gestures
 - b. Oscillation gestures
 - c. Arrhythmic chopping gestures
 - d. Rhythmic chopping gestures
 - e. Expansion-contraction gestures

Dahan i Cosnier (1977:2055), en lloc de la denominació d'emblema, prefereixen utilitzar el terme quasi-lingüístic, referit als gestos que defineixen com:

"'patterns' mimogestuels permettant la communication sans l'usage de la parole. Ils peuvent cependant coexister avec elle pour la renforcer, la compléter ou la contredire".

En un treball posterior, Cosnier (1985:694) defineix els quasi-lingüístics com gestos "de forme et d'utilisation conventionnelles selon la culture, qui peuvent être utilisés indépendamment de la parole, bien qu'ils aient souvent une expression verbale équivalente [...]". La concepció d'aquesta categoria s'entén millor si s'observa com queda enquadrada respecte a la resta de classes gestuals distingides per Cosnier (1985:694), que es presenten en el quadre següent:

QUASI LINGUISTIQUES

SYLLINGUISTIQUES (associés nécessairement à la parole)	<u>Rhonogènes</u> <u>Coverbaux</u>
Gestes "communicatifs"	- Paraverbaux Intonatifs Idéographiques - Expressifs - Illustratifs Déictiques Spatiographiques Kinemimiques Pictomimiques
SYNCHRONISATEURS (assurant l'interaction)	<u>Phatiques</u> <u>Régulateurs</u>
Gestes "extra- communicatifs"	- De confort - Autocentrés - Ludique

Poyatos (1983:4.) i (1988c:61-67), per la seva part, manté una categorització inspirada en la d'Ekman i Friesen (1969), tot respectant en aquest cas el terme emblena. La resta de categories que ajuden a definir --per exclusió-- l'emblemàtica, i en especial els il.lustradors, es poden arrengrerar en la seva proposta de la manera següent (respectem, com en els casos anteriors, les denominacions originals):

- 1) Emblems
- 2) Illustrators
 - Language markers
 - Space markers
 - Time markers
 - Deictics
 - Pictographs
 - Echoics
 - Kinetographs
 - Kinephonographs
 - Ideographs
 - Event tracers
 - Identifiers

- 3) Externalizers
- 4) Adaptors
 - Self-adaptors
 - Body-adaptors
 - Alter-adaptors
 - Object-adaptors
- 5) Regulators
- 6) Emotional displays

L'emblema sembla, en definitiva, el representant d'una categoria aïllable sense excessives controvèrsies, fora de les purament terminològiques. De fet es repeteix, a vegades sota unes denominacions diferents, el tret gràcies al qual unes unitats gestuals poden funcionar com a expressions completes, plenes en elles mateixes, independentment de la parla (per bé que, a més, la puguin modificar o completar). En d'altres paraules, aquestes unitats gaudeixen d'un grau d'autonomia funcional que sembla assolir gairebé el màxim permisible en els contextos de la interacció humana (donada la interconnexió dels diversos sistemes que la fan possible, cf. el capítol 5), i que és comparable en molts aspectes al que demostren, per exemple, les frases fetes o els refranys en el llenguatge verbal. Entre els autors que han ofert alternatives diferents --terminològicament-- a la proposta d'Ekman i Friesen, Kendon (1983:40) és l'autor de la que segurament pot considerar-se més afortunada i, per descomptat, més transparent: la de denominar aquestes unitats precisament gestos autònoms:

"Autonomous gestures have been termed emblems by Ekman, and this usage has been widely followed in recent years. I prefer the term here proposed, however, because it is purely descriptive. Unlike the term 'emblem', it implies nothing about the semiotic character of such gestures. Furthermore, the word 'emblem' has a well-established use in common parlance, and it seems inappropriate to make a technical term out of it (Efron's 'emblematic gesture' would have been better). In addition, by referring to such gestures as 'autonomous' the possibility that some gestures may be more autonomous than others is admitted. The term 'emblem' is categorical. Terms that suggest the positioning of phenomena along dimensions of variations are, in general, to be preferred."

Posteriorment Kendon (1984:94) i (1986:7-8) ha ampliat aquesta proposta terminològica afegint-hi la denominació (aparentment menys entenedora) de gestos citables (quotable gestures), tot distingint-los categòricament --i aquest aspecte sí que resulta transcendent-- dels que acompanyen

forçosament la parla, els quals s'inclouen sota el rètol de gesticulació (gesticulation).³

El concepte de gest citabile, però, és més restringit en realitat que el de gest autònom, de manera que retornem a una categoria més semblant encara a la de l'emblema original d'Ekman i Friesen (1969):

"I suggest the term "quotable gesture" to refer to just those gestures which can be "quoted" and have been listed by various writers as stable forms. Not all "autonomous gestures" can be quoted. A "quotable gesture" is in many ways very similar to Ekman's concept of "emblem"." (Kendon 1984:94).

No queda gaire clar, en principi, quins serien segons Kendon els gestos autònoms no citables, per bé que es pot suposar que es tracta d'emblemes amb un grau baix de convencionalització (i una reduïda capacitat d'autonomia respecte al discurs verbal). Aquest seria de fet el terreny de frontera entre els il·lustradors i els emblemes (definites segons Ekman i Friesen (1969), veg. el quadre de # 2.2.3.2.), terreny que es fa palès en l'anàlisi de les unitats dut a terme al llarg de la tercera part d'aquest treball (veg. el capítol 7). Els il·lustradors, en circumstàncies esporàdiques i excepcionals, poden utilitzar-se sense paraules (per exemple en indicar mesures), és a dir, emblematicar-se.

Als efectes d'aquest treball, però, els termes de gest autònom i d'emblema es prendran sempre com a sinònims sinó és que s'indica explícitament (en el possible camí acabat d'assenyalar) el contrari. La justificació del canvi terminològic proposat per Kendon és prou raonable, per bé que l'ús actual es decanti decididament pel terme emblema.

³ "[...] I refer to all gesturing that occurs in association with speech and that seems to be bound up with it as part of the total utterance as gesticulation" (Kendon 1987:75). Kendon (1986:7-8) apunta: "Gestures which are standardized in form and which can be quoted and glossed apart from a context of spoken utterance may be referred to as autonomous gestures or, perhaps better, quotable gestures (this includes, of course, those forms that are often referred to as emblems)." La proposta de Kendon en aquest sentit serà seguida al llarg del treball, de manera que d'ara endavant es reserva el terme gesticulació (enfront del genèric gestualitat) com a identificador del material gestual produït conjuntament amb el verbal, i que s'hi associa d'una forma ben estreta (veg. sobre aquesta qüestió # 5.5.).

el qual coexisteix, això sí, amb d'altres denominacions com les apuntades més amunt. El que sembla fora de tota mena de dubte, en definitiva, és que ara com ara qualsevol categorització de la gestualitat, qualsevol definició de gest, i qualsevol intent de delimitació d'una classe de gestos autònoms s'ha de realitzar a partir d'uns paràmetres funcionals i amb un mínim de flexibilitat, de manera que quedi recollida com a propietat d'un bon nombre d'entitats gestuals la capacitat d'actuar, en contextos diferents, com a representació de categories també diferents. Aquesta funcionalitat resulta fonamental en el cas de l'emblema, que esdevé un gest autònom sobretot justament perquè constitueix un acte funcional, i no pas per la seva morfologia concreta, malgrat que aquesta tingui un paper també en el procés. Aquest factor, que es posa de manifest al llarg de l'apartat 7.2., explica igualment la primacia de les classificacions pragmàtiques sobre les morfològiques.

Aquesta aspectes s'han tingut especialment en compte en l'establiment del repertori d'emblemes catalans exposat a la tercera part del treball (veg. els capítols 6 i 7), i, malgrat que fa perillar d'una manera prou òbvia el mateix concepte de categoria aplicat a l'aparent continuum de les mostres empíriques gestuals, sembla l'única via possible d'aprofundir la seva anàlisi. Per això mateix aquesta ha estat la via seguida en l'esmentada tercera part, amb el benentès que, quant a la terminologia, les denominacions d'emblema i de gest autònom alternen al llarg del treball: un emblema es defineix justament com un gest autònom --que pot donar-se amb independència del llenguatge verbal--, fet amb intenció de comunicar, propi d'una col·lectivitat, i amb un nucli significatiu que en possibilita una fàcil i breu traducció a una llengua natural i un reconeixement inequívoc per part del grup humà que l'utilitza.

3.3. TIPUS D'EMBLEMES

El plantejament exposat d'Ekman i Friesen porta a una distinció bàsica de dues menes d'emblemes: els codificats arbitràriament (simbòlics) i els codificats icònicament (que recullen alguna característica, en el significat gestual, del que signifiquen). Tanmateix, ja s'ha apuntat (cf. # 2.2.2.) que aquesta distinció s'ha d'entendre més com una gradació que com una autèntica categorització: els processos d'estilització i abstracció que expliquen la gènesi de molts emblemes condueixen a actes no verbals autònoms en què la semblança entre el vehicle de signe i el significat és una qüestió de grau. Calbris (1987:59) ha apuntat amb encert, en aquest sentit, que "l'analyse révèle le geste toujours mimétique, conventionnel même dans sa représentation du concret et motivé dans celle de l'abstrait", de forma que aquestes unitats comunicatives representarien alhora, en dos vessants complementaris i no pas contradictoris, la concreció de l'abstracte i la simbolització del concret (Calbris 1987:95).

No sembla per tant que aquest sigui un camí gaire productiu a l'hora de distingir diverses modalitats emblemàtiques, com tampoc no ho és el de sotmetre les unitats a una anàlisi basada en trets distintius, paral·lela a la que s'ha aplicat en lingüística al terreny fònic.⁴

Al marge d'aquestes alternatives, Johnson, Ekman i Friesen (1975) agruparen els emblemes en una sèrie de vuit àrees:

- Ordres o instruccions interpersonals.
- Estat físic (propi).
- Insults.
- Respostes.
- Estat emocional (propi).

⁴ Vegeu pel que fa a aquesta qüestió l'intent de Meozilio (1961a). Malgrat que és innegable que existeixen "trets distintius" entre els emblemes d'un repertori, el seu conjunt no forma un autèntic llenguatge, i les relacions que s'estableixen entre ells semblen lluny de reproduir les del terreny fonològic. Cf. també els comentaris en aquesta línia de # 7.2.1.

- Salutacions i comiats.
- Aspecte físic de la persona.
- Altres (emblemes no classificats).

Encara que els autors no ho esmentin, la classificació anterior descansa en una combinació de criteris temàtics (semàntics) i d'ús de les unitats (pragmàtics). El problema que es deriva de classificacions com l'apuntada, però, és la inconcreció de les àrees distingides (cf. "respostes" o "altres", sobretot). De fet, tant les classificacions semàntiques com les pragmàtiques dels emblemes no poden evitar una certa vaguetat, fruit de trets dels mateixos actes. Així, el significat d'un emblema, que es pot considerar pròpiament lèxic tal com apunta Kendon (1988),⁵ sol ser clar en referència a un nucli significatiu, però difícilment pot ser més concret (fora del context determinat en què s'ha emprat). L'ús, al seu torn, pot variar de manera que la mateixa unitat es pot trobar realitzant actes comunicatius diversos.

Un desenvolupament posterior al de Johnson, Ekman i Friesen (1975) que aconsegueix afinar-ne la classificació és el proposat per Dahan i Cosnier (1977: 2096-71), en el seu tractament dels quasi-lingüístics. La classificació separa quatre grans grups amb diferents subdivisions, combinant novament criteris semàntics i pragmàtics:

⁵ El títol de l'aportació de Kendon (1988) és prou explícit: "How Gestures Can Become Like Words". En efecte, determinats gestos, a partir d'un procés de convencionalització o emblematització, arriben a adquirir un significat i un valor funcional similar o idèntic al d'un mot o una frase. Un exemple trivial però força indicatiu d'aquest fenomen, en català, es troba en el cas d'un anunci televisiu (de propaganda institucional, concretament) en què la imatge mostra una mà en vertical tancada amb el polze aixecat, i el text verbal exposa: "El polze, serveix per dir "molt bé", l'índex per assenyalar [...]". La distinció entre un típic emblema ("O.K.!", "Perfecte!") i un típic il·lustrador (deíctic: assenyalar) queda així ben reflectida, i ens col·loca en l'eix ja esmentat (veg. la nota 2 de # 3.1.) que va de la substitució a la contigüïtat. Es comprendrà d'altra banda, atès el que s'ha comentat, que la consideració dels emblemes com a verbals o no verbals sigui més que discutible, i, en tot cas, objecte de controvèrsies donada l'ambigüïtat del terme verbal (cf. # 5.1.0. i 5.1.1.). L'emblema no és pròpiament verbal si entenem aquest terme com a sinònim de paraula o sistema lingüístic, però tant pel que fa al significat com a l'ús s'acosta molt més a un mot, a una frase feta o a una oració que no pas a la majoria d'altres senyals no verbals.

I. EXPRESSIUS

1. Expressions afectives
 - Deslligament (fr. détachement)
 - Desconcert, reflexió
 - Enuig
2. Apreciacions i comentaris
 - Declaratius amb connotació negativa
 - Declaratius neutres o positius

II. CONATIUS

1. Hostilitat i malvolença
2. Ordres
3. Cortesia, felicitacions

III. FATICS

1. Apreciacions i comentaris
 - Modeladors de la interacció
2. Salutacions
3. Deíctics
4. Diversos

IV. OPERATORIS

1. Accions
2. Apreciacions i comentaris
3. Deíctics quantitius

La classificació de Dahan i Cosnier sembla força més encertada que l'anterior, en la mesura que permet una distribució de les unitats més clara i adequada, en funció del seu ús. Justament, una classificació que permetés la contrastació dels repertoris d'emblemes s'hauria de plantejar inicialment amb criteris necessàriament funcionals. Kendon (1981b:141) i (1984:95) s'ha referit, en aquest sentit, al fet que el ventall de funcions que aconsegueixen els emblemes és en realitat molt restringit:

"In the great majority of cases they are concerned with the regulation of interpersonal relationship, with displays of one's own current mental or physical condition, or with an evaluative response to another. Forms that function simply as labels for objects or actions are very rare." (1984:95)

Després de l'anàlisi de diversos repertoris d'emblemes, Kendon destaca que el 80 % de les unitats fan referència a (A) la regulació de les relacions interpersonals, (B) la manifestació d'estats físics o mentals de l'emissor i a (C) respostes avaluadores d'accions o aparences d'altri. Tots

els repertoris analitzats inclouen en canvi molt pocs emblemes (D) nominals (amb la funció d'etiquetes d'objectes o accions), i aquestes dades semblen confirmar-se també en treballs com els de Morris et al. (1979) i Washabaugh (1986).

Aquest darrer plantejament esdevé molt interessant en la mesura que facilita una ràpida i relativament senzilla contrastació dels repertoris d'emblemes, la qual cosa permet al seu torn contemplar-ne les característiques essencials més enllà de les simples particularitats o coincidències (emblemes "locals" o "internacionals"), tot aportant així dades valuoses sobre els estils gestuals de cada comunitat.^e

Especialment interessant també en aquesta línia resulta el treball de Washabaugh (1986), estudi de la comunitat de sords a l'illa de Providence (a l'estat de Rhode Island), en la qual, contràriament al que és normal en aquestes circumstàncies, no s'ha desenvolupat (o adoptat) cap llenguatge de signes pròpiament dit, sinó una mena de sistema o conjunt d'emblemes, més rudimentari lògicament que els llenguatges habituals dels sords. En l'aparició d'aquest llenguatge es pot apuntar, seguint la línia descrita més amunt, que els emblemes reguladors (A) són els que han assolit un grau de convencionalització més alt, i per contra, els nominals (B), el més baix.

Els estudis d'aquesta mena porten a preguntar-se per què els emblemes s'han especialitzat --com a conductes comunicatives anàlogues als displays o exhibicions ritualitzades apuntats pels etòlegs en els repertoris comunicatius animals-- en aquest vessant i no en d'altres. Kendon (1981b:142-143) aporta cinc raons que ho expliquen, si més no en conjunt, i que alhora caracteritzen el mitjà d'expressió propi dels gestos autònoms:

- (1) Són més ràpids que la parla.
- (2) Són silencis (i poden usar-se per tant en contextos on la parla esdevé ineficaç).
- (3) Recorden més (que la parla) certes accions físiques (a a les quals es refereixen més o menys directament).
- (4) No necessiten tanta atenció (com la parla) per part del receptor.

^e Cf. el que s'apunta sobre aquesta qüestió, en relació al repertori català, al subapartat 7.2.1.

(5) Poden utilitzar-se a distància.⁷

Aquestes raons permeten explicar també el fet que, en l'ús col·loquial habitual, es detecten situacions en què els parlants semblen preferir declaradament l'ús d'emblemes al dels materials verbals equivalents (tant en un nivell significatiu com il·locutiu, veg. # 5.5.). Això suggereix que, al marge que l'emblema tingui la capacitat de substituir la parla en molts contextos, alternant-hi, en alguns es produeix una distribució complementària de materials verbals i gestuals, i que l'ús dels emblemes s'ha d'entendre per consegüent en aquestes ocasions com la concreció d'uns dispositius comunicatius autònoms i amb característiques peculiars, no sempre coincidents o intercanviables amb les dels elements verbals. En aquest sentit, un tipus de recerca que gairebé encara no s'ha iniciat,⁸ però que sens dubte esdevindrà bàsica, serà la d'analitzar l'emblema i caracteritzar-lo en els seus contextos d'ús, que no són altres, és clar, que els propis de la interacció humana.

Una última possibilitat de classificació dels gestos autònoms que val la pena d'esmentar, aquest cop de base morfològica i semàntica en lloc de pragmàtica, serveix per mostrar també la manera com solen originar-se aquestes unitats gestuals. Així, d'acord amb Kendon (1981b:152), cal distingir en primer lloc la base del referent gestual:

"The base of the gesture is the object, action, or (in some cases) abstract entity that the gestural form may be regarded as being modeled upon. The referent of the gesture is whatever the gesture is used to refer to."

En el cas del conegut emblema de victòria, per exemple, en què l'índex i el dit mig dibuixen una V, la lletra seria la base de l'emblema i el concepte de victòria el seu referent. Els emblemes es poden classificar, a partir d'aquesta distinció, en funció (1) dels tipus de base de què es deriven, (2) de les relacions entre les formes gestuals i les bases, i, per últim, (3) de les relacions entre les bases i els referents. El primer dels criteris sembla el més productiu a l'hora de concretar subclasses emblemàtiques. Kendon (1991b:153) distingeix sis tipus de base:

⁷ Aquest aspecte és fonamental, per exemple en el cas dels insults, probablement una de les subclasses més ben representades al llarg de tots els repertoris estudiats (i en especial en els mediterranis).

⁸ Vegeu tanmateix dos estudis que poden il·lustrar aquesta línia de recerca insinuada a Sherzer (1972) i Poggi (1984).

- (1) Accions interpersonals específiques
- (2) Moviments intencionals
- (3) Models d'acció que poden ser observats en d'altri
- (4) Objectes concrets
- (5) Objectes simbòlics
- (6) Entitats abstractes

Una exemplificació de les classificacions apuntades a partir del repertori bàsic establert per al català s'ofereix a la tercera part d'aquest treball (veg. # 7.2.1.). D'altres camins per classificar els actes no verbals emblemàtics des de les perspectives pragmàtica i sociolingüística s'exposaran a l'apartat 5.5., mentre que les possibilitats d'inventariar-los en forma de diccionari --amb l'atribució d'un lema, representatiu dels nuclis semàntics respectius-- s'analitzaran a l'apartat 5.6. i al llarg de la tercera part del treball.

3.4. METODOLOGIA EN LA RECERCA D'EMBLEMES

El problema de la metodologia en la recerca d'emblemes i en l'establiment dels repertoris propis de cada comunitat no ha despertat, lamentablement, l'atenció que hauria estat desitjable, ni, consegüentment, els treballs corresponents. Això pot explicar de passada que els estudis sobre l'establiment de repertoris emblemàtics no s'hagin coordinat pel que fa als mètodes, de manera que cadascun hagi tendit a utilitzar tècniques pròpies.

L'interès pels problemes metodològics en relació a la recollida de gestos autònoms es fa ben explícit per primera vegada a l'obra de l'antropòleg i folclorista Francis C. Hayes, autor a més del primer recull bibliogràfic sobre el gest.⁹ L'any 1940 Hayes titulava un dels seus articles d'una forma ben clara ("Should we have a dictionary of gestures?"), i gairebé vint anys més tard publicava la primera "Guía para el que recoge ademanes o gestos".¹⁰

Val a dir que aquest últim títol també resulta prou significatiu, i avança la proposta d'una feina de recollida de caire més aviat tradicional, fins i tot naïf, i amb clars paral·lels dialectològics. La llarga citació següent serveix per comprovar aquesta concepció:

"¿Cómo se recogen los ademanes? Es relativamente fácil. Uno se encuentra con pocos tropiezos. El método de recoger gestos es distinto del de la recolección de (digamos) canciones folklóricas. [...] No hay que viajar en mula a los lugares campestres ni buscar a gente del campo analfabeta. Se puede prescindir de máquinas, aunque sí puede ser útil una cámara fotográfica. No hay problemas de timidez en la persona como sucede en el caso cuando se recogen canciones y cuentos folklóricos. El único individuo de tipo de tragavirotas [sic] con quien me he encontrado, al recolectar ademanes, fué [sic] un conocido profesor francés. Pero a éste, al charlar de ciertos gestos de su juventud, le dominó su añoranza y sus memorias, y a los diez minutos estaba sentado como un Buda japonés en su pupitre indicándome

⁹ F. [C.] Hayes: "Gestures: A Working Bibliography". Southern Folklore Quarterly 21 (1957), 218-317.

¹⁰ Dins Folklore Americas 19 (1959), 1-6.

cómo de muchacho había insultado a su maestro por revancha con un gesto; a espaldas del profesor, por supuesto. Generalmente lo que necesita el que está a caza de gestos [sic!] es habilidad en entablar conversaciones casuales con gente extranjera, un esfuerzo de refrescar la memoria de éste hablando de ademanes familiares ya al recolector ("un clavo saca otro clavo, si no tiene revuelto el rabo"), y un lápiz y un cuaderno. Claro, es afortunado el que sabe dibujar. Pero es posible tomar notas rápidas y breves y después de la entrevista corregirlas y aumentarlas.

Naturalmente una actitud de simpatía y paciencia hace milagros [sic!], y frecuentemente es necesario decirle al interlocutor cuatro palabras sobre cómo se clasifican los ademanes en el estudio total del folclore; a saber, que se deben clasificar como subsección del habla popular." (Hayes 1959:3-4)

Cal reconèixer a Hayes el valor de peonar a l'hora de plantejar la qüestió de la recollida de material gestual, però és prou evident també que ho fa en uns termes que recorden els d'una guia per anar a collir bolets o a caçar papallones. En realitat les "caceres" gestuals demanen com a mínim --a més de simpatia i paciència, que mai no fan mal-- uns qüestionaris concrets, una tècnica de transcripció i determinats criteris pel que fa a la selecció dels informants.

Per bé que els mètodes de recollida de dades de la lingüística semblen aplicables en conjunt a la d'emblemes,¹¹ aquests presenten característiques que els fan, al capdavall, prou peculiars per demanar estudis propis. Malauradament, l'únic treball dedicat per complet als problemes que comporta l'establiment d'un repertori emblemàtic és el de Poyatos (1975), nascut com a article-ressenya de les obres d'Efron (1941), Green (1968) i Saitz i Cervenka (1973), i on es planteja de forma rigorosa, a part algunes qüestions de caire pròpiament teòric, tot allò que fa referència a les fonts de dades, els subjectes idonis, les tècniques d'enregistrament i la presentació dels materials.

Pel que fa en concret a aquest treball, i a l'establiment, doncs, d'un primer repertori bàsic d'emblemes catalans, la metodologia utilitzada s'inspira fonamentalment en la usada per Johnson, Ekman i Friesen (1975) en un estudi

¹¹ Contarello (1980:18) apunta justament que "i gesti emblematici, provvisti di significati condivisi dai membri di un gruppo, possono essere indagati allo stesso modo che gli elementi di una lingua [...]".

sobre els emblemes propis del Estats Units, i en el que es comenta a Ekman (1976). El procés seguit, que s'exposarà amb deteniment al llarg dels subapartats inclosos a 6.3., suposa la selecció d'un grup d'informants amb característiques similars (pel que fa a la procedència, edat, sexe i formació), i l'aplicació, en dues fases, a individus diferents, d'una primera enquesta de codificació (en què es demana als informants de produir emblemes a partir de contextos simulats) i d'una segona de decodificació¹² (en què al seu torn es demana als informants que identifiquin les unitats, presentades en forma de dibuix o fotografia o bé reproduïdes per l'entrevistador davant seu). La combinació dels resultats obtinguts amb les dues enquestes, tal com es discuteix al llarg del capítol 7, ofereix una informació prou adequada per a la confecció d'un repertori bàsic d'emblemes, que, si no és amb aquest procediment, resultaria poc fiable (com és el cas dels recollits en alguns diccionaris, veg. # 5.6.), o bé molt costós d'establir.

¹² Al llarg d'aquest treball s'ha utilitzat el terme decodificació en lloc de descodificació. També s'han preferit les formes deíctic i no-verbalitat a, respectivament, díctic i no-verbalitat. Pel que fa als aspectes tipogràfics, per qüestions tècniques relacionades amb el procés d'impressió les lletres majúscules apareixen desgraciadament sense accents ni dièresis (excepte É i Ü), i l'espaiat del text és lleugerament inferior als dos espais de les màquines d'escriure convencionals. El signe # es reserva per a les referències internes d'aquest treball, i els corxets per a la inclusió de comentaris dins les citacions.

2a. PART

4. LINGUISTICA I COMUNICACIO NO VERBAL

4.0. INTRODUCCIO

L'anàlisi duta a terme en aquest treball en la part precedent col·loca les bases d'un estudi sobre una classe determinada de gestos o d'actes no verbals, però deixa desateses tot una sèrie de qüestions de caire més general --o més llunyà-- que, tanmateix, encara hi són pertinents. El repàs i l'explicitació d'aquestes qüestions resulta beneficiós per a l'anàlisi ni que sigui, només, com a ajut a l'hora d'enquadrar amb més precisió el camp d'estudi abordat. La segona part d'aquest treball es presenta, per tant, com un salt, complementari, del concret al genèric, i l'aproximació escollida esdevé justificable sobretot en la mesura que el gest --fins i tot al llarg d'aquest segle-- ha estat entès tradicionalment com un objecte d'estudi aïllat.

Posar en relació el món del gest amb el món de la paraula significa descobrir les seves interrelacions i els camps d'estudi que se'n deriven. La retòrica clàssica és sens dubte la primera disciplina que analitza la qüestió en aquests termes, en funció de l'interès per l'elocució, i amb uns plantejaments que seran recollits en bona part per la moderna semiòtica. D'altres àrees d'intersecció han estat enfocades des de perspectives més properes a la lingüística, de vegades amb plena autonomia i representant una mena de leitmotive dels estudis sobre la comunicació i els llenguatges (no) verbals humans. Tres d'aquestes àrees mereixen un tractament a part, a causa de les seves implicacions i de les investigacions --o a vegades especulacions-- que s'hi han dedicat:

- (a) La teoria gestual de l'origen del llenguatge.
- (b) L'aplicació de models lingüístics a l'anàlisi de la gestualitat.
- (c) Els llenguatges de signes.

Un panorama sintètic de cadascuna d'aquestes àrees es presenta, respectivament, en els tres apartats següents d'aquest capítol.

4.1. LA TEORIA GESTUAL DE L'ORIGEN DEL LLENGUATGE

Conjuntament amb la preocupació per la problemàtica dels sords, i els consegüents estudis sobre els seus llenguatges de signes (veg. # 4.3.), l'interès pel problema de l'origen del llenguatge verbal i per les seves connexions amb la gestualitat constitueix un dels temes d'anàlisi amb més tradició --i també amb més elucubracions-- de tots els que s'han desenvolupat en la història dels estudis que han relacionat d'una manera concreta el gest i la paraula.

Deixant de banda els debats sobre l'origen del llenguatge que neixen i es desenrotllen sense incloure referències a la gestualitat, i que ens farien remuntar si més no a la Grècia clàssica¹, des del segle XVIII es comença a difondre amb força la idea que el gest s'ha d'entendre com un precedent de les formes lingüístiques.² Les concepcions de Condillac i Rousseau són les més explícites en aquest sentit, entenent l'origen del llenguatge (verbal) com un procés de substitució progressiva de signes gestuals (demostratius i imitatius) i vocals (sons i crits) per símbols orals verbals, i concepcions similars s'aniran reproduint al llarg de tot el segle XIX (veg. Robins (1967: 153) i Kendon (1984)).

Malgrat la innegable raonabilitat de proposar que el llenguatge verbal s'origini paral·lelament --almenys-- o amb posterioritat --probablement-- a un sistema comunicatiu compost per signes gestuals i orals (no verbals), la impossibilitat d'aportar i validar les dades que ho provarien farà que durant la segona meitat del segle XIX el debat s'estronqui --de vegades de forma radical-- per evitar les especulacions sense interès.

¹ Vegeu Robins (1967:29-30). Cf. igualment Robins (1967:152) i Vendryes (1927:21-22) sobre l'anècdota de Psammètic d'Egipte.

² Paral·lelament, els segles XVII i XVIII veuen com es difon la idea del gest com a llenguatge universal, en connexió, en aquest cas, amb la problemàtica de l'ensenyament als sords. Knowlson (1965) ha resseguit i estudiat amb deteniment aquesta concepció. Cf. igualment Kendon (1984) i el subapartat 5.2.1.

És ben significatiu, però, que una obra prou important com la de Vendryes (1923) encara s'iniciï amb una introducció titulada justament "L'origine du langage". El primer paràgraf del llibre serveix com un bon resum de les causes del poc profit de l'estudi del tema:

"On étonne toujours en disant que le problème de l'origine du langage n'est pas un problème d'ordre linguistique. C'est pourtant l'expression de la vérité. Faute de s'en être avisés, la plupart de ceux qui depuis cent ans ont écrit sur l'origine du langage n'ont fait qu'errer; leur principal tort a été d'aborder le problème par le côté linguistique, comme si l'origine du langage se confondait avec l'origine des langues." (17)

Així, tot i que es poden recollir opinions com les de Sweet i Tylor (veg. Key (1977:45-46) i Kendon (1984:78)), favorables a basar en la interdependència del gest i els signes orals l'origen del llenguatge verbal, el cert és que des de la lingüística no es podien aportar dades que aclarissin la qüestió: ni des de les llengües pròpies de pobles salvatges (mal anomenades sovint primitives), ni tampoc des del procés d'adquisició per part de l'infant de la llengua materna.

Per aquesta raó el debat no es tornarà a obrir, de fet, fins a la segona meitat d'aquest segle, i no pas des de la lingüística sinó des dels camps d'estudi de la conducta animal --i la seva evolució--, de la conducta no verbal i de l'antropologia.

Gordon Hewes (1973a, 1973b, 1976 i 1977) és l'autor dels treballs en què més explícitament s'ha replantejat la teoria de l'origen gestual del llenguatge verbal, entenent que aquest seria un desenvolupament posterior als llenguatges de signes, les primeres concrecions de la capacitat de llenguatge humana.³

Com a arguments en favor de la seva proposta, Hewes apunta que el llenguatge verbal en la seva forma originària hauria demanat un equipament neurològic i anatòmic de què els homínids (prelingüístics) no disposaven, i que només s'hauria pogut desenvolupar a partir de conductes prelingüístiques que permetessin una evolució cap a una capacitat cognitiva de manejar el llenguatge verbal.

³ Pel que fa a la bibliografia sobre el tema, veg. el mateix Hewes (1975) i Kendon (1984). Un plantejament de la qüestió que mereix també una atenció especial es troba a Leroi-Gourhan (1964-5).

La posició de Hewes recolza també en el fet que el tracte vocal de l'home de Neanderthal no era adequat per a la producció d'un llenguatge verbal articulat, però en canvi aquell participava en caceres i produïa eines, fets que fan suposar que es podia comunicar amb algun sistema, per bé que fos rudimentari. Hewes suposa aleshores que aquest sistema comunicatiu seria de base gestual.

És plausible, igualment, postular una estreta associació entre el desenvolupament de la parla (des d'un llenguatge gestual) i el de la manipulació de l'entorn, en concret l'ús d'eines, i el cert és que hi ha evidències de diferents tipus (en l'anàlisi conjunta de la parla i la gesticulació, i en l'estudi dels trastorns comunicatius) per provar l'existència d'una relació íntima entre la producció verbal i la "producció" gestual (en concret la manual i, més particularment encara, la corresponent a la mà dominant de l'individu).

Kendon (1975) s'ha fet ressò de les suposicions i propostes de Hewes, i hi ha afegit, com a possibles proves complementàries, el fet que es trobin llenguatges de signes en tribus primitives (entre els indis nord-americans i entre els aborígens australians), l'aparició espontània de sistemes de comunicació gestual entre nens sords, i, sobretot, el fet que la parla i la gestualitat s'han de considerar necessàriament manifestacions del mateix procés de producció o enunciació.

En efecte, els estudis de comunicació no verbal han provat que la parla i el moviment del cos que l'acompanya estan coordinats rítmicament i que la persona, quan es comunica, actua com una unitat, i no pas com un òrgan que produeix diferents missatges al mateix temps sense relació entre ells. Kendon (1975) aporta també, en aquesta línia, proves sobre el fet que la gesticulació no representa un mer acompanyament de la parla, sinó una manifestació alternativa d'un mateix procés (comunicatiu) de codificació. Aquestes proves es basen sobretot en l'examen de les seqüències comunicatives amb dubtes i pauses, on es fa ben palès que la gesticulació s'avança (fins i tot completant-se) a la producció verbal. Les unitats gestuals (phrases of gesticulation o G-Phrases, en els termes de Kendon; veg. sobre aquesta qüestió # 5.5.1.) van lleugerament per davant en el temps de les unitats lingüístiques (grups tonals) amb què s'associen.⁴ Amb les paraules de Kendon:

⁴ L'avançament de la gesticulació a la verbalitat, que es pot sentir com a sensació simplement contemplant una persona quan parla, es comprova també simplement passant un

"The appearance of G-Phrases somewhat in advance of the appearance of speech phrases with which they are associated means, of course, that the G-Phrase must have been organized at least at the same time, if not a little in advance of its associated speech phrase. Thus the G-Phrase must have seen as originating simultaneously with the origination of speech and not as a product of the speech production process." (360)

Kendon aporta també, però, una consideració que fa menys versemblant el pas d'un llenguatge gestual a un de verbal: la diferent codificació dels continguts en l'un cas i en l'altre. En efecte, en la gesticulació la codificació és presentacional, no convencional, en el sentit que el locutor gaudeix de força llibertat per crear noves realitzacions:

"[...] gesticulation is not composed of elements which are formed into constructions according to a syntax. They occur, rather, as a succession of enactments which express in presentational fashion, the ideas which may also be given discursive expression in speech. The sequencing of gesticular phrases and units is governed by the order of presentation of ideas in discourse." (365)

La remarca de Kendon és encertada, però podria afegir-s'hi com a rèplica que les funcions d'un sistema de signes no verbal --i doncs, de la gestualitat possiblement originària de la verbalitat-- forçosament havien d'anar variant progressivament, en l'evolució filogenètica de l'espècie humana, en consonància amb les funcions i amb el major pes adquirits també progressivament pel canal verbal.

Sigui com sigui, el cert és que al capdavant es repeteix --tot i que més matisada, amb menys especulacions i més dades científiques-- la situació de cul-de-sac apuntada en el segle XIX: tampoc no és possible encara avui, en realitat, de respondre d'una manera definitiva i rigorosa l'interrogant plantejat per l'origen del llenguatge verbal

enregistrament a menor velocitat de la normal. Curiosament, en els primers paràgrafs de l'Essai sur l'origine des langues (1782), obra pòstuma de Jean-Jacques Rousseau, al costat d'una barbaritat com que "Solament els europeus gesticulen quan parlen" (40), es pot llegir el següent: "He observat que els italians i els provençals, en els qui comunament el gest precedeix el discurs, troben així el mitjà de fer-se escoltar millor i fins amb més plaer." (41) [subratllat no original].

humà, i el debat centrat en la dicotomia gest / paraula continua corrent el perill de derivar amb facilitat en un de prou tractat ja com és el que enfronta els termes natura i cultura.

Les evidències apuntades fan dir a Kendon, en una conclusió assenyada i precavida, que un mètode gestual de comunicació és plausible com a punt inicial de l'evolució lingüística:

"The least we can say about this is that we would not, perhaps, expect a more elaborate and time consuming method of utterance to be the one that was first developed in language evolution." (367)

Donant l'assentiment al fet que la gesticulació és una manifestació alternativa a la verbalitat en el procés comunicatiu, les preguntes que caldria contestar aleshores per esbrinar l'origen del llenguatge verbal serien, d'acord amb Kendon, les dues següents: ¿Com va adquirir l'espècie humana la capacitat de prendre part en una conducta informativa? ¿Com va arribar a especialitzar-se aquesta conducta en la forma de la parla?

4.2. LA METODOLOGIA LINGUISTICA I L'ANALISI DE LA GESTUALITAT

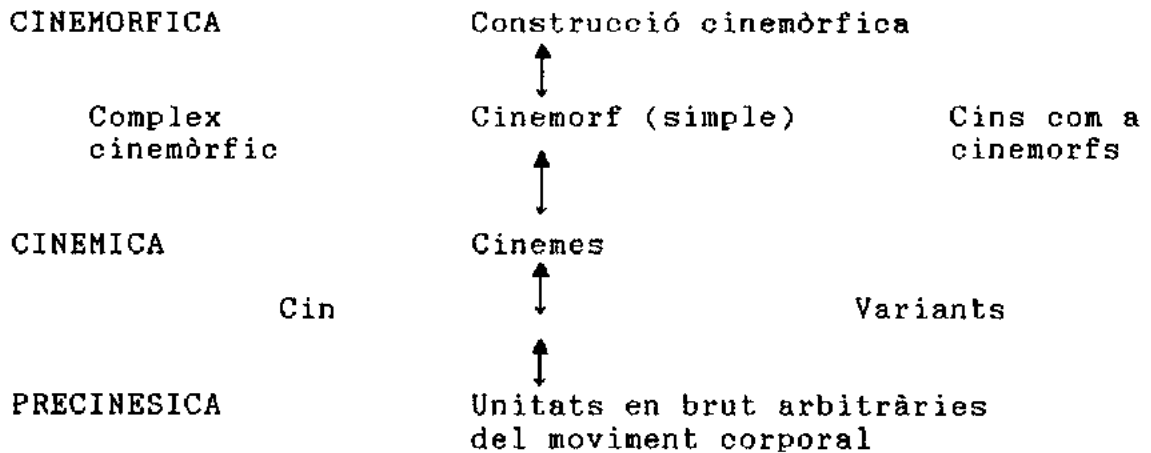
Per bé que la lingüística ha estat en conjunt una ciència més importadora que no pas exportadora de conceptes i teories, un dels exemples més clars d'exportació dels seus plantejaments i mètodes d'anàlisi el trobem precisament en el camp de la comunicació no verbal, i està constituït sobretot per l'obra de Birdwhistell (1970).⁵

Partint d'una concepció de la comunicació com un procés multicanal i funcional, que inclou una gran varietat de missatges i senyals que han de ser interpretats contextualment,⁶ Birdwhistell estableix, malgrat assenyalar una sèrie d'obstacles, una analogia cinèsico-lingüística basada en les formulacions de l'estructuralisme lingüístic.

El plantejament de Birdwhistell es concreta en una sèrie jeràrquitzada d'unitats no verbals, paral·leles amb les verbals i representables de la forma següent:

⁵ R. Birdwhistell: Kinesics and Context. Filadèlfia, University of Pennsylvania Press, 1970 (esmentada per la trad. cast.: El lenguaje de la expresión corporal. Barcelona, G.Gili, 1979). L'obra inicial de Birdwhistell és Introduction to Kinesics. Louisville, University of Louisville Press, 1952, en què introdueix el terme kinesics (traduït en aquest treball com cinèsica). Vegeu sobre la relació entre la lingüística estructural i el camp no verbal, en especial Brunel (1977) i Kendon (1983:452-456).

⁶ "[...] la comunicació pot entendre's en el seu sentit més ampli com un sistema estructural de símbols significants (procedents de totes les modalitats amb fonament sensorial) que permet la interacció humana ordenada." (85)

La construcció de la cinèsica per part de Birdwhistell es fa, així, força similar a la d'una lingüística estructural amb uns nivells d'anàlisi jerarquitcats i componencials, a la manera de les capes d'un pastís. Cada unitat mínima pot arribar a constituir-se en unitats d'ordre superior: al·lòfons --- fonemes --- morfemes --- frases o oracions (combinacions de morfemes). L'analogia es pot sintetitzar amb el quadre següent:

LINGUISTICA

Fon
Fonema
Morf
Morfema
Frase

CINESICA

Cin
Cinema
Cinemorf
Cinemorfema
Construcció cinemòrfica

En el nivell precinèsic, Birdwhistell es troba amb una immensa quantitat de moviments "mínims" (cins i al·locins) que agruparà --seguint un criteri significatiu-- en unes poques classes de cinemes (unitat equivalent, en el seu estudi, al fonema de la lingüística). Així, si la fisiologia apunta que la musculatura facial sola pot arribar a produir al voltant de vint mil expressions o configuracions facials diferents, Birdwhistell parlarà de només cinquanta a seixanta cinemes en el moviment dels nord-americans, trenta-tres dels quals es trobarien a l'àrea de la cara i el cap.

Exposant-ho d'una forma simplificada, l'agrupació d'aquests cinemes portaria a una unitat gestual paral·lela al morfema lingüístic (el cinemorfema), entès com una classe de cinemorfs igual que el cinema és una classe de cins. Al seu torn, i per últim, els cinemorfemes es poden combinar tot formant compostos o construccions cinemòrfiques, comparables al nivell lingüístic de la sintaxi i a la unitat de l'oració.

El cert, però, és que mentre que el paral·lelisme cinèsico-lingüístic sembla prou entenimentat i factible en el nivell fonològic, en els que el segueixen componencialment els problemes resulten molt més greus, i l'analogia tendeix a desvirtuar-se i a perdre sentit. El mateix Birdwhistell, conscient que la seva proposta s'havia d'entendre realment com una mena de provatura, no s'estava d'afirmar:

"Distingir entre cin, cinema, cinemorf i cinemorfema continua sent útil i eficaç. Això no obstant, aquests termes són artilugis heurístics. Fins que no guanyem molta més seguretat sobre la morfologia i la sintaxi [...] les nostres assignacions èmiques han d'anotar-se com a provisionals. La història de la investigació fonològica és una reafirmació per a l'investigador de la cinèsica tímida per treballar amb models; la investigació de demà donarà validesa al model o l'anul·larà" (193)

En aquest sentit cal apuntar que les investigacions posteriors a Birdwhistell no han seguit en absolut el seu model, mogudes segurament pel rebuig d'algun dels principis en què es fonamenta (l'analogia de base lingüística és difícil de defensar malgrat l'absència d'altres models teòrics propis), i encara que certes troballes de l'autor (la concepció global de la comunicació i de les afinitats i coordinació entre la verbalitat i la no verbalitat) i l'encert del sistema de notació utilitzat són innegables.

Els aspectes més conflictius del model d'anàlisi de Birdwhistell neixen, de fet, de la pròpia analogia cinèsico-lingüística i del mètode d'investigació. Aquest últim descansa constantment en les apreciacions dels informants, els quals han de determinar si els moviments són o no són significatius, la qual cosa fa que el mètode resulti molt poc operatiu (en contrast justament amb el mètode de permutació de la fonologia). Pel que fa a l'analogia genèrica entre el camp no verbal i el lingüístic, els resultats de l'intent no justifiquen l'arbitrarietat i el riusc de les premisses. L'analogia no existeix en el nivell lèxic, i es trenca de facto en el de la sintaxi (on

els dos sistemes actuen de forma molt diferent) i fins en el de la morfologia, en especial pel que fa a les regles de formació de les unitats. Això de retruc fa dubtar de la utilitat de defensar els paral·lelismes en nivells inferiors: un cop descartada l'analogia global --i admès doncs el fet que les estructuracions de la gestualitat i de la verbalitat són prou diferents⁷-- , cal replantejar si més no el paper de les unitats mínimes, i entendre els paral·lelismes en un sentit més general i abstracte, com a fruits de la coordinació dels diversos sistemes comunicatius humans.

El progrés dels estudis sobre comunicació no verbal sembla deixar fora de possibles dubtes que les semblances o sincronimes entre els elements no verbals i verbals --prou evidents en certes ocasions-- no justifiquen tanmateix l'adopció, de cara a l'anàlisi dels primers, de models lingüístics. Aquests, independentment de la seva capacitat explicativa, han estat concebuts originàriament amb d'altres finalitats. Ni l'intent de Birdwhistell ni els parcialment similars de Schefflen i Bouissac (cf. Brunel 1977) aconseguen provar que hi hagi raons de prou pes teòric per garantir l'exportació de models de la lingüística a l'estudi de la no verbalitat en general i, més en concret, al de la gestualitat que acompanya (sense substituir-la) la producció verbal, és a dir, a la menys autònoma, en contrast amb els emblemes (cf. capítol 3), respecte de la parla. D'altres models de més profit, i que s'exposaran més endavant (veg. capítol 5), se situen en la línia de defensar codificacions paral·leles i coordinades, però diferents, del materials verbals i no verbals (cf. Beattie (1983) i sobretot Arndt i Janney (1987)).

⁷ Cf. el que s'ha exposat de Kendon (1975) a l'apartat anterior sobre la sintaxi i la codificació gestual, i el que s'apunta com a resum a Knapp (1978:201-202). Cf. igualment els apartats 5.4. i 5.5.

4.3. ELS LLENGUATGES DE SIGNES

Al marge de la gestualitat que acompanya el discurs verbal, comentada en l'apartat anterior, en determinades situacions certs grups humans de diferents característiques han desenvolupat llenguatges de signes com a eines comunicatives. L'estudi d'aquests llenguatges de signes ha esdevingut un camp de recerca interdisciplinari, on conflueixen l'interès de la semiòtica, l'antropologia i la lingüística. Des de la perspectiva, concretament, d'aquesta última, s'ha demostrat que l'anàlisi dels llenguatges de signes té implicacions prou serioses per al desenvolupament d'una teoria general sobre el llenguatge:

- 1) La capacitat lingüística humana no es desenvolupa únicament a través del domini i ús d'una llengua natural, sinó també a través de llenguatges de signes, tal com prova el fet que els fills de pares sords aprenguin un llenguatge de signes manual com a llengua materna, tot seguint un procés amb fases relacionables i paral·leles amb les de l'adquisició d'una llengua natural.
- 2) La interacció que es desenvolupa en la conversa ordinària amb el llenguatge verbal com a eix té un correlat en les converses mantingudes a través de llenguatges de signes.
- 3) El multilingüisme fruit del coneixement i ús de dues o més llengües naturals es reproduïx --amb fenòmens de contacte anàlegs-- quan en el lloc d'una (o més d'una) llengua natural trobem un o més d'un llenguatge de signes.
- 4) Els trastorns comunicatius que afecten la capacitat lingüística es reproduïxen en el cas d'individus que fan ús de llenguatges de signes.

Per una altra banda, encara, i en contrast amb el que s'ha exposat a l'apartat precedent sobre la relació entre la verbalitat i la gestualitat que l'acompanya, les possibilitats de distingir uns nivells anàlegs als lingüístics (fonològic, morfològic, sintàctic i lèxic) en alguns llenguatges de signes manuals són molt més clares que en la gesticulació espontània, per la qual cosa aquests sistemes

esdevenen un paral·lel quasi perfecte de les llengües naturals.

La comparació entre les llengües naturals i els llenguatges de signes, però, no pot ser genèrica, a causa de la gran varietat i diferents trets d'aquests últims. De fet, per començar, els mateixos conceptes i termes de llenguatge de signes resulten --almenys parcialment-- redundants i ambigus. Redundants, com és lògic, en la mesura que el concepte de llenguatge inclou el de conjunt de signes que formen un codi i que s'empren en processos comunicatius. I ambigus, en la mesura que usualment el que es vol fer entendre per llenguatges de signes és només el concepte més restringit de llenguatges de signes manuals, i no pas, agrupats, aquests i la totalitat dels que, sense ser pròpiament verbals, poden substituir o completar la parla, però que presenten un grau de complexitat en general bastant inferior (llenguatges xiulats, de tambors o altres instruments musicals, de banderes, etc.).⁹

Obviament l'aparició d'un llenguatge de signes manual és sempre conseqüència d'una necessitat comunicativa, però les circumstàncies i finalitats més concretes d'aquesta aparició són variades i es poden arrenjlar almenys en tres classes:

- a) Els llenguatges de signes manuals desenvolupats espontàniament en pobles o comunitats (especialment els casos de les tribus índies nord-americanes, de Sud-Amèrica, el dels aborígens australians, etc.), que poden alternar amb l'ús d'una o diverses llengües.⁹
- 2) Els llenguatges de signes manuals desenvolupats dins comunitats monacals, a causa del seguiment de la norma del silenci entre els seus integrants.¹⁰
- 3) Els llenguatges de signes manuals utilitzats amb la finalitat de superar les deficiències mentals o bé

⁹ Cf. sobre aquests sistemes Brun (1969), Busnel i Classe (1976), Sebeok i Umiker-Sebeok (eds.) (1976) i Adler (1979).

⁹ Veg. sobre aquests llenguatges el treball ja clàssic de Mallery (1881b) i els més recents de Fronval i Dubois (1976), Umiker-Sebeok i Sebeok (eds.) (1978) i Kendon (1988).

¹⁰ Veg. sobre aquests sistemes Barakat (1975) i Umiker-Sebeok i Sebeok (eds.) (1987).

físiques d'algunes persones, en especial els usats pels sords.¹¹

Els llenguatges de signes d'aquest últim grup són els més nombrosos i els més desenvolupats. Alguns han nascut espontàniament i han sofert variacions històriques al llarg de la seva evolució equiparables als canvis lingüístics de les llengües naturals. D'altres són de creació artificial, i la seva relació amb la llengua de la comunitat de parla en què s'integren sol ser aleshores més íntima que en els anteriors. De fet, aquesta relació pot ser de diferent mena, i així es troben llenguatges de signes manuals que són una autèntica transcripció de la verbalitat a través de la seva versió escrita (en què cada signe representa una lletra) al costat d'altres que resulten més aviat versions lliures d'una llengua, on cada signe s'associa amb un concepte i amb el terme verbal que representa.

La diversitat (geogràfica i històrica) dels llenguatges de signes constitueix l'explicació lògica també de la diversitat de les estructures gramaticals (sintàctiques) que presenten, d'una banda, i de les diferències lèxiques entre els respectius lexicons gestuals. Aquesta diversitat explica al mateix temps, per últim, que s'hagi de rebutjar per simplista la idea que els parlants de llenguatges de signes manuals poden entendre's sense problemes amb independència del llenguatge concret que utilitzin. Es tracta simplement d'una variant de la concepció, igualment errònia però molt difosa, segons la qual existeix un llenguatge universal del cos que permet la intercomprensió entre membres de diferents cultures (veg. # 5.2.).

¹¹ La tradició d'estudis en aquest sentit és ben llarga i es remunta a Bonet (1620). Entre les obres més recents, cf. les recopilacions i estudis de Stokoe (1970b, 1972, 1978a, 1980), Friedman (ed.) (1977), Oleron (1978), Siple (ed.) (1978), Stokoe & Kuschel (1979), Wilbur (1979), Klima & Bellugi (1979), Kyle & Woll (eds.) (1983), Attili & Ricci-Bitti (eds.) (1983) i Kyle & Woll (1985). Pel que fa al català, veg. Basil i Ruiz (21988). Quant als diccionaris, per últim, veg. especialment els de Stokoe, Casterlino & Croneberg (eds.) (1965), Cohen, Namir & Schlesinger (1977), Sternberg (ed.) (1981) i Perelló i Frigola (1987).

5. LES CIÈNCIES DEL LLENGUATGE I L'ESTUDI DE LA GESTUALITAT

5.0. INTRODUCCIO

La diversificació actual de la lingüística, que queda més ben reflectida en els termes ciències del llenguatge, aconsella un plantejament a partir de les diverses perspectives possibles de les relacions entre l'estudi pròpiament lingüístic (en el sentit tradicional, dels principis generals del llenguatge) i el pròpiament no verbal. Les implicacions de la no verbalitat pel que fa a l'estudi del llenguatge, així, passen per tots aquells punts de vista que enfoquen d'una manera o una altra la problemàtica de l'ús lingüístic (més que no pas l'estructura del sistema), un ús que conflueix inevitablement amb la posada en pràctica d'altres mecanismes comunicatius no verbals.

La història i l'estat actual dels estudis, però, demostren que els models la finalitat dels quals és descriure o explicar com es du a terme la síntesi de les variades modalitats comunicatives humanes es troben encara avui en un estat embrionari. L'explicació d'aquesta situació cal cercar-la per una banda en la relativa modernitat de l'empresa i la consegüent falta de tradició, i per una altra banda en la dificultat intrínseca d'avançar en els terrenys interdisciplinaris, tot coordinant les recerques i les troballes de cada disciplina. Les diferents perspectives i els diferents objectius dels estudis es palesen quan es fa un repàs dels treballs empresos, i, òbviament, en absència de marcs de referència comuns, dificulten la contrastació dels resultats obtinguts, la qual cosa equival a frenar-ne el progrés.

Cronològicament, l'interès pels fenòmens no verbals en conjunt, des de les ciències del llenguatge, va associat inicialment amb els camps de la dialectologia, l'antropologia lingüística (que no distingirem de l'etnolingüística) i la paralingüística. Aviat, però, es farà evident que l'estudi de determinats fenòmens comunicatius (verbals i en particular no verbals) és ben rellevant per a la psicolingüística, i el mateix s'esdevindrà més tard en el cas de la neurolingüística. Des d'un altre angle, primer la sociolingüística i posteriorment la pragmàtica, fonamentant-se amb-

dues sobre el concepte d'ús lingüístic, no podran deixar de tenir en compte tot un seguit d'aspectes no estrictament verbals que es relacionen amb aquest ús d'una forma indisociable, i que la lingüística tradicional, centrada en l'anàlisi de l'estructura i dels principis generals del llenguatge, havia deixat de banda. La progressiva recerca en tots aquests camps, per últim, fa entreveure també que alguns aspectes de l'estudi són de naturalesa essencialment aplicada o, almenys, són susceptibles de ser aplicats a l'hora de resoldre problemes que sorgeixen al voltant de la praxi lingüística i comunicativa. La lingüística aplicada quedarà així també representada dins el conjunt de ciències del llenguatge que s'han interessat decididament pels fenòmens comunicatius i, concretament, per certs aspectes de la comunicació no verbal.

5.1. PARALINGUISTICA

5.1.0. Introducció

De la mateixa manera que, com s'ha vist al llarg dels dos primers capítols, la categorització i la definició del gest i de l'emblema poden resultar força diferents en funció dels marcs de referència que es prenen en consideració, la delimitació ara de la paralingüística com a disciplina --o del parallenguatge com a terreny d'estudi-- depèn de la perspectiva i els objectius que s'adopten a l'hora d'analitzar un conjunt de fenòmens comunicatius relacionats més o menys estretament amb el llenguatge verbal però que no en constitueixen l'essència, raó per la qual han estat rebutjats tradicionalment com a objectes d'estudi de la lingüística.

Mentre que en el cas del gest, però, l'operació pot efectuar-se --almenys fins a cert punt-- amb independència dels lligams amb la resta de categories comunicatives,¹ en el cas del parallenguatge són pròpiament aquestes categories (altres que la verbal) les que conformen en principi el camp d'anàlisi. Així, entès en un sentit molt ampli, el parallenguatge estaria constituït per tots aquells elements no estrictament verbals (o lingüístics) que poden completar o modificar el significat codificat a través de la parla (i

¹ Tal i com apunta Kendon (1981b:129-130,133) i (1984:76,107), i encara que en aparença pugui semblar potser paradoxal, els estudis sobre el gest s'han desenvolupat d'una forma bastant independent del d'altres fenòmens comunicatius (no verbals), i això explica l'aproximació adoptada al llarg d'aquest treball (cf. # 4.0.). Ni tan sols l'esclat i la consolidació dels estudis que inclouen el rètol no verbal (sigui amb l'encapçalament de comunicació o conducta) no han fet variar en essència la situació. La raó cal buscar-la probablement en el fet que els estudiosos d'aquesta nova disciplina han vist el fenomen com a "excessivament" verbal i, a la inversa, des de la lingüística, el gest s'ha entès com quelcom molt allunyat de la recerca i la teorització bàsiques. Els emblemes, en concret, no sembla tanmateix que encaixin exactament ni en la verbalitat ni en la "no verbalitat", per bé que s'acostin més a la primera (cf. # 3.3.).

això implica per tant aspectes vocals i no vocals de la conducta comunicativa). Entès en un sentit més restringit --actualment el més usual i difós, i l'adoptat d'ara endavant en aquest treball--, s'eliminaria de la concepció anterior tot allò que no s'inclouï dins els aspectes vocals, de forma que paralingüística i paralingüística vocal esdevindrien sinònims. En qualsevol cas, tanmateix, la delimitació precisa i rigorosa de la paralingüística es fa indescribable de l'aclariment de conceptes bàsics de més abast com els de comunicació i verbalitat.

5.1.1. Comunicació i comunicació (no) verbal

El concepte de comunicació és un dels que ha estat objecte de més definicions al llarg de la història de les ciències socials, probablement perquè l'amplitud del fenomen, conjuntament amb la diversitat de perspectives des de les quals es pot analitzar, no poden recollir-se d'una forma adequada en una breu síntesi.

Un camí prou indicat per sortir del pas, donades les circumstàncies, sembla que podria ser, en lloc de triar una sola definició,² apropar-se al fenomen a partir dels seus trets essencials, els quals a més no susciten massa discrepàncies. Knapp (1984) ha destacat, en aquesta línia, cinc trets fonamentals de la comunicació humana:

- (1) La comunicació humana és un procés.
- (2) La comunicació humana implica alhora missatges deliberats (conscients) i expressius (en el sentit d'informatius, comentat més avall).
- (3) La comunicació humana es compon bàsicament d'unitats multi-senyal (en el sentit de configuracions d'unitats).
- (4) La comunicació humana es compon de senyals multi-nivell (que generen diversos significats en diferents nivells).
- (5) La comunicació humana depèn íntimament del context pel que fa als significats generats.

El planteig de Knapp ens acosta a un concepte de comunicació en sentit ampli. Altres aproximacions han intentat restringir el concepte, que aleshores s'ha de relacionar amb d'altres nocions (com les d'interacció i informació, sobretot). Així, força sovint s'ha suggerit limitar el concepte d'acte comunicatiu al d'acte informatiu deliberat i conscient per part d'un emissor cap a un(s) receptor(s). El concepte d'intencionalitat seria la clau d'aquesta proposta. Per una altra banda, s'ha intentat limitar també l'abast de comunicació al de seqüència interactiva o interacció, és a dir, als processos d'intercanvi de senyals entre dos o més organismes amb modificació mútua de les conductes respectives. Els mers processos informatius (en

² Vegeu de totes maneres la que s'ha apuntat a l'apartat 4.2., a càrrec de Birdwhistell, prou adequada, i l'exposició inclosa a Sebeok (ed.) (1986:137-140).

un sol sentit, no bi-direccionals o multi-direccionals) quedarien fora, llavors, del contingut del terme.

Al marge de l'abast concret amb què s'utilitzi el concepte, la categorització més usual al llarg del segle XX dels fenòmens comunicatius ha estat la que els ha situat al llarg de dos eixos: la comunicació verbal i la no verbal. Malgrat que la distinció ha estat molts cops criticada (per la seva vaguetat i fins ambigüitat), continua sent avui emprada amb profusió, segurament per la utilitat i comoditat de les denominacions, que aparentment fan oblidar la seva possible imprecisió.

El terme verbal ha resultat problemàtic per diferents causes, en primer lloc perquè en alguns casos s'ha entès com a sinònim de lingüístic (i aleshores la comunicació verbal seria la vehiculada a través del llenguatge, inclosos els trets suprasegmentals), i en d'altres casos s'ha limitat al sentit de paraula (sense tenir en compte els trets suprasegmentals, que serien vocals però no verbals).

En el primer sentit, així, verbal faria referència a llenguatge verbal i vocal, amb el problema que no n'inclou transcripcions de diversa mena, començant per l'escriptura, que, tanmateix, continua sent com és obvi fonamentalment verbal en contrast amb d'altres codis. En el segon sentit, tot allò "fet de paraules" rebria l'adjectiu de verbal, però els trets suprasegmentals (indubtablement lingüístics) quedarien en el terreny del parallenguatge.

La millor solució del problema sembla adoptar el primer sentit i combinar la dicotomia verbal/no verbal amb la de vocal/no vocal, de manera que s'obtenen quatre categories:

- (1) Verbal vocal: llenguatge oral.
- (2) Verbal no vocal: llenguatge escrit o transcrit amb d'altres procediments.
- (3) No verbal vocal: trets paralingüístics.
- (4) No verbal no vocal: elements proxèmics, cronèmics i cinèsics.³

³ Vegeu sobre aquests aspectes, a part el que s'exposa més endavant, Wiener et al. (1972), Laver & Hutcheson (eds.) (1972), Hinde (ed.) (1972), Poyatos (1976) i McNeill (1985). A la correlació clàssica entre els termes verbal/no verbal i codificació digital/analògica, Poecke (1988) hi ha afegit recentment la de denotació/connotació.

Tot i així, cal reconèixer més tard o més d'hora que les fronteres entre les diverses modalitats comunicatives utilitzades per l'espècie humana no són pas rígides, sinó autèntics terrenys de transició. Feta aquesta consideració, és obvi també que al terme no verbal li correspon un abast semàntic excessiu, sobretot en contrast amb el del seu correlat verbal, que haurà de ser compartimentat progressivament. Aquesta delimitació s'ha dut a terme de diferents formes, lògicament, segons els interessos i els objectius dels estudis comunicatius, però sovint recurrent o bé a la font productora dels senyals (i així, posem per cas, és usual de distingir l'expressió facial de la manual, i encara, dins la primera, el contacte ocular), o bé als canals utilitzats al llarg dels processos comunicatius (tot separant per exemple el visual de l'auditiu, l'olfactiu i el tàctil). La demarcació del terreny de la paralingüística constitueix justament una de les maneres --i de les més exitoses-- de limitar el desmesurat abast del terme no verbal.

5.1.2. Llenguatge, parallenguatge i cinèsica

Fernando Poyatos, al llarg de la seva dilatada obra, és segurament l'autor que ha ofert una visió més clara de les dimensions bàsiques a través de les quals es pot analitzar l'activitat comunicativa humana. Aquestes dimensions són, segons l'autor, les tres següents:

- (1) La lingüística, referida al canal verbal (vocal).
- (2) La paralingüística, referida als elements vocals de naturalesa no verbal que acompanyen el discurs verbal.
- (3) La cinèsica, referida al moviment del cos. En aquest tercer vessant, doncs, podem col·locar-hi la gestualitat, que l'autor arrenghera al llarg de les tres categories de gestos, maneres i postures, veg. # 2.3.). Poyatos (1983:191) ofereix la següent definició de la cinèsica:

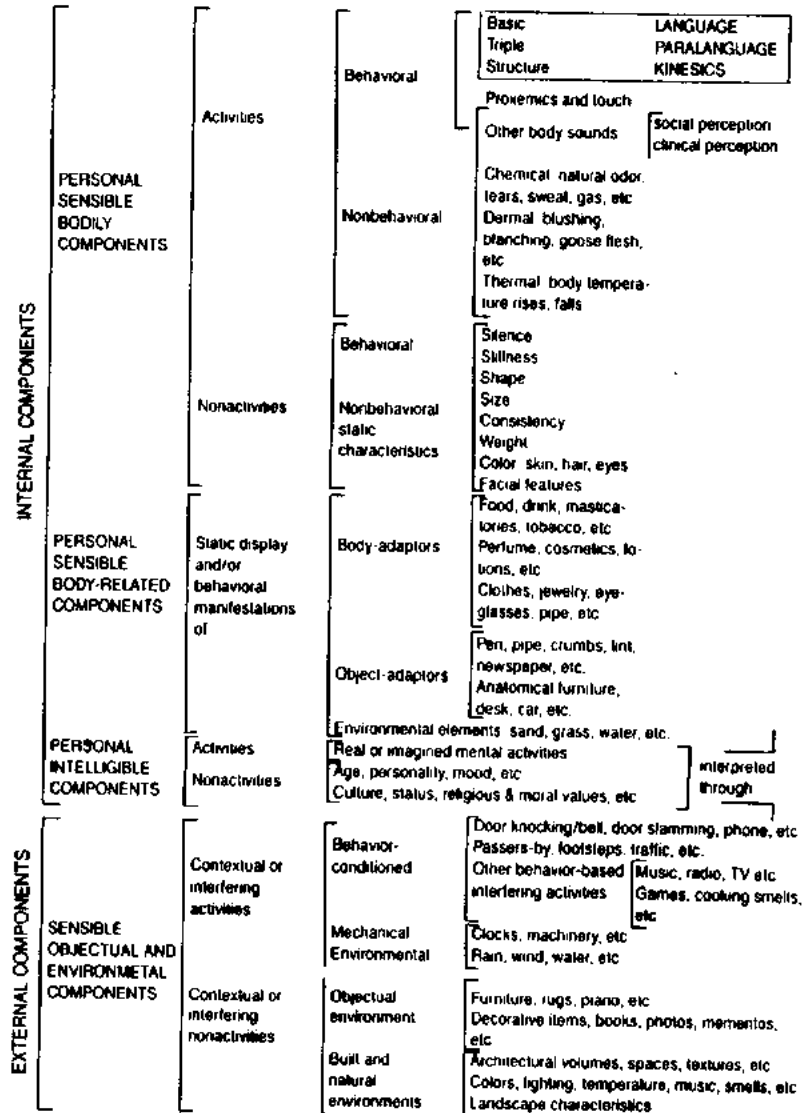
"The systematic study of the conscious or unconscious psychomuscularly-based body movements and intervening or resulting positions, either learned or somatogenic, of visual, visual-acoustic and tactile or kinesthetic perception, that, wheter isolated or combined with the linguistic and paralinguistic structures and with other somatic and objectual behavioral systems, possess intended or unintended communicative value."

Dues dimensions addicionals, per últim, complementen aquesta triple configuració de la comunicació humana:

- (4) La cronèmica, referent al tractament del temps en què es desenvolupa la interacció.
- (5) La proxèmica, referent a la manipulació de l'espai per part dels interlocutors.

El següent quadre permet situar segons Poyatos (1988b: 49) les diferents modalitats comunicatives humanes i els components de la interacció cara a cara:

FACE-TO-FACE INTERACTION COMPONENTS

_____ free _____ bound _____
 _____ momentary _____ permanent _____
 _____ location _____ intensity _____ duration _____ mutual coconstruction _____
 _____ functions: intrapersonal, environmental _____
 _____ semiotic-communicative encoding: zero, involuntary, faulty, incorrect _____
 _____ problems _____ decoding: absent, zero, zero-sign, false _____

5.1.3. Trets paralingüístics

Trager (1958), en el primer article dedicat al paralingüatge, n'oferí una classificació que ha esdevingut clàssica, tot distingint els aspectes següents:

- (1) Qualitats de la veu: franja tonal, controls labial, glotal, de l'articulació i del ritme, ressonància i tempo.
- (2) Vocalitzacions:
 - (a) Caracteritzadors vocals: riure, plor, crits, queixes, sospirs, etc.
 - (b) Qualificadors vocals: intensitat, alçada tonal i extensió.
 - (c) Segregats vocals: sons afegits al discurs (d'afirmació o negació, per exemple), pauses, nasalitzacions...

D'altres classificacions posteriors no sembla que alterin l'essència de l'anterior. Poyatos, seguint la línia esmentada en l'apartat precedent, és l'autor que ha dedicat més esforços i pàgines a l'estudi d'aquesta àrea, la qual inclou, en la seva formulació:

"[...] the nonverbal voice qualities, modifiers, and independent sound constructs we use consciously or unconsciously supporting, contradicting, or accompanying the linguistic, kinesic, or proxemic messages mainly, either simultaneously or alternating with them." (Poyatos 1988b:38)⁴

En la categorització de Poyatos es repeteixen de fet les àrees apuntades per Trager, sota les denominacions de qualitats primàries, qualificadors, diferenciadors i alternants. Aquesta última categoria inclou sons simples o compostos, aïllats o que alternen amb elements verbals i/o quinèsics, i al seu si conté sons amb valor pròpiament lèxic i amb clares funcions comunicatives (de crida,

⁴ Cf. del mateix autor el treball de (1976) i sobretot el més recent de (1988c).

salutació o interpel·lació, demanda de silenci, expressió del desacord o d'una valoració, etc.). Aquests sons varien, com és lògic, interculturalment, i ja han estat objecte de descripció en diversos estudis.⁵ Tant en aquests aspectes com en els anteriors, en conjunt, l'àrea de la paralingüística s'ha revelat com ben transcendent a l'hora d'analitzar la formació de les impressions en els interlocutors i a l'hora de descriure els diferents estils comunicatius tot contrastant-los en el marc de la recerca intercultural.⁶

⁵ Pel que fa al castellà, cf. els treballs de Meo-Zilio (1960b, 1960c). Pel que fa al català, cf. Bernadó i Prat (1980) i el breu apartat de Payrató (1988:125-127).

⁶ Vegeu finalment en aquest sentit, a part els treballs ja esmentats de Poyatos, Abercrombie (1968), Knapp (1978:10.) i Sherer (1984); quant als mètodes de recerca, veg. Sherer (1982). Una anàlisi intercultural ben interessant sobre el fenomen del silenci es troba a Tannen i Saviile-Troike (eds.) (1985).

5.2. ANTROPOLOGIA LINGUISTICA

5.2.0. Introducció

Malgrat el fet que determinades conductes no verbals pròpies de l'espècie humana puguin considerar-se innates, i estar subjectes doncs a l'herència biològica,⁷ ningú no gosaria avui posar en dubte que la gestualitat, tant pel que fa a la gesticulació que acompanya la parla com pel que fa als repertoris emblemàtics de cada comunitat, és un fenomen d'arrels bàsicament culturals. Fins i tot en el cas de les conductes pròpies de tota l'espècie humana (algunes compartides pels primats) sembla imprescindible de postular filtres que n'expliquin certs matisos propis de cada cultura.

Tanmateix, aquestes consideracions han estat molt lluny de ser les predominants al larg de la història dels estudis sobre aspectes no verbals de la comunicació, i de fet encara avui continua sent plenament vigent la idea popular segons la qual la gestualitat constitueix un tipus de conducta o llenguatge universal, que, salvant les barreres lingüístiques i culturals locals, permet una entesa mútua.

Per bé que es pugui admetre que certs nivells d'intel·ligibilitat són assolibles amb independència del rerefons cultural i de la família lingüística a què pertanyin els subjectes, el fet és que una conversa mímica entre interlocutors distanciat culturalment i lingüísticament no es pot imaginar sinó com una interacció exageradament reduïda, molt rudimentària i plena d'obstacles i malente-

⁷ Vegeu un estat de la qüestió recent pel que fa a una perspectiva etològica de la gestualitat a Eibl-Eibesfeldt (1988). Cf. del mateix autor la seva obra ja clàssica de (1973). Dins d'aquestes conductes innates solen ser estudiades les expressions de les emocions i certs displays (exhibicions ritualitzades amb funció comunicativa) com el de l'aixecament de les celles o el d'ensenyar la llengua. Vegeu sobre aquestes qüestions, que entronquen amb les concomitàncies i diferències entre la comunicació humana i l'animal, Hinde (ed.) (1972), Ekman, Friesen i Elstworth (1972), Sherer i Ekman (eds.) (1982) i el recent article-ressenya de Davis (1987).

sos.⁸ La idea mítica d'una gestualitat universal no se sosté ni en aquest cas ni en el de parlants (sords) de llenguatges de signes, entre els quals, encara que el grau d'intel·ligibilitat i el nivell d'informació transmès puguin augmentar, es creen sovint problemes d'entesa, fins i tot dins d'una mateixa llengua o comunitat (per exemple en l'anglesa i, més en concret encara, la britànica), tot plegat a causa de les múltiples varietats dels sistemes existents.

Resulta obvi per tant, donades les circumstàncies, que una visió antropològica sobre la gestualitat humana esdevé imprescindible, i en molts sentits engloba el que s'exposarà posteriorment al llarg de l'apartat 5.3 sobre les relacions entre els estudis dialectològics i els gestuals. No en va la diversitat geogràfica es pot concebre com un subconjunt de la diversitat cultural.

⁸ L'estudi dels malentesos en contextos de conversa o interacció intercultural ha estat objecte d'interès d'uns quants anys ençà. Cf. sobre la qüestió Knapp, Enninger i Knapp-Potthoff (eds.) (1987) i Raffler-Engel (1988). Un experiment interessant sobre la "traducció" gestual es troba descrit a Raffler-Engel (1986).

5.2.1. Apunts històrics

La idea d'una gestualitat entesa com un llenguatge natural i universal es pot rastrejar des del segle XVII, amb l'obra ja esmentada de Bulwer (1644) (veg. # 2.2.1.), fins aproximadament la meitat del segle XX,⁹ tot i que perd una gran força ja des de començament de segle, amb la visió entenimentada i en força sentits molt "moderna" de l'obra de Wundt (1900).

Igualment al llarg de la primera meitat del segle es poden anar rastrejant els primers comentaris tendents a valorar l'estudi del gest des de la perspectiva de l'antropologia lingüística, sobretot en la tradició americana (Francis Boas i Edward Sapir).

La dècada del quaranta inclou, com a cloenda de la primera meitat del segle, els treballs antropològics que de fet sentencien el debat entre les arrels culturals o naturals de la gestualitat a favor de les primeres. L'obra d'Efron (1941) és essencial en aquest sentit, i mereix comentaris a part.¹⁰ Krout (1942:19-22) ofereix, en una anàlisi del simbolisme, mostres prou contundents i explícites de la diversitat gestual en funció de la variació cultural. Els exemples següents són una selecció del seu llarg llistat:¹¹

<u>ATTITUDE EXPRESSED</u>	<u>BEHAVIOR PATTERN</u>	<u>CULTURE GROUP</u>
<u>Affection</u>	Embracing and kissing on mouth or cheek	Eur-Americans
	Smelling heads	Mongol
	Rubbing noses	Eskimos and others
	Pressing mouths and noses upon cheek and inhaling breath strongly	Burmese

⁹ Vegeu Knowlson (1965) i Kendon (1984). Cf. el que s'ha exposat sobre aquesta qüestió a l'apartat 4.1.

¹⁰ Cf. el que se n'ha exposat al subapartat 2.2.3.1., i, més endavant, a # 5.2.2.

¹¹ Es tracta de tres planes aproximadament del seu llibre, incloses sota l'epígraf "The Symbolic Rituals of Various Groups".

	Juxtaposing noses and smelling heartily	Samoans
[...]		
<u>Assent</u>	Elevating head and chin	New Zealanders
	Nodding	Eur-Americans
[...]		
<u>Salutation</u>	Clapping hands [...]	People of Loango
	Clapping hands and drumming ribs with elbows	People of Balonda
	Yielding up one's clothes [...]	Assyrians
	Unclothing to the girdle	Abyssinians
	Doffing hat or merely touching it; handshake	Eur-Americans
	Grasping hands and pressing thumbs together	Wanyiika people
	Grasping hands and separating them with a pull so that a snapping noise is made by thumb and fingers	Nigerians
	Engaging in a sort of scuffle in which each tries to raise to his lips the hands of the other; kissing beards	Arabs
	Drawing hands from the shoulders and down the arms to the fingertips of the person greeted, or rubbing hands together	Ainus of Japan
	Blowing into each other's hands or ears	Some preliterates
	Stroking own face with other person's hands	Polynesians
	Smelling each other's cheeks and joining and rubbing each other's noses	Mongols, Malays, Burmese, Lapps
	Snapping fingers	Dahomeans and others
	Silence for a time; then ceremonials varying in complexity	Australian preliterates
[...]		
<u>Welcome</u>	Spreading arms	Europeans
	No sign of outer expression (when meeting after long separation)	Ainus of Japan, Australian Blackfellows
	Hand-clapping	Certain Africans
	Jumping up and down	Natives of Tierra del Fuego
	Weeping	Australian tribes

La Barre (1947), en la mateixa línia, titularà un article ja clàssic d'una forma ben inequívoca ("The Cultural Basis of Emotions and Gestures"), i els treballs posteriors a la segona guerra mundial prendran en els esmentats els punts de partença de cara a una teorització antropològica de la no verbalitat. L'aportació del mateix La Barre (1964) és igualment significativa, començant per la terminologia adoptada: "Paralinguistics, Kinesics and Cultural Anthropology". També resulta prou indicatiu el fet que aquest treball es publicués, dins un dels readings més valuosos de la dècada del seixanta, sota el títol de Approaches to Semiotics.¹²

Justament una de les característiques que val la pena d'apuntar finalment respecte a la segona meitat d'aquest segle és la confluència i la difuminació de diverses perspectives que enfoquen el camp no verbal. Particularment la de l'antropologia coincidirà sovint amb les de l'etologia i la semiòtica, igual que, en un terreny més concret i en etapes posteriors en el temps, la de l'antropologia lingüística acabarà acostant-se a la sociolingüística, desenvolupada amb molta força a partir de la dècada del cinquanta, i amb la de la pragmàtica, a partir de la dècada del setanta. Alguns corrents determinats, com el de l'etnografia de la comunicació, representen de fet la confluència inseparable d'aquestes disciplines, a les quals caldria ajuntar encara per últim les centrades en l'anàlisi de la conversa (i, en especial, l'etnometodologia).

La interdisciplinarietat de l'estudi dels fenòmens comunicatius provoca, en definitiva, un acostament entre perspectives i metodologies originàriament diverses, però que acaben sent diferenciables per poca cosa més que certs matisos en els objectius de l'anàlisi. El matís antropològic es pot centrar, als efectes d'aquest treball, en l'estudi de la influència del context cultural en la comunicació no verbal humana (parafrasejant el títol de l'aportació de Leach (1972)), la qual influència es detecta al llarg de les diferents modalitats altres que la verbal: l'expressió de les emocions, el contacte ocular, els canals tàctil i olfactiv, la gestualitat autònoma, el tractament de l'espai, etc. (veg. Contarello (1980)). El matís antropològic-lingüístic es centrarà, al seu torn, en

¹² T.A. Sebeok, A.S. Hayes i M.C. Bateson (eds.): Approaches to Semiotics. La Haia, Mouton, 1964. La traducció italiana d'aquesta obra, que inclou una important introducció d'Eco i Volli, es va publicar amb el títol de Paralinguistica e cinesica (Milà, Bompiani, 1970), canvi que reflecteix de fet el contingut del llibre.

l'anàlisi dels diferents estils comunicatius (verbals, però alhora, indissociablement, no verbals) en funció de les variables culturals.

Les múltiples interseccions entre els conceptes de cultura, comunicació i comunicació (no) verbal no permetran, en realitat, aproximacions als diversos objectes d'estudi que no prenguin en consideració la resta de fenòmens amb què s'interrelacionen, o altrament els primers es desvirtuen. Dins d'aquest context, ara per ara fonamentalment descriptiu, una anàlisi antropològica de la gestualitat ha de partir de descripcions de varietats culturals (en sentit ampli) que permetin unes primeres indagacions contrastives i una teorització a partir de les mostres empíriques. En aquest sentit, Mascaró (1981:26) ha formulat d'una manera sintètica i clara quins serien els criteris per determinar la gestualitat pròpia d'una comunitat:

- "(1) Un repertori d'emblemes específics;
- (2) L'ús predominant de gestos rítmics o descriptius;
- (3) Dominació frontal o lateral de la gesticulació i eix dominant de l'articulació del gest (espatlla, colze, canell);
- (4) Freqüència de gestos per unitat de temps i duració de l'activitat gesticulatòria en una situació de conversa."

La investigació recollida al llarg de la tercera part d'aquest treball incideix, com s'ha exposat a la introducció, en el primer dels aspectes esmentats per Mascaró en la citació anterior, tot considerant-lo interrelacionat amb la resta. Malgrat que un cert nombre d'emblemes presentin similituds o autèntiques analogies interculturals (per exemple els referits a funcions com les de menjar o beure, o a estats, com els de tenir gana o son, o bé signes que s'han internacionalitzat ràpidament, com el d'autostop), el conjunt particular d'un repertori d'emblemes forma un codi comunicatiu de base primordialment cultural que, tal com s'assumeix d'ara endavant, constitueix una part del repertori comunicatiu de cada individu i s'integra dins la seva competència comunicativa.

5.2.2. Comparacions interculturals

Del que s'ha exposat en l'apartat precedent es pot intuir que la comparació intercultural dels repertoris emblemàtics és una tasca amb implicacions prou sèrioses de cara al progrés de l'antropologia i de la resta de disciplines que analitzen el fenomen de la comunicació humana. Certament que aquesta comparació no és valuosa (almenys sobretot) en un terreny purament descriptiu, com a simple explicitació de sèries de discrepàncies i analogies, sinó sobretot com a font de preguntes i dades que enfoquin el per què de les (des)igualtats, més enllà del simple com d'aquestes. Tanmateix, ni en aquest nivell pròpiament explicatiu o teòric, ni tan sols en el previ de caire descriptiu, no s'han elaborat els treballs que hom hauria esperat.

Els estudis que plantegen una anàlisi de les diferències entre repertoris emblemàtics no passen encara avui, fent un recompte generós, de mitja dotzena, i a més a més no són del tot contrastables entre ells perquè la metodologia que els ha guiat no resulta (almenys estrictament) comparable. El primer d'aquests estudis, i amb tota seguretat el que ha arribat a conclusions més valuoses des d'un punt de vista antropològic, és el d'Efron (1941).¹³

Efron planteja el seu llibre com un al·legat contra la pretensió que "tant la quantitat com la manera de gesticular d'un individu es troben bàsicament determinades per la seva ascendència racial" (23). Aquesta era la concepció corrent del moment entre un bon nombre d'antropòlegs de filiació nazista, que defenien, en síntesi, que a cada raça li correspon una gestualitat determinada, i que aquesta, per consegüent, no és explicable com un fenomen cultural sinó biològic.¹⁴

¹³ Vegeu la referència bibliogràfica de l'obra i la classificació que ofereix aquest autor del gest als subapartats 2.2.2. (nota 9) i 2.2.3., respectivament.

¹⁴ Una variant d'aquesta concepció va ser propugnada pel català Rossell i Vilar: *La Raca*. Barcelona, Catalònia, 1930, una obra que vol ser, tal com exposa l'autor a la introducció, "Una demostració de la universalitat del principi racial" (a la primera part) i aspira a "convertir la raça en ciència" (a la segona). En lloc de posar l'èmfasi en

L'estudi d'Efron, a més de representar la primera comparació explícita de repertoris emblemàtics, té com a gran valor que suposa, amb les conclusions a què arriba, el rebuig absolut del plantejament acabat de descriure breument, tot demostrant d'una forma concloent, i a partir de dades empíriques, que l'estil gesticulatori és una qüestió cultural.

L'anàlisi d'Efron comparà l'estil gestual de dos grups d'immigrants a la ciutat de Nova York, l'un de jueus de l'est d'Europa, parlants de yiddish, i l'altre d'italians (de la zona sud d'Itàlia). Efron va poder mostrar així que la gestualitat d'aquests grups diferia entre si i en relació als grups de jueus i italians (de segona generació) assimilats ja a la cultura nord-americana dominant en l'entorn. La integració idiomàtica i cultural implicava també, d'una manera evident, la integració gestual.

Entre les diferències apuntades, val la pena de destacar que el grup italià utilitzava gestos predominantment pictogràfics (il·lustradors de la parla, veg. la classificació de l'autor a # 2.2.3.1.), absents entre els jueus, on es trobaven en canvi sobretot gestos ideogràfics (marcadors de l'estructura lògica de la parla, del curs del procés ideacional). Entre els italians, a més, es podia trobar un repertori d'emblemes molt més extens i convencionalitzat que entre els jueus.

Tanmateix, les ben remarcables troballes d'Efron, completables amb l'establiment d'una classificació gestual pertinent (veg. # 2.2.3.1.), amb la noció d'emblema (restringida però als gestos autònoms de caràcter simbòlic), i amb l'ús d'una metodologia rigorosa en què es combinava l'observació naturalística amb les filmacions i el dibuix, no han tingut a penes eco en estudis posteriors. El que es podria entendre com a continuador més proper no es troba fins trenta-un anys més tard, i és l'obra de Saitz i

l'aspecte racial i biològic, però, Rossell es decanta per una teoria racial-espiritualista del comportament gestual (veg. l'original i els breus comentaris d'Efron (1941:32)). Des de la seva perspectiva, la raça no seria una qüestió de caire biològic sinó pròpiament una mentalitat, una mena de "cultura intel·lectual" que es troba en la vida social d'una comunitat i que es reflecteix en la gestualitat. Una raça esdevé així, en definitiva, una col·lectivitat amb la mateixa mentalitat i una gestualitat anàloga: "Cada raça té, en virtut de la vida de relació no interrompuda, una modalitat gesticular pròpia, reflex de la seva mentalitat" (123).

Cervenka (1972).¹⁵ Es tracta d'un estudi contrastiu, i exclusivament descriptiu, dels repertoris d'emblemes de Colòmbia i Estats Units, confegit i publicat en forma de diccionari amb prou rigor i encert, però sense cap estudi que aprofundeixi mínimament les indubtables possibilitats teòriques de la investigació. D'altres estudis que es podrien esmentar són molt parcials (veg. p. ex. Lamedica (1982)), o bé s'han de contemplar simplement com a diccionaris, més o menys ben elaborats i útils, d'una àrea geogràfica determinada, de manera que el que es pot inferir de la seva contrastació és ara com ara, en conjunt, poc valuós i fins i tot poc fiable, a causa de les divergències metodològiques dels procediments de confecció.¹⁶

¹⁵ R. Saitz i E. Cervenka: Handbook of Gestures: Colombia and the United States. La Haia, Mouton, 1972. Una versió preliminar data de 1962, de manera que la distància quedaria reduïda a vint-i-un anys: Colombian and North-American Gestures: A Contrastive Inventory. Bogotà, Centro Colombo-Americano, 1962.

¹⁶ Cf. Kendon (1984:95), (1986a:17) i el que s'exposa als apartats 3.3. i 5.6.

5.3. DIALECTOLOGIA I GEOGRAFIA LINGUISTICA

5.3.1. Esbós històric

La constatació de la diversitat cultural de la gestualitat humana, amb les consegüents particularitats locals, es troba ja a l'obra de De Jorio (1832), la primera monografia dedicada a l'estudi d'un repertori gestual determinat (el napolità).

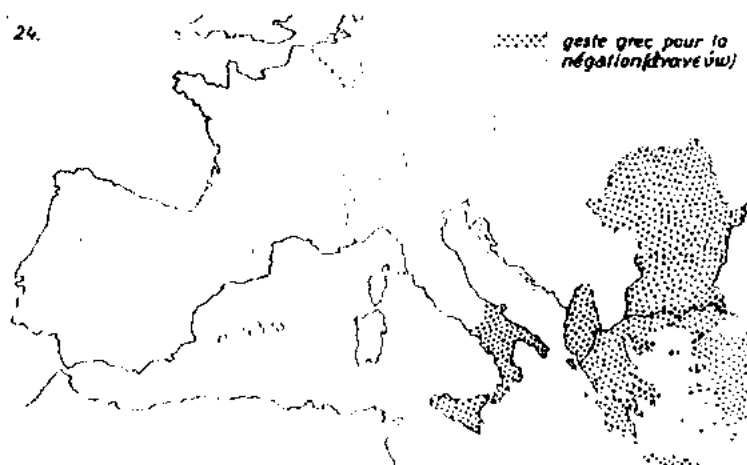
La relació del fenomen de la gestualitat amb la perspectiva de la dialectologia i la geografia lingüística, però, no es produirà fins un segle més tard. Concretament és l'obra de Danguitsis (1943) la que, almenys segons els nostres coneixements, inclou per primer cop un apartat dedicat al gest dins un estudi dialectològic.¹⁷ L'obra és un clar exemple de monografia dialectal, amb la particularitat que, al llarg de les pàgines 167 a 171, ofereix una classificació i exposició dels tipus de gestos propis de la comunitat grega estudiada:

- (1) Gestos que acompanyen la parla.
- (2) Gestos que no acompanyen la parla (no es vol o no es pot parlar).
- (3) Gestos que acompanyen l'expressió verbal reforçant-la.
- (4) Gestos que expressen l'estat psíquic de l'individu.
- (5) Gestos auxiliars de la parla.
- (6) Gestos que constitueixen un codi secret.

Una relació més estreta encara entre els dos camps --o, per ser més exactes, la inclusió d'elements gestuals en mapes dialectològics-- es trobarà pocs anys més tard a l'atles de folclore suís de Geiger i Weiss (1950), amb cartes sobre la distribució de les salutacions, i a l'estudi de Rohlfs (1959), amb una carta (la 24) sobre el

¹⁷ Constantin Danguitsis: Étude descriptive du dialecte de Démirdési (Brousse, Asie Mineure. Paris, G.-P. Maisonneuve, 1943. Es tracta d'una tesi de doctorat presentada a la Facultat de Lletres de la Universitat de París.

gest d'origen grec o greco-oriental per a la negació, que es presenta tot seguit:

Rohlf's (1959:247) comenta així la carta:

"Pour terminer mon exposé, je vous présente un dernier tableau pris dans le domaine des gestes. On sait que chaque peuple dispose de certains mouvements du corps pour exprimer, sans mot dire, par un simple signe de la main, des doigts ou du visage une pensée ou une réponse. Or il y a des gestes de caractère international, et il y en a d'autres limités à un seul peuple ou à un groupe de peuples. Tout le monde [??] connaît le geste, se manifestant par une secousse de la tête, avec lequel en Europe centrale et en Europe occidentale on exprime une négation. Or, tandis que ce mouvement de la tête est exécuté par un tournement circulaire en sens horizontal, dans toute l'Italie méridionale le geste de la négation s'exprime par un rejet de la tête vers l'arrière, en sens verticale. Ce geste est souvent accompagné d'un claquement de la langue [així, amb el significat de negació categòrica (Apa, què dius!, per exemple), també es troba en el domini català]. C'est le même signe qui, en fonction d'une négation, domine dans toute la Grèce, en Macédonie et en Albanie. Il est très fréquent parmi le bas peuple en Bulgarie et en Roumanie, et il représente l'unique geste employé pour la négation dans les terres du Proche Orient. Il n'y a pas

de doute que ce geste très typique, qu'on a connu déjà dans l'antiquité sous la forme de l'ἀνανεύω, correspond à un usage grec ou grec-oriental. C'est peut-être l'expression la plus visible avec laquelle l'ancienne Hellade est toujours présente dans la mentalité de ces terres d'Italie qu'on a appelées autrefois la Grande Grèce."

Els diferents sistemes gestuals per afirmar i per negar han constituït, de fet, el tema objecte de més estudis des d'una perspectiva dialectològica o geogràfica, i Jakobson (1970) dedicà un article ja gairebé clàssic als "Motor Signs for 'Yes' and 'No'" en el bateig de la revista Language in Society. Més tard Collet i Chilton (1981) han posat en qüestió el seu estudi, i Morris et al. (1979) han resseguit amb deteniment la frontera gestual apuntada per Rohlf (1959), tot i desconèixer aquest treball.¹⁸

El cert és que l'estudi del gest, i en concret el dels emblemes o gestos autònoms, es pot dur a terme amb mètodes similars o fins i tot anàlegs als del treball de camp lingüístic, i, en aquest cas, dialectològic. Cortelazzo (1969), en un manual clàssic de dialectologia (i segurament l'únic que inclou un apartat sobre el gest), apunta en aquest sentit:

"[...] lo studio del gesto può correre parallelo a quello propriamente linguistico, gli stessi metodi, gli stessi richiami, le medesime partizioni. Se ne può studiare la propagazione, la semantica, l'etimologia secondo criteri del tutto analoghi. Il parallelismo è tale che l'applicazione de concetti (e termini) di una serie di fatti linguistici può essere senza difficoltà usata anche per i gesti." (268)

L'estudi de Meo-Zilio i Mejía (1980-3), publicat en forma de diccionari de gestos espanyols i hispano-americans,¹⁹ es podria incloure de fet també en aquesta línia, en la mesura que aporta informació sobre el coneixement de les unitats al llarg dels països en què es van fer les enquestes, i per similituds de mètode reconegudes a la introducció de l'obra. Tanmateix, la falta de mapificació, d'estudis comparatius, i alguns problemes referents a la

¹⁸ Vegeu sobre aquesta qüestió, més endavant, el subapartat 5.3.2.2.

¹⁹ G. Meo-Zilio i S. Mejía: Diccionario de gestos. España e Hispanoamérica. Bogotá, Instituto Caro y Cuervo, 2 vols., 1980 (I) i 1983 (II).

metodologia, aconsellen d'analitzar-lo simplement com a diccionari d'una àrea geogràfica extensa més que no pas com un autèntic treball de geografia gestual o comunicativa (veg. # 5.6.).

L'obra que fins a l'actualitat més s'ha acostat sens dubte a un estudi autèntic d'aquesta mena, i que consegüentment mereix un tractament més detingut, és la de Morris et al. (1979).²⁰ Aquest treball, analitzat en el subapartat següent, constitueix una excel·lent mostra del fet que, a partir d'un estudi sobre una àrea geogràfica, es poden obtenir dades valuoses que aclareixin no tan sols la distribució espacial d'una unitat sinó també aspectes relatius al seu origen, a la seva difusió històrica, i a les fronteres gestuals.

²⁰ D. Morris, P. Collet, P. Marsh i M. O'Shaughnessy: Gestures, their origins and distribution. Londres, J. Cape, 1979.

5.3.2. Geografia gestual a Europa

5.3.2.1. Àmbit i característiques de l'estudi

Malgrat certs aspectes de la presentació i del to del redactat, que podrien induir a pensar el contrari, l'obra de Morris et al. (1979) és fruit d'un treball bastant rigorós i prou ben planificat. L'objectiu fonamental de l'estudi era estudiar la distribució geogràfica d'un conjunt de gestos autònoms al llarg d'Europa, i els complementaris, derivats parcialment de la consecució dels anteriors, estudiar l'origen, la difusió i d'altres aspectes històrics o semiòtics de les unitats.

L'àmbit en què s'aplicà el treball va ser el de quaranta ciutats europees (inclosa Tunísia, però, com a única excepció), que queden reflectides en el mapa següent (xii):

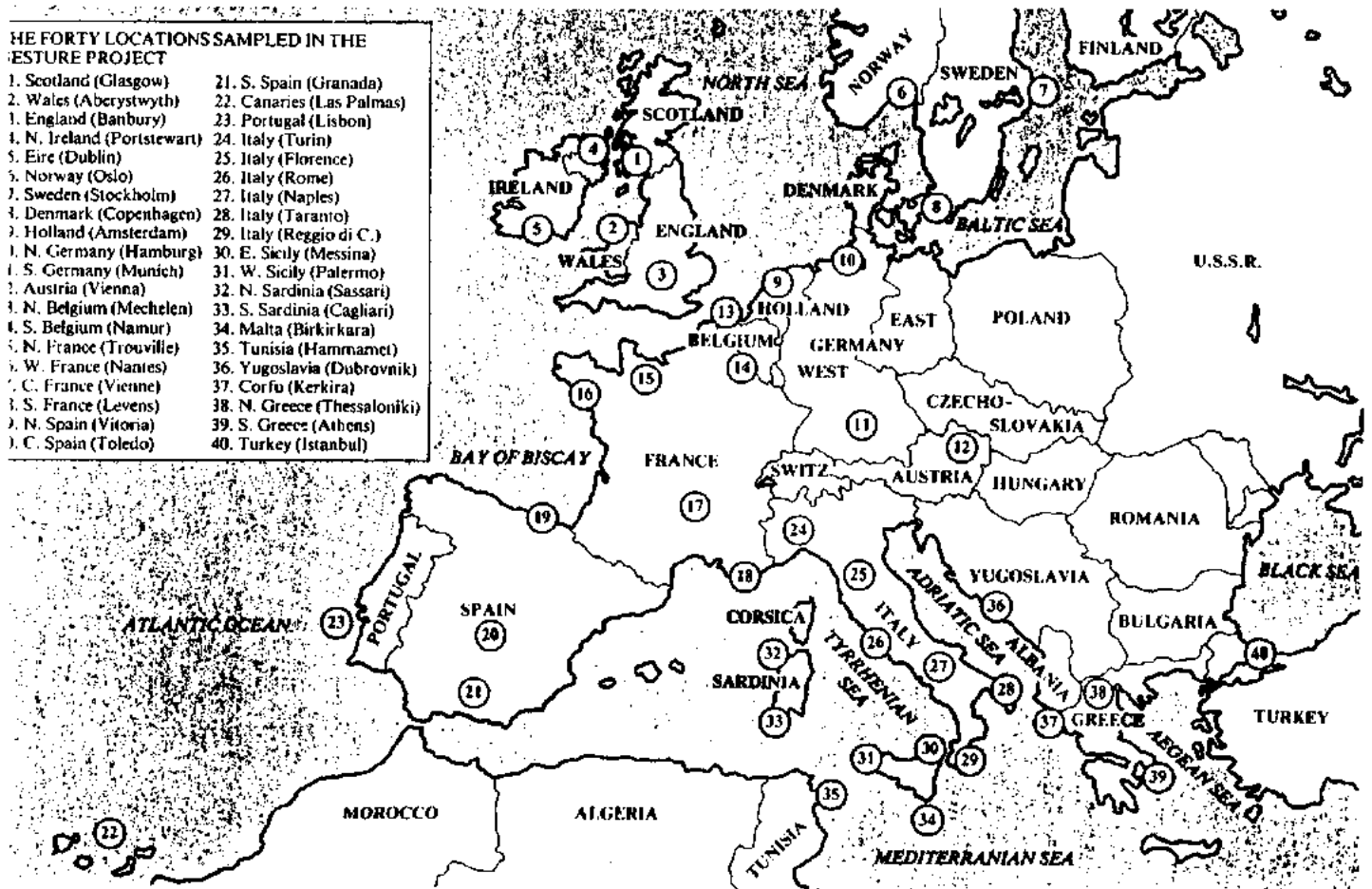

Figura 1

Una primera remarca a fer sobre aquest planteig és que no sembla que sempre es reflectís adequadament la diversitat cultural europea. Si més no en el cas de la península ibèrica la tria de tres punts "lineals" de nord a sud és lluny de respectar-la i de poder-se considerar una elecció afortunada. El mateix es podria afirmar de França i de Iugoslàvia (aquesta amb una sola ciutat!). En canvi, Itàlia rep --injustificadament atès l'objectiu de conjunt del treball-- una atenció excessiva, i és la zona més ben resseguida, amb deu poblacions.

Els gestos objecte de l'estudi constitueixen un grup de vint unitats, i es presenten a la pàgina següent, al quadre 2, segons l'original (xxii). A continuació s'ofereixen els noms corresponents en anglès i els equivalents catalans de traducció (quan existeixen) o l'adaptació *ad hoc* (entre cometes, inventada a efectes simplement de facilitar, quan calgui, l'exposició):

<u>Original anglès</u>	<u>Numeració</u>	<u>Trad./Adapt. cat.</u>
The Fingertips Kiss	1	"Petó als dits"
The Fingers Cross	2	"Creu de dits"
The Nose Thumb	3	Pam i pipa
The Hand Purse	4	"Balanci"
The Cheek Screw	5	"Cargol (de galta)"
The Eyelid Pull	6	"Lluc"
The Forearm Jerk	7	Botifarra
The Flat-hand Flick	8	"Fuita"
The Ring	9	"Anell"
The Vertical Horn-sign	10	Banyes
The Horizontal " "	11	Banyes (horitzont.)
The Fig	12	Figa
The Head Toss	13	"Tossada"
The Chin Flick	14	"Barberola"
The Cheek Stroke	15	"Pinça"
The Thumb Up	16	"Polzada"
The Teeth Flick	17	"Unglet"
The Ear Touch	18	"Arracada"
The Nose Tap	19	"Nasi"
The Palm-back V-sign	20	"Forca" / "Ve"

Figura 2

Es tracta, per descomptat, de vint emblemes o gestos autònoms (o "citables"), per bé que Morris et al. preferixen utilitzar la denominació de gestos simbòlics. La raó és que la selecció de la mostra va eliminar els emblemes que podien ser entesos fàcilment, donada l'acció física que comportaven (els corresponents, doncs, per exemple, a beure, dormir, etc.).

El procediment per dur a terme l'estudi va ser seleccionar a l'atzar, en llocs públics, trenta persones (adults mascles) de cada localitat, i demanar-los, primer de tot, si cada una de les unitats de la mostra era un gest usat localment i, en segon lloc, en el cas que la resposta fos afirmativa, quin era el seu significat.

Els resultats es tabulaven i es donen finalment en forma cartografiada, en vint seccions, i segons els significats recollits. Com a mostra, a continuació es presenten els resultats obtinguts en el cas de la unitat número 4 (The hand purse, it. la mano a borsa, cat. "balanci"), no inclosa per cert en el repertori bàsic català establert al llarg de la tercera part d'aquest treball:

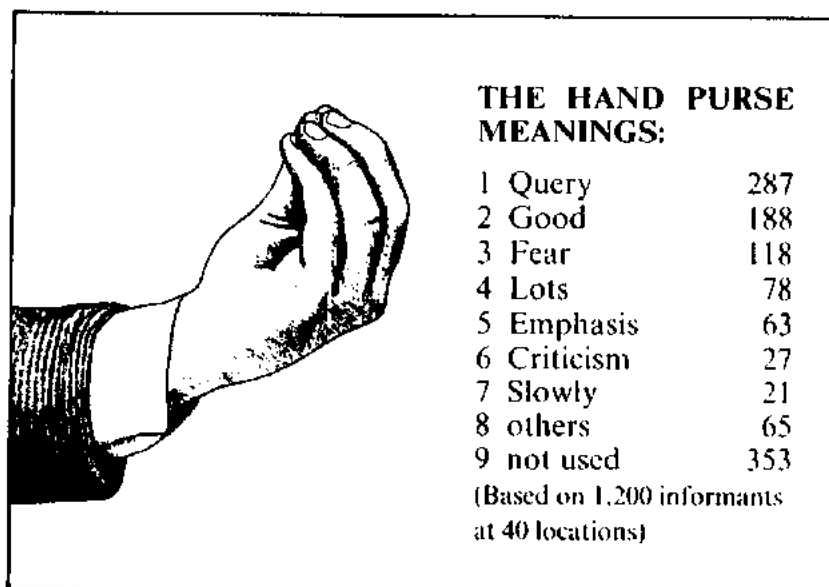
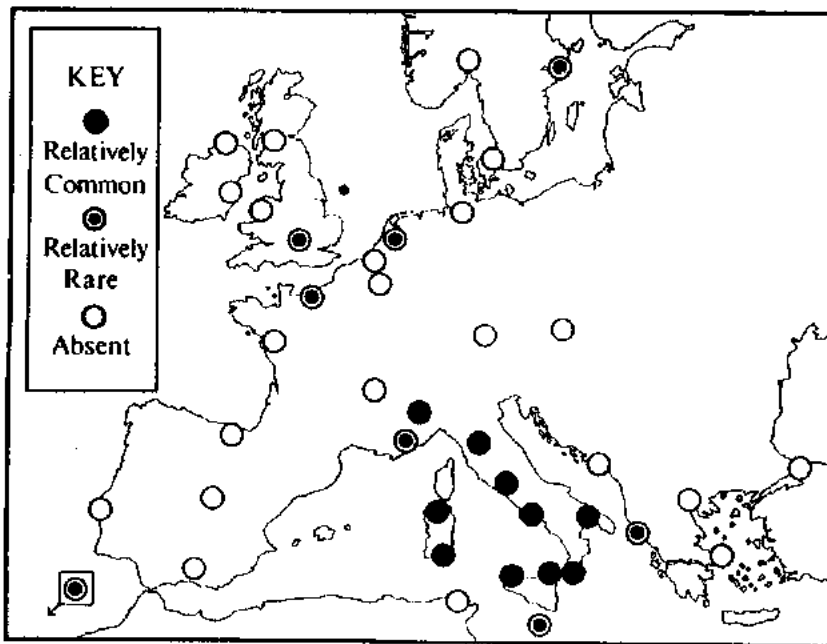
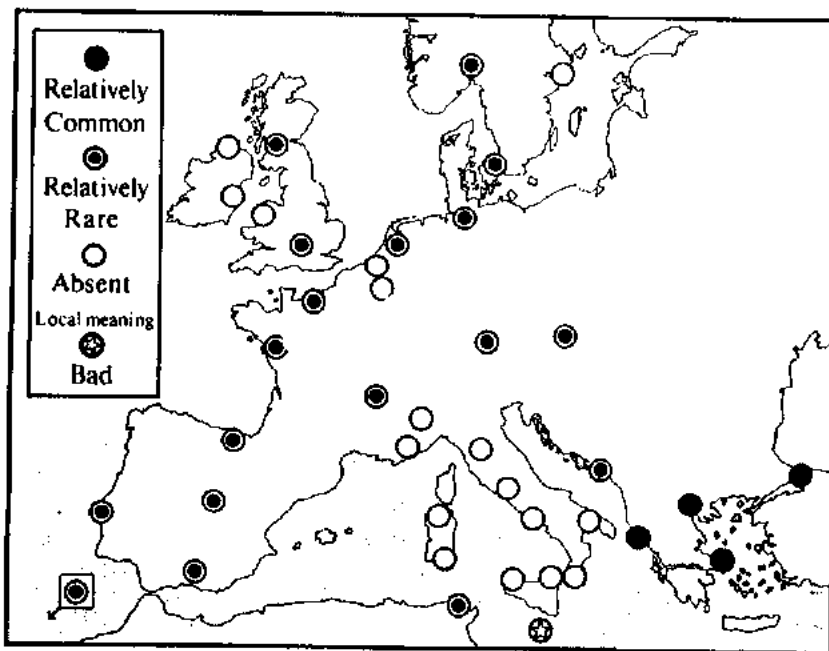

Figura 3

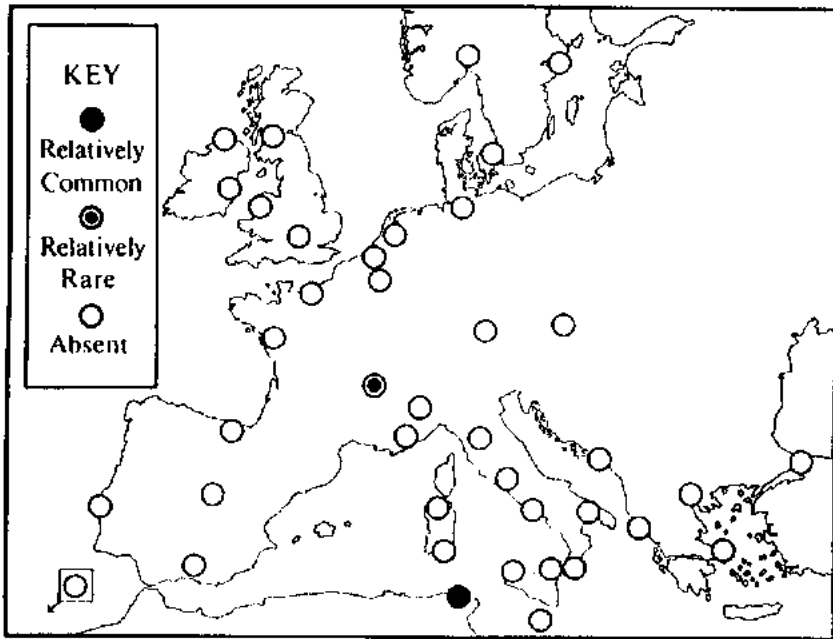
THE HAND PURSE Meaning: query

Figura 4

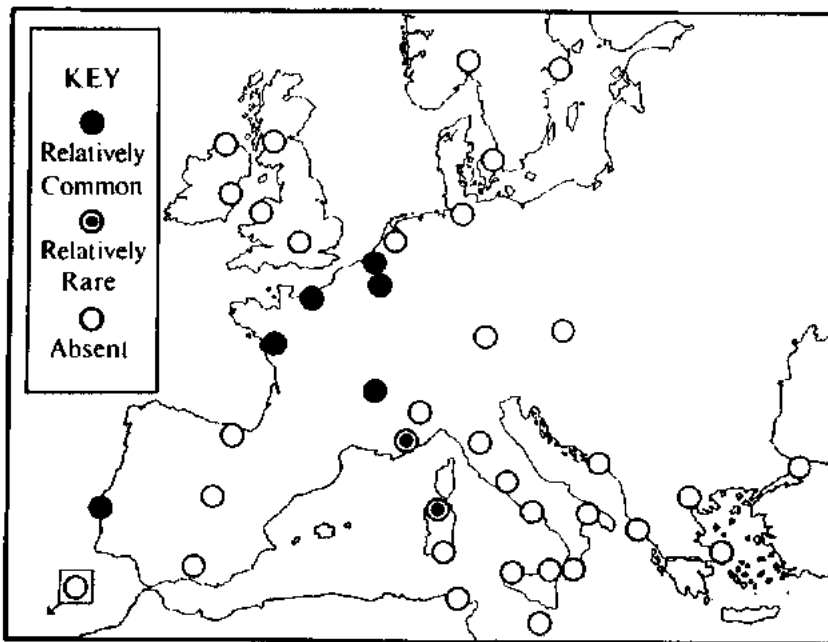
THE HAND PURSE Meaning: good

Figura 5

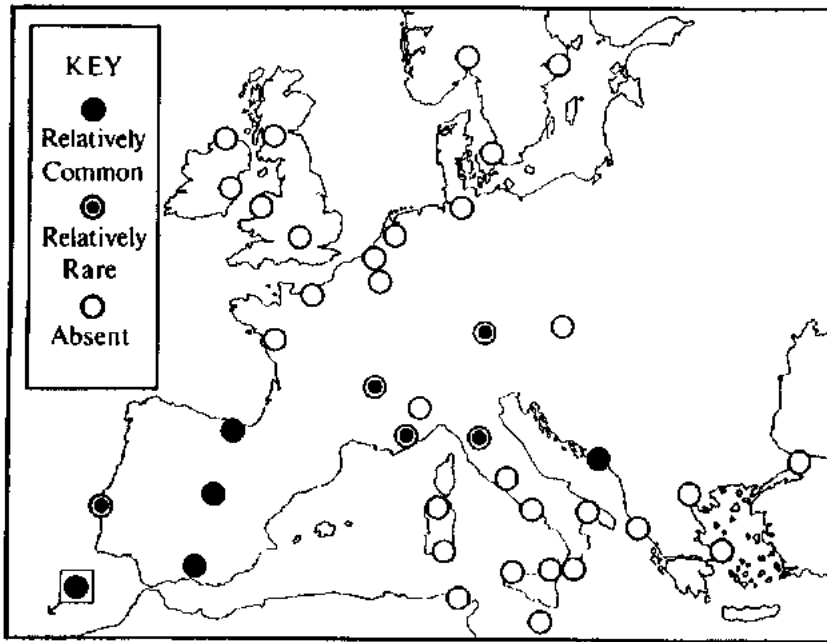
THE HAND PURSE Meaning: slowly

Figura 6

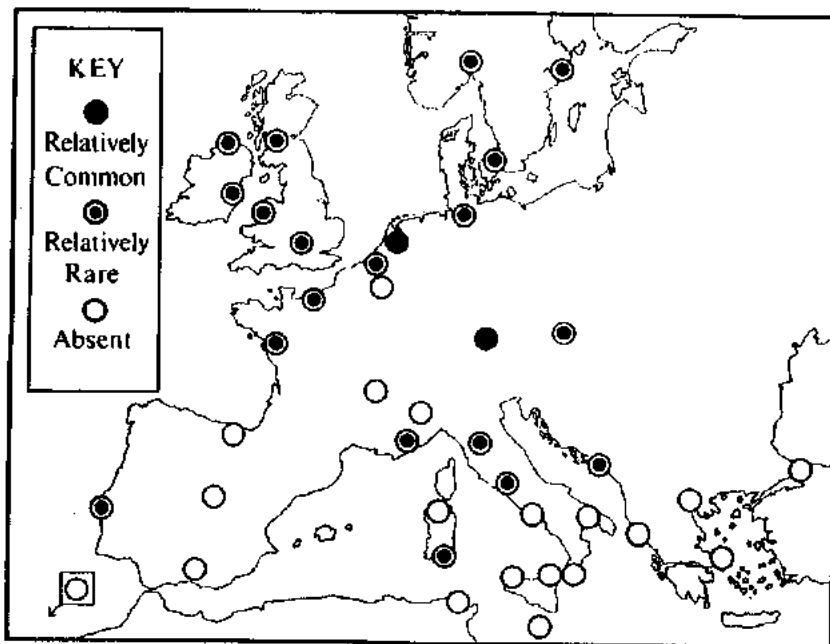
THE HAND PURSE Meaning: fear

Figura 7

THE HAND PURSE Meaning: lots

Figura 8

THE HAND PURSE Meaning: emphasis

Figura 9

Les taules a partir de les quals s'han confegit els mapes, en les quals consten les respostes dels informants, són les següents:

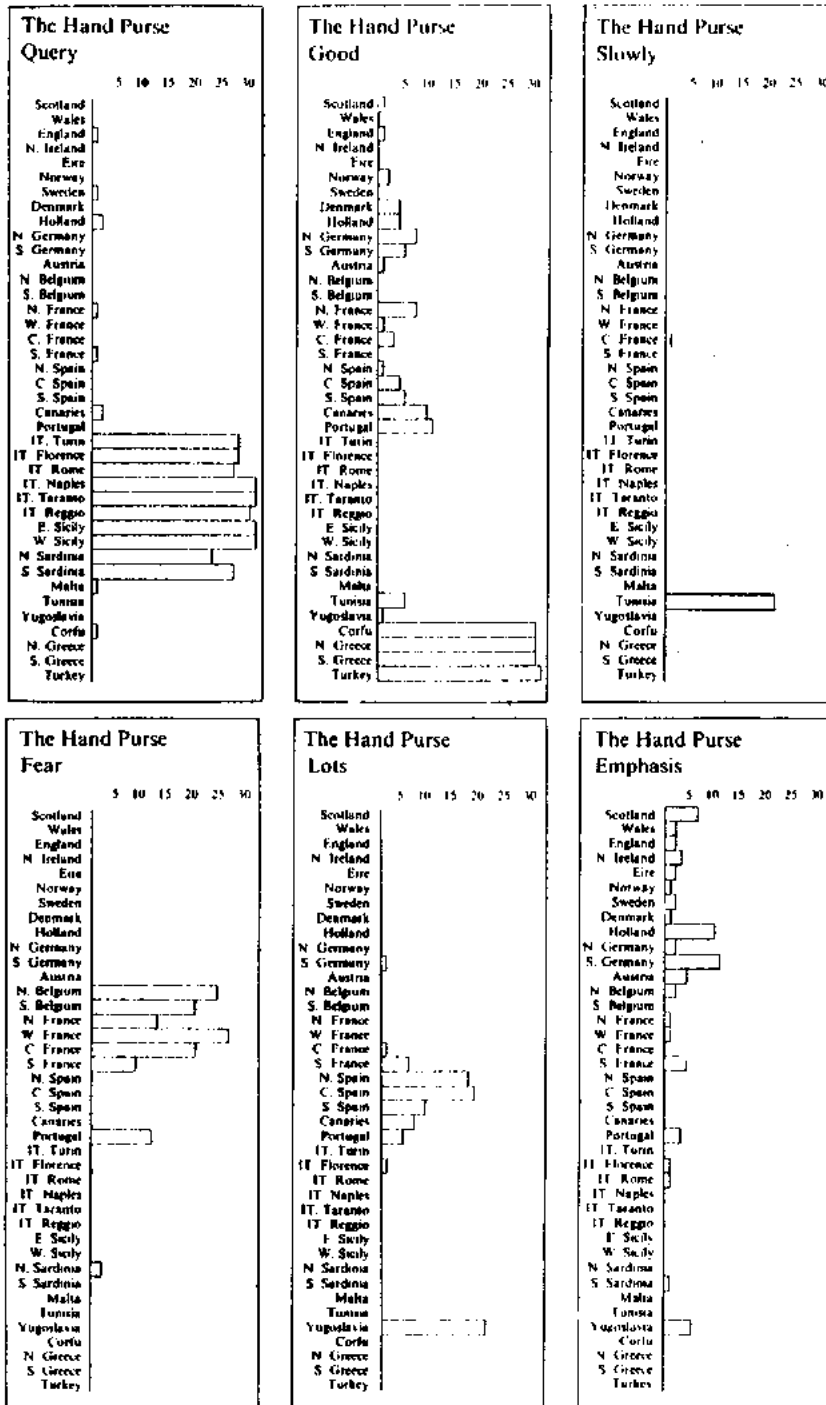

Figura 10

I l'estudi, per últim, de la distribució i l'origen de la unitat permet establir el següent quadre:

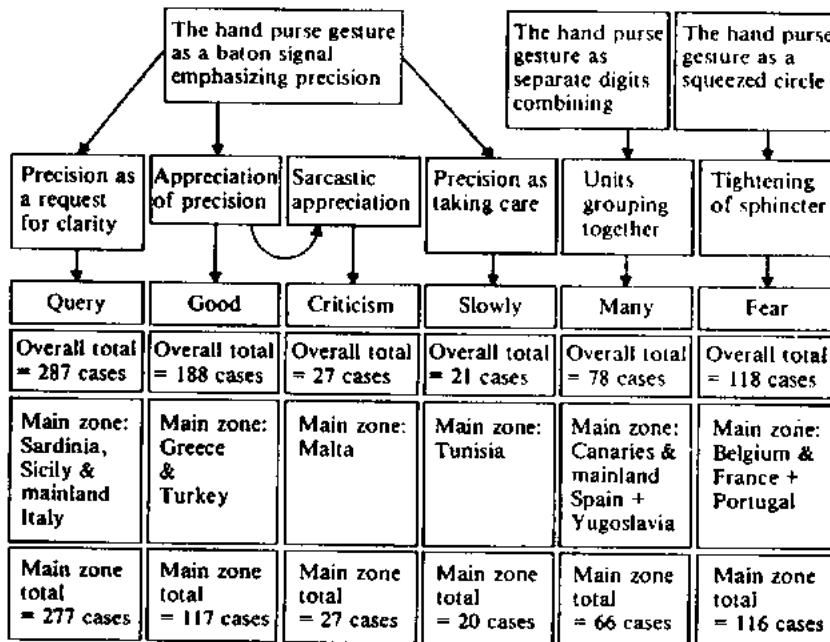

Figura 11

Els quadres anteriors conviden a fer-se una idea de l'interès que té un estudi com l'efectuat, però també ens mostren, si s'analitzen amb un cert deteniment, alguns aspectes conflictius, a part el que ja s'ha comentat sobre la tria de les localitats i la diversitat cultural europea.

En aquest cas concret, per exemple, l'ús de les etiquetes "Relativament comú", "Relativament rar" i "Absent" és molt més que discutible. Així, el mapa de la figura 6 inclou una localitat francesa on el gest és qualificat de "relativament rar" quan en realitat, com es comprova a la taula de la pàgina anterior (o a les taules finals de l'obra, on s'ofereixen els resultats numèrics), una sola persona (de les trenta) va contestar que el coneixia!²¹ No es tracta per descomptat d'un simple error

²¹ Si l'enquesta hagués estat de codificació (i no de decodificació, com va ser el cas), seria lògic esperar resultats relativament baixos (cf., però, les enquestes de la tercera part d'aquest treball, on en força ocasions la "producció" gestual és del 100 % dels informants, i encara que es tracti d'emblemes simbòlics). Amb una enquesta de

tipogràfic o accidental, sinó d'un problema de criteri, perquè el mateix es pot criticar dels quadres apuntats en les figures 4, 7, 8 i 9, pel que fa a aquest mateix rètol.

Si s'analitza a continuació el mapa de la figura 8, els procediments utilitzats a l'hora de cartografiar esdevenen encara més sorprenents. A Canarias i a Granada el gest es dona com a "Relativament comú" amb 6 i 8 produccions, respectivament, mentre que a Lisboa, en canvi, amb 4 respostes, és qualificat de "Relativament rar"! Canarias i Granada es fan equivalents, així, de Toledo (amb 17 respostes) i de Vitòria (amb 16), que continuen sent localitats on la unitat es considera "Relativament comuna".

Un aspecte encara més greu que l'apuntat es descobreix si s'analitzen els significats i els aspectes morfològics del gest, ja que aleshores es descobreix immediatament que, malgrat que el presentin com una sola unitat, Morris et al, barregen en realitat diversos emblemes, i la seva mescla porta probablement al seu torn a la confusió dels informants. Aquesta sembla l'única explicació plausible de:

- (1) El fet que al mapa del quadre 5 aparegui el gest amb el significat de "bo" a Espanya, quan no el té en absolut. (El gest s'ha confós probablement amb el número 1, el "petó als dits" amb el significat de 'excel·lent').
- (2) El fet que amb el significat de 'por' (o, exactament, en català, de 'culet') no aparegui ni una sola vegada a tot Espanya. L'explicació en aquest cas no pot ser altra que el gest no s'ha realitzat d'una forma adequada davant l'informant, ja que es tracta d'una unitat (en la frontera, segurament, entre els il·lustradors i els emblemes) que, malgrat que no és gaire freqüent, s'utilitza esporàdicament, i més d'una de les cent-vint persones l'hauria d'haver reconeguda!
- (3) La mateixa explicació val pel que fa als baixos percentatges obtinguts per al gest amb el significat de 'molts', ja que aquest cop sí que es tracta d'una

decodificació, els resultats haurien d'haver estat molt més alts perquè es pogués qualificar el gest com "relativament rar". Tal com s'exposa al llarg de l'apartat 5.6. i del capítol 7, una de les crítiques que cal fer als treballs d'aquesta mena (inclosos gairebé tots els diccionaris de gestos) és que no ofereixen cap mena d'informació sobre l'ús de les unitats, sinó només sobre el coneixement (passiu) que en tenen els interrogats. Una enquesta de codificació complementària ofereix, malgrat que siguin parcials, dades sobre el primer aspecte que resulten molt significatives.

unitat molt freqüent i reconeguda immediatament pels informants, sempre, és clar, que es faci de la manera adequada (obrint i tancant els dits, i, normalment, amb les dues mans).

Una anàlisi detallada dels quadres, en definitiva, fa dubtar seriosament de molts dels resultats obtinguts, sobretot quan es tracta de diferents gestos (morfològicament, semànticament i funcionalment) inclosos de manera incorrecta sota una sola morfologia, o bé quan es tracta d'emblemes el dibuix dels quals pot resultar ambigu (per exemple els números 1, 6, 15 i 20).²² El cert és que, aparentment, no hi ha cap justificació per a l'anàlisi conjunta d'emblemes similars en la seva forma però distints clarament pel que fa al contingut (sense parlar ja de les condicions i contextos de producció), en una operació ben barroera i comparable al que representaria, salvant les distàncies, en un estudi lingüístic de caire descriptiu, col·locar en el mateix sac termes com causalitat i casualitat, ara!, pare i para! o bé bola, cola, nola, sola, etc. Morris et al., lamentablement, obliden sovint que l'emblema no està constituït només per la configuració gestual resultant d'un moviment (que es la que recullen els dibuixos), sinó també pròpiament pel moviment mateix, que és el que permet evitar moltes confusions, per exemple, entre els emblemes de "menjar" (portar la mà a la boca amb els dits en forma de pera) i el de "excel·lent" o "petó als dits" (núm. 1). El mateix es pot apuntar, i potser és l'exemple més clar, de l'agrupació sota una sola secció (l'última, la núm. 20) de dues unitats gestuals tan diferents --en el moviment, el significat i l'ús-- com la dels signe de victòria (la "Ve") i el signe obscè d'insult utilitzat només a Gran Bretanya. Aquestes consideracions expliquen que, en diverses seccions del llibre, la presentació conjunta de diferents unitats barrejades (veg. p. ex. també el quadre resum de la unitat núm. 4 reproduït més amunt, a la figura 11), resulti més aviat confusionària i, en qualsevol cas, totalment injustificada.

²² Algunes confusions d'aquesta mena es van detectar també en les enquestes efectuades en aquest treball, i l'única possibilitat d'evitar-les seria utilitzar una filmació (que comporta, però, molts problemes de caire pràctic) o bé que l'enquestador faci el gest correctament davant l'informant. En aquesta última operació és, segurament, on es van produir més errors en l'estudi de Morris et al.

5.3.2.2. Distribució geogràfica dels emblemes

Independentment d'imprecisions o barroeries com les apuntades, en qualitat de mostra, en el subapartat precedent, l'estudi de Morris et al. aporta en conjunt moltes dades valuoses, i per descomptat invita a fer-se un bon nombre de preguntes sobre els repertoris emblemàtics que s'intueixen darrere els mapes, sobre les seves semblances i diferències, i sobre l'origen i difusió de les unitats.

Val la pena d'apuntar que només dos dels vint emblemes estudiats (el núm. 3, pan i pipa, i el 9, "anell") van ser reconeguts per més de la meitat dels informants al llarg de totes les localitats. Això corrobora, és clar, l'arrel fortament cultural (i local) d'aquestes formes comunicatives, i permet constatar, igualment, que les unitats més difoses (en la geografia) són les que presenten al mateix temps menys variants morfològiques i menys matisos semàntics.

L'anàlisi de les zones de més afinitats gestuals porta a agrupar --a grans trets, això sí-- les àrees geogràfiques més properes: Grècia - Turquia, Espanya - França - Itàlia, Gran Bretanya - Escandinàvia. En aquest respecte, el problema més greu que es deriva del treball exposat és el reduïdíssim nombre d'unitats objectes d'estudi, que implica que els resultats s'hagin de contemplar sempre de forma proporcional, i no, tal com seria de desitjar, en qualitat de repertoris complets d'emblemes de les localitats o contrades respectives.²³

Les troballes més remarcables de l'estudi, a part la possibilitat òbvia de veure immediatament la distribució dels emblemes al llarg de la geografia europea, vénen determinades per dades indirectes, que es poden inferir de la distribució, respecte a la difusió i a la història de cada una de les unitats. També s'han de destacar la secció dedicada a l'anàlisi geogràfica dels tipus de salutacions (241-246) i, sobretot, l'anàlisi de la frontera gestual (247-259) que separa, al centre d'Itàlia, la zona nord (on

²³ El concepte de distància gestual (260-262) utilitzat pels autors, i paral·lel al de distància lingüística, presenta justament, també com en l'anomenada dialectometria, molts problemes pel que fa als criteris de selecció dels elements que han de ser contrastats.

la negació es fa girant el cap als costats) de la zona sud (on la negació es fa amb un cop de cap enrere, veg. la unitat núm. 13).²⁴

La frontera esmentada es pot situar a uns cinquanta quilòmetres al nord de Nàpols, i la franja de transició té tan sols de setze a vint-i-un quilòmetres, aproximadament. Els accidents geogràfics semblen explicar la distribució dels dos emblemes al llarg d'aquesta zona de transició, i la distribució global és explicable al seu torn (veg. la citació de Rohlf's (1954) inclosa a # 5.3.1.) per la forta colonització grega de la zona sud de l'actual Itàlia (la negació fent un moviment brusco enrere del cap és pròpia de Grècia i zones limítrofes). Aquest cas concret és una bona mostra, a més a més, de la perdurabilitat --comparada amb la de les formes lingüístiques-- de certs elements gestuals.

El treball de Morris et al. (1979), d'una gran originalitat i sense cap estudi posterior fins avui que n'hagi seguit les passes, resulta en definitiva, malgrat un excés d'imprecisions i errors de detall, enormement estimulant de cara a la recerca amb una base geogràfica i cultural sobre les unitats emblemàtiques.²⁵

²⁴ Més que d'una troballa, malgrat les paraules de Kendon (1981b), caldria parlar en realitat d'un estudi encertat. Si a algú cal atribuir el mèrit original de la troballa és sens dubte a Rohlf's (1954), tal com ja s'ha exposat al subapartat 5.3.1., en un treball que, potser per la seva difícil localització, no esmenten ni Kendon (1981b) ni --i això ja és més lamentable-- Morris et al. (1979).

²⁵ Vegeu sobre d'altres aspectes del treball comentat l'article-ressenya de Kendon (1981b), estimulant al seu torn perquè planteja força interrogants que no es resolen al llarg del llibre.

5.4. PSICOLINGUISTICA I NEUROLINGUISTICA

5.4.1. Producció i comprensió (no) verbals

Si s'observa una persona quan parla, especialment en circumstàncies espontànies i informals, ens adonem immediatament que el procés de producció lingüística o verbal va acompanyat d'un procés de producció gestual. En aquest, però, s'inclouen elements de diferents categories, per exemple els moviments indispensables en l'acte de la fonació, accions pràctiques que no tenen a veure directament amb el contingut de la parla i/o de la interacció (encendre un cigarret o agafar un vas), accions plenament significatives que poden substituir o acompanyar els elements verbals (els gestos autònoms o emblemes) i, per últim, tot un conjunt de moviments que semblen associar-se d'una manera molt estreta amb la parla, i que, com s'ha indicat a l'apartat 3.2., es poden denominar amb el rètol de gesticulació. La classificació de Cosnier (1985:694) apuntada en aquest mateix apartat resulta ara molt útil pel que fa a la distinció d'aquestes classes, tot establint una separació radical entre gestos extracomunicatius i comunicatius, i distingint entre aquests últims els quasi-lingüístics (o emblemes), els silingüístics (associats a la fonació o il·lustradors de la parla) i els sincronitzadors (fàtics o reguladors, associats a la interacció). Així, el que aparentment es presenta com un continuum ("no verbal" o "gestual") es pot descompondre en classes funcionals, establint una classificació que sembla pertinent i fins imprescindible per diverses raons, bàsicament:

- (1) Perquè permet observar amb més claredat les relacions i associacions en l'ús entre els materials verbals i els gestuals (veg. sobre aquest punt # 5.5.).
- (2) Perquè reflecteix processos de producció gestual diferents, factor que cal tenir en compte ateses les proves de les diferents pertorbacions que, en circumstàncies patològiques, poden afectar la conducta no verbal.

Feyereisen i Seron (1984:355) han resumit les hipòtesis sobre els processos de producció gestual agrupant-los en dues famílies de models, "que es distingeixen pel recorregut suposat de la informació entre el nivell conceptual i l'emissió sonora o gestual" (352). En la primera, anomenada hipòtesi d'equivalència, es postula que un mateix concepte pot representar-se de manera verbal o no verbal, i per tant existiria una relació molt íntima entre la producció gestual i la naturalesa dels conceptes. L'expressió verbal i la gestual esdevindrien així paral·leles, proposta que sembla plausible si es considera a més a més el cas dels parlants de llenguatges de signes, l'adquisició conjunta de paraules i gestos en el procés de desenvolupament de la competència comunicativa en l'infant, i la possibilitat (aquesta ja menys provable, com s'ha exposat a # 4. 1.) que el llenguatge verbal hagi derivat d'un llenguatge de signes gestual. La hipòtesi d'equivalència es podria representar, esquemàticament, de la següent manera:

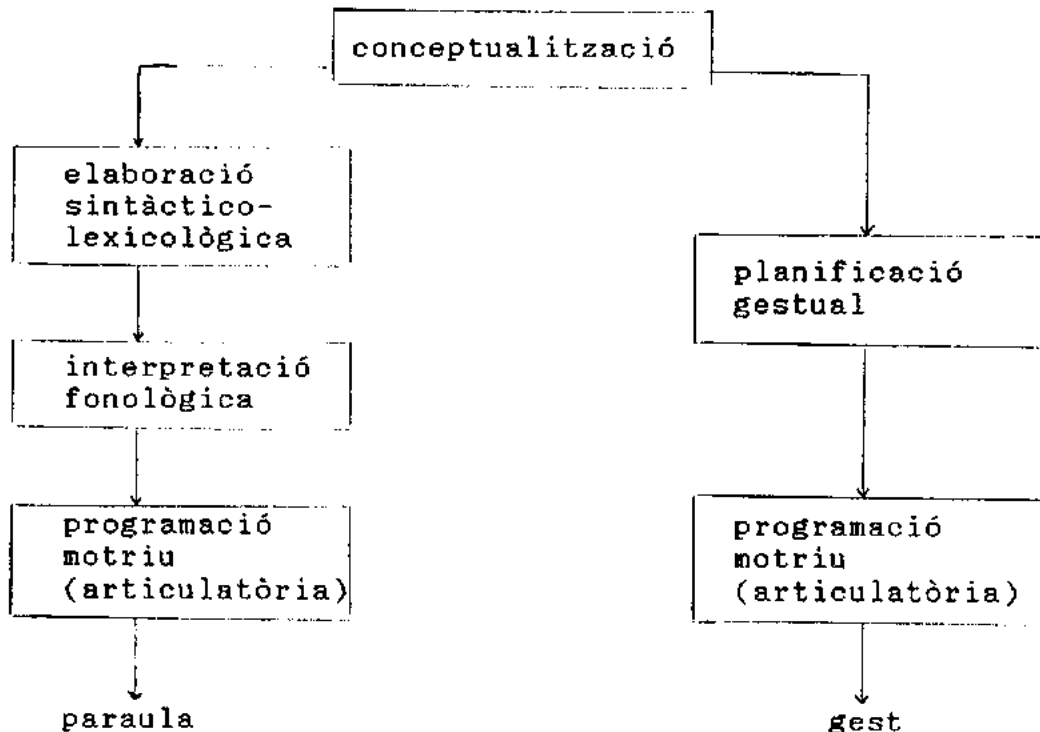

Figura 1

La segona família de models sobre la producció gestual se centra, segons Feyereisen i Seron (1984) en la que anomenen hipòtesi de co-activació. Aquesta suposa que el gest és una mena de subproducte de l'activitat lingüística. La transmissió de significat mitjançant el gest només es donaria a través d'un procés de verificació on s'estableix la inadequació d'un missatge verbal. Una bona part de la gestualitat --en especial els moviments manuals-- reflectiria les dificultats del locutor en traduir les idees a paraules, i amb una hipòtesi d'aquesta mena sembla més fàcil d'explicar la diferent distribució temporal dels gestos al llarg d'una conversa i la influència en el gest de la postura adoptada. En contrast amb l'esquema de la figura 1 anterior, la hipòtesi de la co-activació es podria representar de la manera següent:

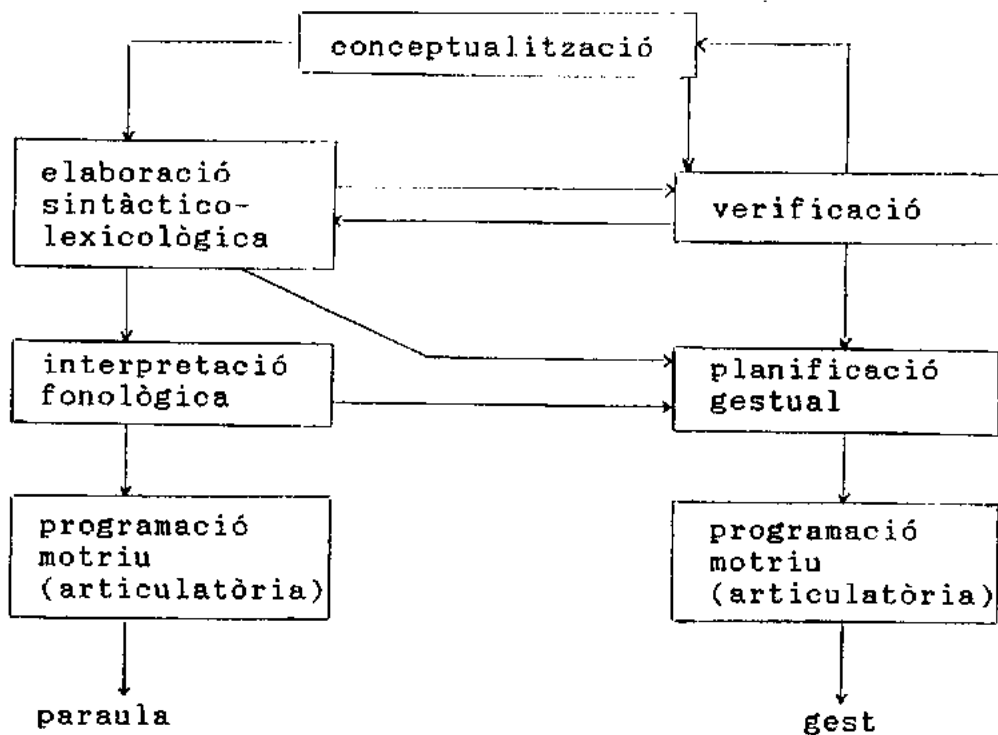

Figura 2

Per bé que els arguments a favor de la primera hipòtesi semblen de més pes, Feyereisen i Seron (1984) "salten", a la recerca de noves dades, del nivell apuntat de la codificació al de la comprensió de les unitats gestuals. En

aquest nivell es poden identificar també dues concepcions similars a les anteriors, i que es distingeixen, igual que abans, pels tipus de relació postulats entre la verbalitat i la gestualitat. Pel que fa a la primera hipòtesi:

"El model d'una equivalència funcional entre gest i llenguatge suggereix que el senyal gestual és decodificat immediatament per l'oient, sense referència a l'enunciat que eventualment l'acompanya. De fet, la comprensió total del missatge implicaria la integració de les significacions verbal i no verbal." (356)

Aquesta concepció és, de fet, l'única plausible en el cas dels emblemes, però també sembla aplicable a la comprensió dels estats emocionals. La seva esquematització es pot donar de la forma següent:

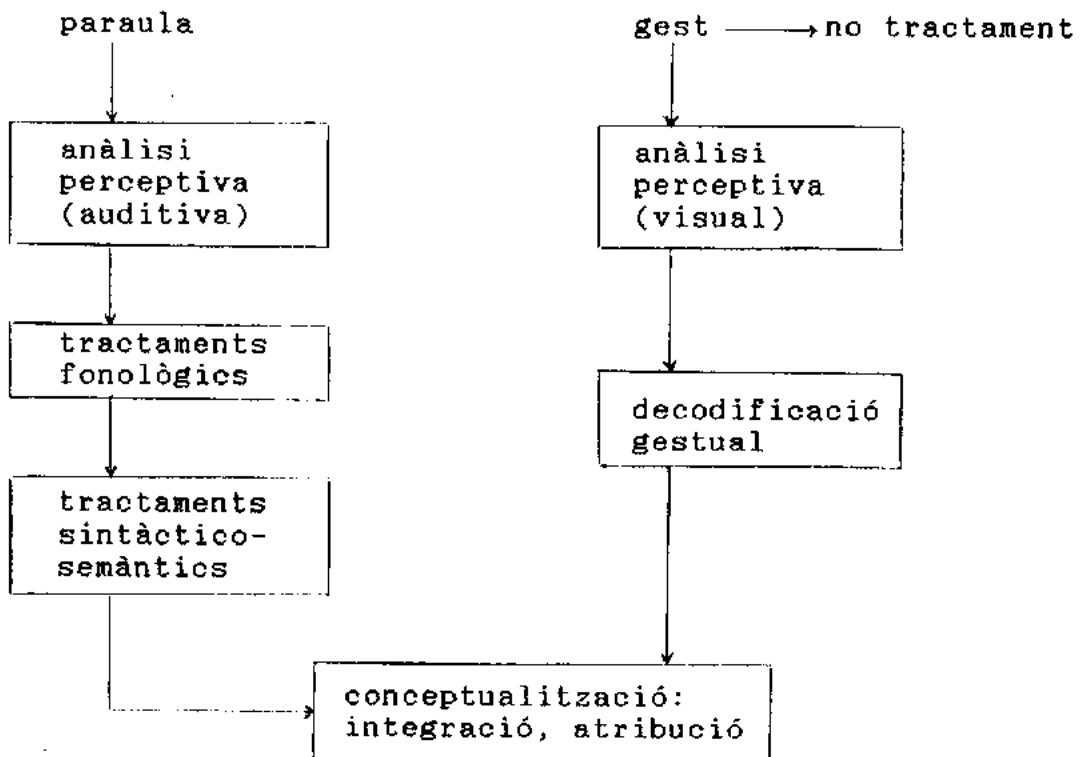

Figura 3

Pel que fa també a la comprensió, la concepció de la co-activació suposaria, al seu torn, que el gest col·labora en la decodificació del missatge lingüístic, de manera que,

en contrast amb el gràfic de l'anterior figura 3, caldria ara interrelacionar en un estadi intermedi les decodificacions gestual i verbal:

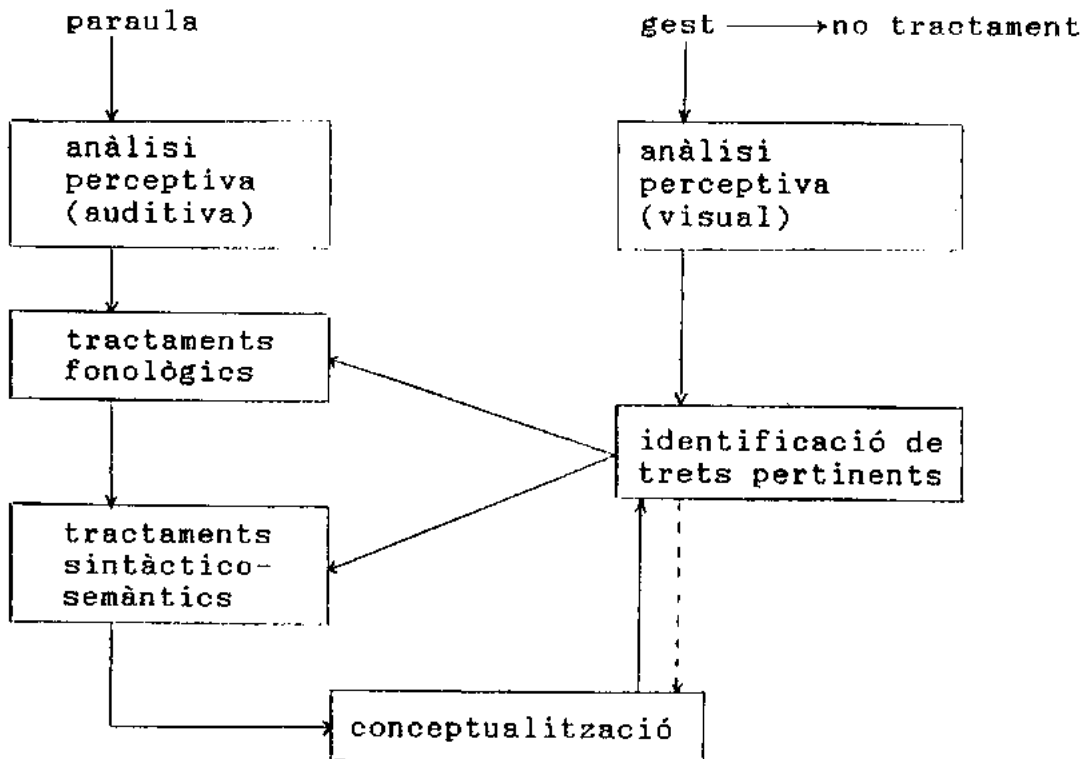

Figura 4

Arribats a aquest punt, l'única manera de continuar avançant sembla que és analitzar més detingudament els trets que trobem en cada una de les concepcions i atènyer-se a les dades que ofereixen els estudis sobre les perturbacions comunicatives (verbals i no verbals), cosa aquesta última que planteja immediatament el problema de la lateralització cerebral respecte als dominis (no) verbals (veg. # 5.4.2.).

Admetre que les concepcions anteriors, per bé que molt il·lustratives, resulten en última instància simplistes significa defensar que els processos de (de)codificació o producció/comprensió gestuals són diferents --almenys en matisos, però al capdavall segurament també pel que fa a les àrees cerebrals que els dominen-- segons les categories gestuals (establertes des d'una perspectiva funcional) de

què es tracti. Això representa, per exemple, admetre que els emblemes, un material d'origen no verbal però de característiques molt similars a les verbals, es (de)codifica d'una manera paral·lela al llenguatge verbal vocal, i no pas de forma subsidiària. Centrant-nos ara en la classe gestual que Kendon anomena gesticulació, i deixant de banda la resta de classes apuntades al començament d'aquest apartat, els arguments a favor d'una concepció o hipòtesi d'equivalència semblen bastant superiors als d'una hipòtesi centrada en la co-activació. McNeill (1985), en un estudi titulat --és de suposar que amb intencions provocatives-- "So You Think Gestures Are Nonverbal?", és l'autor que ha sabut aportar més dades, i d'una manera més explícita, per defensar que la gesticulació i la parla comparteixen un estadi computacional i són parts de la mateixa estructura psicològica. La proposta de McNeill es basa en els múltiples paral·lels (de caire temporal, semàntic, pragmàtic, patològic i evolutiu) que presenten la parla i els gestos, en concret, els "referential and discourse-oriented gestures that spontaneously accompany acts of speaking" (350). Les proves que aporta McNeill en la seva argumentació es poden resumir en els cinc grups següents:

- (1) Els gestos (en el sentit ja apuntat de gesticulació) es donen només durant la parla.
- (2) Els gestos i la parla tenen funcions semàntiques i pragmàtiques equivalents.
- (3) Els gestos se sincronitzen amb unitats lingüístiques paral·leles.
- (4) Els gestos queden afectats com la parla per les afàsies.
- (5) Els gestos es desenvolupen en l'infant paral·lelament a la parla.²⁶

²⁶ Sobre els aspectes (2) i (3) vegeu, més endavant, l'apartat 5.5., i sobre el (4), vegeu el subapartat següent. Pel que fa a (5), que s'inclou en un terreny d'estudi molt ampli no abordat en aquest treball i on també conflueixen l'anàlisi de la verbalitat i la no verbalitat des d'una perspectiva psicolingüística, cf. sobretot els treballs de Blurton Jones (1972), Raffler-Engel (1971, 1980), Volterra (1981), Attili i Ricci-Bitti (eds.) (1984), Freedman et al. (1986) i McNeill (1986). En relació a aquest aspecte evolutiu, els emblemes semblen també sens dubte la categoria originàriament no verbal que es troba més pròxima a la pròpiament verbal. Ja Ekman i Friesen (1969), en el quadre reproduït a # 2.2.3.2., els fan equivalents en

Per bé que puguin sorgir algunes discrepàncies de matís, les raons aportades per McNeill resulten prou sòlides per provar una associació molt íntima entre els mecanismes verbals i no verbals, tot concebant-los, pel que fa en concret a la gesticulació, com dos canals paral·lels que funcionen de forma conjunta i sincronitzada. Aquestes consideracions fan preguntar-se, lògicament, fins a quin punt les bases neurològiques del gest --i de la gesticulació i els emblemes-- són paral·leles, similars o idèntiques amb les de la verbalitat, i on cal "situar", en el cervell, els centres que els dominen.

aquest respecte als materials verbals.

5.4.2. Cervell, llenguatge i gest

L'observació de perturbacions comunicatives que afecten la comunicació no verbal té una tradició força llarga, i així per exemple el terme apràxia²⁷ ja es troba al segle XIX. Critchley (1939:III) va dedicar, igualment, tot un capítol a la neurologia del gest, en el qual, referint-se als moviments pantomímics (entesos com a "deliberately executed actions of a high propositional content" (25), i equiparables doncs als emblemes i als il.lustradors), ja apuntava:

"It seems, however, that some correlation exists between the zone of language in the left half of the brain and the execution of pantomimic movements." (25)

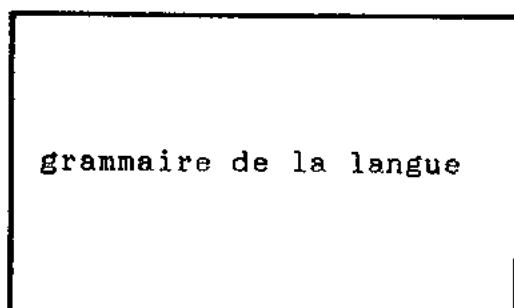
La presumpció de Critchley ha acabat sent correcta, i el que s'ha exposat a l'apartat precedent ja fa veure l'excessiva simplicitat d'atribuir a la dicotomia verbal / no verbal una localització cerebral categòrica (hemisferi esquerre / hemisferi dret), tal com, entre d'altres, la presentada per Galloway en el seu model neuropsicològic del llenguatge i la comunicació, reproduït en la figura de la pàgina següent:²⁸

²⁷ "Incapacitat d'executar voluntàriament i d'una manera apropiada determinats gests o moviments anteriorment apresos sense que existeixin paràlisi ni altres trastorns motors simples ni demència" (Diccionari de la llengua catalana. Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 21983).

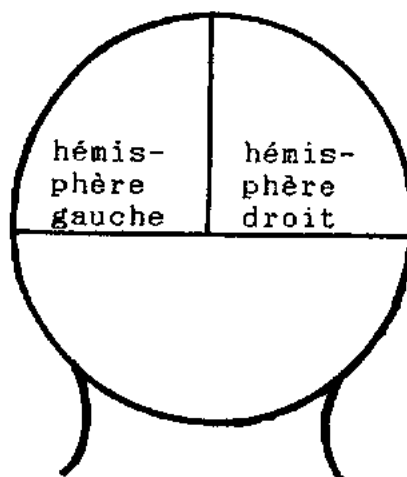
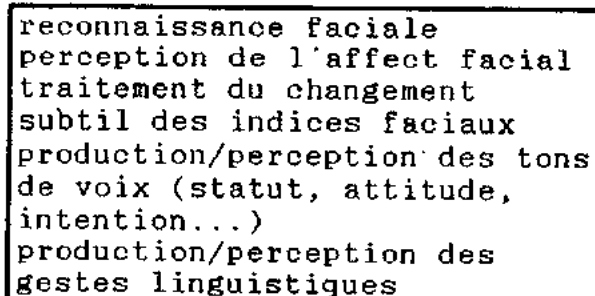
²⁸ Esquema extret de Galloway (1983:98) i reproduït a Payrató (1985b:237).

COMPÉTENCE LINGUISTIQUE

habilités linguistiques

COMPÉTENCE A COMMUNIQUER

habilités non verbales,
interactionnelles et
dépendantes du contexte

Modèle neuropsychologique du langage et de la communication
(Galloway 1981, 1982a)

Langage = compétence linguistique + compétence à communiquer

Si més no, l'últim dels elements gestuals que Galloway atribueix a la dominància de l'hemisferi dret ("production / perception des gestes linguistiques") s'ha d'atorgar més aviat a l'hemisferi esquerre. Tal com apunta Kendon (1987:72):

"Recent neurologically oriented investigations of gesture suggest that gesture is governed by the same part of the brain that governs speech production, where other aspects of action such as those that are involved in the regulation of interaction are differently controlled."

Novament, doncs, a l'hora de relacionar la gestualitat amb la verbalitat i de propugnar-ne una localització cerebral, esdevé essencial distingir quines són exactament les categories gestuals que es prenen en consideració, des de les conductes purament motrius fins a l'emblema comunicatiu i encara simbòlic.

En efecte, la localització cerebral dels centres de control de la gestualitat sembla dependre dels tipus concrets de gestos de què es tracti. En general, els individus dretans (i per tant amb dominància cerebral de l'hemisferi esquerre pel que fa al llenguatge) mostren una clara tendència a gesticular amb la mà dreta (durant la producció verbal), mentre que en els esquerrans (en què la lateralització pel que fa al llenguatge no és tan pronunciada) la gesticulació tendeix a produir-se amb les dues mans. Per bé que això induiria a pensar que la gesticulació i la parla són governades pels mateixos centres cerebrals (localitzats a l'hemisferi esquerre), certs estudis ho restringirien només als gestos representacionals (del contingut del que s'expressa), deixant de banda els gestos purament rítmics, que no representen cap contingut i que no estarien lateralitzats (veg. Kendon (1984:72)).

Els estudis sobre pacients amb danys cerebrals aporten dades també en aquest mateix sentit. Encara que molts casos d'afàsia (lingüística) van acompanyats d'incapacitat total o parcial per gesticular (apràxia), la tradició ha tendit a considerar separatament els dos fenòmens més que no a considerar-los sota una sola causa (asimbòlia, o incapacitat per utilitzar símbols). Aquesta última possibilitat, però, s'ha revelat darrerament més plausible, en la mesura que sembla que es pot establir una clara correlació entre els graus de deteriorament lingüístic i els de deteriorament gestual,²⁹ i consegüentment un centre de control que sigui comú.

Postular un centre de control comú, però, no significa que la gesticulació i el llenguatge verbal hagin de tenir una localització idèntica. Malgrat que es tracti d'activi-

²⁹ Vegeu en aquest sentit, especialment, Alajouanine i Lhermitte (1964) i Cicone et al. (1979). En aquest últim estudi, un dels pocs en què els pacients no eren sotmesos a tests sinó estudiats en converses espontànies, es correlaciona clarament el tipus d'afàsia (de Wernicke o de Broca) amb la naturalesa de la gesticulació, la qual cosa permet postular, amb els termes dels autors, un "organitzador central" que controla la comunicació, amb independència de la modalitat expressiva concreta (verbal o gestual) de què es tracti.

tats simbòliques en els dos casos, les diferents modalitats d'aquestes (per exemple la separació entre les habilitats simbòliques visuals i les auditives) podrien explicar diferències específiques, de detall, en la localització, tot respectant el principi d'un centre de govern comú. Aquest sembla ara com ara el plantejament més sensat de la qüestió, que ve avalat a més pel fet que altres aspectes bàsics en els processos comunicatius semblen dependre de mediacions neurològiques distintes. Així, els afàsics sovint no tenen problemes pel que fa al reconeixement de les expressions d'estats d'ànim (facials) i pel que fa als aspectes reguladors de la comunicació (distribució del temps i orientació, canvis de torn) que són recoberts fonamentalment per mecanismes no verbals (i en especial pel contacte ocular i els canvis d'orientació i postura del cos). Aquestes darreres consideracions, per consegüent, sembla que revaloritzen la categorització d'Ekman i Friesen (1969) apuntada al subapartat 2.2.3.2. (que podria presentar-se ara com emblemes i il·lustradors / reguladors / manifestacions d'estat d'ànim / adaptadors), i fan veure que, en contrast amb els termes i el fenomen del llenguatge verbal, el fenomen i el terme del gest resulta excessivament ampli i ambigu per poder parlar d'un centre cerebral concret que el governi en la seva totalitat. Igual que al capdavant esdevenen massa simplistes les associacions de dicotomies com verbal / no verbal o simbòlic / no simbòlic amb la d'hemisferi esquerre / dret, el gest ha de ser especificat en classes, més o menys properes a la verbalitat, a fi de poder aprofundir les àrees cerebrals de què depèn.³⁰

³⁰ Vegeu en especial sobre aquesta qüestió finalment, a part les obres esmentades, Nespoulous, Perron i Lecours (eds.) (1986), i, com a complement, Hecaen (1967), Delis et al. (1979), Ducarne de Ribaucourt et al. (1982), Daniloff et al. (1982), Attili i Ricci-Bitti (eds.) (1983), Lebrun (1985) i DiSparti (1988).

5.5. PRAGMATICA I SOCIOLINGUISTICA

5.5.1. Interrelacions i sincronies entre la gestualitat i la parla

Les relacions entre la gesticulació i el discurs verbal i la seva associació i sincronització constitueixen un dels temes que més estudis han promogut al llarg de la història de la investigació sobre la comunicació no verbal.³¹

Kendon és un dels autors que ha plantejat aquestes interrelacions d'una forma més clara i explícita, i convincent alhora en relació a les dades empíriques. Tal com s'ha avançat a l'apartat 4.1., Kendon concep la parla i la gesticulació com dos aspectes paral·lels i coordinats d'un mateix procés (el de l'enunciació). La gesticulació no s'ha d'entendre, aleshores, com una simple "motoric decoration for the spoken utterance", i sovint es pot mostrar que "encodes aspects of the meaning of the utterance that are complementary to those aspects of meaning encoded in speech" (Kendon 1984:89).

El concepte analitzat per Kendon a l'hora d'analitzar la gesticulació (la gestualitat associada amb el llenguatge, veg. # 3.2.) és el de frase gestual (Gesture Phrase), i la primera qüestió que cal plantejar és la seva delimitació:

"If one observes manual gesticulation in a speaker, it is possible to show how such movements are organized as excursions, in which the gesticulating limb moves away from a rest position, engages in one or more of a series of movement patterns, and is then returned to its rest position. Ordinary observers identify the movements patterns that are performed during such excursions as "gestures". They see the movement that precedes and succeeds them as serving merely to move the limb into a space in which the gesture is to be performed. A Gesture Phrase may be distinguished, thus,

³¹ Fins al punt que ha constituït el centre al voltant del qual s'han desenvolupat nombroses discussions i més d'un reading. Vegeu especialment en aquest sentit el recull de Key (ed.) (1980).

as a nucleus of movement having some definite form and enhance dynamic qualities, which is preceded by a preparatory movement and succeeded by a movement that either moves the limb back to its rest position or repositions it for the beginning of a new Gesture Phrase." (Kendon 1987:76-77)

La transcripció combinada de les frases gestuals i la cadena fònica mostra un aparellament clar entre les unitats dels dos canals. La frase gestual és equiparable en aquest sentit al grup o unitat tonal (definit en termes fònics en funció de les pauses i les corbes melòdiques que agrupen segments de parla). Les unitats dels dos canals, al seu torn, es poden correlacionar amb unitats ideacionals, que s'han d'entendre com a blocs significatius o de contingut:

"The association between Gesture Phrase and Tone Units arises because Gesture Phrase, like Tone Units mark successive units of meaning. Gesture Phrases are not, thus, by-products of the speech production process. They are directly produced, as are Tone Units, from the same underlying unit of meaning." (Kendon 1987:77)

Les anàlisis conduïdes per Kendon apunten al fet que les frases gestuals sovint s'inicien i finalitzen amb un lleugeríssim avançament temporal respecte als grups tonals amb què es relacionen, i, quan es produeix una interrupció en el discurs, la frase gestual pot fins i tot completar-se abans que es reprengui la parla (per exemple quan s'està "buscant" una paraula o la manera d'acabar una frase tot donant la "forma" (verbal) desitjada al procés ideatiu).

D'altres estudis com els de McNeill i el de Schegloff (1984), malgrat que no coincideixen del tot en les perspectives ni estarien --especialment el darrer-- totalment d'acord amb el que exposa Kendon (sobretot pel que fa a aquest "avançament" gestual respecte a la verbalitat), poden sumar-se de fet al plantejament apuntat. La coordinació --en termes biològics podríem parlar potser fins i tot d'una autèntica simbiosi-- entre la gesticulació i el discurs verbal s'ha destacat també, a més, en un llarg nombre d'estudis sobre el desenvolupament de la competència comunicativa en l'infant. El desenvolupament de la competència comunicativa es fa paral·lel en el procés de creixença del desenvolupament del que podríem anomenar competència gestual.

Evidentment, l'explicació en última instància d'una coordinació tan íntima no pot ser altra que la unitat final de l'organisme que és responsable dels actes comunicatius. L'estudi de Heath (1985) és un bon exemple d'aquesta coordinació en la interacció social, i mostra com es coordinen

la parla i el moviment del cos en l'acabament de les consultes mèdiques, i en el context doncs de la interacció metge - pacient. Condon (1976) ha arribat en els seus estudis a fer veure una sincronia (una coordinació rítmica) entre els elements més petits discriminables en el moviment humà i les unitats lingüístiques (fins i tot per sota el nivell sil·làbic),³² una sincronia que només es troba a faltar en casos que són ja pròpiament patològics. Birdwhistell (1970), per la seva part, havia mostrat ja explícitament moviments facials i del cap coordinats, com a marcadors lingüístics, amb l'accent (en el terreny fònic) i amb pronoms i deíctics (en el lèxic). Poyatos (1988c), en la mateixa línia, i sota el rètol de language markers (com a classe dels il·lustradors, veg. la classificació recollida a # 3.2.), es refereix a marcadors pronominals (personals, possessius, demostratius i recíprocs), preposicionals, de conjunció, verbals i d'accent i de puntuació. En tots aquests casos, en definitiva, dues modalitats comunicatives amb una base originària distinta apuntarien a un mateix referent. En d'altres, però, la gesticulació i la comunicació no verbal, com es veurà a continuació, semblen accomplir també funcions pròpies o, almenys, no coordinades tan estretament amb les del canal verbal.

³² En el seu plantejament, les frases o unitats de moviment mínimes es van integrant successivament en unitats de nivells jeràrquicament més alts, constituint així un model componencial.

5.5.2. Funcions interactives de la gestualitat

Si observem les funcions de la gesticulació respecte al llenguatge verbal, ens adonarem que un gest, en un moment determinat, pot reemplaçar un enunciat de la parla o bé pot completar-lo, aportant un significat que col·labori en la seva intel·ligibilitat.³³ Seguint el plantejament de Kendon (1987) exposat a l'apartat precedent, es pot dir en aquest sentit que el gest i el llenguatge s'utilitzen amb una mateixa finalitat:

"[...] gesture and speech are both employed in the task of the production of patterns of action that may serve for others as representations of meaning." (80)

Tanmateix, això no ho fan d'una forma idèntica, i, el que és més important, no sembla que la distribució dels gestos respecte al material verbal sigui sempre homogènia. Hi ha molt pocs estudis, però, ara per ara, que s'interroguin sobre el per (a) què i el quan de la gesticulació en lloc de fer-ho sobre el com, fet que cal interpretar com a mostra que ens trobem encara en un nivell bàsicament descriptiu. McNeill (1986) ha contestat, almenys parcialment, la pregunta de quan gesticulem oferint una hipòtesi molt plausible i que té l'avantatge que es pot relacionar amb un fenomen paral·lel i essencial en el desenrotllament del discurs verbal, en concret la focalització de la informació que es va aportant:

"The hypothesis I offer is that gestures indicate the emergence of new meanings. To state this more carefully, the hypothesis is that each gesture indicates what, in the momentary conceptual representation of the discourse, is regarded by the speaker as the most important new meaning. [...] The hypothesis suggests that iconic gestures occur when the speaker emphasizes a new

³³ Vegeu Calbris (1985), que parla justament de (1) gestos que reemplaçen un enunciat (per raons físiques o psicològiques), (2) gestos que reemplaçen la fi d'un enunciat i, per últim, (3) gestos complementaris o sinònims que acompanyen un enunciat. Cf. també el concepte de sintaxi mixta (amb components verbals i no verbals) de Slana-Cazacu (1976).

meaning on the propositional level; what Halliday (1967) referred to as information focus." (125)

Si deixem de banda ara la gesticulació i ens fixem en les funcions que pot dur a terme la gestualitat en conjunt, veurem que el seu nombre augmenta considerablement, tant des d'una perspectiva que posi l'èmfasi en els aspectes de caire més aviat comunicatiu o pragmàtic com des d'una que la posi en els de naturalesa més aviat sociològica o sociolingüística.

Així, Argyle (1972a:47-50) ha parlat de tres funcions bàsiques de la comunicació no verbal en el context de conjunt dels processos comunicatius:

- (A) Comunicació d'actituds i emocions interpersonals.
- (B) Compleció de la comunicació verbal (completant el significat de les locucions, controlant la sincronització, obtenint retroalimentació, marcant l'atenció).
- (C) Substitució del llenguatge verbal.

Knapp (1978:21-26), amb un plantejament similar, arrenghera aquestes funcions en sis classes més restringides que les anteriors, sota els rètols següents:

- (1) Repetició del que es diu verbalment (per exemple assenyalant una direcció verbalment i gestualment).
- (2) Contradicció de la conducta verbal (per exemple quan es renya algú de forma irònica, "només" verbalment, amb una conducta no verbal que ho desmenteix).
- (3) Substitució dels missatges verbals (sobretot en certes circumstàncies contextuais a causa de sorolls, distància, o bé perquè no es vol usar la parla).
- (4) Complementació de la conducta verbal (modificant-la o elaborant-la).
- (5) Accentuació de parts dels missatges verbals (subratllant-les).
- (6) Regulació de la interacció entre els parlants al llarg de la conversa.

Per últim, en el marc concret de la conversa, Scherer i Wallbott (1985:200-202) han apuntat quatre grups principals de funcions per a la comunicació no verbal. En primer lloc, aquesta acompliria una funció semàntica, ja que els elements no verbals tenen la capacitat de modificar (completant-lo: amplificant-lo, matisant-lo...) el significat vehiculat pels elements verbals. Aquesta funció seria acomplerta bàsicament pels emblemes i pels il·lustradors, però també per exemple per nombrosos trets expressius facials (cf. les "marques" d'ironia adduïdes com a exemple més amunt, i que resulten decisives a l'hora de decodificar correctament, amb èxit, un missatge).³⁴

La comunicació no verbal acompleix també una funció sintàctica com a "ordenadora" de les seqüències comunicatives, segmentant-les (inícis, finals, canvis de tema i/o atenció) i sincronitzant-les (rítmicament, coordinant el conjunt dels senyals emesos), i encara una funció pragmàtica, com a expressió de la identitat social del subjecte, dels seus trets personals i estats psicològics, i, des del punt de vista del receptor, com a senyaladora de les seves reaccions davant l'acció discursiva de l'emissor.

Finalment, Scherer i Wallbott (1985) es refereixen a una funció dialogística dels senyals no verbals, que se centraria en el manteniment de la relació entre els participants en una conversa tot ordenant-ne les contribucions. Aquesta última funció és l'anomenada usualment reguladora, i adquireix una gran importància quant al fenomen del canvi de torn de parla. Els senyals no verbals són bàsics en aquest sentit per indicar si el locutor vol mantenir el torn de parla o vol cedir-lo (i encara, especificant-ho, a qui, segons la mirada i l'orientació del cos, per exemple quan es fa una pregunta). D'altra banda, també són fonamentals per marcar si el momentari receptor "accepta" que l'emissor mantingui el torn o demana d'intervenir.

Sembla prou evident, després del que s'ha exposat, que els múltiples i diversos senyals no verbals adquireixen un paper transcendent en la interacció social i comunicativa. Això porta a plantejar, en comparació als anomenats actes de parla, quines són les accions vehiculades, en la conversa quotidiana, pels actes comunicatius no verbals.

³⁴ Friedman (1982) s'ha referit concretament als trets no verbals que poden modificar contextualment el significat dels mots. Sobre el significat gestual enfocat des d'una perspectiva pragmàtica, analitzant-ne el seu establiment contextual, vegeu el recent treball d'Streeck (1988).

5.5.3. Gest i actes de parla

Les tradicions --parcialment comunes-- dels estudis de filosofia del llenguatge i, més recentment, de pragmàtica arriben a propugnar el concepte i les múltiples classificacions dels actes de parla (angl. speech acts)³⁵ a partir de la constatació que el llenguatge verbal no serveix només per dir "coses" sinó també per fer "accions". En d'altres paraules, hom constata que dir implica en l'ús lingüístic fer.

Atenent el que s'ha explicat més amunt, sembla bastant obvi proposar al seu torn, ara, que dir o expressar-se gestualment equival també a dur a terme accions de diversa mena. La constatació d'aquest fet i la proposta d'una equivalència, per bé que aquesta última pugui semblar relativament agosarada i no hagi despertat gaires estudis, es troba ja a Key (ed.) (1977:7-8):

"Of interest to the purpose of this study is the occurrence of nonverbal accompaniments with the performative verbs, such as facial expressions, smiles, heads nods, gestures, and vocalizations such as humming, hissing, shushing. Nonverbal acts may actually substitute for the performative verbals, as in the following. These may also occur concomitantly with the verbal.

bet = handshake
 promise, vow = sign
 of the cross
 warn = tsk, tsk
 order = pointing
 congratulate = handshake,
 kiss
 condole = silence
 forgive, pardon = priest's
 blessing
 apologize = hand gesture
 bid = auction gestures
 approve = smile, uplifted
 posture

permit = head nod
 pronounce guilt = facial
 expression of dis-
 approval, silence
 reprimand = glare
 consent, agree = vertical
 head nod, wink
 dare = slit eyes, smirk
 censure = frown, finger
 snap
 deny = horizontal head
 nod
 reject = hands raised,
 palms out

³⁵ La bibliografia en aquest apartat és immensa. Vegeu a títol indicatiu i genèric l'entrada "Speech Acts" dins Sebeok (ed.) (1986).

greet, bid you welcome =	protest = marching, sit-
smile, outspread hands	in
concede = shrug	dismiss = stand up
approve = smile, head nod	toast = lift glass
thank = slight bow	challenge = throw down
	glove "

Els exemples de Key, prou il·lustratius, es refereixen naturalment a l'anglès, i no cal dir que en alguns casos no n'hi ha prou de traduir-los literalment a d'altres llengües, sense un procés d'adaptació. Més enllà del que s'ha exposat, Key s'adona que diversos actes d'aquesta mena s'acompleixen sovint únicament amb mitjans no verbals, sense l'acompanyament dels correlats verbals. És el cas ben usual, per exemple, de l'insult o la salutació. Key apunta, igualment, diverses situacions contextuals on és més freqüent (o gairebé obligat, si es vol dur a terme l'acció) d'emprar mecanismes no verbals: a causa de la distància, del soroll, de la velocitat o rapidesa, de la necessitat de mantenir el silenci o dins una multitud, entre d'altres casos.

Els exemples aportats per Key són majoritàriament emblemes o gestos autònoms, sens dubte els idonis, donades les seves característiques, per actuar com a actes comunicatius. Kendon (1988:136) ha remarcat aquest fet, tot apuntant que els emblemes no s'usen simplement per substituir paraules sinó pròpiament per dur a la pràctica (salvant les distàncies i el terme) autèntics actes de parla:

"[...] they are used singly and as such they are the functional equivalent of a complete speech act."

Qualsevol de les nombroses classificacions que s'han ofert sobre els actes de parla és susceptible, de fet, de veure's incrementada i completada amb un apartat de mitjans no verbals. Riley (1976:9) exposa, en aquest sentit, els exemples següents:

- "[1] agreeing and disagreeing, by nodding or shaking one's head;
- [2] greeting, by waving and/or by eyebrow flash [...];
- [3] declining, e.g. by placing one's hand over a cup or glass when offered more;
- [4] requesting, e.g. asking for a cigarette by putting two fingers to one's lips and raising the eyebrows quizzically;
- [5] commanding: e.g. a policeman makes a winding motion to tell a motorist with whom he wishes to speak to lower the window of his car;

- [6] questioning a statement or doubting: often by facial expression [...];
- [7] reporting ignorance: e.g. by shrugging or contracting shoulders and throwing up both hands, palms upwards, plus appropriate facial expressions."

Si ens basem, per últim, en una classificació ja clàssica com la de Searle (1976) dels actes il·locutius (duts a terme en pronunciar un enunciat), no costa gaire tampoc de trobar actes no verbals que s'adiguin amb cada una de les categories:³⁸

- (1) Com a constatació, és a dir, representació o descripció d'un estat de coses de la realitat (per exemple els emblemes referits a borratxera o a bocanoll).
- (2) Com a exhortació, que vol modificar la conducta del(s) receptor(s) (per exemple en els casos d'ordres --vine!, allunya't!, calma!, etc.-- o en les peticions).
- (3) Com a compromís de l'emissor de dur a terme una acció (per exemple els gestos de jurament o d'amenança).
- (4) Com a expressió de l'estat psicològic del parlant (per exemple en els gestos de rebuig, lloança o en els insults).
- (5) Com a declaració, mitjançant la qual es modifica un estat de coses del món extern. Aquesta última categoria queda restringida, de fet, a situacions bastant esporàdiques i normalment molt formals, però podria quedar representada, per exemple, per la benedicció religiosa i, en una interpretació àmplia, pels gestos de conjur.

³⁸ Vegeu una classificació de les unitats del repertori bàsic català seguint aquestes categories a l'apartat 7.2.

5.5.3.1. Camins de síntesi

Val la pena d'assenyalar, com a part final d'aquesta exposició, que més important que la taxonomia concreta d'actes verbals i no verbals que es pugui establir és la constatació mateix de la força il·locutiva de la no verbalitat i les implicacions que aquest fet té de cara a la confecció de models teòrics sobre la producció i comprensió de la parla i el discurs en conjunt. En efecte, sembla prou interessant i alhora necessari de seguir, en aquest sentit, la via dels models o de les temptatives que plantegen conjuntament la producció verbal i la no verbal (o, en una tríada ja apuntada, la verbal o lingüística, la paralingüística i la cinèsica).³⁷

Aquest suggeriment ha estat fet ja més d'un cop des de la lingüística i la sociolingüística. Així, per exemple, Bell (1976), en un manual de sociolingüística, ja plantejava la qüestió de la manera següent:

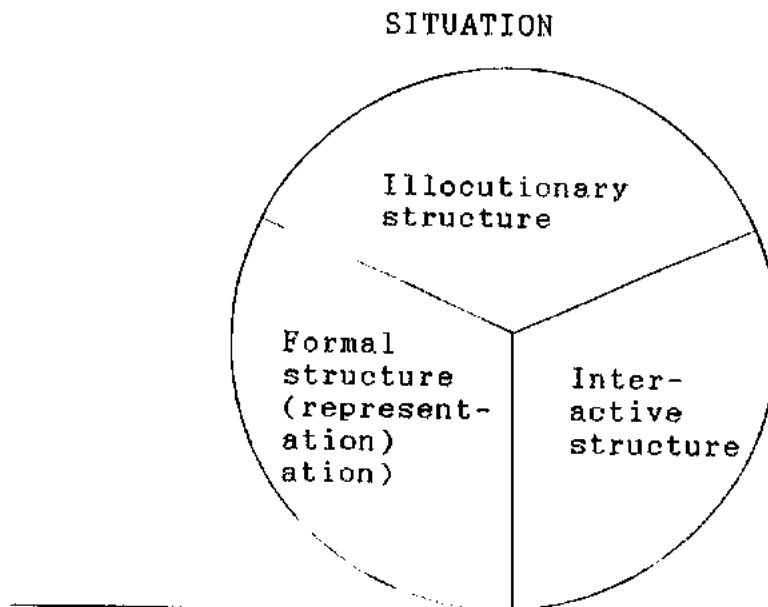
"In attempting to deal with the complex phenomena of the speech act in such a way as to create viable models of the micro-processes in which it functions as a unit, the linguist is forced more and more into the consideration of data previously excluded from linguistic investigation: the 'extra-linguistic' communication channels which make use of gesture, eye contact, spatial proximity and the like, which, for some considerable time, have been the particular province of psychology and psychiatry (Argyle, 1969). How these ancillary communication systems can be correlated with language and the two integrated into a larger semiotic system is clearly one of the key challenges of the future for the sociolinguist." (27)

³⁷ Vegeu en aquesta línia els treballs esmentats de Poyatos. La inclusió d'aquests elements en el concepte de discurs sembla ja imprescindible. Lozano et al. (21986) recullen la definició de Cicourel (1975:34) on per discurs s'entén "la parla, entonació, gestos de la cara, mans i braços, moviments del cos i vocalització no verbal que formen una complexa interacció social entre dues o més persones".

Hudson (1980:134-137), per comentar un darrer cas, en un dels manuals més difosos de sociolingüística dedica ja també un apartat (4.4.) a les relacions entre conductes verbals i no verbals, especialment als aspectes proxèmics i als marcadors no verbals de l'estructura i el contingut verbals.

Aquests camins de síntesi s'apareixen com els més adequats a fi de poder explicar com es concreta, en diverses modalitats però d'una forma coordinada, el potencial comunicatiu de l'espècie humana. Pocs estudis han explorat ara per ara aquesta via, però almenys cal referir-se, sintèticament i sense entrar en els detalls més tècnics de les propostes, a les temptatives de Riley (1976, 1979), Beattie (1983) i Arndt i Janney (1987).

D'acord amb el que s'ha exposat més amunt, sembla ben raonable d'incrementar l'abast del concepte d'acte de parla al d'acte de comunicació. Aquesta esdevé una noció fonamental per al model pragmalingüístic proposat per Riley,³⁹ que entén el discurs com una seqüència d'actes il.locutius combinada amb una seqüència d'actes interactius. El discurs es concep, així, com un fenomen doblement estructurat, d'una banda en l'aspecte il.locutiu o comunicatiu, de l'altra en l'aspecte interactiu o discursiu. Amb l'esquema de l'autor (Riley 1979:129):

³⁹ "A fundamental concept for the pragmalinguist, then, is that of the act of communication, of which the speech act is simply one possible realisation" (Riley 1979:123).

L'estructura formal és la realització, el conjunt de missatges desplegat en una situació determinada. L'estructura il.locutiva està constituïda per la seqüència d'actes il.locutius (invitació, acceptació, agraïment...) i l'estructura interactiva per la d'actes interactius (obertures, respostes, tancaments..., agrupables en intercanvis i transaccions).

Beattie (1983)³⁹ situa el seu estudi en el camp interdisciplinari format per la confluència de la lingüística (interessada en l'estructura del llenguatge), la psicologia (interessada en l'estructura de la comunicació no verbal) i l'etnometodologia (interessada en l'estructura de la conversa), i es proposa com a objectiu bàsic explorar "the interconnection between spontaneous speech and nonverbal behaviour in natural conversations" (21). El tret metodològic més característic de l'obra de Beattie és l'èmfasi en l'ús de tècniques estadístiques, tant de tipus descriptiu com inferencial, a través de les quals es poden descobrir tendències i models que aclareixin els punts d'interconnexió. L'estudi de Beattie es construeix aleshores progressivament sobre la síntesi de les dades obtingudes pel que fa a diferents comportaments en el marc de la conversa, principalment l'anàlisi de la conducta ocular, de les pauses i interrupcions, dels gestos i moviments del parlant i de l'alternança de torns.

En comparació als dos plantejaments exposats --bé que molt sintèticament--, l'estudi d'Arndt i Janney (1987),⁴⁰ per últim, va bastant més enllà i representa, sens dubte, l'intent més elaborat, complet i reeixit de tractar conjuntament els aspectes verbals i no verbals que s'integren en el discurs comunicatiu. És també el que mereix, amb més raons, de ser considerat com un autèntic model, descriptiu i teòric.

L'estudi d'Arndt i Janney (1987) planteja l'anàlisi de la parla amb una concepció no autònoma, sinó integrada en un model que expliqui les tries verbals, prosòdiques i cinèsiques que du a terme l'emissor en el procés de l'enunciació. Aquesta aproximació "intergramatical", amb el terme

³⁹ G. Beattie: Talk. An Analysis of Speech and Non-Verbal Behaviour in Conversation. Milton Keynes, Open University Press, 1983.

⁴⁰ H. Arndt i R.W. Janney: InterGrammar. Toward an Integrative Model of Verbal, Prosodic and Kinesics Choices in Speech. Berlín, Mouton de Gruyter, 1987.

dels autors, parteix de dues perspectives i dues assumpcions bàsiques:

"[...] the first is broadly behavioral: speaking is viewed as a unified human activity involving the entire body, not just those parts of it used to produce 'language behavior' in the usual sense. The second perspective is broadly pragmatic: speaking is viewed as goal-directed human action involving speakers and partners in dynamic communicative contexts, not just speakers in isolation." (3)

El resultat de la integració d'aquestes perspectives és, en paraules dels autors, un "essentially hermeneutic model of multimodal communicative and interpretive choices based on available empirical studies of face-to-face English speech" (3-4).

S'assumeix, doncs, que en la parla és troben sistemàticament relacionades les conductes verbal, vocal i cinètica, i que un model comunicatiu ha de tenir com a objectiu explicar aquesta relació: com es du a terme, mitjançant tries o seleccions, tant per part de l'emissor (en la codificació) com per part del receptor (en la interpretació). Això comporta analitzar, més que els aspectes intrasistèmics (de cada modalitat), justament els intersistèmics, molt menys explorats fins ara. L'etiqueta d'InterGrammar explica, en definitiva i en resum, els aspectes fonamentals del plantejament:

"[...] first, that its basic approach is integrative-- i.e., interdisciplinary (the research base), intermodal (the verbal, vocal and kinesic phenomena dealt with) and interactional (the domain of practical application); second, that the framework is a systematically ordered account of its subject (selected patterns of verbal and nonverbal choice in face-to-face English speech). The InterGrammar is thus not a traditional 'sentence grammar' [...]. It is not a 'variety grammar' [...]. Rather it is what might be called a 'pragmatic natural grammar' -- 'pragmatic' (cf. Mey 1979a:10) in the sense that it attempts to explain what makes people understand each other when they speak face-to-face, and 'natural' (cf. Halliday 1985:xiii) in the sense that everything in it is experimentally testable and is ultimately explained by reference to how language, prosody, and kinesics are used in speech." (6)

El model d'Arndt i Janney, ni quant al plantejament ni quant als aspectes més tècnics, que deixem de banda, no suposa en absolut la invalidesa de models de menys abast

(lingüístics o no verbals), sinó un intent peoner, explícit i rigorós, de sintetitzar i coordinar les diverses modalitats comunicatives que posa en joc l'espècie humana. Aquest sembla ara com ara el camí més fructífer de cara a un progrés efectiu en els nostres coneixements sobre com interaccionem. L'estudi inclòs al llarg de la tercera part d'aquest treball intenta, des d'aquesta perspectiva pragmàtica i integradora, descriure i analitzar un conjunt d'unitats gestuals que s'assumeix que formen part de la competència comunicativa d'un parlant català, el qual, en funció de variables contextuals i personals, té la capacitat d'es-collir-les per, combinant-les o no amb materials verbals, poder dur a terme una sèrie (considerable i diversa) d'actes comunicatius, entesos com a accions informatives conscients, deliberades o intencionals que constitueixen unitats destriables en el context de la interacció humana.

5.6. LINGUISTICA APLICADA

5.6.1. Gestualitat i ensenyament

Parlar en el moment històric actual, en ple segle XX, de la importància d'un àmbit aplicat quant als estudis comunicatius (en general), no necessita cap justificació. En particular, els centrats en la comunicació no verbal han revelat que tenen implicacions de caire pràctic prou serioses en camps com, sobretot, la psicologia, la psiquiatria i la pedagogia.

En aquest últim terreny la necessitat de prestar una mínima atenció --almenys!-- als aspectes no verbals ha estat posada de manifest molt sovint, i no sembla que tampoc calgui justificar-la. L'èxit comunicatiu (o el fracàs comunicatiu!) depèn de la capacitat dels subjectes per interactuar d'una forma adequada, adient amb les circumstàncies contextuals, i la regulació d'aquesta interacció s'acompleix, com ja ha estat assenyalat, mitjançant mecanismes predominantment no verbals.

Les implicacions d'aquesta consideració són bàsiques en qualsevol faceta de l'ensenyament però, més que en cap altra, en l'ensenyament de segones llengües, on se suposa que l'objectiu fonamental és aconseguir que un subjecte adquireixi la capacitat d'utilitzar un codi lingüístic --que originàriament no li és propi-- en diversos i variats contextos. Com que la concreció d'aquest codi és indestruïble de la d'altres codis comunicatius no verbals, es fa evident que també l'èxit o el fracàs comunicatiu d'aquest individu en les interaccions en què es vegi involucrat dependrà no solament del seu nivell concret de domini del codi lingüístic sinó de la capacitat comunicativa no verbal de què disposi, i de la seva sincronització amb la d'uns subjectes de formació lingüística i cultural poc o molt diferents.

A banda de subratllar la transcendència d'una pedagogia de la no verbalitat,⁴¹ pel que fa més en concret al terreny

⁴¹ Vegeu sobre aquesta qüestió, especialment, Grant i Hennings (1971), Heinemann (1976), Zimmerman (1982) i Pujade-Renaud (1983). Pel que fa al català, veg. Montané (1975).

dels gestos autònoms s'ha destacat sovint la conveniència d'incloure, conjuntament amb la descripció i exposició de materials lingüístics, si més no un mínim repertori dels emblemes d'ús més freqüent en la comunitat la llengua de la qual s'ensenya, i, en aquesta línia, cada vegada sovintegen més els cursos d'idiomes on --almenys a partir d'un cert nivell-- s'ofereixen descripcions "auxiliars" d'aquesta mena. Brault (1963) ja s'havia referit a aquest aspecte, i l'obra de Green (1968), comentada també en el subapartat següent, és el primer repertori gestual confegit precisament com a eina per a l'ensenyament d'una llengua (l'espanyol).⁴² L'obra va encapçalada per una citació de Gregory Bateson on s'ironitza sobre aquesta qüestió en particular:

- "D: Daddy, when they teach us French at school, why don't they teach us to wave our hands?
 F: I don't know. I'm sure I don't know. That is probably one of the reasons why people find learning languages so difficult."

Widdowson (1978:3.2.,3.8.), en el marc de l'ensenyament comunicatiu de llengües, a l'establiment del qual ha contribuït d'una manera decisiva, s'ha referit també a la necessitat de prestar atenció als aspectes no verbals, i Calbris i Montredon (1986), en un dels diccionaris gestuals de publicació més recent, destinen ja un apartat a comentar diversos "Suggestions pour cours de langue" (4-5).

Un camp d'aplicació pel que fa a l'ensenyament, en definitiva, sembla més que raonable que sigui establert, sobretot atenent el fet que les distàncies interculturals poden ser molt marcades.⁴³ Un segon camp d'aplicació que mereix ser destacat, per últim, com a cloenda d'aquesta segona part del treball, és el de la confecció de diccionaris gestuals.

⁴² J.R. Green: A Gesture Inventory for the Teaching of Spanish. Filadèlfia, Chilton Books, 1968.

⁴³ Vegeu en conjunt sobre la qüestió Johnson (1985a).

5.6.2. Lexicografia gestual

L'elaboració de diccionaris gestuals és, ara com ara, i malgrat l'esclat de les tècniques i mitjans àudio-visuals, l'eina més pràctica de recull i exposició de la gestualitat pròpia de les diverses comunitats i cultures. La confecció de diccionaris d'aquesta mena, però, presenta problemes suplementaris a la dels diccionaris "corrents", bàsicament pel que fa als tres aspectes següents:

- (1) La recopilació de les unitats, ja que és molt menys clar que en el cas de les paraules què és exactament ara el que cal recollir i presentar, quina categoria o categories concretes de gestos.
- (2) Els criteris d'ordenació i presentació de les unitats, molt més complicats de fixar que en el cas del llenguatge verbal. De fet, la diversitat d'aquests criteris provoca que poques vegades els reculls siguin contrastables amb facilitat i fiabilitat.
- (3) La informació sobre l'ús de les unitats, que és molt minsa en general però que, evidentment, resulta fonamental tant per a l'estudiós (per exemple la freqüència d'ús) com per al qui maneja el diccionari amb una finalitat pràctica (per exemple el caràcter obscè, vulgar o neutre del gest, els interlocutors --adults, infants...-- a qui es pot o se sol dirigir, etc.).

Molts estudis s'han dedicat a la recopilació i exposició de materials gestuals (sobretot emblemes i il·lustradors, com és lògic) propis de diverses cultures i/o llengües. A continuació es presenta un llistat no pas exhaustiu però sí bastant complet d'aquests treballs, ordenat en funció de la llengua amb què es pot associar cada repertori:⁴⁴

⁴⁴ La cursiva indica que es tracta de tot un llibre (i no d'un article o d'un simple apèndix o apartat d'un llibre). Un dels pocs casos que queda fora d'aquest llistat és el de Bäuml i Bäuml (1975), comentat més endavant. També el de Brun (1969), que se situa en un pla més aviat divulgatiu, tant de sistemes signícs de caire tècnic divers (submarinistes, camioners, bombers, crupiers, etc. etc.)

- ANGLÉS: Saitz i Cervenka (1972) (EE.UU.). Johnson, Ekman i Friesen (1975) (EE.UU.).
- ARAB: Brewer (1951). Hamalian (1965). Barakat (1973).
- CATALA: Amades (1957). Soler (1987).
- ESPANYOL: Kaulfers (1931). Flachskampf (1938). Cardona (1953-4) (Veneçuela). Kany (1960). Meo-Zilio (1961a) (Uruguai). Meo-Zilio (1961b) (Riu de la Plata). Green (1968). Saitz i Cervenka (1972) (Colòmbia). Torrego (1974). Meo-Zilio/Meia (1980-3).
- FRANCES: Wylie i Stafford (1977). Dahan i Cosnier (1977). Calbris i Montredon (1986).
- GREC: Danguitsis (1943). Papas (1972).
- ITALIA: De Jorio (1832). Pitré (1877?). Efron (1941). Munari (1963). Lamedica (1982).
- JAPONES: Saint-Jacques (1972). Jonhson (1985b).
- JIDDISCH: Efron (1941).
- PERSA: Sparhawk (1978).
- PORTUGUES: Basto (1938a). Leite de Vasconcellos (1938). Rector i Trinta (1985) (Brasil). Rector (1986) (Brasil).
- RUS: Monahan (1983).
- LENGUES AFRICANES: Mathon (1969). Creider (1977) (Kenya). Eastman i Omar (1985) (swahili).
- LENGUES AMERINDIES: Devereux (1949b).
- ALTRES: Morris et al. (1979) (Europa i Tunísia). Gruber (1980) (antic Pròxim Orient).

com dels llenguatges de signes dels sords i d'algunes tribus primitives. Pel que fa a aquests últims, on l'ordenació de les unitats és més senzilla donada la relació més estreta entre els conceptes i els signes, vegeu els diccionaris esmentats a l'apartat 4.3. (notes 9 i 11). El llistat presentat es refereix només a obres que recullen gestos d'ús ha-bitual, associats amb un ús col·loquial de les llengües respectives. No inclou recopilacions de gestos propis de rituals locals de diversa mena ni estudis o recopilacions sobre el gest a l'art.

La gran majoria d'aquests treballs constitueixen, pel que fa als tres punts esmentats més amunt, (1) recopilacions d'emblemes i/o il·lustradors (2) ordenats en funció del significat de les unitats i (3) amb un grau d'informació divers sobre les seves característiques d'ús. De fet, molt pocs poden ser considerats autèntics diccionaris gestuals donat el seu abast tan reduït. Entre els que sí mereixen aquesta denominació i van més enllà, doncs, d'una espècie de "minivocabularis" de gestos, els tres trets anteriors es repeteixen, excepte en un sol cas, el de Bäuml i Bäuml (1975).⁴⁵ Aquesta és l'única obra en què el criteri bàsic de l'ordenació de les unitats no és el seu significat (per bé que n'és el secundari) sinó les parts del cos implicades en l'execució del gest, concretament, pel que fa a la seva categoria, "non-codified, non-arbitrary, culturally transmitted (semiotic) gestures" (vii).

Aquesta opció, molt original però també molt arriscada, complica en certs aspectes el maneig del diccionari i sol resultar bastant arbitrària en alguns casos (quan dues o més parts del cos es troben involucrades en un gest, per exemple). Certament, d'altra banda ofereix la possibilitat d'adonar-se de la varietat d'accions que du a terme cada membre i dels seus diferents significats (culturals i geogràfics). Cada entrada se subdivideix, al seu torn, en funció dels diversos significats possibles, recollits tant d'estudis sobre el gest com de fonts literàries. Així, per il·lustrar-ne un cas, l'entrada ARM (braç) inclou la llarga sèrie de subdivisions següents, cada una amb la corresponent descripció i referències, les quals, per raons d'espai, ometem:

adoration, affection, amusement, anger, apotopry, approach, assistance, attention, authority, baby, blessing, confession, congratulation, death, defiance, disbelief, emphasis, encouragement, enthusiasm, etiquette, farewell, fear, flattery, friendship, gratitude, greeting, innocence, interrogation, joy, judgment, magnitude, marriage, medico-magical, melancholy, mourning, negation, oath, pacification, plea, pointing, praise, prayer, pregnancy, pride, protection, refusal, rejection, resignation, rest, satisfaction, series, sincerity, sorrow, stop, strength, submission, surprise, surrender, understanding, victory, voting, welcome.

⁴⁵ B.J. Bäuml i F.H. Bäuml: A Dictionary of Gestures. Metuchen, The Sacrecrow Press, 1975.

L'entrada es completa, per acabar, amb la resta de combinacions (incloses com a d'altres entrades) entre el braç i la resta de parts del cos, cada una amb les conseqüents especificacions:

ARM, BREAST / ARM, BREAST, KNEE / ARM, BREAST, SHOULDER / ARM, ELBOW / ARM, FACE / ARM, FINGER / ARM, FINGER, HAND / ARM, HAND / ARM, HAND, HEAD / ARM, HAND, MOUTH / ARM, HAND, SHOULDER / ARM, HEAD / ARM, HEAD, SHOULDER / ARM, KNEE / ARM, LIP / ARM, MOUTH / ARM, NECK / ARM, SHOULDER / ARM, WRIST.

Fora d'aquest cas prou peculiar, encara que d'utilitat si més no dubtosa, la resta de diccionaris inclouen els gestos a partir del seu significat, amb variacions, així sí, pel que fa a la generalització o abstracció de les nocions escollides.

Entre els més destacables, l'elaborat per Green (1965) recull --sense distingir, però, els emblemes dels il·lustradors-- gestos associats amb el castellà amb finalitats pedagògiques, tot il·lustrant-los amb dibuixos. Saitz i Cervenka (1972) utilitzen també la tècnica del dibuix en el seu diccionari contrastiu de gestos de Colòmbia i dels Estats Units, igual que Calbris i Montredon (1986), que aporten a més les expressions franceses més usuals que van associades amb cada gest. Meo-Zilio/Mejía (1980-3), per últim, en el diccionari de gestos més ambiciós i complet publicat fins ara,⁴⁸ opten per il·lustrar les unitats (encara que no totes) amb fotografies. Aquest treball és fruit d'una investigació duta a terme a Espanya i a Hispanoamèrica (excepte Brasil), i vol ser el primer d'una sèrie de diccionaris sobre els gestos de diverses comunitats (el de Portugal i Brasil i el d'Itàlia són els següents previstos). El seu objectiu queda descrit com:

"reunir de una manera sistemática y detallada una primera lista provisional de gestos ordenados según su significado fundamental y acompañados de la descripción morfológica y semántica (con sus variantes)" (8).

⁴⁸ G. Meo-Zilio i S. Mejía: Diccionario de gestos. España e Hispanoamérica. Bogotá, Instituto Caro y Cuervo, 2 vols., 1980 (I) i 1983 (II). L'autoria de l'obra s'ha d'atribuir en realitat a Meo-Zilio. Mejía es va fer càrrec només de la documentació fotogràfica.

Entre els seus aspectes positius val la pena destacar l'elevat nombre d'unitats incorporades (més de 2.000, segons els autors), l'extensió de l'àrea geogràfica coberta, l'ordenació en general de les unitats i la inclusió de material verbal que s'hi associa. Més discutibles, en canvi, són algunes qüestions referents al mètode. En primer lloc, el fet que els autors siguin molt poc explícits en aquest punt, i no donin, per exemple, cap mena d'informació sobre el qüestionari i el tipus d'enquesta que es va realitzar. A part d'emfasitzar els paral·lels dialectològics i lingüístics del treball, del que exposen sembla deduir-se que només s'utilitzà un sol informant per estat, nombre clarament insuficient i que fa que no resultin del tot fiables les indicacions sobre els països en què es dona cada unitat.⁴⁷

Igual que en el treball de Morris et al. (1979), Espanya hi queda molt mal representada culturalment (amb un sol informant de Madrid), i també en aquest sentit l'extensió de l'abast del treball sembla haver prevalgut sobre la seva precisió. El mateix és aplicable a la gran quantitat de material recollit, que inclou tanmateix gestos de categories distintes. Pel que fa a qüestions més de detall, l'ordenació no sempre resulta clara, l'índex temàtic --útil en conjunt-- no resol tots els problemes, i es fa difícil reproduir amb exactitud moltes de les unitats que no van acompanyades de fotografies.

Una última remarca que cal fer sobre el treball de Meozilio/Mejía --i en general sobre tots els diccionaris gestuals-- és que no inclouen informació sobre la freqüència d'ús dels gestos, de manera que apareixen, les unes al costat de les altres sense cap distinció, unitats d'ús molt i molt poc freqüent.⁴⁸ Tampoc no se sol oferir informació sobre trets que expliquin en quines circumstàncies (contextuals) s'acostuma a emprar el gest, els quals resulten, com és comprensible, ben transcendents (cf. el que s'ha apuntat més amunt, al punt (3)).

⁴⁷ Per exemple, en concret, molts gestos en què no apareix la indicació segons la qual es donen a Espanya, hi són en realitat comuns.

⁴⁸ El problema es repeteix de fet en els diccionaris corrents, on, per exemple, ictus i idea o salsir i salsitxa poden aprèixer sense cap indicació d'aquest gènere l'un darrere l'altre (veg. el Diccionari de la llengua catalana. Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 21983).

En conclusió, però, i deixant de banda els problemes (o els defectes) de mètode i de detall, la confecció de diccionaris gestuals sembla ara per ara el camí que pot portar, en la línia insinuada als apartats 3.3. i 3.4., a la contrastació més fàcil, en el marc de l'estudi de les variacions interculturals, dels repertoris d'emblemes utilitzats en cada comunitat i associats amb la llengua corresponent. La investigació que es presenta tot seguit, al llarg de la tercera part d'aquest treball, constitueix un esbós del que representaria, en el cas del català, un diccionari d'aquesta mena.

3a. PART

6. BASES PER A L'ESTABLIMENT DEL REPERTORI
D'EMBLEMES CATALANS

6.1. RECULLS I ESTUDIS SOBRE EL GEST ALS PAISOS CATALANS

Tret de referències aïllades que no van més enllà de l'anècdota o el detall, i de treballs que es refereixen marginalment a la gestualitat (en especial el de Rossell (1930), comentat a l'apartat 5.2.), el primer estudi autèntic sobre el gest publicat als Països Catalans és el de Joan Amades (1957).¹

Es tracta, en realitat, d'un recull d'unitats gestuals presentat com a repertori de gestos catalans i en forma de diccionari, és a dir, en successives entrades --pel nom popular del gest o per un terme que fa referència al seu significat-- que ens informen sobre la morfologia de l'acte i sobre el seu sentit.

Lamentablement, el treball d'Amades resulta més valuós per motius indirectes --sobretot per la manca d'altres estudis semblants, la qual cosa en fa una peça històrica indispensable-- que no pas per les seves qualitats inherents. Així, malgrat que seria injust de no reconèixer a Amades el valor d'un peoner, i malgrat que evitem de jutjar-lo des d'una perspectiva (exclusivament) actual per no caure en anacronismes, el cert és que els defectes del treball són massa evidents i massa importants per no prendre'ls en consideració, sobretot pel que fa, d'una banda, a l'absència de fonts i d'un mínim de fonamentació teòrica, i, per una altra, parcialment derivable de l'anterior, a l'ordenació i presentació del material.

¹ J. Amades: "El gest a Catalunya". Anales del Instituto de Lingüística VI (Mendoza, Universidad Nacional del Cuyo), 88-148.

Quant al primer aspecte, sobta que Amades no faci una sola referència a cap mena de font. Pensem en treballs anteriors --prou abundants, en conjunt-- sobre el gest, ja sigui des d'un vessant més aviat teòric, històric, assagístic o folclòric, aquest últim ben proper als seus interessos.² Aquesta absència va acompanyada d'un altre buit prou transcendent: el d'un marc teòric, ni que fos simplement esbossat, on bastir el seu estudi. La constatació de la falta d'un mínim de fonamentació és la conclusió a què arriba --conjuntament amb la perplexitat-- el lector de la pàgina i mitja de presentació que inclou Amades abans de començar el recull. L'autor enceta l'estudi exposant el seu interès pel tema:³

"Des de que ens vàrem sentit interessats per l'etnologia del llenguatge, el gest ens va cridar l'atenció i ens despertà una predilecció especial per damunt de la d'altres aspectes de caràcter lingüístic. Moguts per aquest interès durant una quarantena d'anys no hem menyspreat ocasió d'anotar tants gestos com se'ns han presentat, considerant el concepte amb la màxima amplitud i hem anotat gestos pròpiament dits, i tot altre moviment de dits, de mans i de cos, moixaines i joguinetes infantils. Amb el curs del temps hem arribat a aplegar uns quants milers de fitxes." (88)

Sorprèn, de bon començament, que l'autor no doni cap definició de gest, de manera que l'implícit fa que esdevingui incompreensible el que entén per "tot altre moviment de dits, de mans i de cos". D'altra banda, el recull, que no està numerat, inclou 298 entrades⁴, un

² Ens referim a treballs com per exemple les monografies de De Jorio (1832), Cocchiara (1932), Critchley (1939) o Efron (1941), i a estudis més concrets com els de Flachskampf (1938), Hayes (1940 i 1951) i Rabanales (1954-5), tots bastant accessibles i d'interès indubtable per a una persona amb les dedicacions d'Amades. Naturalment queda el dubte de si, encara que no les faci explícites, l'autor coneixia alguna d'aquestes fonts, cosa que de totes maneres sembla improbable donat el tarannà resultant del treball.

³ S'han respectat en tot moment el redactat i l'ortografia originals del treball. La indicació [sic] apareix per tant només en relació a aspectes del contingut.

⁴ Un bon nombre dels gestos es donen també amb fotografies al final de l'estudi. Entre aquestes (concretament són 96) es descobreix la que hauria de correspondre a una entrada que no apareix en el text: Deturar. Tenint-la en compte, el nombre total d'entrades seria de 300.

nombre no menyspreable de les quals estan repetides, de manera que la xifra contrasta fortament amb l'afirmació que (l'autor) havia aplegat "uns quants milers de fitxes".

Amades es refereix, tot seguit, a les dificultats per ordenar el material, però els implícits creixen:

"A l'hora de donar forma als materials, se'ns han ofert diversos problemes. Una bona part dels documents no eren pròpiament gestos de caràcter lingüístic [??], els quals calia descartar, puix que podien emmarcar-se en d'altres grups ben definits [que no s'expliciten, tanmateix]. A l'examinar els materials pròpiament lingüístics [sic!] ens ha semblat apreciar-hi tres característiques [sic]: Els generals, els individuals i els indeterminats." (88)

Sembla que on Amades diu lingüístics s'ha de suposar que vol dir alguna cosa com significatius, o potser, però ja és més inversemblant, que poden actuar com una paraula. Amb més seguretat podem suposar, en canvi, que quan diu característiques hauria de dir modalitats, classes o categories. La definició de cada un dels tres grups que distingeix, que és el que emprèn a continuació, no serveix per aclarir gaire els criteris de la classificació:

"La primera [els generals], formada per gestos que signifiquen una idea concreta i precisa i que són d'ús general, pertanyent, per tant, al fons comú de la llengua muda únicament gesticulada." (88)

La segona categoria és la dels gestos "propis i personals", és a dir, individuals, i la tercera la dels gestos indeterminats, "que no expressen cap idea precisa i concreta". Ni la segona ni la tercera categories es reflecteixen en el recull de l'autor, que acaba la introducció del treball explicant que l'ordenació (de les entrades) s'ha fet a partir del nom propi del gest (quan el tenia) o per la "idea que determinen" en la resta de casos, i, tot plegat, presentant-les de forma alfabètica. Amades clou la introducció fent referència als objectius de la recopilació i a la falta absoluta d'altres estudis:

"El nostre propòsit és únicament donar a conèixer els gestos de caràcter llingüístic més emprats a Catalunya, dels quals no en coneixem res escrit en català d'ací que no poguem donar ni una sola referència bibliogràfica." (89)

En aquest punt la remarca d'Amades és justa, però a continuació, pel que fa al segon aspecte criticable ja

assenyalat més amunt, el de l'ordenació i presentació del material, l'autor no sap evitar tota una sèrie d'inconvenients que resten molt de valor a la recopilació. Els més evidents són els següents:

1) En algunes entrades ens trobem amb descripcions (morfològiques) massa simplificades perquè ens puguem fer una idea exacta del gest. Si el lector el coneix, pot imaginar quin és (amb les variants que pugui tenir), com en el cas de [61], però si no, com per exemple, probablement, en el cas de [99], es fa molt difícil reproduir-lo amb exactitud, malgrat el possible ajut de la fotografia:⁵

[61] Callar. Agafar-se els llavis. Es emprat per a indicar a algú que calli i per a convidar al silenci. (94)

[99] Ditet. Gest de befa que sol fer-se al darrera de la persona que es vol ridiculitzar. Consisteix en tancar la mà dreta fent sortir sols el dit polze el qual es torça amb rapidesa fent moure la falange superior. (99)

2) Les entrades del recull es recobreixen molt sovint, de manera que el mateix gest pot ser presentat sota noms diferents, en llocs diferents. Per exemple és el cas, ja assenyalat per Mascaró (1981:27) de les entrades [35] Ase i [47] Beneiteria. Alguns d'aquests recobriments són conscients, per part d'Amades, que inclou en una entrada una referència interna a una altra d'anterior o posterior (per exemple a [24] Apaiyagar i [60] Calma). Però molts d'altres no semblen pas conscients i, sigui com sigui, resulten innecessaris i desdibuixen la utilitat del recull.

Els múltiples recobriments solen ser deguts a la barreja de criteris a l'hora de tractar el material. D'aquí prové lògicament un dels aspectes més negatius i greus del recull. Per exemple en el cas següent, que és només una entre tantes de les possibles mostres, és evident que en

⁵ Aquest aspecte és prou disculpable en la mesura que resulta realment complex de descriure verbalment certes unitats gestuals, i la crítica seria aplicable segurament a molts altres estudis, inclòs el de Meo-Zilio i Mejía (1980-3). Ara bé: un procediment prou senzill per solucionar --o almenys per reduir-- el problema és ajuntar un dibuix o una fotografia a totes les unitats, cosa que no es dona lamentablement ni en el cas d'Amades (1957) ni en el de Meo-Zilio i Mejía (1980-3).

les dues primeres entrades s'usa un criteri semàntic (el significat de l'acte) i en la tercera un criteri formal (la morfologia de l'acte):

- [5] Activitat. Per invitar a l'activitat hom es frega els palmells de les mans amb rapidesa. (89)
- [109] Entusiasme. Es representa fregant-se les mans amb rapidesa i fruïció. (100)
- [134] Fregar-se les mans. Denota entusiasme, coratge, satisfacció, alegria, goig, fred. (102)

El cas extrem dels recobriments, i doncs de la mala ordenació del material, el trobem, per últim, quan, malgrat que s'utilitza un sol criteri, es repeteix simplement el mateix acte, que queda amagat sota termes similars. Per exemple, usant el criteri formal, els termes que representarien l'acció i l'estat consegüent:

- [1] Abaixar el cap. Denota agraïment, submissió, humilitat, servilisme, vassallatge. (89)
- [64] Cap cot. Abaixar el cap. Senyal d'obediè[n]cia, humiliació, submissió, acatament, modestia, humilitat. (94)

3) La implícit, que és un dels trets més característics de l'estudi d'Amades, el porta en algunes ocasions, en absència dels resultats d'una enquesta en què basar-se, a una excessiva vaguetat. Amades recolza aleshores en la intuïció o fins i tot en el significat i l'ús de materials verbals (locucions o frases fetes, sobretot). El resultat és tan estrambòtic com el que deixen veure les tres entrades següents:

- [32] Arrugar el front. Denota preocupació, amoïnament.
- [33] Arrugar la cara. Escepticisme, displicència, dubte.
- [34] Arrugar les celles. Preocupació, amoïnament. (91)

En la mateixa línia Amades arriba també a donar com a descripció (morfològica) una frase feta:

- [98] Displicència. Arronçar el nas. (99)

4) Malgrat que els exemples anteriors són suficients per comprendre que no es pot considerar que en el repertori hi hagi tantes unitats com entrades, això queda corroborat igualment pel fet que en una mateixa entrada podem trobar gestos ben diferents (almenys morfològicament). També com a simple mostra del que es dóna amb força freqüència podem analitzar les dues entrades següents:

[53] Botifarra. [a)] Estendre la mà amb els dits arronsats a excepció del dit del mig. [b)] Sotragar el braç copejant-lo per la font amb l'altra mà mantenint el puny clos o fent el gest anterior. (93)

[88] Creu. [a)] Fer una creu al buit amb la mà indica que un afer està llest, que es dóna per resolt sense apel·lació. Si s'al·ludeix a una persona equival a un trencament de tractes, de relacions i d'amistat. [b)] Per fer la creu en casos de jurament i per d'altres semblants hom creua el polze per damunt de l'índex. (98)

Amades reuneix en aquest segon cas dos gestos (dos emblemes evidents) que no coincideixen ni en el significat ("està llest!" i "t'ho juro!", si els traduïm en paraules) ni formalment. Només a través del referent físic i cultural de la creu (la base) poden tenir un punt de contacte, però sembla excessivament llunyà dels actes per tenir-lo en compte a l'hora d'agrupar-los. En el primer cas, malgrat que el significat es pot considerar coincident (com a insult sexual), es tracta de dues unitats diferents (el que s'anomena botifarra i el tradicional gest del dit impúdic) amb la particularitat que poden funcionar plegades (però també, òbviament, separades).

Els casos apuntats, en definitiva, semblen més que suficients per fer veure que el recull d'Amades ha de ser "filtrat" amb molta cura perquè esdevingui operatiu. Això és el que s'ha dut a terme en aquest treball, a fi de poder-lo prendre --donada la inexistència d'altres fonts-- com a punt de referència fiable a l'hora d'establir el repertori provisional d'emblemes catalans que ha servit de base a la primera enquesta efectuada.⁶

⁶ Cf. sobre aquesta qüestió els apartats següents. El filtratge s'ha realitzat numerant totes les entrades i assignant lletres a cada una de les diferents accions (pel significat o per la morfologia) que inclouen. Les referències al recull d'Amades es donen de la forma següent: A[nades] 88 a (que correspondria concretament a la primera acció o gest de l'entrada Creu). Tal com s'exposa més en-

Fora del recull d'Amades, tanmateix, la tradició d'estudis catalans sobre la comunicació no verbal en conjunt és molt pobra, i en la línia concreta del d'Amades, o sigui, perseguint l'establiment d'un repertori d'emblemes catalans, l'únic estudi que el segueix és el de Mascaró (1981), ja esmentat en repetides ocasions. La resta d'estudis publicats en l'àmbit català sobre la matèria es desvien en diferent grau de l'objectiu apuntat en aquest treball, però mereixen, almenys, de ser citats. Des d'un punt de vista teòric destaca en primer lloc l'aportació de Mascaró (1978), ja esmentada en l'inici d'aquest estudi, i, en un terreny més assagístic, la de Serrano (1980). En àrees molt més concretes, val la pena de fer esment d'articles pioners com els de Montané (1975) i Massó (1977), i del breu recull periodístic de Soler (1987). Una sintètica i divulgativa introducció a la comunicació no verbal es pot trobar a Forner (1987). Per últim, breus apartats dedicats a les relacions entre el llenguatge gestual i la interferència lingüística, per una banda, i als lligams entre el gest i la parla col·loquial, per una altra, s'inclouen a Payrató (1985b) i (1988), respectivament. Un repàs sintètic de les relacions entre la verbalitat i la no verbalitat es troba a Payrató (1989).

La interdisciplinarietat d'aquest camp d'estudi, la seva (relativa però finalment innegable) modernitat i la consegüent falta de tradició, el seu caràcter asistemàtic i la manca fins fa poc de mitjans tècnics adequats per enfrontar-s'hi poden explicar conjuntament l'escassetat d'estudis sobre la matèria en l'àmbit català, escassetat reproducible de fet en l'àmbit de la investigació espanyola, on cal esmentar treballs com els de Torrego (1971, 1974) i sobretot la llarga sèrie d'estudis de Fernando Poyatos (veg. Poyatos (1988 a/b/c) com a resum).⁷

davant, només s'han pres en consideració els gestos susceptibles de ser catalogats com a emblemes en els termes exposats a la primera part del treball. Vegeu també # 6.3.1.1.

⁷ Entre els treballs de divulgació es poden citar els de Callejón (1976), Soler-Espiauba (1989) i sobretot Infante (1986). D'altres estudis no esmentats en relació a diversos aspectes de la gestualitat es troben a Aldazábal (1984-5), Pascual (1985), Meo-Zilio (1986, 1987), Coca (1988) i Mascaró (1988).

Tanmateix, tret del primer factor de la interdisciplinarietat, la modificació progressiva de la resta de circumstàncies assenyalades més amunt permet augurar un desenvolupament creixent de les investigacions en aquesta àrea, tot seguint els camins insinuats al llarg del capítol 5, així com des d'altres perspectives més allunyades de la lingüística.

6.2. BASES TEORIQVES DE LA INVESTIGACIO

Aquesta investigació parteix de les assumpcions de base següents, que es fonamenten al seu torn en el que s'ha exposat al llarg de la primera i la segona parts de l'estudi:

1. L'enunciació lingüística, entesa com a concreció individual d'un sistema o codi lingüístic abstracte, es produeix sempre en un context determinat i queda sempre envoltada --i consegüentment pot ser modificada-- per un conjunt de mecanismes comunicatius de naturalesa no lingüística, no verbal.

Aquests mecanismes no verbals que acompanyen la parla i que, en certes circumstàncies, poden fins i tot substituir-la, són al seu torn la concreció o actualització d'uns codis comunicatius que, independentment de la seva sistematicitat i de la consciència que en tinguin els parlants, resulten fonamentals per comprendre i analitzar la totalitat del potencial comunicatiu humà.

2. Els dits mecanismes i els codis en què s'integren presenten característiques similars i distintives al llarg de les diferents societats i dels diferents grups humans, entre ells els formats pels individus que comparteixen una llengua o una varietat lingüística. Sense rebutjar que algunes conductes concretes puguin ser titllades d'universals i estiguin subjectes a l'herència biològica, el conjunt de mecanismes no verbals que envolten l'ús de la llengua és filtrat per la diversitat cultural, i té en aquesta diversitat la seva base fonamental.

3. Entre els codis no verbals al·ludits, que determinen el camp de la paralingüística en sentit ampli, n'hi ha un de conformat per un conjunt d'unitats gestuals amb característiques concretes, ja examinades al capítol 3, i anomenades emblemes o gestos autònoms. Aquestes unitats, d'acord amb l'assumpció anterior, són de caràcter fonamentalment cultural, de manera que es pot establir un repertori d'unitats d'aquesta mena per a cada comunitat de parla, definida en els termes usuals de l'etnografia de la comunicació.

El repertori d'emblemes d'una comunitat de parla constitueix un conjunt d'eines gestuals al servei dels seus

membres, i es pot entendre, per tant, com una part del seu repertori comunicatiu. La mateixa proporció és aplicable al cas dels individus en particular, cadascun dels quals disposa d'un repertori d'emblememes que actualitzarà en funció de la seva competència comunicativa.

4. Igual que els codis lingüístics només es poden considerar uniformes quan s'eleva considerablement el grau d'abstracció de l'estudi, el repertori emblemàtic d'una comunitat de parla solament es pot considerar un conjunt homogeni fent abstracció de variables de molt diversa mena.

Així, de la mateixa manera que una llengua s'actualitza o es concreta a través d'uns dialectes (geogràfics, històrics, socials) i d'uns registres (varietats funcionals o estilístiques segons els contextos d'ús: (in)formals, tècnics, col·loquials...), el repertori d'emblememes presenta variacions en el seu ús, en funció de variables de tipus:

- Geogràfic: els repertoris emblemàtics respectius d'un barceloní, d'un valencià, d'un alguerès, etc., presenten així diferències substancials.

- Històric: el repertori emblemàtic associat amb qualsevol llengua varia amb el temps, de manera que nocions com les de neologisme, manlleu i arcaisme (gestuals) són perfectament aplicables en aquest camp. La diversitat gestual generacional és igualment un aspecte més de la variació gestual històrica.

- Social: el repertori emblemàtic d'una comunitat divergeix en funció de les característiques dels grups socials a què pertanyen els seus membres (nivell cultural, classe social, medi urbà o rural...).

- Sexual: es produeixen diferències --sobretot d'ús del repertori-- segons el sexe de l'individu.

- Individual: la idiosincràsia de cada parlant o comunicant suposa un sedàs entre el codi col·lectiu i l'ús concret de les unitats. La noció lingüística d'idiolecte serveix com a model del concepte d'idiolecte gestual, en el sentit de tria (acceptació, rebuig o modificació) d'un conjunt d'opcions teòricament col·lectives i comunes.

- Contextual: un repertori emblemàtic representa una abstracció d'un seguit d'usos en contextos concrets. Aquests determinen varietats funcionals en la pràctica gestual paral·leles a les de la pràctica lingüística segons les seves característiques, bàsicament segons el tipus d'interacció que es desenvolupa entre els interlocutors (i,

doncs, segons el seu nombre, edat, sexe i estatus, segons el grau de coneixença o familiaritat que mantenen, segons les finalitats que persegueixen, etc.).

5. El repertori d'emblemes que es pot considerar bàsic d'una comunitat de parla, és a dir, el conegut per tots els seus membres i no limitat a un grup en particular que s'hi inclou, es manifesta associat amb un ús col·loquial del codi lingüístic, o sigui, amb un ús oral, espontani, informal i interactiu de la llengua.

6.3. ASPECTES METODOLOGICS

6.3.0. Introducció

D'acord amb l'estudi de la resta de mètodes emprats fins ara en d'altres treballs similars,⁶ i d'acord amb la finalitat d'aquesta investigació en concret i amb les condicions del cas particular del català, el mètode usat en el treball ha seguit el següent procés:

1. Establiment d'un repertori provisional d'emblemes a partir de les fonts bibliogràfiques existents (d'àmbit català o culturalment afí) i de l'observació directa i l'experiència.
2. Comprovació de l'ús de les unitats a través d'una enquesta de codificació feta a un grup d'informants, i establiment, un cop analitzats els resultats, d'un repertori provisional bàsic d'emblemes.
3. Comprovació del caràcter emblemàtic de les unitats incloses en el repertori provisional bàsic a través d'una enquesta de decodificació. Tabulació dels resultats i establiment del repertori bàsic definitiu de gestos autònoms associable amb el català.

⁶ Pel que fa als aspectes metodològics en relació a l'estudi de la comunicació no verbal, veg. Scherer i Ekman (eds.) (1982). En referència particularment als repertoris d'emblemes, vegeu en especial Poyatos (1975). Cf. igualment els diversos comentaris sobre metodologia exposats al llarg dels capítols 3 i 5 d'aquest treball, sobretot a # 3.4.

6.3.1. Establiment del repertori provisional

6.3.1.1. Fonts i unitats seleccionades

Al marge d'algunes unitats incloses en el repertori provisional que provenen de l'experiència i de l'observació pròpies (incloses en el llistat sense cap referència, veg. # 6.3.1.2.), la gran majoria de les unitats han estat recollides inicialment de les dues recopilacions ja esmentades més properes a l'àmbit català: la d'Amades (1957) i la de Meo-Zilio i Mejía (1980-3). Com a fonts complementàries, han estat consultades les següents: Efron (1941), Green (1968), Saitz i Cervenka (1972), Bäuml i Bäuml (1975), Johnson, Ekman i Friesen (1975), Dahan i Cosnier (1977), Sparhawk (1978), Morris et al. (1979), Monahan (1983) i Calbris i Montredon (1985).

La selecció de les unitats s'ha dut a terme d'acord amb els criteris d'emblematicitat exposats al llarg del capítol 3, que s'han resumit i concretat, per fer-los més operatius, de la manera següent:

1. L'emblema o gest autònom és un acte no verbal deliberadament informatiu, és a dir, comunicatiu. Un emissor, doncs, a través d'un acte d'aquesta mena, envia intencionadament a un(s) receptor(s) un missatge, del qual és conscient i responsable. El receptor, al seu torn, assumeix que l'acció l'ha realitzada amb deliberació l'emissor per enviar-li una informació.
2. L'emblema o gest autònom és un acte comunicatiu que pot reproduir-se amb un acte verbal il.locutiu sense que s'alteri l'essència, la intenció i els resultats perlocutius de l'acció. La traducció verbal de l'emblema consisteix en un mot o un enunciat.
3. L'emblema o gest autònom és un acte no verbal el significat del qual és associable amb un nucli semàntic (concretable en els contextos particulars) d'una manera convencional, sent acceptat i conegut pels membres d'un grup social o d'una comunitat de parla.

Com a conseqüència de les característiques anteriors, l'emblema o gest autònom adquireix la capacitat substitutòria de la parla en el sentit que, a més a més de completant-la, pot actuar amb independència del material verbal. També són conseqüència dels atributs precedents, respectivament, el fet que els emblemes es donin en presència d'altres persones, i poques vegades quan l'emissor es troba sol (1), que s'usin sobretot quan hi ha restriccions --voluntàries (secret, dissimulació...) o involuntàries (so, distància...)-- sobre el canal verbal oral (2), i que mantinguin el seu significat bàsic malgrat que es trobin descontextualitzats (3).

La selecció de les unitats per a la confecció del repertori provisional s'ha realitzat aplicant als actes continguts en els reculls esmentats els dos primers criteris. El tercer, com és lògic, s'ha aplicat posteriorment en funció dels resultats de les enquestes efectuades.

A més a més de rebutjar les unitats que no acomplien els dos primers criteris d'emblematicitat, s'han deixat de banda altres actes --susceptibles en certa mesura de rebre també la denominació d'emblemes-- però amb característiques que aconsellaven, per diversos motius, la seva exclusió d'aquest primer repertori:

- a) Així, s'han rebutjat les salutacions, els deíctics i les indicacions de mesura en general, perquè s'ha considerat que la seva anàlisi ha de portar-se a terme amb una metodologia diferent, partint d'estudis contextualitzats. Una segona raó de pes que ha afavorit la decisió de no incorporar aquestes unitats al repertori ha estat la d'entendre que només poden considerar-se emblemes fent una interpretació molt àmplia d'aquesta categoria gestual. En efecte, en el cas de les salutacions el caràcter emblemàtic es barreja amb la categoria que Ekman i Friesen (1969; veg. # 2.2.3.2.) anomenen manifestacions d'estat d'ànim, i en els altres dos casos amb la categoria dels il·lustradors pròpiament dits, els quals, només en circumstàncies excepcionals, poden funcionar sense l'ajut de la parla i, per tant, emblematitzar-se.^a
- b) S'han rebutjat igualment totes les unitats que (estiguessin marcades així o no en els reculls originaris) són pròpies exclusivament de grups específics de par-

^a Veg. sobre aquesta qüestió el diccionari de Meozilio i Mejía (1980-3) i els estudis (sobre la deixi) de Sherzer (1972), Jarvella & Klein (eds.) (1982) i Calbris (1985b).

lants o d'activitats tècniques (per exemple els particulars de certs jocs, dels esports, d'algunes professions, argòtics, etc.). La raó de l'exclusió en aquest cas és, evidentment, el fet que no es pot admetre que aquestes unitats formin part del repertori bàsic d'emblemes del català o, més concretament, del barceloní, la concepció del qual s'ha basat, com ja ha estat indicat, en el paral·lelisme i associació amb la noció de varietat (verbal) funcional o estilística col·loquial, o sigui, l'emprada en contextos d'ús orals, espontanis, interactius i informals. Lògicament, doncs, les unitats (gestuals) no susceptibles de ser emprades en aquestes situacions no s'han inclòs en el repertori.

En atenció al diferent abast de les dues fonts fonamentals utilitzades, s'ha tendit (en els casos dubtosos) a aplicar els criteris de selecció d'una manera més laxa a l'estudi d'Amades (1957) i més estricta al de Meo-Zilio i Mejía (1980-3). En aquesta última obra, l'explicitació dels països en què es dona cada gest (veg. # 5.6.2.) ha portat en general a no incloure en el repertori provisional totes aquelles unitats no enregistrades a Espanya. Tot i així, s'han incorporat algunes unitats d'aquesta mena quan s'ha cregut que el seu ús en l'àmbit català --o almenys barceloní-- era indiscutible.

Pel que fa a l'ordenació, per últim, les unitats gestuals preses en consideració en aquest estudi s'han agrupat des de l'inici al voltant --exclusivament-- de lemes semàntics, els quals s'identifiquen amb el nucli significatiu de l'acte. Aquests lemes solen coincidir amb els de les fonts originals, però en força ocasions se'n separen a fi de poder oferir una ordenació més coherent i clara. Les possibles concrecions o desviacions (en una direcció determinada) i alguns sinònims d'aquestes denominacions s'han indicat col·locant-les a continuació del lema entre parèntesis, i abans de les referències a les fonts i a les variants concretes. No cal dir que la tasca de l'ordenació (de fet lexicogràfica) de les unitats no és senzilla i que no pot evitar en alguns punts una certa dosi d'arbitrarietat (cf. l'apartat 5.6.). Tanmateix, s'ha preferit aquesta mena d'ordenació semàntica perquè s'ha cregut que era la més diàfana i la que permetia elaborar una xarxa de referències internes al seu torn més entenedora, que s'encarregués, a partir d'un índex temàtic, de conduir el lector als ítems buscats a través del repertori. El repertori provisional del qual s'ha partit en aquest estudi s'exposa en el subapartat següent, i està constituït per un total de 122 lemes i 297 unitats.

8.3.1.2. Repertori provisional

1.1)	ADONAR-SE'N 1	M.Z. 58 (1)
1.2)	ADONAR-SE'N 2	M.Z. 58 (2)
1.3)	ADONAR-SE'N 3 (OBLIT)	M.Z. 4 (9), 164 (1-3) A.39, 217
2.1)	ADULADOR 1	M.Z. 6 (1)
2.2)	ADULADOR 2	M.Z. 6 (16)
2.3)	ADULADOR 3	M.Z. 6 (17)
3)	AFANYAR-SE ("RAPID!")	M.Z. 184 (1)
4)	AFIRMACIO (ACORD)	M.Z. 7 (1) / A. 6
5)	ALERTA	M.Z. 60 (1,2) / A. 293
6.1)	ALLUNYAR-SE 1 ("VES-TE'N!")	M.Z. 9(1-8),136(1-4)
6.2)	ALLUNYAR-SE 2 ("VES-TE'N!")	M.Z. 110 (8-11)/A.68
7)	ALTO ("UN MOMENT!")	M.Z. 154 (1,2) / A.96 bis
8.1)	AMENÇA 1 ("ET PEGARE!")	M.Z. 12 (1-5)
8.2)	AMENÇA 2 (AVIS)	M.Z. 12 (6)
8.3)	AMENÇA 3 ("ESPERA'T!")	M.Z. 12 (10)
8.4)	AMENÇA 4 (PROVOCACIO)	M.Z. 12 (8,9), 66(2) A. 19 (1,2), 76, 239
9.1)	APRECIACIO 1 (DONA, FIGURA)	M.Z. 14 (1)
9.2)	APRECIACIO 2 (DONA, PITS)	M.Z. 14 (2,3)
9.3)	APRECIACIO 3 (DONA, MALUCS, CUL)	M.Z. 14 (4)
9.4)	APRECIACIO 4 ("QUE BO!")	M.Z.15(10),45(5-7)
9.5)	APRECIACIO 5 (ADMIRACIO)	M.Z. 15 (13)
9.6)	APRECIACIO 6 (ADMIRACIO)	M.Z. 15 (15,16)
10.1)	APROPAR-SE 1 ("VINE!")	M.Z. 2 (1) (cf.3,4,5,7,9)
10.2)	APROPAR-SE 2 ("VINE!")	M.Z. 2 (2) (cf.3,4,5,7,9)
10.3)	APROPAR-SE 3 ("VINE!")	M.Z. 2 (12)
11.1)	APROXIMADAMENT 1 (REGULAR)	M.Z. 85 (1)
11.2)	APROXIMADAMENT 2 (REGULAR)	M.Z. 85 (2,3) A. 26, 102 (c), 152

- 12) AUTOSTOP M.Z. 20
- 13.1) AVARICIA 1 M.Z. 21 (1,2) / A. 41
13.2) AVARICIA 2 M.Z. 21 (4)
- 14.1) BALLAR 1 M.Z. 22 (6)
14.2) BALLAR 2 (INVITACIO A ...) M.Z. 22 (2,4)
- 15.1) BARRUT 1 (PENQUES)
15.2) BARRUT 2 (PENQUES, CARADURA)
15.3) BARRUT 3 (PENQUES, GALTES)
- 16.1) BE 1 (PERFECTE) M.Z. 26 (1,2,3,4,5,6)
16.2) BE 2 (PERFECTE) M.Z. 191 (21,22,23)
- 17.1) BEGUDA 1 M.Z. 25 (1,2,3,5,6) / A. 48
17.2) BEGUDA 2 (SET) M.Z. 25 (8)
- 18) BOIG (BOGERIA) M.Z. 63 (1,2) / A. 131, 297
- 19.1) BORRATXO 1 (BORRATXERA) A. 50
19.2) BORRATXO 2 (BORRATXERA)
- 20.1) BURLA 1 (LLENGOTES) M.Z. 31 (1) / A. 159
20.2) BURLA 2 ("ASE!") M.Z. 31 (5-10) / A. 35(a,b),47
20.3) BURLA 3 (PAM I PIPA) M.Z. 31 (11-14) / A. 196
20.4) BURLA 4 ("MICO!") M.Z. 31 (22)
20.5) BURLA 5 M.Z. 31 (24)
20.6) BURLA 6 ("TORO!")
20.7) BURLA 7 (TOREJAR) M.Z. 31 (26)
20.8) BURLA 8 (ARANYA) A. 28
20.9) BURLA 9
- 21.1) BURRO 1 (CAP GROS) M.Z. 29 (1)
21.2) BURRO 2 (BABAU) M.Z. 29 (2)
21.3) BURRO 3 M.Z. 32 (6)
- 22.1) CABRO 1 M.Z. 52 (1-3) / A. 45
22.2) CABRO 2 M.Z. 56 (1) / A. 46
- 23) CALMA M.Z. 34 (1-3)/A. 24, 60, 204, 233
- 24.1) CALOR 1 M.Z. 35 (1-3)
24.2) CALOR 2 M.Z. 35 (4-7)
24.3) CALOR 3 M.Z. 35 (9-10)
- 25) CAMINAR
- 26) CANSAMENT (CALOR)

27.1)	CAP 1 (INTEL.LIGENCIA)	A. 259
27.2)	CAP 2 (ENTENIMENT)	
28.1)	CARDAR 1	M.Z. 55 (1-4) / A. 189 (b)
28.2)	CARDAR 2	M.Z. 55 (7-11)
28.3)	CARDAR 3	M.Z. 55 (13)
28.4)	CARDAR 4	M.Z. 90 (20,21) / A. 266
28.5)	CARDAR 5	
29)	CARGOLAR	M.Z. 208, 90 (43,44)
30)	CARREGA	M.Z. 39 (12)
31)	CLAUS (OBRIR/TANCAR)	M.Z. n. 886 / A. 187
32.1)	COMPLICITAT 1 (AVIS)	M.Z. 47 (1,2,3,5) / A.288
32.2)	COMPLICITAT 2 (OLORAR)	M.Z. 163 (4)
33)	COMPTE (ESCRIURE)	M.Z. 59 (1,2)
34)	COMPTE (PAGAR/COBRAR)	M.Z. 41 (1-6,8) / A.194
35.1)	CONDEMNAT 1	M.Z. 64 (1,2), 75 (1)
35.2)	CONDEMNAT 2 (DAT I BENEIT)	M.Z. 156(1)/A. 88(a)
35.3)	CONDEMNAT 3	M.Z. 118 (5,6)
35.4)	CONDEMNAT 4 (PENJAT)	
36.1)	CONJUR 1 (ATRACCIO BONA SORT)	M.Z. 50 (3,4,5,7), 52 (19-22)
36.2)	CONJUR 2 (ATRACCIO MALA SORT)	M.Z. 51 (1,2) A. 106, 107
36.3)	CONJUR 3 (REPULSIO MALA SORT)	M.Z. 52 (1-3)
36.4)	CONJUR 4 (FIGA)	M.Z. 90 (29) A. 126 (b)
36.5)	CONJUR 5 (SENYAR-SE)	M.Z. 53 (1,2)
37)	CONTINUITAT (REPETICIO, SUCCESSIO)	M.Z. 28 (1,2)
38)	CONTRAPOSICIO	M.Z. 84 (7)
39)	CONTRICCIO	M.Z. 54 (1-3) / A. 218
40.1)	CONY 1	M.Z. 55 (14), 196 (1)
40.2)	CONY 2	M.Z. 196 (3)
41)	CRITICAR	M.Z. 57 (1) / A. 255, 265, 273
42.1)	DEMANDA 1 (CAPTAR)	M.Z. 141 (1,2) / A. 92, 40, 67
42.2)	DEMANDA 2 (RECLAM)	M.Z. 170 (2)/A. 11,121,192,200

- 43.1) DESAFIAMENT 1 (PROVOCACIO) M.Z. 66 (3) / A. 93 (a)
 43.2) DESAFIAMENT 2 (") M.Z. 66 (9) / A. 116
 43.3) DESAFIAMENT 3 (") M.Z. 66 (29,33-35) / A.182
 43.4) DESAFIAMENT 4 (") M.Z. 66 (32 bis), 90 (33,34)
 43.5) DESAFIAMENT 5 (") M.Z. 116 (1)
 43.6) DESAFIAMENT 6 (") A. 216
 43.7) DESAFIAMENT 7 (") M.Z. 66 (48,49)
- 44) DESCONeixEMENT (DUBTE) M.Z. 95. (1-4)
- 45.1) DESCUIT 1 (PARLA) M.Z. 98 (1-3)
 45.2) DESCUIT 2 (PARLA) M.Z. 98 (4-8)
- 46.1) DESENTENDRE'S 1
 46.2) DESENTENDRE'S 2
 46.3) DESENTENDRE'S 3 M.Z. 74 (3,4)
 46.4) DESENTENDRE'S 4 M.Z. 129 (11)
 46.5) DESENTENDRE'S 5 (DISSIMULAR)
- 47.1) DETINGUT 1 (LLIGAT) M.Z. 178 (1,2)
 47.2) DETINGUT 2 (EMMANILLAT)
- 48) DINER(S) M.Z. 76 (1) / A. 97 (a)
- 49.1) DISPOSICIO 1 (ACTIVITAT) A. 5
 49.2) DISPOSICIO 2 (PARLAR) A. 12
- 50.1) DIVIDIR 1 (SEPARAR) M.Z. 84 (2-4)
 50.2) DIVIDIR 2 (SEPARAR) M.Z. 84 (5)
- 51.1) DUBTE 1 (IMPOTENCIA) M.Z. 85 (5), 127 (3) / A. 149
 51.2) DUBTE 2 (DESCONEIXEMENT, APROXIMADAMENT) M.Z. 127(1)
 51.3) DUBTE 3 (INDECISIO) M.Z. 172(1-4) / A.146,102(a)
 51.4) DUBTE 4 (INDECISIO) M.Z. 172 (7-9)
- 52.1) EFEMINAT 1 (MARICA) M.Z. 134 (5,7)
 52.2) EFEMINAT 2 (MARICA) M.Z. 134 (9)
 52.3) EFEMINAT 3 (MARICA) M.Z. 134 (11,12)
 52.4) EFEMINAT 4 (MARICA) M.Z. 134 (14,15)
 52.5) EFEMINAT 5 (MARICA) M.Z. 134 (17)
 52.6) EFEMINAT 6 (MARICA) M.Z. 134 (18)
 52.7) EFEMINAT 7 (MARICA) Morris et al. 18
 52.8) EFEMINAT 8 (MARICA) Morris et al. 5
- 53) EMBARASSADA M.Z. 114 (6,7)
- 54) ENFRONTAMENT M.Z. 91 (1,2)
- 55.1) EXCLAMACIO 1 (EMFASI) M.Z. 90 (39) / A. 115
 55.2) EXCLAMACIO 2 (EMFASI) A. 68 (a,b)

- 56.1) FART 1 (FASTIGUEJAT) M.Z. 117 (1-5)
 56.2) FART 2 (FASTIGUEJAT) M.Z. 118 (1)
 56.3) FART 3 (FASTIGUEJAT, TIP) M.Z. 118 (4,8,10,11)
- 57.1) FASTIC 1 M.Z. 17 (1)
 57.2) FASTIC 2 M.Z. 17 (5)
 57.3) FASTIC 3 M.Z. 17 (6)
- 58.1) FORÇUT 1 (MASCLE) M.Z. 109 (1-5)
 58.2) FORÇUT 2 (MASCLE) M.Z. 109 (6,7)
 58.3) FORÇUT 3 (MASCLE) M.Z. 109 (8,9)
 58.4) FORÇUT 4 (MASCLE) M.Z. 109 (11,12)
- 59.1) FOT-ET 1 (DIT IMPUDIC) M.Z. 90 (5,6)/A.53(a),237
 59.2) FOT-ET 2 (BOTIFARRA) M.Z. 90 (9) / A. 53 (b,c)
 59.3) FOT-ET 3 M.Z. 90 (18,17)
 59.4) FOT-ET 4 M.Z. 90 (19,22,25)
 59.5) FOT-ET 5 (FIGA) M.Z. 90 (29) / A. 126 (a)
 59.6) FOT-ET 6 ("VES-TE'N!") M.Z. 90 (41)
 59.7) FOT-ET 7 (AGULLA BALLARINA, DONAR FIL) A. 10, 127
 59.8) FOT-ET 8 (DITET) A. 99
 59.9) FOT-ET 9
- 60) FOTOGRAFIA M.Z. 107 (1,2)
- 61.1) FRED 1 M.Z. 108 (1-5) / A. 132 (a)
 61.2) FRED 2 M.Z. 108 (7)
 61.3) FRED 3 M.Z. 108 (8,9)
 61.4) FRED 4 A. 132 (b)
 61.5) FRED 5 M.Z. 108 (6) / A. 132 (c), 166
- 62) FRUSTRACIO
- 63.1) FUITA 1 M.Z. 110 (1) / A. 63
 63.2) FUITA 2 M.Z. 110 (3)
 63.3) FUITA 3 M.Z. 110 (4-6) / A. 135
 63.4) FUITA 4 M.Z. 110 (7) / A. 23
 64.1) FUMAR 1 M.Z. 111 (1,2)
 64.2) FUMAR 2 (DROGA) M.Z. 147 (1)
- 65.1) GANDUL 1 M.Z. 116 (3)
 65.2) GANDUL 2 M.Z. 116 (4,5)
 65.3) GANDUL 3 M.Z. 116 (7)
- 66) GENS (MINIM) M.Z. 149 (37) / A. 139 (cf.108,208)
- 67.1) GRAS 1 (OBESSITAT) M.Z. 114 (1,2)
 67.2) GRAS 2 (OBESSITAT) M.Z. 114 (3,4)

68)	HORA	M.Z. 120 (1,2), 121 / A. 236
69.1)	INCREDLITAT 1 (REBUIG)	M.Z. 128 (4) / 171
69.2)	INCREDLITAT 2 (REBUIG)	A. 151
69.3)	INCREDLITAT 3 (REBUIG)	M.Z. 128 (5)
69.4)	INCREDLITAT 4 (MENTIDA, BABAU)	M.Z. 92(1) A. 163, 224
69.5)	INCREDLITAT 5 (MENTIDA)	M.Z. 150 (3,4)/A.42
69.6)	INCREDLITAT 6 (MENTIDA)	A. 170
70.1)	INDIFERENCIA 1	M.Z. 129 (1-3)
70.2)	INDIFERENCIA 2	M.Z. 129 (4-6) A. 30, 102 (b), 153
70.3)	INDIFERENCIA 3	M.Z. 129 (8)
70.4)	INDIFERENCIA 4	M.Z. 129 (9)
71.1)	INNOCENCIA 1	M.Z. 130 (3,4)
71.2)	INNOCENCIA 2	M.Z. 130 (5)
72.1)	INTERROGACIO 1	M.Z. 132 (2,3,12)
72.2)	INTERROGACIO 2 (ACLARIMENT)	M.Z. 132 (7)
73.1)	INVITACIO 1 (GENERAL)	M.Z. 22 (1,7)
73.2)	INVITACIO 2 (GENERAL)	M.Z. 22 (2)
73.3)	INVITACIO 3 ("PASSI!", "SEGUI!")	M.Z. 96 (1)
73.4)	INVITACIO 4 (SEXUAL)	M.Z. 194 (8)/A.100
74.1)	JURAMENT 1	A. 157 (b), 198
74.2)	JURAMENT 2	A. 157 (c)
74.3)	JURAMENT 3	A. 157 (d)
74.4)	JURAMENT 4	
75.1)	LESBIANA 1	M.Z. 140 (1)
75.2)	LESBIANA 2	M.Z. 140 (5-8)
76.1)	LLEGIR 1	A. 158, 160
76.2)	LLEGIR 2	
77.1)	LLOANÇA 1 (APLAUDIR)	
77.2)	LLOANÇA 2 ("EXCEL.LENT!")	M.Z. 15 (1-3)/A. 122
78)	MALAMENT	
79.1)	MASTURBACIO 1 (HOME)	M.Z. 148 (1,3)
79.2)	MASTURBACIO 2 (HOME)	M.Z. 148 (6)
79.3)	MASTURBACIO 3 (DONA)	M.Z. 148 (7)
80.1)	MATAR 1 (DISPARAR)	M.Z. 206 (1)
80.2)	MATAR 2 (ESCANYAR)	M.Z. 131 (1,2)
80.3)	MATAR 3 (ESCANYAR)	M.Z. 131 (3)

81.1)	MENJAR 1	M.Z. 43 (1) / A. 169
81.2)	MENJAR 2 (GANA)	M.Z. 44 (1-3)
81.3)	MENJAR 3 (AFAMAT)	M.Z. 43 (2)
81.4)	MENJAR 4 (TIP, SATISFET)	M.Z. 45 (1,2,4)
82.1)	MOLT 1	M.Z. 38 (1,2,3,5,6,7,8,9)
82.2)	MOLT 2 (PILOT)	M.Z. 38 (23)
83.1)	NEGACIO 1	M.Z. 159 (1) / A. 185 (a)
83.2)	NEGACIO 2	M.Z. 159 (2-4) / A. 185 (b)
84.1)	PAS 1	M.Z. 171 (1-3)
84.2)	PAS 2	M.Z. 171 (6-8) / A. 201
85)	PASSAR ("CIRCULIN!")	M.Z. 209 (1-4)
86)	PICAR-SE (DROGAR-SE)	M.Z. 155
87.1)	FLORAR 1	M.Z. 144 (1)
87.2)	FLORAR 2	
88.1)	POBRESA 1	M.Z. 78 (1-3) / A. 231
88.2)	POBRESA 2	M.Z. 78 (5) / A. 97 (b)
89)	POC (MOMENT)	M.Z. 154 (3)
90.1)	POR 1	M.Z. 151 (1)
90.2)	POR 2	M.Z. 151 (5)
90.3)	POR 3 (ACOLLONIT)	M.Z. 151 (6)
90.4)	POR 4	M.Z. 151 (8,9)
91.1)	PREC 1	M.Z. 125 (1,2)
91.2)	PREC 2	A. 75
92.1)	PRESUMIR 1	M.Z. 8 (1)
92.2)	PRESUMIR 2	M.Z. 8 (2) / A. 191, 274
92.3)	PRESUMIR 3	M.Z. 8 (15)
92.4)	PRESUMIR 4	M.Z. 8 (16)
92.5)	PRESUMIR 5	M.Z. 88 (1-3) / A. 124
92.6)	PRESUMIR 6	M.Z. 88 (4)
92.7)	PRESUMIR 7	M.Z. 192 (1,2,9)
93.1)	PROU 1 (FINAL)	M.Z. 24 (1-3), 217 (2,3)/A.254
93.2)	PROU 2 (RES)	M.Z. 157 (1)
93.3)	PROU 3 ("TALLA!")	M.Z. 36 (16)
93.4)	PROU 4 ("TALLA!")	
94.1)	PUDOR 1	M.Z. 163 (8,10,11) / A. 267
94.2)	PUDOR 2	M.Z. 163 (14-16)

95.1)	REBUIG 1	M.Z. 159 (6)
95.2)	REBUIG 2	A. 269 (a,b)
95.3)	REBUIG 3	M.Z. 117 (7,8,10)
95.4)	REBUIG 4	M.Z. 24 (4)
95.5)	REBUIG 5 (MENYSPREU)	
95.6)	REBUIG 6 (NEGACIO, MENYSPREU)	M.Z. 66 (10)
96.1)	RECORDAR 1	M.Z. 4 (1)
96.2)	RECORDAR 2	M.Z. 4 (4,5)
97.1)	REFLEXIO 1 (FER MEMORIA)	M.Z. 101 (1,2)
97.2)	REFLEXIO 2 (FER MEMORIA)	M.Z. 101 (3,4)
97.3)	REFLEXIO 3 (FER MEMORIA)	M.Z. 101 (5,6)
97.4)	REFLEXIO 4 (FER MEMORIA)	M.Z. 101 (7)
98)	RENDICIO	M.Z. 185 (1) / A. 249
99)	RES	A. 252
100)	RESSACA	M.Z. 187 (4)
101)	RIQUESA	M.Z. 77 (1,5)
102)	ROBAR	M.Z. 189 (3,4) / A. 247, 289
103.1)	SATISFACCIO 1 (ALEGRIA)	M.Z. 192(10,11,13)/A.109
103.2)	SATISFACCIO 2 ("ENLLESTIT!")	M.Z. 192 (14)
104)	SECRET	M.Z. 193 (1,2) / A. 199
105.1)	SENTIR 1	M.Z. 162 (2,3) / A. 197
105.2)	SENTIR 2	M.Z. 162 (4)
106.1)	SILENCI 1	M.Z. 36 (1,3,4,5 / 2,6)
106.2)	SILENCI 2	M.Z. 36 (11) / A. 261
106.3)	SILENCI 3	M.Z. 36 (7,8)
106.4)	SILENCI 4	M.Z. 36 (12) / A. 61, 268 (a)
106.5)	SILENCI 5	M.Z. 36 (13)
107)	SINCERITAT	M.Z. 199 (1,4) / A. 81,125,157 (a)
108)	SINUOS (ZIGA-ZAGA)	M.Z. 6 (11)
109.1)	SON 1 (DORMIR)	M.Z. 200 (1,2) / A. 101
109.2)	SON 2 (DORMIR)	M.Z. 200 (4)
110.1)	SORPRESA 1	M.Z. 18 (1-8,10,11)
110.2)	SORPRESA 2	A. 266

111.1)	SUICIDI 1	M.Z. 207 (1,3)
111.2)	SUICIDI 2	
111.3)	SUICIDI 3	
112.1)	TELEFON 1	M.Z. 204 (1,2)
112.2)	TELEFON 2	M.Z. 204 (3,6)
113)	TORRACOLLONS	M.Z. 122 (1,2,5)
114)	TOSSUT (BURRO)	M.Z. 32 (1,3,4,5)
115.1)	UNIO 1	M.Z. 13 (1,6) / A. 18, 190
115.2)	UNIO 2	M.Z. 13 (4)
115.3)	UNIO 3	M.Z. 13 (7)
116)	VALENTIA	
117.1)	VERGONYA 1 (RIDICUL)	M.Z. 188 (1)
117.2)	VERGONYA 2 (CULPA)	M.Z. 213 (1,2,4,7,9) A. 292 (a,b)
118.1)	VICTORIA 1	M.Z. 191 (26)
118.2)	VICTORIA 2	M.Z. 191 (28,29)
119.1)	VISTA 1 (MIRAR)	M.Z. 212 (1)
119.2)	VISTA 2 (VEURE-HI)	
120.1)	XERRAIRE 1	M.Z. 115 (1)
120.2)	XERRAIRE 2 (CORDA)	A. 85
120.3)	XERRAIRE 3 (BOCAMOLL)	M.Z. 65 (2), 16 (14)
121)	XERRAR (FILAR, CRITICAR)	A. 128, 296
122.1)	XUCLAT 1 (PRIM)	M.Z. 105 (3)
122.2)	XUCLAT 2 (PRIM, MALALT)	M.Z. 105 (4-8)

6.3.2. Enquesta de codificació

El llistat anterior representa un hipotètic repertori de gestos autònoms previsiblement utilitzats per parlants catalans. Les passes que ha seguit la investigació a continuació s'encaminen, lògicament, a la comprovació del coneixement i ús reals d'aquestes unitats.

Amb aquesta finalitat la fase següent del procés ha consistit en l'elaboració d'un qüestionari a fi de poder realitzar una enquesta de codificació d'emblemes a un grup d'informants. L'objectiu d'aquesta primera enquesta és triple:

- a) En primer lloc, comprovar que les unitats recopilades són efectivament usades pels locutors catalans, i, doncs, que no es tracta d'emblemes propis d'altres contrades, en desús o molt inusuals.
- b) En segon lloc, aprofitar l'oportunitat d'observar la producció d'emblemes no inclosos en el repertori provisional, i
- c) En tercer lloc, limitar el nombre de les variants recollides (que poden ser força nombroses per a cada unitat), tot donant preferència a les utilitzades majoritàriament pels enquestats.

Aquest tercer aspecte resultava forçosament previ a la confecció d'una segona enquesta adreçada a obtenir dades sobre el coneixement --i no ja sobre l'ús-- dels emblemes. L'acompliment d'aquests objectius ha permès d'establir, un cop tabulats els resultats de l'enquesta, un repertori provisional bàsic que, en forma de dibuixos i fotografies, es presenta al llarg del capítol 7. Per últim, val la pena d'apuntar que la necessitat d'una enquesta d'aquest tipus en la recerca sobre emblemes neix de l'extrema dificultat material de comprovar l'ús de les unitats --una per una-- mitjançant l'observació naturalística o l'enregistrament visual de seqüències comunicatives reals. Un qüestionari permet, en canvi, una producció de les unitats molt més ràpida i concreta. Tanmateix, presenta també dos problemes prou greus que han hagut d'analitzar-se: l'elecció dels informants i la determinació del model d'enquesta més pertinent.

6.3.2.1. Informants

D'acord amb l'assumpció (4) de l'apartat 6.2., i similarment amb la diversitat lingüística que presenta el domini de qualsevol llengua, tant el coneixement com sobretot l'ús de les unitats gestuals autònomes sofreix una forta variació. Admetent això i alhora el fet que l'estructuració del repertori emblemàtic és molt menys rígida que la gramatical, i que les unitats que el componen són també menys sistemàtiques que les lingüístiques, resulta obvi que una investigació com la present, amb les finalitats ja apuntades, havia d'acotar d'una forma molt precisa el terreny d'estudi a fi que els resultats fossin fiables i representatius. Davant la impossibilitat d'abordar el camp en tota la seva complexitat i extensió --comparable, salvant les distàncies, amb la tasca de descriure totes les varietats d'una llengua--, la solució adoptada va ser la d'un estudi més aprofundit en un àmbit restringit (i doncs amb resultats més parcials però alhora més representatius) en lloc d'una anàlisi més superficial (per exemple amb un repertori molt reduït) però en un àmbit de més extensió (per exemple considerant la variable geogràfica). Amb aquesta intenció la investigació ha fet com a passa següent un filtratge del repertori anterior (veg. # 6.3.1.2.) a través d'un grup reduït d'informants (deu en concret) amb característiques homogènies pel que fa a les variables apuntades a l'apartat 6.2. (geogràfica, històrica, social, sexual, individual i contextual). Així, l'informant model que va ser objecte de l'enquesta de codificació sobre el material recollit acomplia els següents requisits:

1. Nascut a Barcelona, i de pares barcelonins.
2. De sexe masculí.
3. Amb una edat entre 25 i 40 anys en el moment de fer les enquestes (nascut entre 1950 i 1965; la mitjana d'edat dels deu subjectes va ser de 31,9 anys).
4. De llengua materna catalana.
5. De llengua d'ús habitual catalana.
6. Resident a Barcelona al llarg de tota la seva vida (o amb estades a d'altres llocs amb una durada no superior a la d'un any).
7. De classe social mitjana.
8. Amb un nivell d'estudis mitjà o superior.
9. No emparentat amb cap altre informant del grup.

La inclusió d'altres variables (per exemple d'edat, sexe o origen) es va desestimar perquè hauria representat --si es volia garantir la fiabilitat dels resultats obtinguts-- uns increments massa elevats del nombre d'informants (a fi de contrastar-los) i del volum de dades en joc, desproporcionats ambdós increments en relació a les dimensions del treball. Aquest aspecte hauria pogut solventar-se parcialment amb un tractament estadístic de les dades, però això últim suposava una simplificació de les enquestes excessiva, i entrava en col·lisió amb el model de qüestionari considerat idoni per a un estudi pioner d'aquesta mena, en concret, el d'un qüestionari totalment obert i molt detallat.

6.3.2.2. Model

La tria d'un nombre reduït d'informants a l'hora de plantejar la investigació ha anat acompanyada de l'elecció d'un qüestionari de respostes obertes que permetés elicitar o produir tots els gestos incorporats en el repertori provisional exposat a # 6.3.1.2., així com d'altres de nous que no hi estiguessin inclosos.

El qüestionari s'ha dissenyat, amb aquest objectiu, com una eina que permetés una tasca de simulació contínua de diferents situacions, en cadascuna de les quals l'informant hagués de fer un gest (o, en realitat, pogués fer un gest) si creia que era la seva pràctica habitual, si se li acudia o, en definitiva, si identificava la situació contextual amb un o més emblemes en concret, amb totes les variants que triés.

Una enquesta d'aquesta mena, sobre la "pràctica" gestual, demana lògicament una disposició adequada i una gran col.laboració i participació de l'informant en la tasca, i corre el perill de tergiversar o formalitzar els resultats si la "distància" entre l'enquestador i l'enquestat és excessiva, o si aquest últim nota que la presència del primer li és molt estranya. Per intentar evitar aquests obstacles es va procedir, per una banda, a seleccionar informants amb qui l'entrevistador tingués prou confiança o amistat, i, d'una altra, a crear un ambient de relaxament i familiaritat a l'hora de dur a terme l'enquesta. De fet, com en el cas de les enquestes sobre temes "delicats" o tabús, aquests aspectes s'han demostrat ben transcendents per a la bona marxa de les entrevistes. Així, després d'una fase variable de conversa informal, l'entrevistador "instruïa" l'enquestat sobre la finalitat i funcionament del qüestionari, i li demanava que imaginés una sèrie de situacions com a exemples del que se li preguntaria a continuació, al llarg de l'enquesta pròpiament dita. Un cop encetada aquesta, els actes no verbals efectuats per l'entrevistat eren transcrits en els fulls del qüestionari, sempre que acomplissin els mateixos criteris aplicats als actes no verbals inclosos en el repertori provisional (veg. # 6.3.1.1.). També es transcrivia el material verbal produït per l'informant i associat amb els emblemes.

El qüestionari de codificació, que es presenta en el subapartat següent, inclou 160 entrades, totes relaciona-

bles a priori amb gestos inclosos en el repertori provisional. Tanmateix, cinc d'aquestes entrades (intercalades entre la resta i marcades amb un bis: 32, 57, 75, 100 i 121 bis) no presenten cap relació amb un emblema determinat. La seva finalitat és la d'obtenir pistes a fi de controlar la conducta de l'informant en conjunt, i en concret observar si l'enquestat actua inventant un gest per a cada entrada, en contra de les finalitats de l'enquesta, on ja s'especifica que no totes les situacions tenen per què ser "contestades". Cal dir en aquest sentit que el mecanisme de control ha funcionat correctament, tot deixant constància que els informants passaven per sobre d'aquestes entrades sense atribuir-los cap gest en concret.

Conjuntament amb la mesura anterior, i també a fi d'evitar que l'informant creés un gest ad hoc per a cada entrada, més que no pas reproduís unitats usuals del seu repertori, l'enquestador passava a la situació contextual següent en cas de no obtenir una resposta en el termini aproximat de trenta segons. La mesura semblava raonable abans de realitzar les enquestes, donat l'objectiu d'establir un repertori bàsic de gestos autònoms (correlacionables, si més no en conjunt, amb els més conscients per part de l'usuari), i, de fet, els resultats de les enquestes assenyalen --malgrat que la distinció no és naturalment categòrica-- una notable diferència entre les unitats, els dos extrems de les quals queden representats per les que són elicitades o produïdes gairebé instantàniament i per la totalitat o gran majoria dels informants, i les que només són produïdes per una petita part dels enquestats i encara amb vacil·lacions o inseguretats. En el tractament final de les dades, les primeres han estat considerades com les integrants del repertori bàsic d'emblemes i les segones com a pseudoemblemes o altres unitats (veg. # 7.1.).

Finalment, pel que fa a la quantitat de les respostes i a la durada de les entrevistes, la mitjana de contestes es va situar al voltant de les tres quartes parts de les 160 entrades (incloent-hi, però, respostes "repetides", en el sentit que es reproduïa una unitat ja produïda prèviament). Així, doncs, una quarta part aproximadament quedaven sense cap mena de resposta. La duració mitjana de les entrevistes va sobrepassar les dues hores (al voltant de les dues hores i deu minuts: una hora i quaranta cinc minuts la més breu, i dues hores quaranta la més llarga). Els contextos situacionals estan sintetitzats al llarg del qüestionari (l'enquestador oferiria més informació o exemples si l'informant no els captava), així com algunes de les possibles respostes (les quals, tanmateix, eren completades amb detalls). L'abreviació E.V. fa referència a expressions verbals que acompanyen la producció de l'emblema.

6.3.2.3. Qüestionari de codificació

1.1,1.2) Expressió d'adonar-se d'un fet. Fa estona que li estan explicant una cosa que no acaba d'entendre, i al final se n'adona, ho veu.

- Picar de mans
- Tret
- E.V.:
- Altres:

1.3) Expressió d'adonar-se d'un oblit (propri). S'adona que s'ha descuidat de trucar per telèfon a la seva dona.

- Cop de palmell al front (lateral)
- " " " " " (centre)
- E.V.:
- Altres:

2.1-2.3) Expressió d'adulador. Està parlant d'un company que sempre adula el director.

- Respallar l'espatlla
- Estirar la roba
- Botar la pilota
- E.V.:
- Altres:

3) Ordre d'afanyar-se. Li diu a la seva dona que vagi més ràpid, que faran tard al cinema.

- Mà oberta movent-se
- E.V.:
- Altres:

4) Expressió d'afirmació, d'estar d'acord. Està d'acord amb el que li proposen i ho expressa sense dir res.

- Cap endavant i enrere
- E.V.:
- Altres:

5) Avis d'estar alerta. Li diu a una persona que vagi amb compte perquè l'està vigilant o perquè hi ha alguna cosa sospitosa.

- Dit sota l'ull
- Dit cap a l'ull
- E.V.:
- Altres:

6.1-6.2) Ordre d'allunyar-se. Faci que una persona s'aparti, marxi d'on és.

- Mà movs. ràpids enfora
- Mà mov. lent enfora
- Castanyeta
- E.V.:
- Altres:

7) Ordre d'aturar-se. Vol fer que es pari una persona que passa pel davant o costat seu.

- Mà oberta endavant - Altres:
- Mà " " amb movs.
- E.V.:

8.1) Amenaça (de pegar algú). Li diu a algú que si no es porta com cal el pegarà.

- Mà oberta de gairell - Altres:
- Mà plana palmell amunt
- E.V.:

8.2) Amenaça / avís. Amenaci / avisi algú perquè faci la feina que li ha encarregat.

- Index de costat - Altres:
- E.V.:

8.3) Amenaça (d'esperar esdeveniments). Després de discutir molta estona amb una altra persona, aquesta s'entossudeix a dir-li que vostè no té raó.

- Palmell obert enfora - Altres:
- E.V.:

8.4) Amenaça / provocació. Li acaben de robar el cotxe davant seu. No hi pot fer res però els amenaça.

- Puny vibrant - Altres:
- E.V.:

9.1) Expressió de l'apreciació de la figura d'una dona. Passa per davant seu una dona molt maca, amb una figura molt suggerent.

- Mans dibuixen corbes - Altres:
- E.V.:

9.2) Expressió de l'apreciació dels pits d'una dona. Es refereix a una actriu o cantant molt "ben dotada".

- Mans palmells enfora - Altres:
- Mans palmells endins
- E.V.:

9.3) Expressió de l'apreciació dels malucs / cul d'una dona. Es refereix als malucs d'una dona que acaba de passar.

- Mans fan semicercles - Altres:
- E.V.:

9.4) Expressió de l'apreciació d'un menjar. Es troba davant d'una taula parada que fa molt de goig.

- Llepar llavi superior - Altres:
- E.V.:

9.5-9.6) Expressió de l'apreciació d'una cosa o d'una persona molt ben feta. Expressi la seva admiració per una cosa o una persona, per exemple un cotxe esportiu molt espectacular.

- Puny fa un cercle - Altres:
- Aspiració sonora
- E.V.:

10.1-10.3) Ordre d'apropar-se. Li diu a una persona que s'acosti.

- Mà cap avall - Altres:
- Mà cap amunt
- Index plegant-se
- E.V.:

11.1,11.2) Expressió d'una valoració regular. Li pregunten com es troba i respon que "Més o menys bé", "Regular"...

- El cap oscil.la als costats - Altres:
- La mà oberta oscil.la
- E.V.:

12) Demanda d'autostop. Camina per una carretera i vol que s'aturi un cotxe per pujar-hi.

- Puny amb el polze separat - Altres:
- E.V.:

13.1,13.2) Expressió de l'avarícia. Li diu a un amic seu que en Carles és molt gasiu, molt avar.

- Puny clos amunt - Altres:
- Cop de palmell al colze
- E.V.:

14.1) Expressió de l'acció de ballar. Digui a la seva dona / al seu marit que aquesta nit... a ballar!

- Punys voltant al costat del cos - Altres:
- E.V.:

14.2) Proposta de ball. En una pista de ball li demana a una dona/noia per ballar.

- Mà al pit i braç estirat - Altres:
- E.V.:

15.1-15.3) Expressió de la barra d'una persona. Li explica a algú que un company seu no treballa gaire i té molta barra, és un penques.

- Mà (a les barres) cap avall - Altres:
- Copets del palmell a galta del mateix/contrari costat
- Copets del dors de la mà a galta del mat. / contr. "
- Agafar-se la galta amb l'índex i el polze
- E.V.:

16.1,16.2) Expressió de la perfecció d'un fet, d'una acció. Digui que una cosa està bé, perfecte, a punt, com cal, en ordre.

- Anell
- Polze amunt
- E.V.:
- Altres:

17.1) Proposta de beure / Expressió de l'acció de beure. Proposi a algú d'anar a fer una cervesa o digui que algú està bevent.

- Polze estirat
- Polze i petit estirats
- Polze i índex estirats
- Agafant un vas
- E.V.:
- Altres:

17.2) Expressió de tenir set. Expressi a una altra persona que té molta set.

- Llengua enfora
- E.V.:
- Altres:

18) Expressió de la bogeria d'una persona. Digui que en Joan no hi toca, que sembla boig.

- Copets a la temple
- Rotació a la temple
- E.V.:
- Altres:

19.1,19.2) Expressió de la borrarera d'una persona. Es refereix a una persona que ha begut massa o a una que beu habitualment.

- Polze i petit estirats - nas
- Polze al nas
- Aixecar el colze
- E.V.:
- Altres:

20.1-20.9) Burla d'una persona. Faci burla d'una persona que és davant seu.

- Llengotes
- "Ase"
- Pam i pipa (una mà) / (dues mans)
- "Mico"
- Cops d'ungles dels polzes
- "Toro" (demanda d'investir)
- Torejar
- Aranya
- Anell als llavis bufant
- E.V.:
- Altres:

21.1-21.3) Expressió de la idiotesa d'una persona. S'està referint a un amic que és molt burro, que no entén res.

- Mans al costat del cap
- Mans relaxades davant el pit
- Index i mig estirats al front
- E.V.:

22.1,22.2) Expressió de "cabró". A aquell, la dona li posa les banyes.

- Banyes verticals
- Indexs a les temples
- Banyes darrere el cap
- E.V.:

23) Demanda de calma. Vostè fa passar la gent que fa cua en un lloc i els demana que vagin a poc a poc, que es calmin.

- Mà oberta
- Dues mans obertes
- E.V.:

24) Expressió de la calor (soferta). Un dia d'estiu a 40º a l'ombra.

- Mà ventilant la cara
- Dits separant el coll de la camisa
- Dits aixecant la part central de la camisa
- Mà eixugant el front
- E.V.:

25) Expressió de l'acció de caminar. Li pregunten com aniran al camp de futbol i respon que caminant.

- V cap avall
- E.V.:

26) Expressió de l'estat de cansament. Li pregunten com està i respon que molt cansat, que ha estat un dia molt dur.

- Bufar amb galtes inflades:
- E.V.:

27.1) Expressió de la intel·ligència d'una persona. Es refereix a un amic que és molt intel·ligent.

- Index toca el mig del front
- Index se separa de la temple
- E.V.:

27.2) Demanda d'enteniment. Li diu a una persona que "tingui cap", que pensi, que es centri i no s'esvaloti.

- Mans paral·leles davant el cap
- E.V.:

28.1-28.5) Expressió de fer l'amor. Es refereix a dues persones que estan cardant. Una persona explica que ha cardat.

- Index dins el puny - Altres:
- Braços "esquiant"
- Cop de palmell amunt
- Cop de palmell al puny
- Puny amb l'índex i el petit estirats
- E.V.:

29) Expressió de l'acció d'explotar una persona o d'exigir-li el màxim. El director de l'oficina sembla que tingui mania a un empleat; cada dia li fa més la punyeta, li exigeix més coses.

- Puny cargolant - Altres:
- Puny cargolant el palmell
- E.V.:

30) Expressió d'una acció carregosa, pesada. Es refereix a una feina molt pesada, molt carregant.

- Puny a l'espatlla - Altres:
- Punys a l'espatlla
- E.V.:

31) Expressió de l'acció d'obrir o tancar amb clau. Des del replà de l'escala pregunta a la seva dona si té les claus del pis.

- Gir de la mà closa - Altres:
- E.V.:

32.1,32.2) Avis de complicitat. En una reunió, ha notat alguna cosa estranya, sospitosa, i ho fa saber a un company seu.

- Picar l'ullet - Altres:
- Index al costat del nas
- E.V.:

32 bis) Expressió de treballar. Parla d'una persona que treballa molt.

33) Expressió de l'acció d'escriure o firmar. Demani el compte en un restaurant després del dinar.

- Mà en ziga-zaga - Altres:
- E.V.:

34) Expressió de l'acció de cobrar o pagar / Demanda de pagar o cobrar. Vostè vol cobrar una quantitat de diners que li deuen i la demana.

- Puny sobre el palmell - Altres:
- Puntetes dels dits sobre el palmell
- Index sobre el palmell
- E.V.:

35.1-35.4) Expressió d'estar acabat, sentenciat, o de situació límit. Es refereix a una cosa o a una persona que està acabada, sentenciada, o a una situació límit.

- Polze envolta el coll - Altres:
- Index envolta el coll
- Creu en l'aire
- Mà plana contra el coll
- Mà plana sota el llavi
- Polze sota el mentó

36.1, 36.4, 36.5) Conjur d'atracció de la bona sort (cap a un mateix). Faci un gest perquè li porti bona sort.

- Creu índex-mig - Altres:
- Creu amb les dues mans
- Figa
- Senyar-se
- Tocar fusta / tocar ferro

36.2) Conjur d'atracció de la mala sort (cap a un altre). Faci un gest perquè porti mala sort a una altra persona.

- Enganxar els dits petits - Altres:
- Enganxar els índexs
- Enganxar els quatre dits
- Agafar l'índex amb la mà
- Agafar els dits de l'altra mà
- E.V.:

36.3) Conjur de repulsió de la mala sort (d'un mateix). Faci un gest per evitar la mala sort, la desgràcia.

- Banyes horitzontals - Altres:
- Figa
- Senyar-se
- Tocar fusta / tocar ferro
- E.V.:

37) Demanda de continuïtat (d'una acció). El seu fill està tocant la guitarra i li demana que continuï, que toqui una altra peça.

- Rotació de l'índex estirat - Altres:
- E.V.:

38) Expressió de la contraposició o alternança (de dos fets). Explica que s'han de prendre en consideració les dues cares, els dos costats d'un problema.

- V horitzontal alterna - Altres:
- E.V.:

39) Expressió de la contricció (pesar per la culpa d'un mateix). Vostè reconeix que un fet s'ha produït per culpa seva.

- Puntetes dels dits al pit - Altres:
- E.V.:

40.1, 40.2) Expressió de "cony". Es refereix als òrgans genitals d'una dona.

- Mà en cassola - Altres:
- Polzes i índexs fent triangle
- E.V.:

41) Expressió de l'acció de criticar (d'altres persones). Una veïna seva i la portera es passen el dia criticant el veïnat.

- Tisores - Altres:
- E.V.:

42.1) Demanda. Demani caramels a algú que té davant seu.

- Mà en cassola - Altres:
- E.V.:

42.2) Demanda de torn de parla. En una reunió de veïns vol fer una intervenció per donar la seva opinió.

- Índex estirat - Altres:
- Mà oberta aixecada
- E.V.:

43.1-43.7) Desafiament, repte o provocació a una altra persona. Està molt enfadat i s'encara amb una altra persona.

- Cap endavant i a un costat - Altres:
- Esquitxar
- Fer nansa amb un braç / els dos braços
- Aixecar / tocar els testicles amb una mà/amb les dues
- Oscil·lació del palmell davant dels testicles/del cul
- Cop de palmell a una natja
- Punys tancats l'un davant l'altre
- E.V.:

44) Expressió del desconeixement / dubte sobre un fet. Li fan una pregunta i no coneix la resposta.

- Cap enrera, llavi inferior amunt - Altres:
- E.V.:

45.1,45.2) Expressió d'un descuit de parla. Acaba de dir una cosa que no volia, se li ha "escapat", i ha fet una "planxa".

- Mossegar llavi inferior
 - Dits verticals tapen la boca
 - Mà sencera de costat tapa la boca
 - E.V.:
- Altres:

46.1-46.5) Expressió de desentendre's o desimplicar-se d'un assumpte. Li parlen d'un assumpte del qual no vol saber res perquè ja n'està tip.

- Rentar-se les mans
 - Espolsar-se les mans
 - Respallar l'avantbraç / el pit
 - Esquitx a l'espatlla
 - E.V.:
- Altres:

47.1,47.2) Expressió de l'acció de detenir o d'estar detingut. A aquella persona l'han agafat i se l'han endut detinguda.

- Punys creuats contra la panxa
 - Punys creuats braços estirats
 - Punys tocant-se els dits
 - E.V.:
- Altres:

48) Expressió de "diners". Li pregunta a la seva dona si té diners per anar a comprar.

- Fregar polze i índex
 - E.V.:
- Altres:

49.1) Expressió de la disposició a l'activitat. Ha de començar una feina i s'hi mostra disposat, a punt.

- Fregar-se les mans
 - Escopir-se les mans
 - E.V.:
- Altres:

49.2) Expressió de la disposició a parlar. Li demanen després d'un sopar que digui unes paraules i es disposa a parlar.

- Index a la nou
 - Agafar-se la nou
 - E.V.:
- Altres:

50.1,50.2) Expressió de la divisió o separació entre dues coses. Li pregunten què cal fer i respon que separar-ho, dividir una cosa en dues meitats.

- Serrar el palmell
 - Serrar l'índex
 - Creuar els índexs
 - Talls en l'aire
 - E.V.:
- Altres:

51.1) Expressió de la impotència. Un empleat seu li diu que cobra poc, però vostè no hi pot fer res (no depèn de vostè).

- Mà oberta i encongir espatlles - Altres:
- Mans obertes i " " "
- E.V.:

51.2) Expressió del dubte sospesat. Li ofereixen una opció, dues possibilitats, i no sap quina triar perquè totes dues són més o menys igual de bones.

- Mans als costats fent balança - Altres:
- E.V.:

51.3,51.4) Expressió de la indecisió. Li fan una pregunta i no sap què contestar, no està gens segur de la resposta.

- Gratar-se el cap - Altres:
- Gratar-se el clatell
- Fregar-se el mentó
- E.V.:

52.1-52.8) Expressió d'efeminat. Està parlant d'un company de la feina que és marica.

- Mà oberta es deixa caure - Altres:
- Fregar-se els cabells
- Colzes cintura, mans obertes
- Entrellaçar les mans
- Dors de la mà a la cintura
- Parpellejar repetidament
- Fregar el lòbul de l'orella
- Cargol a la galta
- E.V.:

53) Expressió de l'estat d'embaràs d'una dona. Es refereix a la Roser, que està embarassada.

- Mà en semicercle - Altres:
- Mans en semicercle
- Mà/mans agafades davant la panxa
- E.V.:

54) Expressió de l'enfrontament. Dues persones no es poden veure.

- Índexs de punta - Altres:
- Punys de costat
- E.V.:

55.1,55.2) Expressió de l'èmfasi. Li donen una notícia sorprenent: aquesta tarda ve a visitar-los el director general de la feina.

- Sacsejada de la mà - Altres:
- Castanyeta
- E.V.:

56.1-56.3) Expressió d'estar fart d'una persona o d'una cosa. Li explica a un company que està fart d'un assumpte o d'una persona, per exemple un client que és molt pesat.

- Mà sacsejant els testicles - Altres:
- Mà de costat al front
- Mà de costat sota el nas / sota la boca / al coll
- E.V.:

57.1-57.3) Expressió de fàstic. Li explica a un amic que per sopar va menjar un peix que era fastigós.

- Aixecar llavi superior - Altres:
- Boca oberta
- Treure la llengua
- E.V.:

57 bis) Expressió de ser net. Parla d'una persona que és molt neta.

58.1-58.4) Expressió de forçut, de "mascle". Una persona fa ostentació de la seva força física.

- Avantbraç plegant-se amunt - Altres:
- Avantbraços plegant-se avall / amunt
- Cops de puny al pit / amb els dos punys
- Sacsejar el cinturó
- E.V.:

59.1-59.9) Expressió de "fotre's". Insulti algú.

- Dit impúdic - Altres:
- Botifarra
- Botifarra amb un sol braç
- Botifarra + dit impúdic
- Index estirat es frega a sota el nas
- Puny tancat movent-se al costat
- Figa
- Palmell sobre el dors + dit impúdic
- "Agulla ballarina" / "donar fil" (índex)
- "Ditet" (polze)
- E.V.:

60) Expressió de l'acció de fotografiar. Faci veure que fa una foto a tota la família.

- Polzes i índexs en quadre - Altres:
- E.V.:

61.1-61.5) Expressió de l'estat de tenir fred. Un dia d'hivern de pluja i molt de fred es troba un amic i aquest li pregunta com està. Li diu que té molt fred.

- Fregar-se les mans
- Aixecar el coll de la camisa
- Fregar-se les cuixes
- Puny clos davant la boca bufant
- Mans sota les aixelles / agafant les espatlles
- E.V.:

62) Expressió de l'estat de frustració. Acaba de perdre una bona oportunitat de guanyar un premi. A l'últim moment s'ha equivocat. S'ha quedat ben fotut, sense res, i ara se'n lamenta.

- Puny contra les dents
- E.V.:

63.1-63.4) Expressió de l'acció de fugir, de marxar. Està explicant la història d'una persona que va agafar els diners i se'n va anar, va tocar el dos, va fugir.

- Mà de costat en mov. endavant
- Palmell avall i ziga-zaga
- Mans de costat es piquen
- Palmell sobre el canell de la mà de costat
- E.V.:

64.1) Expressió de l'acció de fumar o demanar un cigarret. Demani un cigarret al seu company, que és una mica lluny.

- Mà en V cap a la boca
- E.V.:

64.2) Expressió de l'acció de fumar droga. Parla d'una persona que fuma droga.

- Dits junts contra els llavis
- E.V.:

65.1-65.3) Expressió de gandul. Està explicant el cas d'un company de la feina que no fa res en tot el dia, que és un gandul.

- Mà sobre mà
- Mà gratant la panxa / els testicles
- Mans darrere el clatell
- E.V.:

66) Expressió de mínima quantitat. Estan explicant que a casa d'uns coneguts, li van donar només una punteta de pastís.

- Punta d'ungla
- E.V.:

67.1,67.2) Expressió de l'obessitat d'una persona. Un conegut li pregunta com està en Joan i respon que molt gras.

- Mans davant les galtes - Altres:
- Mans davant la panxa
- E.V.:

68) Expressió de l'hora. Indiqui a un company des de lluny que és l'hora.

- Index toca el canell - Altres:
- E.V.:

69.1-69.6) Expressió de la incredulitat i rebuig. Li expliquen una cosa i no s'ho creu en absolut. Pensa que és una exageració o una mentida, una bola.

- Cap enrere i nxt - Altres:
- Cop de palmell al clatell
- Estirar la galta avall
- Mamar-se el dit
- Index a la boca de l'altre
- Puny volta davant la boca
- E.V.:

70.1-70.4) Expressió de la indiferència. Li donen una notícia i es queda igual, diu que li és indiferent, que no li importa gens.

- Aixecar el llavi inferior - Altres:
- Arronçar les espatlles
- Llavis cap avall
- E.V.:

71.1,71.2) Expressió de la innocència. Li demanen si en sap res, d'un assumpte molt fosc, i vostè diu que no en té la culpa, que no hi té res a veure.

- Mans obertes sobre el cap - Altres:
- Mans del pit al davant
- Tocar-se el cos del pit a les cuixes
- E.V.:

72.1) Demanda de resposta. Acaba de proposar d'anar a passejar a la seva dona i s'ha quedat igual. Li diu què han de fer.

- Cap enrere - Altres:
- E.V.:

72.2) Demanda d'aclariment. Algú fa molta estona que intenta demanar-li una cosa però no s'explica gens bé. Demani-li que s'aclareixi d'una vegada.

- Mà en pera (balanci) - Altres:
- Palmells amunt davant el pit
- E.V.:

73.1) Proposta de fer una acció conjuntament. Proposi a una altra persona que és lluny de fer una cosa tots dos, de fer parella.

- Index va i ve - Altres:
- Index fa un cercle
- E.V.:

73.2) Proposta de seguiment. Proposi a algú de fer una acció, per exemple d'acompanyar-lo.

- Palmell amunt cap a l'altre - Altres:
- E.V.:

73.3) Proposta de passar o seure. Faci passar o seure un convidat que acaba d'arribar a casa seva.

- Palmell endins mà de costat - Altres:
- E.V.:

73.4) Proposta sexual (secreta). Faci un requeriment sexual a una altra persona de manera secreta.

- Dit frega palmell - Altres:
- E.V.:

74.1-74.4) Jurament. Faci un jurament a una altra persona.

- Braç estirat horitzontal - Altres:
- Mans al pit i a l'entreuix
- Petó a la creu
- Mà oberta vertical palmell enfora
- E.V.:

75.1,75.2) Expressió de dona lesbiana. Parli de dues dones que tothom sap que són lesbianes.

- Palmells agafats alternats - Altres:
- Fregar palmells
- E.V.:

75 bis) Expressió de "fer volar coloms". Parla d'una persona que té molta imaginació, que no toca de peus a terra.

76.1) Expressió de l'acció de llegir. La seva dona li pregunta què fa el seu fill i vostè diu que està llegint.

- Mans obertes davant el cos - Altres:
- E.V.:

76.2) Expressió de mirar (llegint). Explica que el director de la feina repassa tots els papers de dalt a baix.

- Mà oberta separada del cos - Altres:
- E.V.:

77.1) Expressió de l'aprovació / lloança d'un fet. Acaben de fer davant seu un joc de mans molt ben fet.

- Aplaudiment
- Altres:
- E.V.:

77.2) Lloança. Vol manifestar que una cosa o una persona és excel·lent.

- Petó als dits
- Altres:
- E.V.:

78) Expressió de la valoració negativa d'un fet. Li pregunten com ha anat un examen o una prova i diu que malament.

- Polze avall
- Altres:
- E.V.:

79.1,79.2) Expressió de l'acció de masturbar-se (un home). Explica a un amic que faran una pel·lícula en què surt un home que es masturba (o el cas d'un acudit).

- Mà de costat amunt i avall
- Altres:
- Mans de costat una sobre l'altra
- E.V.:

79.3) Expressió de l'acció de masturbar-se (una dona). Explica a un amic que faran una pel·lícula en què surt una dona que es masturba (o el cas d'un acudit).

- Dit impúdic mov. frontal
- Altres:
- Dit impúdic cap avall mov. vertical
- E.V.:

80.1-80.3) Expressió de l'acció de matar una persona. Es refereix a una persona que li ha fet una mala jugada i que, quan el vegi, el matarà.

- Mà disparant
- Altres:
- Punys un sobre l'altre es cargolen
- Mans obertes davant el cos
- E.V.:

81.1) Proposta de menjar. Proposi a un amic d'anar a menjar.

- Mà a la boca
- Altres:
- E.V.:

81.2) Expressió de l'estat de tenir gana. Li diu a un amic que és lluny que té gana.

- Palmell dóna cops a la panxa
- Altres:
- Una mà pressiona la panxa
- Les dues mans pressionen la panxa
- E.V.:

81.3) Expressió de no menjar res, d'estar afanat. Està parlant d'una família que presumeixen molt però que no mengen res, que a casa passen gana per estalviar.

- Mà davant la boca ventilant-la - Altres:
- E.V.:

81.4) Expressió de tip / fart (satisfacció per haver menjat). Després d'un dinar molt bo ha quedat "molt bé", ben tip.

- Palmell dóna cops a la panxa - Altres:
- Una mà pressiona la panxa
- Les dues mans pressionen la panxa
- E.V.:

82.1,82.2) Expressió de gran quantitat (d'alguna cosa). Està explicant que d'alguna cosa n'hi ha molt, o que hi ha molta gent.

- Dits junts palmell amunt - Altres:
- " " " " amb les dues mans
- Dits ajuntant-se i separant-se
- " " " " amb les dues mans
- Mans horitzontals mirant-se els palmells
- E.V.:

83.1-83.2) Expressió de la negació o del desacord. Li fan una pregunta i respon que no, que no hi està d'acord.

- El cap es mou als costats - Altres:
- Index cap als costats
- Mà cap als costats
- E.V.:

84.1-84.2) Demanda de pas. En una sala plena de gent, demani pas perquè pugui sortir una persona que no es troba bé.

- Colzes enfora - Altres:
- Palmells mirant-se se separen
- Dorsos de les mans mirant-se se separen
- E.V.:

85) Ordre de passar o circular. El seu cotxe està obstruint un carril a causa d'una avaria. Vostè baixa i fa passar endavant els cotxes que fan cua.

- Mà de costat movent-se - Altres:
- E.V.:

86) Expressió de l'acció de picar-se (drogar-se). Refereixi's a una persona que es punxa.

- Injecció al braç - Altres:
- E.V.:

87) Expressió de l'acció de plorar. Parla del nen d'uns amics, que sempre està plorant.

- Indexs a les galtes - Altres:
- Mans als ulls
- Punys als ulls
- E.V.:

88.1,88.2) Expressió de pobresa. Li demanen diners i diu que no té ni un duro.

- Treure el folre de la butxaca - Altres:
- V a la cara
- E.V.:

89) Expressió de poca quantitat. Li pregunten si vol conyac i diu que només una miqueta.

- Index paral·lel al polze - Altres:
- E.V.:

90.1-90.3) Expressió de l'estat de por. Està explicant la història d'un mal moment que va passar, en què tenia molta por.

- Mà en pera s'obre i tanca - Altres:
- Index cargolat amb el polze
- Mà al coll
- Mans tremolant davant el pit
- E.V.:

91.1,91.2) Prec. Demani per favor que algú li faci cas, que accedeixi als seus prescs.

- Mans entrellaçades - Altres:
- Mans resant
- Estirar braços cap al terra
- E.V.:

92.1-92.7) Expressió de la presumció d'una persona. Parla d'una persona molt presumida i fatxenda, d'algú que se les dona de "senyor", que és molt orgullós.

- Dits respallen l'espatlla - Altres:
- Redreçar-se
- Sacsejar el coll de la camisa
- Index de costat sota el nas l'aixeca
- Agafar les solapes de l'americana
- Ajustar la corbata
- Polzes sota les aixelles
- E.V.:

93.1,93.2) Expressió de final o acabament d'una cosa. Diu que prou, que ja està bé, que s'ha acabat.

- Mans horitzontals s'obren - Altres:
- Mans verticals s'obren
- E.V.:

93.3,93.4) Ordre d'acabar de parlar. Li diu a un amic que parli de xerrar d'una vegada.

- Mans perpendiculars es mouen
- Tisoires
- E.V.:

94.1,94.2) Expressió de la pudor. Es troba a una habitació que fa molta pudor i ho fa saber a la seva dona.

- Tapar-se el nas
- Mà horitzontal ventilant el nas
- E.V.:

95.1-95.6) Expressió del rebuig. Expressi que no vol saber-ne res d'una proposició que ja li han fet moltíssimes vegades.

- Mà tapa la cara
- Mans tapen les orelles
- Indexs tapen les orelles
- Braços creuats tapen la cara
- Braç estès lateralment
- Braços estesos lateralment
- La mà ben oberta es plega cap avall
- Ungla entre les dents
- E.V.:

96.1,96.2) Expressió de recordar. Acaba de recordar per fi una cosa que tenia a la punta de la llengua.

- Castanyeta
- L'índex se separa de la temple
- E.V.:

97.1-97.4) Expressió de l'estat de reflexió. Li fan una pregunta i es posa a pensar-hi; no recorda la resposta.

- Índex passant sobre el polze
- Cops de palmell a la temple
- Índex rasant el front
- Índex entre les dents / a l'ullal / tocant la llengua
- Mà en balanci vibra cap a la boca
- E.V.:

98) Expressió de rendició. Expressi que està cansat de fer una cosa i que no pot més, que es rendeix.

- Braç enlaire mà estirada
- Braços enlaire mans estirades
- E.V.:

99) Expressió de "no res". No hi ha "res de res", s'ha acabat tot el que hi havia.

- Mà passant davant la boca
- E.V.:

100) Expressió de la ressaca. A la festa de la nit anterior va beure massa, i li diu a un company que té molta ressaca.

- Dit mig pressiona el front
- Altres:
- E.V.:

100 bis) Expressió d'estar viu. Parla d'una persona que és viva.

101) Expressió de l'estat de riquesa. Vostè demani al Josep que convidi a la colla a beure, perquè té molts quartos, és molt ric.

- Copets de la mà a la butxaca
- Altres:
- Sacsejar la butxaca
- E.V.:

102) Expressió de l'acció de robar. Parla d'una persona que és un pispa, un lladre.

- Volta dels dits
- Altres:
- E.V.:

103.1) Expressió d'alegria. El seu equip acaba de marcar un gol a la final de la copa. S'aixeca, va a la cuina i expressa l'alegria que té a la seva dona.

- Fregar-se mans verticals
- Altres:
- Fregar-se mans en creu
- Fregar-se els palmells
- E.V.:

103.2) Expressió de satisfacció per la feina feta. Ha acabat una feina molt pesada i que li ha costat molt.

- Espolsar-se les mans
- Altres:
- E.V.:

104) Expressió de "secret". Parla d'un noi i una noia que tot el dia s'estan dient secrets.

- Palmell endins tapant la boca
- Altres:
- Dors de la mà tapant la boca
- E.V.:

105.1,105.2) Expressió de l'acció de no sentir-hi. Li diu a un company que és a l'altra punta del despatx que no el sent.

- Mà darrere l'orella
- Altres:
- Index darrere l'orella
- Index assenyalant l'orella
- E.V.:

106.1,106.2) Demanda de silenci. Demana que els seus fills no cridin perquè no pot sentir res del telèfon.

- Palmell als llavis
- Index de costat als llavis
- Tancar cremallera
- Agafar-se els llavis
- Tancar amb clau la boca
- E.V.:

106.3-106.5) Expressió de no voler parlar. Li fan una pregunta comprometedora i vostè expressa que no vol dir res, que no pot parlar.

- Tancar cremallera
- Agafar-se els llavis
- Tancar amb clau
- E.V.:

107) Expressió de la sinceritat (amb què es parla). El seu amic dubta del que diu i vostè li assegura que és sincer, que diu la veritat.

- Mà oberta damunt el pit
- E.V.:

108) Expressió de la sinuositat (d'una persona o cosa). Es refereix a una persona molt "sinuosa", que s'esmuny, "tortuosa".

- Mà de costat oscil·lant
- E.V.:

109.1,109.2) Expressió de l'estat de son / de l'acció de dormir. Pregunti a la seva dona si vol anar a dormir.

- Recolzar el cap al palmell
- Recolzar el cap al dors
- Tapar un badall amb la mà
- E.V.:

110.1-110.2) Expressió de la sorpresa. Li donen una notícia que el deixa molt sorprès. Es gira i ho manifesta a un company de feina.

- Alçar les celles
- Parpellejar
- Cop de cap enrere
- Picar damunt l'índex i el polze del puny tancat
- E.V.:

111.1-111.3) Expressió de l'acció de suïcidar-se. Faci veure que es suïcida a causa d'algun greu problema que té.

- Pistola a la templa
- Mà al coll empenyent enrere
- Clavar-se un punyal a la panxa
- E.V.:

112.1,112.2) Expressió de l'acció de telefonar. Pregunti a la seva dona si ja ha trucat per telèfon.

- Puny volta orella - Altres:
- Puny al costat de l'orella
- Petit i polze estirats al costat de l'orella
- E.V.:

113) Expressió de persona empenyadora. Es refereix a una persona que no el deixa mai tranquil, que sempre l'està burxant, que és un "torracollons".

- Mà en tulipa - Altres:
- Les dues mans en tulipa
- E.V.:

114) Expressió de la tossuderia d'una persona. El seu amic Pep és més tossut que una mula.

- Puntetes dels dits donen cops al front - Altres:
- Puny tancat dona cops al front
- E.V.:

115.1-115.3) Expressió de la unió (entre dues persones). Parli de dues persones inseparables, o que surten juntes, que són "carn i unglà", que estan molt unides.

- Índexs estirats horitzontals - Altres:
- Índexs estirats verticals
- Mans estirades horitzontals
- Estirar els índexs enganxats
- Fregar-se les molles dels índexs
- E.V.:

116) Expressió de la valentia d'una persona. Parla d'una persona molt valenta que es juga la vida amb el que fa.

- Mà en tulipa es sacseja - Altres:
- E.V.:

117.1,117.2) Expressió de la vergonya pròpia. Li demanen que faci una acció però li fa molta vergonya i no vol.

- Punys a les orelles cap avall - Altres:
- Mà tapant la cara
- Palmells tapant la cara
- E.V.:

118.1,118.2) Expressió de victòria. Arriba a casa seva després de jugar a tennis i diu a la seva dona que ha(n) guanyat, que és el campió.

- Mà en V palmell enfora - Altres:
- Mà en V palmell endins
- Dues mans en V
- Agafar-se les mans sobre el cap
- E.V.:

119.1,119.2) Expressió de l'acció de no veure-hi. En una reunió, diu que des de lluny no es veu bé un gràfic que han ensenyat.

- Mà de costat a les celles - Altres:
- L'index assenyala l'ull
- E.V.:

120.1,120.2) Expressió de "xerraire". Es refereix a la tia Maria, que parla pels colzes.

- La mà plana s'obre i tanca - Altres:
- Puny clos donant corda
- E.V.:

120.3) Expressió de "bocamoll". Es refereix a una persona que parla "massa", que se'n va de la llengua, que diu coses que s'hauria de guardar.

- Index a la punta de la llengua - Altres:
- Index frega la punta de la "
- E.V.:

121) Expressió de l'acció de xerrar. Es refereix a les seves ties, que sempre estan parlant.

- Pujar i baixar mans - Altres:
- E.V.:

121 bis) Expressió de tenir molta sort. Es refereix a una persona molt afortunada.

122.1) Expressió d'estar prim. S'ha trobat un vell amic i està molt i molt prim. Ho explica a la seva dona

- Dit petit vertical - Altres:
- Index vertical
- Dit petit / index en mov.
- E.V.:

122.2) Expressió d'estar xuclat / malalt. S'ha trobat un vell amic que feia molt mala cara, està molt prim, com si estigués malalt.

- Galtes endins - Altres:
- Mà pressiona les galtes endins
- E.V.:

Altres gestos que utilizi algun cop i que no han sortit fins ara:

6.3.3. Enquesta de decodificació

La informació obtinguda mitjançant l'enquesta de codificació, referent bàsicament a l'ús dels emblemes, s'havia de completar amb dades sobre el coneixement d'aquest emblemes per part dels hipotètics receptors. Si la primera enquesta representa pròpiament la fase de codificació, lligada amb l'emissor, aquesta segona representa la fase de comprensió de les unitats codificades.

La filosofia i el funcionament de l'enquesta de decodificació és paral·lel al de la tradicional enquesta dialectològica. Es presenta als subjectes (un nou grup de deu persones, amb les mateixes característiques que les apuntades per als informants de l'enquesta de codificació, aquest cop amb una mitjana d'edat de 29,6 anys) un conjunt de dibuixos i/o fotografies en làmines, cada una de les quals representa un emblema, i se'ls demana que expliquin el que signifiquen. S'aclareix als enquestats que només han de contestar en el cas que creguin que el dibuix i/o la fotografia signifiquen realment alguna cosa, identificant-los com un gest conegut, sense fer suposicions o invencions. En el cas que la imatge no els resulti clara, l'enquestador fa el gest autònom davant seu, i es repeteix la pregunta. Les contestes són transcrites per l'enquestador en els fulls numerats del qüestionari. En aquests no se segueix l'ordre del repertori provisional (a fi d'evitar que apareguin consecutivament unitats similars morfològicament o semànticament). L'ordre en què es van passar les unitats es troba reproduït en el qüestionari de decodificació (veg. # 6.3.3.2.).

Com en el cas de l'enquesta de codificació, no es deixa gaire temps a l'enquestat per respondre, i aproximadament després de quaranta-cinc segons se li presenta una nova làmina.

L'elecció del dibuix i la fotografia en lloc de la pel·lícula de cinema o de la cinta de video com a representació del repertori bàsic provisional es justifica, d'una banda, per raons de claredat, i d'una altra, sobretot

per raons de comoditat, rapidesa i menor exigència de concentració.¹⁰

Els dibuixos i fotografies representatius de les unitats emblemàtiques que van ser objecte de l'enquesta es presenten, conjuntament amb l'anàlisi de les unitats, al llarg del capítol 7, ja ordenades en funció dels resultats obtinguts.

¹⁰ La tècnica de passar una cinta de vídeo amb un nombre tan alt d'unitats és molt més costosa, en aquest sentit, que la de mirar un àlbum de làmines: sol implicar que el subjecte hagi de desplaçar-se, li exigeix més concentració, i per exemple resulta molt pesat retrocedir quan l'informant no ha copsat una unitat (situació prou freqüent donada l'excessiva velocitat de la imatge). D'altra banda, els aspectes en què resulta més fiable l'enregistrament visual que el dibuix --la possibilitat de captar el moviment-- no es perdien en l'enquesta efectuada per tal com en els casos dubtosos l'entrevistador realitzava l'emblema davant del subjecte.

6.3.3.1. Repertori provisional bàsic

Les unitats següents són el resultat del filtratge, amb l'enquesta de codificació, del repertori provisional exposat a l'apartat 6.3.1.2.

Aquest filtratge ha implicat, d'una banda, l'eliminació de les unitats que no haguessin estat produïdes per cap dels subjectes a qui es va passar l'enquesta de codificació,¹¹ i, d'una altra, la subordinació de les variants morfològiques minoritàries a les més usades. La numeració inicial és el codi atorgat a cada unitat d'ara endavant. A continuació --en negreta i entre parèntesis-- es manté la numeració del repertori provisional de # 6.3.1.2.

1	(1.2)	ADONAR-SE'N 2	M.Z. 58 (2)
2	(1.3)	ADONAR-SE'N 3 (OBLIT)	M.Z. 4(9), 164 (1-3) A.39, 217
3	(2.3)	ADULADOR 3	M.Z. 6 (17)
4	(3)	AFANYAR-SE ("RAPID!")	M.Z. 184 (1)
5	(4)	AFIRMACIO (ACORD)	M.Z. 7 (1) / A. 6
6	(5)	ALERTA	M.Z. 60 (1,2) / A. 293
7	(6.1)	ALLUNYAR-SE 1 ("VES-TE'N!")	M.Z. 9(1-8), 136(1-4)
8	(6.2)	ALLUNYAR-SE 3 ("VES-TE'N!")	M.Z. 110(8-11)/A.68
9	(7)	ALTO ("UN MOMENT!")	M.Z. 154 (1,2) / A.96 bis
10	(8.1)	AMENÇA 1 ("ET PEGARE!")	M.Z. 12 (1-5)
11	(8.2)	AMENÇA 2 (AVIS)	M.Z. 12 (6)
12	(8.3)	AMENÇA 3 ("ESPERA'T!")	M.Z. 12 (10)
13	(8.4)	AMENÇA 4 (PROVOCACIO)	M.Z. 12 (8,9), 66(2) A. 19 (1,2), 76, 239

¹¹ L'única excepció ha estat la d'aquelles unitats incloses en el repertori d'Amades (1957) i amb testimonis o referències bibliogràfiques en obres catalanes.

14	(9.1)	APRECIACIO 1 (DONA, FIGURA)	M.Z. 14 (1)
15	(9.2)	APRECIACIO 2 (DONA, PITS)	M.Z. 14 (2,3)
16	(9.3)	APRECIACIO 3 (DONA, MALUCS, CUL)	M.Z. 14 (4)
17	(9.4)	APRECIACIO 4 ("QUE BO!")	M.Z. 15(10), 45(5-7)
18	(9.6)	APRECIACIO 6 (ADMIRACIO)	M.Z. 15 (15,16)
19	(10.1)	APROPAR-SE 1 ("VINE!")	M.Z. 2 (1) (cf.3,4,5,7,9)
20	(10.2)	APROPAR-SE 2 ("VINE!")	M.Z. 2 (2) (cf.3,4,5,7,9)
21	(10.3)	APROPAR-SE 3 ("VINE!")	M.Z. 2 (12)
22	(11.1)	APROXIMADAMENT 1 (REGULAR)	M.Z. 85 (1)
23	(11.2)	APROXIMADAMENT 2 (REGULAR)	M.Z. 85 (2,3) A. 26, 102 (c), 152
24	(12)	AUTOSTOP	M.Z. 20
25	(13.1)	AVARICIA 1	M.Z. 21 (1,2) / A. 41
26	(13.2)	AVARICIA 2	M.Z. 21 (4)
27	(13.3)	AVARICIA 3	
28	(14.1)	BALLAR 1	M.Z. 22 (6)
29	(14.2)	BALLAR 2 (INVITACIO A ...)	M.Z. 22 (2,4)
30	(15.1)	BARRUT 1 (PENQUES)	
31	(15.2)	BARRUT 2 (PENQUES, CARADURA)	
32	(15.3)	BARRUT 3 (PENQUES, GALTES)	
33	(16.1)	BÈ 1 (PERFECTE)	M.Z. 26 (1,2,3,4,5,6)
34	(16.2)	BÈ 2 (PERFECTE)	M.Z. 191 (21,22,23)
35	(17.1)	BEGUDA 1	M.Z. 25 (1,2,3,5,6) / A. 48
36	(17.2)	BEGUDA 2 (SET)	M.Z. 25 (8)
37	(17.3)	BEGUDA 3 (SET)	
38	(18)	BOIG (BOGERIA)	M.Z. 63 (1,2) / A. 131, 297
39	(19.1)	BORRATXO 1 (BORRATXERA)	A. 50
40	(20.1)	BURLA 1 (LLENGOTES)	M.Z. 31 (1) / A. 159
41	(20.2)	BURLA 2 ("ASE!")	M.Z. 31 (5-10)/A. 35(a,b),47
42	(20.3)	BURLA 3 (PAM I PIPA)	M.Z. 31 (11-14) / A. 196
43	(20.9)	BURLA 9	
44	(22.1)	CABRO 1	M.Z. 52 (1-3) / A. 45
45	(23)	CALMA	M.Z. 34 (1-3)/A. 24, 60, 204, 233
46	(24.1)	CALOR 1	M.Z. 35 (1-3)
47	(24.2)	CALOR 2	M.Z. 35 (4-7)
48	(24.3)	CALOR 3	M.Z. 35 (9-10)

- 49 (25) CAMINAR
- 50 (26) CANSAMENT (CALOR)
- 51 (27.1) CAP 1 (INTEL.LIGENCIA) A. 259
52 (27.2) CAP 2 (ENTENIMENT)
- 53 (28.1) CARDAR 1 M.Z. 55 (1-4) / A. 189 (b)
54 (28.2) CARDAR 2 M.Z. 55 (7-11)
55 (28.5) CARDAR 5
- 56 (29) CARGOLAR M.Z. 208, 90 (43,44)
57 (29.2) CARGOLAR 2
- 58 (30) CARREGA M.Z. 39 (12)
- 59 (31) CLAUS (OBRIR/TANCAR) M.Z. n. 886 / A. 187
60 (31.2) CLAUS 2
- 61 (32.1) COMPLICITAT 1 (AVIS) M.Z. 47 (1,2,3,5)/A.288
62 (32.2) COMPLICITAT 2 (OLORAR) M.Z. 163 (4)
- 63 (33) COMPTE (ESCRIURE) M.Z. 59 (1,2)
- 64 (34) COMPTES (PAGAR/COBRAR) M.Z.41(1-6,8)/A.194
- 65 (35.1) CONDEMNAT 1 M.Z. 64 (1,2), 75 (1)
66 (35.2) CONDEMNAT 2 (DAT I BENEIT) M.Z. 156(1)/A. 88(a)
67 (35.3) CONDEMNAT 3 M.Z. 118 (5,6)
68 (35.4) CONDEMNAT 4 (PENJAT)
- 69 (36.1) CONJUR 1 (ATRACCIO BONA SORT) M.Z. 50 (3,4,5,7),
52 (19-22)
70 (36.3) CONJUR 3 (REPULSIO MALA SORT) M.Z. 52 (1-3)
71 (36.4) CONJUR 4 (FIGA) M.Z. 90 (29) / A. 126 (b)
72 (36.5) CONJUR 5 (SENYAR-SE) M.Z. 53 (1,2)
- 73 (37) CONTINUITAT (REPETICIO, SUCCESSIO) M.Z. 28 (1,2)
- 74 (39) CONTRICCIO M.Z. 54 (1-3) / A. 218
- 75 (42.1) DEMANDA 1 (CAPTAR) M.Z. 141 (1,2) / A. 92,40,67
76 (42.2) DEMANDA 2 (RECLAM) M.Z. 170 (2)/A.11,121,192,200
- 77 (43.1) DESAFIAMENT 1 (PROVOCACIO) M.Z. 66 (3)/A.93 (a)
78 (43.3) DESAFIAMENT 3 (") M.Z. 66 (29,33-35)/A.182
- 79 (45.1) DESCUIT 1 (PARLA) M.Z. 98 (1-3)
80 (45.2) DESCUIT 2 (PARLA) M.Z. 98 (4-8)

81	(46.1)	DESENTENDRE'S 1	
82	(46.2)	DESENTENDRE'S 2	
83	(46.6)	DESENTENDRE'S 6	
84	(47.1)	DETINGUT 1 (LLIGAT)	M.Z. 178 (1,2)
85	(47.2)	DETINGUT 2 (EMMANILLAT)	
86	(47.3)	DETINGUT 3	
87	(47.4)	DETINGUT 4	
88	(48)	DINER(S)	M.Z. 76 (1) / A. 97 (a)
89	(49.1)	DISPOSICIO 1 (ACTIVITAT)	A. 5
90	(50.1)	DIVIDIR 1 (SEPARAR)	M.Z. 84 (2-4)
91	(51.1)	DUBTE 1 (IMPOTENCIA)	M.Z. 85 (5), 127 (3)/A.149
92	(51.2)	DUBTE 2 (DESCONEIXEMENT, APROXIMADAMENT)	M.Z.127(1)
93	(51.3)	DUBTE 3 (INDECISIO)	M.Z. 172(1-4)/A.146,102(a)
94	(52.1)	EFEMINAT 1 (MARICA)	M.Z. 134 (5,7)
95	(52.2)	EFEMINAT 2 (MARICA)	M.Z. 134 (9)
96	(52.7)	EFEMINAT 7 (MARICA)	Morris et al. 18
97	(53)	EMBARASSADA	M.Z. 114 (6,7)
98	(54)	ENFRONTAMENT	M.Z. 91 (1,2)
99	(55.1)	EXCLAMACIO 1 (EMFASI)	M.Z. 90 (39)/A. 115
100	(55.2)	EXCLAMACIO 2 (EMFASI)	A. 68 (a,b)
101	(55.3)	EXCLAMACIO 3 (EMFASI, RAPID)	
102	(56.1)	FART 1 (FASTIGUEJAT)	M.Z. 117 (1-5)
103	(56.2)	FART 2 (FASTIGUEJAT)	M.Z. 118 (1)
104	(56.3)	FART 3 (FASTIGUEJAT, TIP)	M.Z.118 (4,8,10,11)
105	(57.1)	FASTIC 1	M.Z. 17 (1)
106	(57.2)	FASTIC 2	M.Z. 17 (5)
107	(57.3)	FASTIC 3	M.Z. 17 (6)
108	(58.1)	FORÇUT 1 (MASCLE)	M.Z. 109 (1-5)
109	(58.2)	FORÇUT 2 (MASCLE)	M.Z. 109 (6,7)
110	(58.3)	FORÇUT 3 (MASCLE)	M.Z. 109 (8,9)
111	(59.1)	FOT-ET 1 (DIT IMPUDIC)	M.Z.90 (5,6)/A.53(a),237
112	(59.2)	FOT-ET 2 (BOTIFARRA)	M.Z. 90 (9) / A. 53 (b,c)
113	(59.4)	FOT-ET 4	M.Z. 90 (19,22,25)
114	(60)	FOTOGRAFIA	M.Z. 107 (1,2)
115	(61.1)	FRED 1	M.Z. 108 (1-5) / A. 132 (a)
116	(61.5)	FRED 5	M.Z. 108 (6) / A. 132 (c), 166

117 (62)	FRUSTRACIO	
118 (63.1)	FUITA 1	M.Z. 110 (1) / A. 63
119 (63.3)	FUITA 3	M.Z. 110 (4-6) / A. 135
120 (63.4)	FUITA 4	M.Z. 110 (7) / A. 23
121 (64.1)	FUMAR 1	M.Z. 111 (1,2)
122 (64.2)	FUMAR 2 (DROGA)	M.Z. 147 (1)
123 (65.3)	GANDUL 3	M.Z. 116 (7)
124 (66)	GENS (MINIM)	M.Z. 149 (37) / A. 139 (cf.108,208)
125 (67.1)	GRAS 1 (OBESSITAT)	M.Z. 114 (1,2)
126 (67.2)	GRAS 2 (OBESSITAT)	M.Z. 114 (3,4)
127 (68)	HORA	M.Z. 120 (1,2), 121 / A. 236
128 (69.2)	INCREDULITAT 2 (REBUIG)	A. 151
129 (70.1)	INDIFERENCIA 1	M.Z. 129 (1-3)
130 (70.2)	INDIFERENCIA 2	M.Z.129(4-6)/A.30,102(b),153
131 (70.3)	INDIFERENCIA 3	M.Z. 129 (8)
132 (70.4)	INDIFERENCIA 4	M.Z. 129 (9)
133 (71.1)	INNOCENCIA 1	M.Z. 130 (3,4)
134 (71.2)	INNOCENCIA 2	M.Z. 130 (5)
135 (72.1)	INTERROGACIO 1	M.Z. 132 (2,3,12)
136 (73.1)	INVITACIO 1 (GENERAL)	M.Z. 22 (1,7)
137 (73.3)	INVITACIO 3 ("PASSI!", "SEGUI!")	M.Z. 96 (1)
138 (74.2)	JURAMENT 2	A. 157 (c)
139 (74.3)	JURAMENT 3	A. 157 (d)
140 (74.4)	JURAMENT 4	
141 (74.5)	JURAMENT 5	
142 (74.6)	JURAMENT 6	
143 (76.1)	LLEGIR 1	A. 158, 160
144 (76.2)	LLEGIR 2	
145 (77.1)	LLOANÇA 1 (APLAUDIR)	
146 (77.2)	LLOANÇA 2 ("EXCEL.LENT!")	M.Z. 15(1-3)/A. 122
147 (77.3)	LLOANÇA 3	
148 (78)	MALAMENT	
149 (79.1)	MASTURBACIO 1 (HOME)	M.Z. 148 (1,3)

150 (80.1)	MATAR 1 (DISPARAR)	M.Z. 206 (1)
151 (80.2)	MATAR 2 (ESCANYAR)	M.Z. 131 (1,2)
152 (81.1)	MENJAR 1	M.Z. 43 (1) / A. 169
153 (81.2)	MENJAR 2 (GANA)	M.Z. 44 (1-3)
154 (81.3)	MENJAR 3 (AFAMAT)	M.Z. 43 (2)
155 (81.4)	MENJAR 4 (TIP, SATISFET)	M.Z. 45 (1,2,4)
156 (82.1)	MOLT 1	M.Z. 38 (1,2,3,5,6,7,8,9)
157 (82.2)	MOLT 2 (PILOT)	M.Z. 38 (23)
158 (83.1)	NEGACIO 1	M.Z. 159 (1) / A. 185 (a)
159 (83.2)	NEGACIO 2	M.Z. 159 (2-4)/A: 185 (b)
160 (84.2)	PAS 2	M.Z. 171 (6-8) / A. 201
161 (85)	PASSAR ("CIRCULIN!")	M.Z. 209 (1-4)
162 (86)	PICAR-SE (DROGAR-SE)	M.Z. 155
163 (87.1)	PLORAR 1	M.Z. 144 (1)
164 (87.2)	PLORAR 2	
165 (88.1)	POBRESA 1	M.Z. 78 (1-3) / A. 231
166 (88.2)	POBRESA 2	M.Z. 78 (5) / A. 97 (b)
167 (89)	POC (MOMENT)	M.Z. 154 (3)
168 (90.2)	POR 2	M.Z. 151 (5)
169 (90.3)	POR 3 (ACOLLONIT)	M.Z. 151 (6)
170 (90.4)	POR 4	M.Z. 151 (8,9)
171 (91.1)	PREC 1	M.Z. 125 (1,2)
172 (92.2)	PRESUMIR 2	M.Z. 8 (2) / A. 191, 274
173 (92.5)	PRESUMIR 5	M.Z. 88 (1-3) / A. 124
174 (92.6)	PRESUMIR 6	M.Z. 88 (4)
175 (92.7)	PRESUMIR 7	M.Z. 192 (1,2,9)
176 (93.1)	PROU 1 (FINAL)	M.Z. 24 (1-3), 217 (2,3)/A.254
177 (93.2)	PROU 2 (RES)	M.Z. 157 (1)
178 (93.4)	PROU 4 ("TALLA!")	
179 (94.1)	PUDOR 1	M.Z. 163 (8,10,11) / A. 267
180 (94.2)	PUDOR 2	M.Z. 163 (14-16)
181 (94.3)	PUDOR 3	
182 (95.4)	REBUIG 4	M.Z. 24 (4)
183 (96.1)	RECORDAR 1	M.Z. 4 (1)
184 (96.2)	RECORDAR 2	M.Z. 4 (4,5)

185 (98)	RENDICIO	M.Z. 185 (1) / A. 249
186 (99)	RES	A. 252
187 (101)	RIQUESA	M.Z. 77 (1,5)
188 (102)	ROBAR	M.Z. 189 (3,4) / A. 247, 289
189 (102.1)	ROBAR 2	
190 (103.1)	SATISFACCIO 1 (ALEGRIA)	M.Z. 192 (10,11,13) A. 109
191 (103.2)	SATISFACCIO 2 ("ENLLESTIT!")	M.Z. 192 (14)
192 (103.3)	SATISFACCIO 3 (VICTORIA, ALEGRIA)	
193 (104)	SECRET	M.Z. 193 (1,2) / A. 199
194 (104.2)	SECRET 2	
195 (105.1)	SENTIR 1	M.Z. 162 (2,3) / A. 197
196 (105.2)	SENTIR 2	M.Z. 162 (4)
197 (106.1)	SILENCI 1	M.Z. 36 (1,3,4,5 / 2,6)
198 (106.2)	SILENCI 2	M.Z. 36 (11) / A. 261
199 (106.3)	SILENCI 3	M.Z. 36 (7,8)
200 (106.4)	SILENCI 4	M.Z. 36 (12) / A. 61, 268 (a)
201 (107)	SINCERITAT	M.Z. 199 (1,4) / A. 81,125,157 (a)
202 (108)	SINUOS (ZIGA-ZAGA)	M.Z. 6 (11)
203 (108.1)	SON 1 (DORMIR)	M.Z. 200 (1,2) / A. 101
204 (110.1)	SORPRESA 1	M.Z. 18 (1-8,10,11)
205 (110.2)	SORPRESA 2	A. 266
206 (111.1)	SUICIDI 1	M.Z. 207 (1,3)
207 (111.2)	SUICIDI 2	
208 (112.2)	TELEFON 2	M.Z. 204 (3,6)
209 (112.3)	TELEFON 3	
210 (113)	TORRACOLLONS	M.Z. 122 (1,2,5)
211 (114)	TOSSUT (BURRO)	M.Z. 32 (1,3,4,5)
212 (115.1)	UNIO 1	M.Z. 13 (1,6) / A. 18, 190
213 (116)	VALENTIA	
214 (116.2)	VALENTIA 2	
215 (117.2)	VERGONYA 2 (CULPA)	M.Z. 213 (1,2,4,7,9) A. 292 (a,b)

216 (118.1)	VICTORIA 1	M.Z. 191 (26)
217 (118.2)	VICTORIA 2	M.Z. 191 (28,29)
218 (119.1)	VISTA 1 (MIRAR)	M.Z. 212 (1)
219 (119.2)	VISTA 2 (VEURE-HI)	
220 (120.1)	XERRAIRE 1	M.Z. 115 (1)
221 (120.2)	XERRAIRE 2 (CORDA)	A. 85
222 (120.3)	XERRAIRE 3 (BOCANOLL)	M.Z. 65 (2), 16 (14)
223 (120.4)	XERRAIRE 4	
224 (122.1)	XUCLAT 1 (PRIM)	M.Z. 105 (3)
225 (122.2)	XUCLAT 2 (PRIM, MALALT)	M.Z. 105 (4-8)

6.3.3.2. Qüestionari de decodificació

Dades personals de l'informant

- Nom i cognoms:
 - Lloc de naixement:
 - Adreça:
 - Residència habitual al llarg de la seva vida:
 - Estadets llargues a d'altres llocs:
 - Professi6, activitat principal:
 - Altres activitats importants:
 - Llengua materna:
 - Altres idiomes que parla:
 - Procedència dels familiars. Pare:
 - C6njuge:
 - Altres característiques:
- Edat:
 - Telèfon:
 - Llengua d'ús habitual:
 - Mare:
 - Avis:

Instruccions

D'ara endavant li seran presentats una sèrie de dibuixos i/o fotografies que poden tenir (però no l'han de tenir necessàriament) un significat. Li demanem que ens digui quin és el significat de cada dibuix/fotografia quan cregui que el té. Si les imatges no resulten prou entenedores, l'enquestador farà el gest davant seu. No "inventi" cap significat i no repeteixi amb les paraules l'acció representada: digui el que creu que significa.

Exemple: Dibuix/fotografia de fer pam i pipa. Resposta que no li demanem: "Posar la mà davant del nas". Resposta que li demanem: "Fer burla d'algú", "Fer pam i pipa". Si creu que el gest té un nom concret, digui-ho també.

Núm. Codi Significat

1	< 1	>	_____
2	< 3	>	_____
3	< 4	>	_____
4	< 5	>	_____
5	< 6	>	_____
6	< 7	>	_____
7	< 9	>	_____
8	< 10	>	_____
9	< 14	>	_____
10	< 19	>	_____
11	< 22	>	_____
12	< 24	>	_____
13	< 25	>	_____
14	< 28	>	_____
15	< 30	>	_____
16	< 33	>	_____
17	< 35	>	_____
18	< 38	>	_____
19	< 39	>	_____
20	< 40	>	_____
21	< 44	>	_____
22	< 45	>	_____
23	< 46	>	_____
24	< 49	>	_____
25	< 50	>	_____
26	< 51	>	_____
27	< 53	>	_____
28	< 56	>	_____
29	< 58	>	_____
30	< 59	>	_____
31	< 61	>	_____
32	< 63	>	_____
33	< 64	>	_____
34	< 65	>	_____
35	< 69	>	_____
36	< 73	>	_____
37	< 74	>	_____
38	< 75	>	_____
39	< 77	>	_____
40	< 79	>	_____
41	< 81	>	_____
42	< 84	>	_____
43	< 88	>	_____
44	< 89	>	_____
45	< 90	>	_____
46	< 91	>	_____
47	< 94	>	_____
48	< 97	>	_____
49	< 98	>	_____
50	< 99	>	_____

Núm. Codi Significat

51	< 102 >	_____
52	< 105 >	_____
53	< 108 >	_____
54	< 111 >	_____
55	< 114 >	_____
56	< 117 >	_____
57	< 118 >	_____
58	< 121 >	_____
59	< 123 >	_____
60	< 124 >	_____
61	< 125 >	_____
62	< 127 >	_____
63	< 128 >	_____
64	< 129 >	_____
65	< 133 >	_____
66	< 135 >	_____
67	< 136 >	_____
68	< 138 >	_____
69	< 143 >	_____
70	< 145 >	_____
71	< 148 >	_____
72	< 149 >	_____
73	< 150 >	_____
74	< 152 >	_____
75	< 156 >	_____
76	< 158 >	_____
77	< 160 >	_____
78	< 161 >	_____
79	< 162 >	_____
80	< 163 >	_____
81	< 165 >	_____
82	< 167 >	_____
83	< 168 >	_____
84	< 171 >	_____
85	< 172 >	_____
86	< 176 >	_____
87	< 179 >	_____
88	< 182 >	_____
89	< 183 >	_____
90	< 185 >	_____
91	< 186 >	_____
92	< 187 >	_____
93	< 188 >	_____
94	< 190 >	_____
95	< 193 >	_____
96	< 195 >	_____
97	< 197 >	_____
98	< 201 >	_____
99	< 202 >	_____
100	< 203 >	_____

Núm. Codi Significat

101	< 204	>	_____
102	< 206	>	_____
103	< 208	>	_____
104	< 210	>	_____
105	< 211	>	_____
106	< 212	>	_____
107	< 213	>	_____
108	< 215	>	_____
109	< 216	>	_____
110	< 218	>	_____
111	< 220	>	_____
112	< 224	>	_____
113	< 2	>	_____
114	< 8	>	_____
115	< 11	>	_____
116	< 15	>	_____
117	< 20	>	_____
118	< 23	>	_____
119	< 26	>	_____
120	< 29	>	_____
121	< 31	>	_____
122	< 34	>	_____
123	< 36	>	_____
124	< 41	>	_____
125	< 47	>	_____
126	< 52	>	_____
127	< 54	>	_____
128	< 57	>	_____
129	< 60	>	_____
130	< 62	>	_____
131	< 66	>	_____
132	< 70	>	_____
133	< 76	>	_____
134	< 78	>	_____
135	< 80	>	_____
136	< 82	>	_____
137	< 85	>	_____
138	< 92	>	_____
139	< 95	>	_____
140	< 100	>	_____
141	< 103	>	_____
142	< 106	>	_____
143	< 109	>	_____
144	< 112	>	_____
145	< 115	>	_____
146	< 119	>	_____
147	< 122	>	_____
148	< 126	>	_____
149	< 130	>	_____
150	< 134	>	_____

Núm. Codi Significat

151	< 137 >	_____
152	< 139 >	_____
153	< 144 >	_____
154	< 148 >	_____
155	< 151 >	_____
156	< 153 >	_____
157	< 157 >	_____
158	< 159 >	_____
159	< 164 >	_____
160	< 166 >	_____
161	< 169 >	_____
162	< 173 >	_____
163	< 177 >	_____
164	< 180 >	_____
165	< 184 >	_____
166	< 189 >	_____
167	< 191 >	_____
168	< 194 >	_____
169	< 196 >	_____
170	< 198 >	_____
171	< 205 >	_____
172	< 207 >	_____
173	< 209 >	_____
174	< 214 >	_____
175	< 217 >	_____
176	< 219 >	_____
177	< 221 >	_____
178	< 225 >	_____
179	< 12 >	_____
180	< 16 >	_____
181	< 21 >	_____
182	< 27 >	_____
183	< 32 >	_____
184	< 37 >	_____
185	< 42 >	_____
186	< 48 >	_____
187	< 55 >	_____
188	< 67 >	_____
189	< 71 >	_____
190	< 73 >	_____
191	< 86 >	_____
192	< 93 >	_____
193	< 96 >	_____
194	< 101 >	_____
195	< 104 >	_____
196	< 107 >	_____
197	< 110 >	_____
198	< 113 >	_____
199	< 116 >	_____
200	< 120 >	_____

Núm.	Codi	Significat
201	< 131 >	_____
202	< 140 >	_____
203	< 147 >	_____
204	< 154 >	_____
205	< 170 >	_____
206	< 174 >	_____
207	< 178 >	_____
208	< 181 >	_____
209	< 192 >	_____
210	< 199 >	_____
211	< 222 >	_____
212	< 13 >	_____
213	< 17 >	_____
214	< 43 >	_____
215	< 68 >	_____
216	< 72 >	_____
217	< 87 >	_____
218	< 132 >	_____
219	< 141 >	_____
220	< 155 >	_____
221	< 175 >	_____
222	< 200 >	_____
223	< 223 >	_____
224	< 18 >	_____
225	< 142 >	_____
226	< >	_____
227	< >	_____
228	< >	_____
229	< >	_____
230	< >	_____
231	< >	_____
232	< >	_____
233	< >	_____
234	< >	_____
235	< >	_____
236	< >	_____
237	< >	_____
238	< >	_____
239	< >	_____
240	< >	_____

7. ANALISI DE LA MOSTRA

7.0. INTRODUCCIO

La tabulació dels resultats de l'enquesta de decodificació permet establir un repertori emblemàtic bàsic definitiu en funció del coneixement que s'hi reflecteix de les diferents unitats incloses en el repertori bàsic provisional (veg. # 6.3.3.1.).

La norma seguida per a l'establiment del repertori bàsic definitiu (el qual s'exposa en el subapartat següent) ha estat la d'incloure-hi totes aquelles unitats codificades per la meitat o més dels informants objectes de la primera enquesta (5 produccions o més, per tant, de cada unitat), i alhora decodificades també per la meitat o més dels informants objectes de la segona enquesta (5 o més).

Les unitats codificades amb un percentatge inferior al 50 % però decodificades sense greus ambigüitats (amb un nivell del 40 % o més) han estat agrupades a continuació del repertori bàsic definitiu sota el rètol de pseudoemblemes, dins el que s'ha anomenat repertori complementari (veg. # 7.1.2.), i la resta (unitats amb percentatges inferiors) han estat desestimades, malgrat que se n'ofereixen els resultats obtinguts en les enquestes (veg. # 7.1.3.).

La presentació del repertori segueix l'esquema següent, i s'ha fet mantenint normalment les denominacions establertes en el repertori provisional:

(Numeració definitiva de la unitat)

- 1) Lema semàntic (i possibles especificacions).
- 2) Situació i denominació en el repertori provisional (# 6.3.1.2.) // <Codi> (en l'enquesta de decodificació).
- 3) Percentatges de codificació (X) i decodificació (Y) obtinguts en les enquestes, expressats amb el nombre de produccions.

- 4) Variants en la decodificació (i nombre de produccions). Si la suma d'aquestes variants no coincideix amb el nombre (X) de la codificació significa que un informant ha produït més d'una unitat (malgrat que no s'han comptabilitzat, lògicament, en el total).
- 5) Contextos des dels quals s'ha produït la unitat (i nombre de produccions respecte de cada context del qüestionari de codificació).
- 6) Altres contextos des dels quals s'ha produït també la unitat (i nombre de produccions respecte de cada context del qüestionari de codificació), però que no s'agrupen amb els anteriors perquè els informants eren els mateixos.
- 7) Breu descripció verbal de la variant principal i de les variants morfològiques (excepte de les ja apuntades a 4).
- 8) Significat(s) bàsic(s).
- 9) Expressions verbals que s'hi associen i/o que poden traduir-lo (en ordre aproximat de freqüència d'aparició).
- 10) Categoria com a acte comunicatiu (segons la classificació de Searle (1976) apuntada a # 5.5.3.) / Categoria segons les agrupacions de Kendon (1981b) (veg. # 3.3.) / Tipus de base (veg. # 7.2.1.).
- 11) Relació amb d'altres unitats del repertori.
- 12) Altres (interpretacions complementàries o fruit de confusions, trets de l'ús del gest, referències bibliogràfiques¹, etc.).
- 13) Fotografia(-es) i/o dibuix(os) de la unitat (coincidentes amb part de les que es van utilitzar amb els informants en l'enquesta de decodificació).

¹ No es repeteixen, però, les referències bibliogràfiques (fonamentalment d'Amades (1957) i de Meo-Zilio/Mejía (1980-3)) ja apuntades al llarg dels llistats del repertori provisional (veg. # 6.3.1.2.) i del repertori provisional bàsic (veg. # 6.3.3.1.).

7.1. UNITATS. RECURS I COMENTARIS

7.1.1. Repertori bàsic

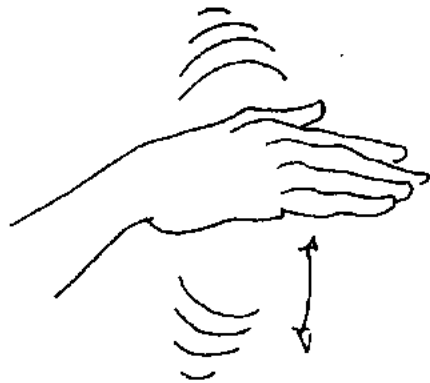
(1)

- 1) ADONAR-SE'N (OBLIT)
- 2) 1.3) ADONAR-SE'N 3 (OBLIT) // <2>
- 3) Codificació (7) Decodificació (10)
- 4) Cop de palmell al front (6) / Mà agafa el front (1).
- 5) 1.3 (6), 1.1 (1).
- 6) 1.1 (1), 1.3 (1), 62 (1), 96.1 (4).
- 7) Cop de palmell al front.
- 8) Adonar-se d'alguna cosa (especialment d'un oblit), recordar alguna cosa.
- 9) "Ostia quin despiste!", "Mecàgum l'olla!", "Com no se m'havia ocorregut!", "Ostia!", "Ostres!"...
- 10) Representatiu / (B) / (III).
- 11) 174.
- 12) -
- 13)

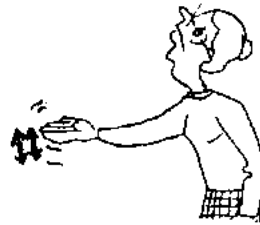
(2)

- 1) ADULADOR
- 2) 2.3) ADULADOR 3 // <3>
- 3) Codificació (10) Decodificació (5)
- 4) -
- 5) 2.1 (10).
- 6) -
- 7) La mà oberta horitzontal imita l'acció de fer botar una pilota.
- 8) Adulador, pilota.
- 9) "Pilota!".
- 10) Representatiu / (C) / (IV).
- 11) -
- 12) Confós amb 28, interpretat en el sentit de 'calma' (5).
- 13)

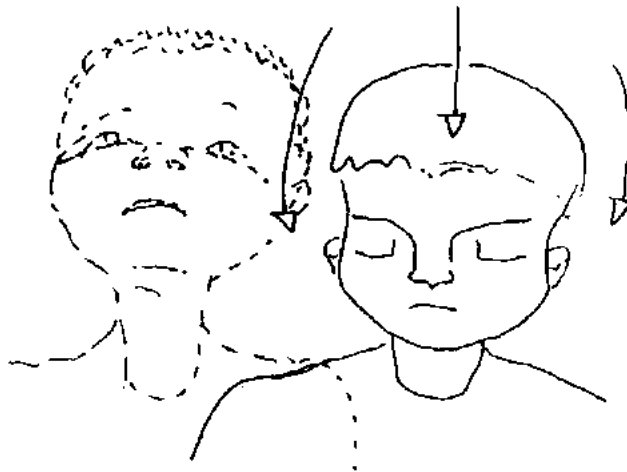
(3)

- 1) AFANYAR-SE ("RAPID!")
- 2) 3) AFANYAR-SE ("RAPID!") // <4>
- 3) Codificació (7) Decodificació (6)
- 4) Mà oberta palmell amunt (3) / Amb les dues mans (1) / Amb la mà de gairell (3).
- 5) 3 (6), 49.1/73.2 (1).
- 6) -
- 7) Mà oberta horitzontal amb el palmell amunt, els dits es pleguen amb tempo ràpid cap al palmell.
- 8) Afanyar-se, espavilar-se.
- 9) "Espavila('t)!", "Vinga!", "Aboca!".
- 10) Exhortatiu / (A) / (IV).
- 11) 196.
- 12) Interpretat també com a gest insultant (3).
- 13)

(4)

- 1) AFIRMACIO (ACORD)
- 2) 4) AFIRMACIO (ACORD) // <5>
- 3) Codificació (10) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 4 (10).
- 6) 11 (2), 77.1 (5), 77.2 (1), 107 (2).
- 7) Moviment del cap endavant i enrere.
- 8) Afirmació, acord, assentiment, acceptació.
- 9) "Sí".
- 10) Expressiu / (B) / (III).
- 11) 76.
- 12) Veg. # 5.2.1.
- 13)

(5)

- 1) ALERTA
- 2) 5) ALERTA // <6>
- 3) Codificació (7) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 5 (6), 32.1 (1).
- 6) 32.1 (1).
- 7) La molla de l'índex estira cap avall la pell de la zona inferior de l'ull.
- 8) Avís d'estar alerta.
- 9) "Ull viu!", "Compte!", "Alerta!", "Al tanto!", "Al lloro!", "Ojo!", "Vigila!", "Vés amb compte!", "T'he vist!", "Txist!", "Atenció!", "Ep!".
- 10) Exhortatiu, representatiu / (A) / (V).
- 11) 104.
- 12) Veg. Morris et al. (1979).
- 13)

(6)

- 1) ALLUNYAR-SE ("VÉS-TE'N!")
- 2) 6.1) ALLUNYAR-SE 1 ("VÉS-TE'N!") // <7>
- 3) Codificació (8) Decodificació (10)
- 4) Amb una mà (7) / Amb les dues mans (1).
- 5) 6.1 (8).
- 6) 8.3 (2), 36.3 (1), 46.1 (1), 95.1 (1), 95.2 (1).
- 7) Els dits (junts, excepte el polze) de la mà amb el dors cap amunt o de gairell s'obren enfora rítmicament.
- 8) Apartar-se (literal o metafòric, amb un matís despectiu, de rebuig).
- 9) "Fuig!", "Fora!", "Avança!", "Vés!", "Vés-te'n!", "A paseo!".
- 10) Exhortatiu / (A) / (IV).
- 11) 7.
- 12) També en el sentit figurat de 'rebuig' (4).
- 13)

(Z)

- 1) ALLUNYAR-SE ("VÉS-TE'N!", "MARXEM!")
- 2) 6.2) ALLUNYAR-SE 2 ("VÉS-TE'N!") // <8>
- 3) Codificació (5) Decodificació (5)
- 4) Un sol cop (4) // Reiterada (1)
- 5) 63.1 (5).
- 6) -
- 7) Fer petar el dit mig sobre la base del polze, després de lliscar sobre la molla d'aquest.
- 8) Marxar.
- 9) "Vés-te'n!", "Anem-se'n!", "Vinga!", "Marxa!", "Endavant!", "Engega!", "Lárguese!".
- 10) Exhortatiu / (A) / (IV).
- 11) 6.
- 12) -
- 13)

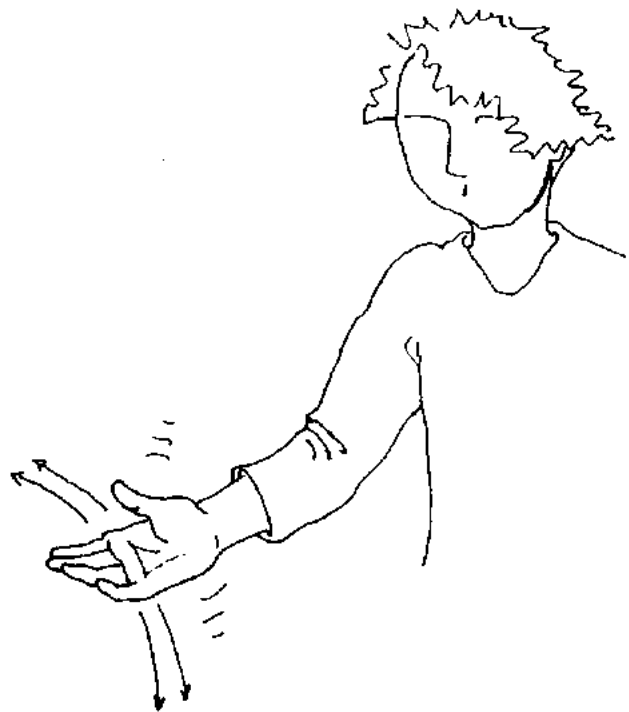
(8)

- 1) ALTO
- 2) 7) ALTO ("UN MOMENT!") // <9>
- 3) Codificació (9) Decodificació (10)
- 4) Amb una sola mà (8) / Amb dues mans (1)
- 5) 7 (9)
- 6) -
- 7) Aixecar la mà a l'alçada del cap amb el palmell enfora, dits verticals.
- 8) Aturar-se.
- 9) "Alto!", "Atura't!", "Para!", "Stop!".
- 10) Exhortatiu / (A) / (IV).
- 11) -
- 12) -
- 13)

(9)

- 1) AMENÇA ("ET PEGARE!")
- 2) 8.1) AMENÇA 1 ("ET PEGARE!") // <10>
- 3) Codificació (9) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 8.1 (9).
- 6) 8.2 (2).
- 7) La mà oberta amb els dits junts oscil·la de gairell.
- 8) Amenaça de pegar algú.
- 9) "Et pegaré!", "Et fotré un castanyot!", "Rebràs!", "T'escalfaré!", "Et donaré al cul!", "Te la carregars!", "Et tustaré!".
- 10) Exhortatiu, compromissiu / (A) / (IV).
- 11) 10, 11, 175.
- 12) -
- 13)

(10)

- 1) AMENANÇA (AVIS)
- 2) 8.2) AMENANÇA 2 (AVIS) // <11>
- 3) Codificació (7) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 8.2 (7).
- 6) 5 (1).
- 7) L'índex estirat oscil.la de gairell.
- 8) Amenança, advertiment, avís.
- 9) "Si no fas això...", "T'ho he dit mil vegades!", "Se lo advierto!".
- 10) Exhortatiu, compromissiu / (A) / (IV).
- 11) 9, 11, 175.
- 12) -
- 13)

(11)

- 1) AMENÇA (PROVOCACIO)
- 2) 8.4) AMENÇA 4 (PROVOCACIO) // <13>
- 3) Codificació (6) Decodificació (10)
- 4) Amb un sol puny (5) / Amb els dos punys (1).
- 5) 8.4 (5), 43.1 (1).
- 6) -
- 7) Vibració del puny enlaire amb el braç estirat.
- 8) Amença.
- 9) "Ja et fotré!", "Te la fotaré", "T'enrecordaràs!", "Em venjaré!", "Ja ens trobarem!", "No et pensis que quedarà així, la cosa".
- 10) Exhortatiu, compromissiu / (A) / (IV).
- 11) 9, 10, 175.
- 12) -
- 13)

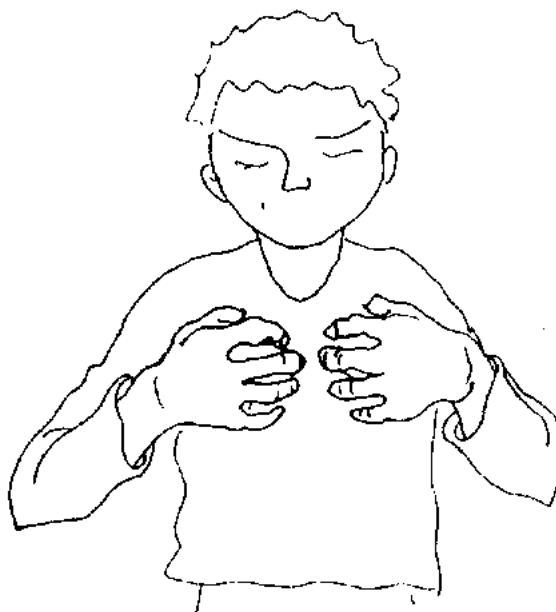
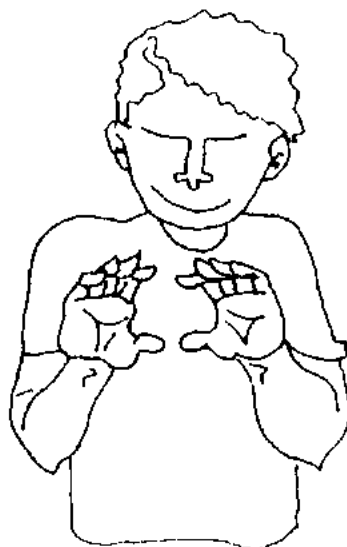
(12)

- 1) APRECIACIO (DONA, FIGURA)
- 2) 9.1) APRECIACIO 1 (DONA, FIGURA) // <14>
- 3) Codificació (8) Decodificació (10)
- 4) Amb les dues mans (8) / Amb una mà (1).
- 5) 9.1 (9)
- 6) -
- 7) Les mans paral.leles mirant-se els palmells fan un moviment cap avall com imitant la forma d'una guitarra.
- 8) Apreciació admirativa d'una dona.
- 9) "Senyora escultural", "Tia buena!".
- 10) Expressiu / (C) / (V).
- 11) 13, 176.
- 12) -
- 13)

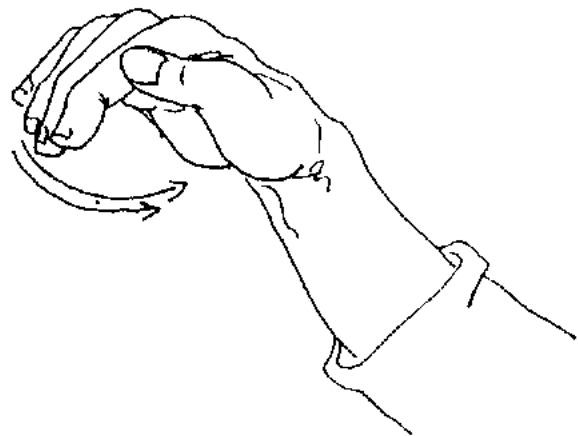
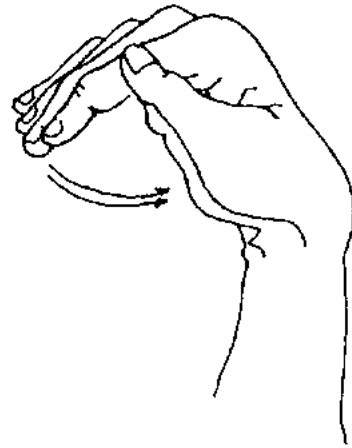
(13)

- 1) APRECIACIO ("PITRAM")
- 2) 9.2) APRECIACIO 2 (DONA, PITS) // <15>
- 3) Codificació (10) Decodificació (9)
- 4) Amb els palmells endins (7) / Amb els palmells enfora (1) / Amb els palmells amunt sota els pits (2).
- 5) 9.2 (10).
- 6) -
- 7) Les mans, amb els palmells endins i els dits entreoberts, vibren lleugerament davant el pit. També amb els palmells enfora o sota els (hipotètics) pits, com si els aixequessin.
- 8) Apreciació dels pits d'una dona (per la seva grandària).
- 9) "Mamelluda", "Pitram", "Melons".
- 10) Expressiu / (C) / (V).
- 11) 12, 176.
- 12) -
- 13)

(14)

- 1) APROPAR-SE ("VINE!")
- 2) 10.1) APROPAR-SE 1 ("VINE!") // <19>
- 3) Codificació (6) Decodificació (10)
- 4) Mà amb el palmell cap avall (5) / Mà de gairell (1).
- 5) 10.1 (6).
- 6) 42.1 (1), 73.1 (1).
- 7) Els dits de la mà (amb el palmell cap avall o de gairell) es pleguen rítmicament cap al palmell.
- 8) Acostar-se, venir.
- 9) "Vine (cap aquí)!", "Acosta't!".
- 10) Exhortatiu / (A) / (IV).
- 11) 15, 111.
- 12) -
- 13)

(15)

- 1) APROPAR-SE ("VINE!")
- 2) 10.2) APROPAR-SE 2 ("VINE!") // <20>
- 3) Codificació (5) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 10.1 (4), 73.2 (1).
- 6) 42.1(1), 72.2 (1).
- 7) Els dits de la mà (amb el palmell cap amunt) es pleguen rítmicament cap al palmell.
- 8) Acostar-se, venir.
- 9) "Vine (cap aquí)!", "Veniu!", "Acosti's!".
- 10) Exhortatiu / (A) / (IV).
- 11) 14, 111.
- 12) -
- 13)

(16)

- 1) APROXIMADAMENT (DUBTE, DESCONEXIEMENT)
- 2) 11.1) APROXIMADAMENT 1 (REGULAR) // <22>
- 3) Codificació (9) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 11.1 (2), 51.2 (2), 51.3 (1), 51.2/51.3 (1), 51.2/69.1 (1), 51.2/51.3/69.1 (2).
- 6) 51.2 (1).
- 7) El cap oscil.la rítmicament als costats.
- 8) Aproximadament, dubte, desconexiement.
- 9) "No ho sé segur", "Nxt, nxt...", "No gaire bé", "Vols dir?", "Més o menys", "Pse", "Com ci com ça", "No sé no sé...".
- 10) Representatiu, expressiu / (B) / (III).
- 11) 17.
- 12) -
- 13)

(17)

- 1) APROXIMADAMENT (REGULAR)
- 2) 11.2) APROXIMADAMENT 2 (REGULAR) // <23>
- 3) Codificació (10) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 11.1 (10).
- 6) 51.2 (1), 51.3 (1), 108 (2).
- 7) La mà oberta amb el palmell cap avall o de gairell oscil·la als costats.
- 8) Aproximadament, més o menys.
- 9) "Més o menos/menys", "Aproximadament", "A mitges", "Així així", "Ni fu ni fa", "Si fa no fa"...
- 10) Representatiu, expressiu / (B) / (III).
- 11) 16.
- 12) -
- 13)

(18)

- 1) AUTOSTOP
- 2) 12) AUTOSTOP // <24>
- 3) Codificació (10) Decodificació (8)
- 4) -
- 5) 12 (10).
- 6) -
- 7) El puny tancat amb el polze estirat es fa vibrar assenyalant un costat.
- 8) Autostop.
- 9) "Autostop".
- 10) Exhortatiu / (A) / (IV).
- 11) -
- 12) Interpretat com a defíctic (3).
- 13)

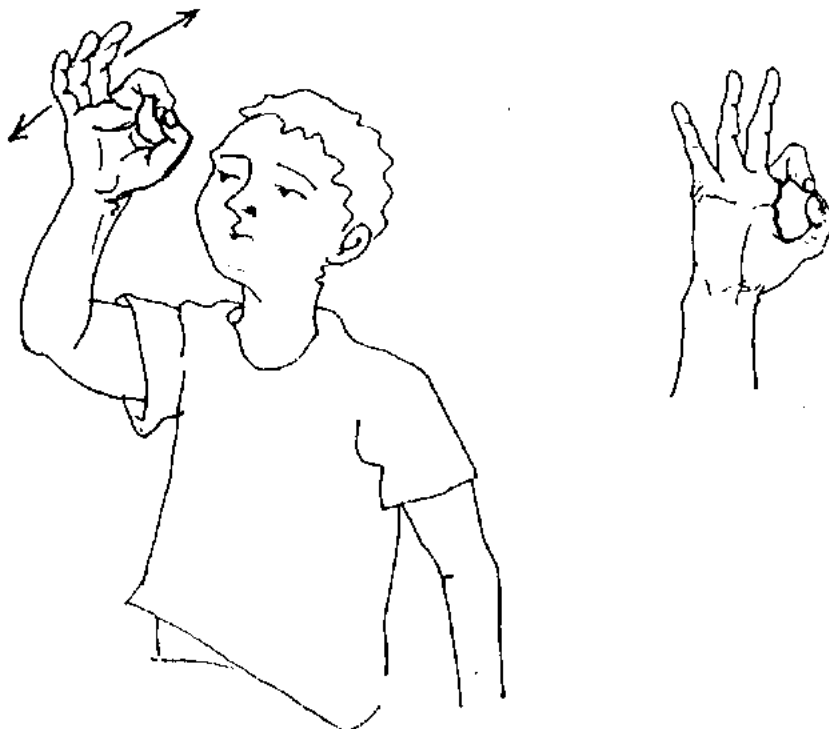
(19)

- 1) BARRUT (GALTES, CARADURA)
- 2) 15.2) BARRUT 2 (PENQUES, CARADURA) // <31>
- 3) Codificació (10) Decodificació (10)
- 4) Copets a la galta del mateix costat (8) / A la galta del costat contrari (2).
- 5) 15.1 (10).
- 6) -
- 7) Copets del palmell (o del dors) de la mà a la galta.
- 8) Tenir barra.
- 9) "Molta jeta!", "Caradura", "Quina cara!", "Tenir cara", "Té la cara de ciment armat", "Galtes!", "Quines galtes!", "Penques".
- 10) Representatiu / (C) / (V).
- 11) 169, 180.
- 12) -
- 13)

(20)

- 1) BÈ (PERFECTE, "D'ACORD!")
- 2) 16.1) BÈ 1 (PERFECTE) // <33>
- 3) Codificació (8) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 16.1 (7), 9.4/9.5/77.2 (1).
- 6) 4 (1), 9.5 (3), 77.2 (3).
- 7) L'índex i el polze formen un cercle, amb la resta de dits estirats i el palmell vertical enfora.
- 8) Perfecció, acord.
- 9) "Molt bé!", "O.K.!", "Perfecte!", "D'acord!", "Correcte!".
- 10) Expressiu / (C) / (I).
- 11) 21, 71, 145, 207.
- 12) Veg. Morris et al. (1979).
- 13)

(21)

- 1) B8 (PERFECTE, "D'ACORD!")
- 2) 16.2) B8 2 (PERFECTE) // <34>
- 3) Codificació (5) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 4 (2), 16.1 (2), 4/77.2 (1).
- 6) -
- 7) El polze s'aixeca per sobre del puny tancat.
- 8) Perfecció, acord.
- 9) "Molt bé!", "O.K.!", "D'acord!", "Perfecte!", "Cor-
recte!".
- 10) Expressiu / (C) / (V).
- 11) 20, 71, 145, 207 / 72.
- 12) Veg. Morris et al. (1979).
- 13)

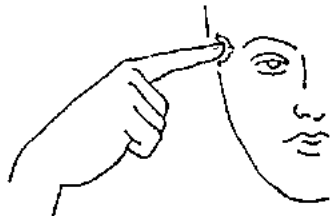
(22)

- 1) **BEURE**
- 2) 17.1) BEGUDA 1 // <35>
- 3) Codificació (10) Decodificació (10)
- 4) Amb el polze estirat (4) / Amb el dit petit estirat (4)
/ Agafant un vas (4).
- 5) 17.1 (9), 17.2 (1).
- 6) 17.2 (2).
- 7) El polze estirat, amb el puny tancat, es dirigeix cap a la boca.
- 8) Beure.
- 9) "Beure", "Trago", "Traguejar".
- 10) Representatiu, exhortatiu / (A) / (IV).
- 11) 181, 182.
- 12) -
- 13)

(23)

- 1) BOIG (BOGERIA)
- 2) 18) BOIG (BOGERIA) // <38>
- 3) Codificació (10) Decodificació (10)
- 4) Rotació a la temple (8) / Copets a la temple (5).
- 5) 18 (10).
- 6) -
- 7) La punta de l'índex fa rotacions a la temple.
- 8) Bogeria.
- 9) "Sonat", "Boig", "Tocat del bolet", "Li falta un bull",
"Tocat de l'ala", "Loco".
- 10) Representatiu / (C) / (I).
- 11) -
- 12) -
- 13)

(Kany 1960)

(24)

- 1) BORRATXO (BORRATXERA)
- 2) 19.1 BORRATXO 1 (BORRATXERA) // <39>
- 3) Codificació (7) Decodificació (9)
- 4) Copets de l'índex a la punta del nas (3) / Amb el polze (1) / Petit i polze estirats (2) / Amb la mà vertical (1).
- 5) 19.1 (7).
- 6) -
- 7) L'índex o el polze donen copets a la punta del nas des de sota.
- 8) Borratxo, borratxera.
- 9) "Està begut", "Borratxo", "Trompa", "Borratxera", "Estar bufat", "Pitof".
- 10) Representatiu / (C) / (I).
- 11) -
- 12) -
- 13)

(Amades 1957)

(25)

- 1) BURLA (LLENGOTES)
- 2) 20.1) BURLA 1 (LLENGOTES) // <40>
- 3) Codificació (5) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 20.1 (4), 59.1 (1).
- 6) -
- 7) Treure la llengua.
- 8) Burla.
- 9) "Burla", "Llengots", "Befa", "Mofa".
- 10) Representatiu, expressiu / (A) / (IV).
- 11) 26, 114, 115.
- 12) Veg. Smith, Chase i Lieblich (1974).
- 13)

(26)

- 1) BURLA (PAM I PIPA)
- 2) 20.3) BURLA 3 (PAM I PIPA) // <42>
- 3) Codificació (6) Decodificació (10)
- 4) Amb una mà (6) / Amb dues mans (2).
- 5) 20.1 (6).
- 6) -
- 7) Amb la mà oberta i la punta del polze tocant la punta del nas, els dits es mouen rítmicament.
- 8) Burla.
- 9) "Pam i pipa", "Burla", "Befa".
- 10) Representatiu, expressiu / (A) / (IV).
- 11) 25, 114, 115.
- 12) Veg. Taylor (1956), Morris et al. (1979), DCVB (fer pam i pipa). Anomenat a Hispanoamèrica, segons Kany (1960: 145), hacer un pito catalán.
- 13)

(27)

- 1) CABRO
- 2) 22.1) CABRO 1 // <44>
- 3) Codificació (9) Decodificació (10)
- 4) Banyes davant del cos (7) / Al front (2).
- 5) 22.1 (9).
- 6) 59.1 (2).
- 7) L'índex i el petit estirats sobresurten de la resta del puny tancat.
- 8) Cabró, cornut.
- 9) "Cabró!", "Cornut!", "Banyut!".
- 10) Representatiu / (A) / (V).
- 11) 188.
- 12) Veg. Morris et al. (1979).
- 13)

(2B)

- 1) CALMA
- 2) 23) CALMA // <45>
- 3) Codificació (10) Decodificació (10)
- 4) Amb les dues mans (9) / Amb una mà (3).
- 5) 23 (10).
- 6) 5 (1), 8.3 (1), 27.2 (3), 49.2 (2), 93.3 (2), 108.1 (1).
- 7) Les dues mans estirades, amb els dorsos cap avall, pugen i baixen lentament.
- 8) Calma, tranquil.litat.
- 9) "Tranquil!", "Calma!", "Pau i tranquil.litat", "Poc a poc!", "Alto!", "Tranqui, tranqui...", "A poc a poc que tenim pressa".
- 10) Exhortatiu / (A) / (IV).
- 11) -
- 12) -
- 13)

(29)

- 1) CALOR (SUAR)
- 2) 24.3) CALOR 3 // <48>
- 3) Codificació (8) Decodificació (10)
- 4) La mà eixuga el front (7) / La mà eixuga el coll (1).
- 5) 24.1 (8), 26 (2).
- 6) 56.1 (1).
- 7) La mà passa per sobre el front com si l'eixugués.
- 8) Tenir calor, estar suat, estar cansat.
- 9) "Quina calor!", "Fa calor", "Uf, menos mal!", "Has suat per dir això!", "Estar cansat", "Estar suat".
- 10) Representatiu / (B) / (III).
- 11) 116, 117.
- 12) -
- 13)

(30)

- 1) CAMINAR
- 2) 25) CAMINAR // <49>
- 3) Codificació (7) Decodificació (10)
- 4) Amb els dits cap avall en l'aire (8) / Amb els dits sobre el dors de l'altra mà (1).
- 5) 25 (7).
- 6) -
- 7) L'índex i el dit del mig estirats cap avall es mouen alternadament.
- 8) Caminar.
- 9) "Caminar", "Anar a peu", "Xino-xano".
- 10) Representatiu / (D) / (IV).
- 11) -
- 12) -
- 13)

(31)

- 1) CANSAMENT
- 2) 26) CANSAMENT (CALOR) // <26>
- 3) Codificació (9) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 26 (5), 56.1 (1), 98 (1), 113 (1), 30/113 (1).
- 6) 24 (1), 30 (1), 55.1 (1), 62 (1), 81.2 (1), 103.2 (1).
- 7) Bufar amb les galtes inflades.
- 8) Estar cansat, fart.
- 9) "Cansament", "Estar cansat", "Estar fart", "Estar tip".
- 10) Representatiu, expressiu / (B) / (III).
- 11) -
- 12) -
- 13)

(32)

- 1) CAP (INTEL.LIGENCIA, IDEA)
- 2) 27.1) CAP 1 (INTEL.LIGENCIA) // <51>
- 3) Codificació (9) Decodificació (10)
- 4) Tocar el front o la templa amb l'índex (7) / Amb l'índex i el polze (1) / Copets de l'índex a la templa (1).
- 5) 27.1 (7), 27.2 (2).
- 6) 1.1 (1), 27.2 (2).
- 7) L'índex toca el front o la templa.
- 8) Coneixement, seny, intel.ligència, idea.
- 9) "Tenir cap", "Tenir seny", "Fes servir el cap", "Pensa!", "Hi ha que pensar!", "Té cap", "Idea".
- 10) Representatiu, exhortatiu / (A) / (I).
- 11) 183.
- 12)
- 13)

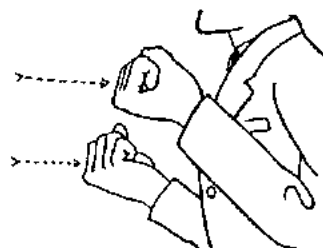
(33)

- 1) CARDAR
- 2) 28.1) CARDAR 1 // <53>
- 3) Codificació (5) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 28.1 (5)
- 6) -
- 7) L'índex entra i surt de la cavitat feta pel puny de l'altra mà.
- 8) Copular.
- 9) "Cardar", "Fotre un polvo", "Pegar un casquete", "Nyaca-nyaca", "Follar".
- 10) Representatiu / (D) / (IV).
- 11) 34, 11B.
- 12) -
- 13)

(34)

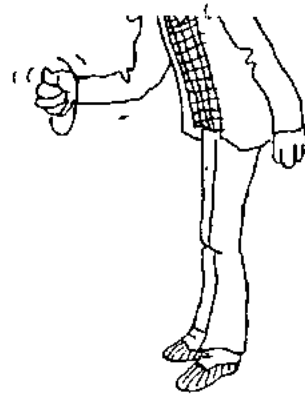
- 1) CARDAR (FOTRE)
- 2) 28.2) CARDAR 2 // <54>
- 3) Codificació (8) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 28.1 (8).
- 6) 29.1 (1), 62 (1).
- 7) Els braços en angle recte, amb els punys tancats, es mouen enrere com si s'esquiés.
- 8) Copular. Fotre.
- 9) "Cardar", "Fornicar", "Fucking!", "Fer un polvo", "Cepillar-la", "Follar".
- 10) Representatiu / (D) / (IV).
- 11) 33, 118.
- 12) També pot referir-se a un mateix ("fotutí"), a diferència de 33 i 118.
- 13)

(Kany 1960)

(35)

- 1) CLAUS (OBRIR)
- 2) 31) CLAUS (OBRIR/TANCAR) // <59>
- 3) Codificació (9) Decodificació (9)
- 4) -
- 5) 31 (9).
- 6) -
- 7) El puny clos gira a un costat i a l'altre.
- 8) Claus, obrir amb clau.
- 9) "Claus", "Obrir".
- 10) Exhortatiu / (A) / (IV).
- 11) 187.
- 12) -
- 13)

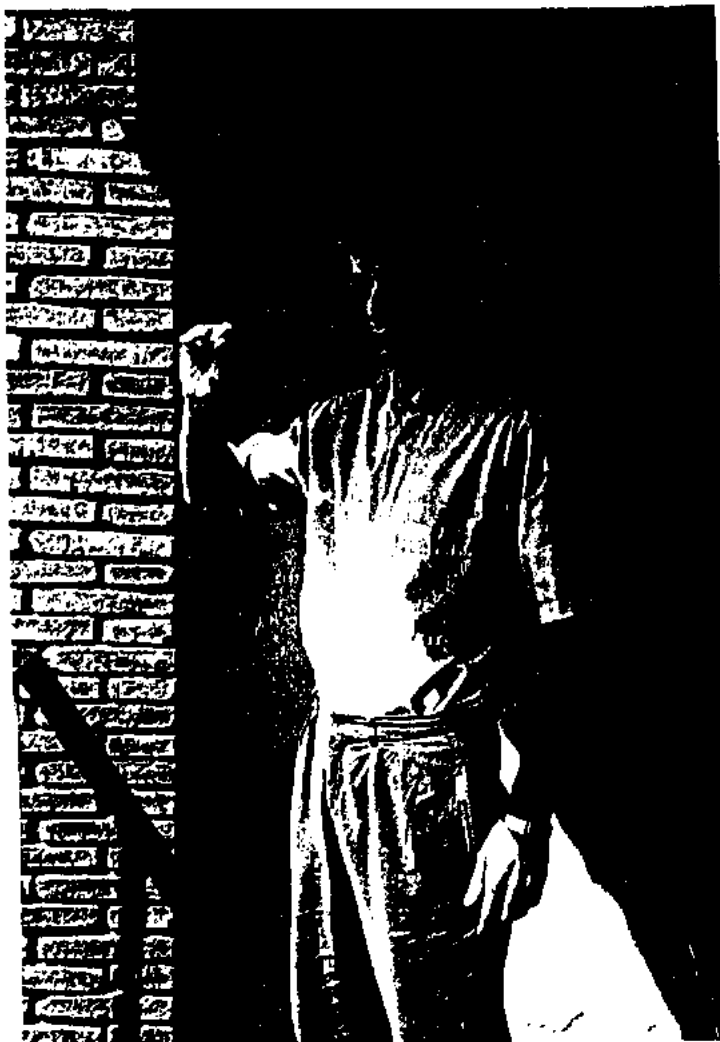
(38)

- 1) COMPLICITAT (AVIS)
- 2) 32.1) COMPLICITAT 1 (AVIS) // <61>
- 3) Codificació (5) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 32.1 (1), 73.4 (4).
- 6) -
- 7) Un ull es tanca i s'obre amb rapidesa mentre l'altre es manté obert.
- 8) Complicitat, avis.
- 9) "Picar l'ullet", "Complicitat", "Avis", "Picardia", "Contacte", "Flirt", "Amistat", "Ja t'ho explicaré després", "Busco col·legui".
- 10) Exhortatiu / (A) / (IV).
- 11) 170.
- 12) -
- 13)

(37)

- 1) COMPTE (ESCRIURE)
- 2) 33) COMPTE (ESCRIURE) // <83>
- 3) Codificació (10) Decodificació (10)
- 4) Mà en ziga-zaga (9) / Mà sobre el palmell de l'altra (2).
- 5) 33 (10)
- 6) -
- 7) El polze, l'índex i el dit mig es bellugen en ziga-zaga en l'aire. com si escrivissin.
- 8) Escriure, demanar el compte.
- 9) "Escriure".
- 10) Exhortatiu / (A) / (IV).
- 11) -
- 12) -
- 13)

(38)

- 1) COMPTES (PAGAR, COBRAR)
- 2) 34) COMPTES (PAGAR/COBRAR) // <64>
- 3) Codificació (7) Decodificació (8)
- 4) Nus de l'índex o puny colpeja el palmell (4) / Amb les puntes dels dits (2) / Amb el dors (1).
- 5) 34 (7).
- 6) -
- 7) El nus de l'índex o el puny colpeja el palmell de l'altra mà.
- 8) Passar comptes, pagar/cobrar.
- 9) "Pagar", "Va puquinar", "Afluixar", "Bitllo, bitllo", "A toca teja".
- 10) Representatiu, exhortatiu / (A) / (IV).
- 11) -
- 12) -
- 13)

(39)

- 1) CONJUR (ATRACCIO BONA SORT)
- 2) 36.1) CONJUR 1 (ATRACCIO BONA SORT) // <69>
- 3) Codificació (5) Decodificació (9)
- 4) Amb una mà (4) / Amb les dues mans (1).
- 5) 36.1 (5).
- 6) -
- 7) Fer una creu passant el dit mig per sobre de l'índex.
- 8) Conjur per atreure la bona sort cap a un mateix.
- 9) "Sort", "Ojalá passi això!", "Toca ferro", "Toca fusta", "Esperem que surti bé".
- 10) Declaratiu / (E) / (V).
- 11) 123, 188.
- 12) A banda de fer-lo davant del cos, també es pot fer amagant la mà darrere l'esquena (i allibera qui ho fa de l'obligació d'acomplir un jurament).
- 13)

(4Q)

- 1) CONTINUITAT (REPETICIO)
- 2) 37) CONTINUITAT (REPETICIO, SUCCESSIO) // <40>
- 3) Codificació (10) Decodificació (7)
- 4) Rotació de l'índex (6) / Rotació de tota la mà (2).
- 5) 37 (10).
- 6) 120.1 (1).
- 7) Rotació de l'índex estirat en horitzontal.
- 8) Demanda de repetició, de continuïtat.
- 9) "Continua!", "Repeteixi!", "Torna-hi!", "Segueix!".
- 10) Exhortatiu / (A) / (I).
- 11) -
- 12) Interpretat en el sentit de 'més tard' (4).
- 13)

(41)

- 1) DEMANDA
- 2) 42.1) DEMANDA 1 (CAPTAR) // <75>
- 3) Codificació (6) Decodificació (8)
- 4) -
- 5) 42.1 (6).
- 6) -
- 7) La mà plana o en cassola s'estén endavant amb el palmell cap amunt.
- 8) Demanda.
- 9) "Demanar".
- 10) Exhortatiu / (A) / (IV).
- 11) 42.
- 12) -
- 13)

(42)

- 1) DEMANDA (RECLAM)
- 2) 42.2) DEMANDA 2 (RECLAM) // <76>
- 3) Codificació (10) Decodificació (10)
- 4) Mà oberta enlaire (7) / Amb l'index estirat (5).
- 5) 42.2 (10).
- 6) -
- 7) Aixecar la mà oberta per sobre del cap, palmell enfora.
- 8) Demanda d'atenció o de paraula.
- 9) "Demanar/cridar l'atenció", "Demanar la paraula", "El meu torn".
- 10) Exhortatiu / (A) / (IV).
- 11) 41.
- 12) -
- 13)

(43)

- 1) DESAFIAMENT (PROVOCACIO)
- 2) 43.1) DESAFIAMENT 1 (PROVOCACIO) // <77>
43.3) DESAFIAMENT 3 (PROVOCACIO) // <78>
- 3) Codificació (5) Decodificació (10)
- 4) Redreçar el cos (5) / Amb els braços arquejats i les mans agafant els malucs (1).
- 5) 43.1 (6).
- 6) -
- 7) Redreçar el cos i moure el cap endavant.
- 8) Desafiar, provocar, reptar.
- 9) "Xulejar", "Desafiar", "Què passa?", "Què?", "Què passa, titi?", "Què de què?", "Què vols?", "Que vols òsties?".
- 10) Exhortatiu, compromissiu / (A) / (IV).
- 11) -
- 12) -
- 13)

(44)

- 1) DESCUIT (PARLA)
- 2) 45.2) DESCUIT 2 (PARLA) // <80>
- 3) Codificació (8) Decodificació (7)
- 4) -
- 5) 45.2 (8).
- 6) -
- 7) La mà estesa tapa amb els dits la boca, amb el palmell enfora.
- 8) Descuit de parla, error.
- 9) "Escapar-se alguna cosa", "Cagar-la", "Ficar la pota", "No ho havia d'haver dit!", "Ui, no! No ho volia dir!".
- 10) Representatiu / (B) / (III).
- 11) 190.
- 12) -
- 13)

(45)

- 1) DESENTENDRE'S
- 2) 46.6) DESENTENDRE'S 8 // <83>
- 3) Codificació (7) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 46.1 (5), 70.1 (1), 59.1 (1).
- 6) 8.3. (1), 43.1 (1), 56.1 (1), 58.1 (3), 63.1 (1), 69.1 (3).
- 7) Cop brusc del braç enlaire i enrere, amb el palmell de la mà enfora.
- 8) Desentendre's, desimplicar-se.
- 9) "Anda ya!", "A passeig!", "Passo!", "No m'interessa!", "No m'importa!", "Au, vés!", "Au vés, no m'emprenyis!", "Au deixa'm, no m'emprenyis més!", "Deixa-ho córrer!", "Tant se me'n fum!", "Vés a fer gàrgares!", "Au, vinga!", "Que s'apanyin!".
- 10) Expressiu / (B) / (IV).
- 11) 124, 191.
- 12) -
- 13)

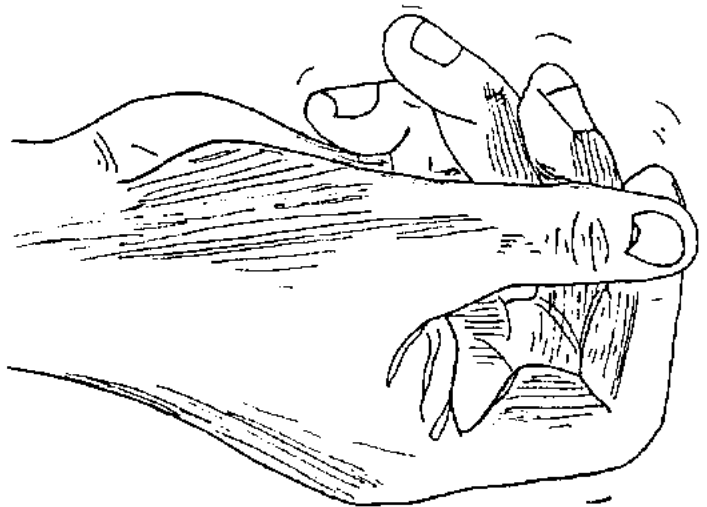
(46)

- 1) DETINGUT (EMMANILLAT)
- 2) 47.2) DETINGUT 2 (EMMANILLAT) // <85>
- 3) Codificació (6) Decodificació (5)
- 4) -
- 5) 47.1 (6).
- 6) -
- 7) Punys de costat davant del cos, tocant-se els dits.
- 8) Estar detingut, lligat, emmanillat. Agafar, detenir.
- 9) "Estar lligat", "Emmanillat", "Lligat de mans".
- 10) Representatiu / (D) / (I).
- 11) 125, 126, 192.
- 12) -
- 13)

(47)

- 1) DINER(S)
- 2) 48) DINER(S) // <88>
- 3) Codificació (10) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 48 (10).
- 6) 34.5 (5), 101 (8).
- 7) Fregar el polze amb l'índex d'una mà.
- 8) Diner(s).
- 9) "Diners", "Dinerons", "Pela", "Calés", "Pasta".
- 10) Representatiu / (D) / (IV).
- 11) 157.
- 12) -
- 13)

(48)

- 1) DUBTE (DESCONEIXEMENT, IMPOTENCIA)
- 2) 51.1) DUBTE 1 (IMPOTENCIA) // <91>
- 3) Codificació (10) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 51.1 (10).
- 6) 44.1 (1), 45.1 (1), 51.3 (2).
- 7) Mans obertes als costats del cos, amb els palmells cap amunt, i arronsar les espatlles.
- 8) Dubte, desconeixement, impotència.
- 9) "No ho sé", "I jo què sé", "A mi què m'expliques", "No és cosa meva", "Què vols que (t') hi digui!", "Noi, no hi puc fer més!".
- 10) Expressiu / (B) / (I).
- 11) 129, 193.
- 12) -
- 13)

(Efron 1941)

(49)

- 1) EFEMINAT (MARICA)
- 2) 52.1 EFEMINAT 1 (MARICA) // <94>
- 3) Codificació (6) Decodificació (9)
- 4) -
- 5) 52.1 (6).
- 6) -
- 7) La mà oberta al costat del cos amb el palmell enfora es deixa caure enrere.
- 8) Efeminat, marica.
- 9) "Marica", "Marieta", "Maricó", "Fer el monyes", "Sarassa", "Efeminat", "De Sitges".
- 10) Representatiu / (C) / (IV).
- 11) 194, 195.
- 12) -
- 13)

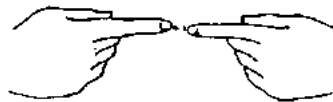
(50)

- 1) EMBARASSADA
- 2) 53) EMBARASSADA // <97>
- 3) Codificació (10) Decodificació (6)
- 4) Amb una mà (7) / Amb dues mans (1) / Amb les mans entrelaçades (3).
- 5) 53 (10).
- 6) -
- 7) La mà, amb el palmell enfora, fa un semicercle davant del cos des del pit a la panxa.
- 8) Embaràs, embarassada.
- 9) "Embaràs", "Embarassada", "Prenyada".
- 10) Representatiu / (C) / (V).
- 11) -
- 12) Interpretat en el sentit de 'gras' (5).
- 13)

(51)

- 1) ENFRONTAMENT
- 2) 54) ENFRONTAMENT // <98>
- 3) Codificació (10) Decodificació (5)
- 4) Índexs de punta (8) / Punys de costat (2).
- 5) 54 (10).
- 6) 38.1 (1).
- 7) Els índexs estirats de les dues mans es toquen per les puntes.
- 8) Enfrontament.
- 9) "Estar picats", "Estar barallats", "Estar enfrontats", "Estar de punta".
- 10) Representatiu / (C) / (I).
- 11) -
- 12) Interpretat en el sentit de 'connexió, entesa' (5).
- 13)

(Kany 1960)

(52)

- 1) EXCLAMACIO (EMFASI)
- 2) 55.1) EXCLAMACIO 1 (EMFASI) // <99>
- 3) Codificació (10) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 55.1 (3), 82.1 (1), 101 (1), 121 bis (1), 43.1/77.1 (1), 110/116 (1), 30/82.1/110.1 (2).
- 6) 9.5 (2), 30 (1), 82.1 (3).
- 7) Sacsejar la mà davant del cos, palmell endins.
- 8) Exclamació, èmfasi.
- 9) "Déu n'hi do!", "Molt", "Buff! Si tu ho sabéssis!", "Collons!", "Uf!", "Va ser l'òstia!".
- 10) Representatiu, expressiu / (B) / (I).
- 11) 197.
- 12) -
- 13)

(53)

- 1) FASTIC
- 2) 57.2) FASTIC 2 // <106>
- 3) Codificació (5) Decodificació (7)
- 4) -
- 5) 57.1 (5).
- 6) -
- 7) Obertura de la boca imitant l'acció de vomitar.
- 8) Fàstic.
- 9) "Fàstic", "Ecs!", "M'esgarrifa!".
- 10) Expressiu / (B) / (II).
- 11) 132, 133.
- 12) -
- 13)

(54)

- 1) FORÇUT (MASCLE)
- 2) 58.1 FORÇUT 1 (MASCLE) // <108>
- 3) Codificació (7) Decodificació (10)
- 4) L'avantbraç es plega amunt (5) / Amb l'altra mà al biceps (3) / Els dos avantbraços es pleguen amunt (1).
- 5) 58.1 (7).
- 6) -
- 7) L'avantbraç, amb el puny tancat, es plega cap amunt i de costat en direcció a l'espatlla.
- 8) Forçut, mascle.
- 9) "Forçut", "Força", "Que fort que sóc!".
- 10) Representatiu / (B) / (I).
- 11) 134, 135.
- 12) -
- 13)

(55)

- 1) FOT-ET (DIT IMPUDIC)
- 2) 59.1) FOT-ET 1 (DIT IMPUDIC) // <111>
- 3) Codificació (5) Decodificació (10)
- 4) Dit mig estirat amunt (5) / Index estirat amunt (1).
- 5) 59.1 (6).
- 6) -
- 7) El dit mig sobresurt del puny tancat amb el palmell cap amunt.
- 8) Insult sexual, fotre's.
- 9) "Que et donin pel cul!", "A prendre pel cul!", "Fot-et!", "Engegar a prendre pel sac", "Per aquí!", "Puja aquí dalt i balla!", "I uns dalloneses!", "Una merda!".
- 10) Representatiu, expressiu / (A) / (IV).
- 11) 56, 136.
- 12) Veg. Morris et al. (1979).
- 13)

(Kany 1960)

(56)

- 1) FOT-ET (BOTIFARRA)
- 2) 58.2) FOT-ET 2 (BOTIFARRA) // <112>
- 3) Codificació (7) Decodificació (10)
- 4) Plegar l'avantbraç (6) / Plegar l'avantbraç i dit impúdic (1) / Plegar l'índex amb l'índex de l'altra mà (1).
- 5) 58.1 (8).
- 6) -
- 7) L'avantbraç es plega amunt cap a l'espatlla amb l'altra mà sobre el bíceps o la part interna del colze.
- 8) Insult sexual, fotre's.
- 9) "Botifarra!", "Et fots!", "Engegar a la merda".
- 10) Representatiu, expressiu / (A) / (IV).
- 11) 55, 136.
- 12) Veg. Morris et al. (1979), Zamora Vicente (1983).
- 13)

(57)

- 1) FOTOGRAFIA
- 2) 60) FOTOGRAFIA // <114>
- 3) Codificació (10) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 60 (10).
- 6) -
- 7) Els polzes i els índexs es col.loquen davant la cara mirant-se i imitant l'acció de fer una fotografia.
- 8) Fotografia(-r).
- 9) "Foto!".
- 10) Representatiu / (D) / (IV).
- 11) -
- 12) -
- 13)

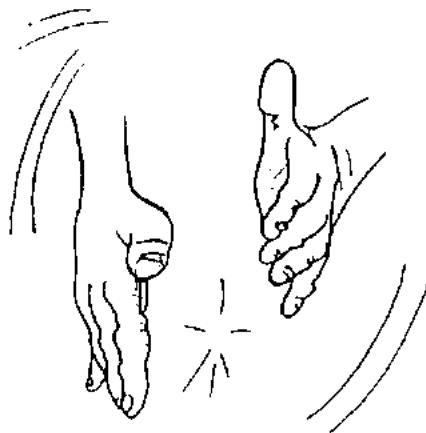
(58)

- 1) FRED
- 2) 61.5) FRED 5 // <116>
- 3) Codificació (7) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 61.1 (7).
- 6) -
- 7) Amb els braços creuats sobre el pit, les mans freguen els braços o les espatlles.
- 8) Fred, sensació de fred.
- 9) "Fred".
- 10) Representatiu / (B) / (III).
- 11) 199.
- 12) -
- 13)

(59)

- 1) FUITA
- 2) 63.3) FUITA 3 // <119>
- 3) Codificació (5) Decodificació (8)
- 4) -
- 5) 63.3 (5).
- 6) -
- 7) Les mans de costat es piquen en un moviment vertical ràpid.
- 8) Fugir, sortir (amb rapidesa).
- 9) "Tocar el dos", "Sortir", "Guillar", "Anar-se'n", "Fotre el camp", "Marxar", "Sortir disparat com un llamp".
- 10) Exhortatiu / (A) / (IV).
- 11) 137, 138.
- 12) Interpretat en el sentit de 'llestos!' (2).
- 13)

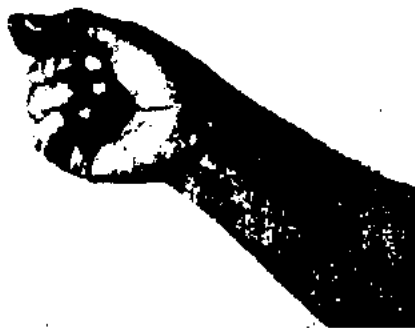
(60)

- 1) FUMAR
- 2) 64.1) FUMAR 1 // <121>
- 3) Codificació (9) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 64.1 (9)
- 6) -
- 7) L'índex i el dit mig en forma de Y, amb les ungles enfora, es col.loquen sobre els llavis.
- 8) Fumar, demanar un cigarret.
- 9) "Fumar".
- 10) Exhortatiu / (A) / (III).
- 11) 201.
- 12) -
- 13)

(61)

- 1) GENS (MINIM)
- 2) 66) GENS (MINIM) // <124>
- 3) Codificació (6) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 66 (6).
- 6) -
- 7) Ajuntar l'ungla del polze amb la molla de l'índex (o les molles del polze i de l'índex), amb la resta dels dits plegats sobre el palmell (amunt).
- 8) Gens, mínima quantitat.
- 9) "Una miqueta", "Una mica", "Una mica mica", "Una mica així!", "Gens ni mica", "Ni així!", "Molt poc", "Molt poquet", "Ni un pèl!".
- 10) Representatiu / (D) / (I).
- 11) 84.
- 12) -
- 13)

(62)

- 1) GRAS (OBESSITAT)
- 2) 67.2) GRAS 2 (OBESSITAT) // <126>
- 3) Codificació (9) Decodificació (5)
- 4) -
- 5) 67.1 (9).
- 6) -
- 7) Les mans obertes verticals, palmells endins, vibren davant la panxa.
- 8) Gras.
- 9) "Panxa (gran)", "Gras".
- 10) Representatiu / (C) / (V).
- 11) 203.
- 12) -
- 13)

(63)

- 1) HORA
- 2) 68) HORA // <127>
- 3) Codificació (10) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 68 (10).
- 6) -
- 7) L'índex dóna copets al canell de l'altra mà.
- 8) Hora (demanda d'hora, indicació de l'hora).
- 9) "Hora", "L'hora", "Es tard", "Preguntar l'hora".
- 10) Representatiu, exhortatiu / (A) / (V).
- 11) -
- 12) -
- 13)

(64)

- 1) INDIFERENCIA (DUBTE, DESCONEIXEMENT)
- 2) 70.3 INDIFERENCIA 3 // <131>
- 3) Codificació (7) Decodificació (8)
- 4) -
- 5) 44 (3), 70.1 (3), 51.3/71.1 (1).
- 6) 44 (1), 69.1 (1), 71.1 (1).
- 7) Ganyota dels llavis empenyent-ne el queix cap avall.
- 8) Indiferència, desconeixement, dubte.
- 9) "Indiferència", "Desentendre's", "Dubte", "Escepticisme", "Què vols que et digui!", "M'estranya", "No ho sé", "Potser sí!", "Ni idea, no sé de què em parla!".
- 10) Expressiu / (B) / (II).
- 11) 65, 139, 140.
- 12) -
- 13)

(65)

- 1) INDIFERENCIA (DESCONEIXEMENT)
- 2) 70.4) INDIFERENCIA 4 // <132>
- 3) Codificació (8) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 44 (1), 70.1 (4), 71.1 (1).
- 6) 44 (2), 71.1 (1).
- 7) Els llavis fan un moviment cap avall al mateix temps que s'arrossen les espatlles.
- 8) Indiferència, desconeixement.
- 9) "No ho sé!", "A mi què m'expliques!", "Jo no en sé res!", "Ja t'arreglaràs!", "Ni idea!".
- 10) Expressiu / (B) / (II).
- 11) 64, 139, 140.
- 12) Veg. Givens (1977).
- 13)

(66)

- 1) INNOCENCIA
- 2) 71.1) INNOCENCIA 1 // <133>
- 3) Codificació (7) Decodificació (10)
- 4) Mans obertes davant el pit (5) / Sobre el cap (2).
- 5) 71.1 (7).
- 6) -
- 7) Les mans obertes verticals es col·loquen a l'alçada del pit o les espatlles amb els palmells enfora.
- 8) Innocència, exculpació.
- 9) "Sóc innocent", "Això no va amb mi", "A mi no em digueu res. Jo no hi tinc res a veure!", "Jo no!".
- 10) Representatiu / (B) / (IV).
- 11) 141.
- 12) -
- 13)

(67)

- 1) INTERROGACIO
- 2) 72.1 INTERROGACIO 1 // <135>
- 3) Codificació (9) Decodificació (8)
- 4) Cop de cap enrere i mà o mans obertes palmells amunt (8) / Sense participació de les mans (1).
- 5) 72.1 (9).
- 6) -
- 7) Cop de cap enrere alhora que les mans s'obren davant la panxa amb els palmells amunt.
- 8) Interrogació, demanda.
- 9) "Què vols?", "Què?", "Vols algo?", "Què vols, ara?", "Què passa?", "I què vols que hi faci?", "I a vostè què li passa?", "Què vols que t'hi digui?", "Tu de què vas?", "Però què dius?".
- 10) Exhortatiu / (A) / (IV).
- 11) -
- 12) -
- 13)

(68)

- 1) INVITACIO (PASSAR, "ENDAVANT!")
- 2) 73.3) INVITACIO 3 ("PASSI!", "SEGUI!") // <137>
- 3) Codificació (10) Decodificació (8)
- 4) -
- 5) 73.3 (10).
- 6) -
- 7) La mà oberta amb el palmell endins i de costat es desplaça quedant el palmell enfora, de costat o cap amunt.
- 8) Invitació a passar, a seguir o a anar endavant.
- 9) "Passi!", "Entreu, passeu!", "Passa, passa, que veuràs el piset!", "Endavant, passeu!".
- 10) Exhortatiu, compromissiu / (A) / (IV).
- 11) 205.
- 12) -
- 13)

(69)

- 1) LLEGIR
- 2) 76.1) LLEGIR 1 // <143>
- 3) Codificació (8) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 76.1 (9).
- 6) -
- 7) Mans obertes juntes verticals davant el cos, palmells endins.
- 8) Llegir.
- 9) "Llegir", "Lectura", "Llegir un llibre".
- 10) Representatiu / (D) / (V).
- 11) 70.
- 12) -
- 13)

(Amades 1957)

(70)

- 1) LLEGIR (MIRAR)
- 2) 76.2) LLEGIR 2 // <144>
- 3) Codificació (7) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 76.2 (7).
- 6) -
- 7) Una mà davant el cos, oberta, vertical i amb el palmell endins.
- 8) Llegir, mirar una cosa.
- 9) "Llegir", "Mirar una cosa", "Mirar amb deteniment (una cosa)".
- 10) Representatiu / (D) / (V).
- 11) 69.
- 12) -
- 13)

(71)

- 1) LLOANCA ("EXCEL.LENT!")
- 2) LLOANCA 2 ("EXCEL.LENT!") // <146>
- 3) Codificació (6) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 9.4 (1), 77.2 (2), 9.4/16.1 (1), 16.1/16.2 (2).
- 6) 9.4 (1), 9.5 (1).
- 7) Els dits s'acosten a la boca en forma de pera i se separen dels llavis després de fer-hi un petó.
- 8) Lloança.
- 9) "Molt bé!", "Excel.lent!", "Boníssim!", "Molt bo!", "Estupendo!", "De puta mare!", "Bocato di cardinale".
- 10) Expressiu / (C) / (IV).
- 11) 20, 21, 145, 207.
- 12) Veg. Morris et al. (1979), DCVB (tirar un petó).
- 13)

(72)

- 1) MALAMENT
- 2) 78) MALAMENT // <148>
- 3) Codificació (6) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 35.1 (2), 78 (4).
- 6) 35.1 (1).
- 7) Sotragar el braç amb el polze estirat cap avall sortint del puny tancat (amb el dors de la mà endins).
- 8) Malament, perdut, fatal.
- 9) "(Molt) malament", "Fatal", "Mort", "Desacord", "Kaput!", "Perdut", "No hi ha res a fer!", "Condemnat".
- 10) Expressiu / (C) / (V).
- 11) 21.
- 12) -
- 13)

(73)

- 1) MASTURBACIO (HOME)
- 2) 78.1) MASTURBACIO 1 (HOME) // <149>
- 3) Codificació (10) Decodificació (8)
- 4) Mà de costat (7) / Amb el puny tancat (3).
- 5) 78.1 (10).
- 6) -
- 7) La mà de gairell amb els dits entreoberts o el puny tancat oscil.la amunt i avall davant la panxa.
- 8) Masturbació, masturbar-se.
- 9) "Masturbar-se", "Fer-se una palla", "Fer-se una manoletina".
- 10) Representatiu / (D) / (IV).
- 11) -
- 12) -
- 13)

(74)

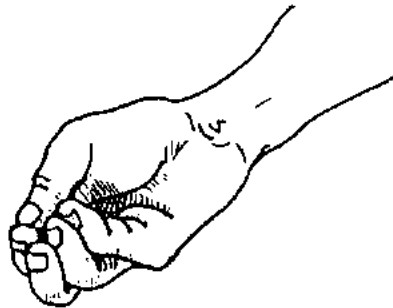
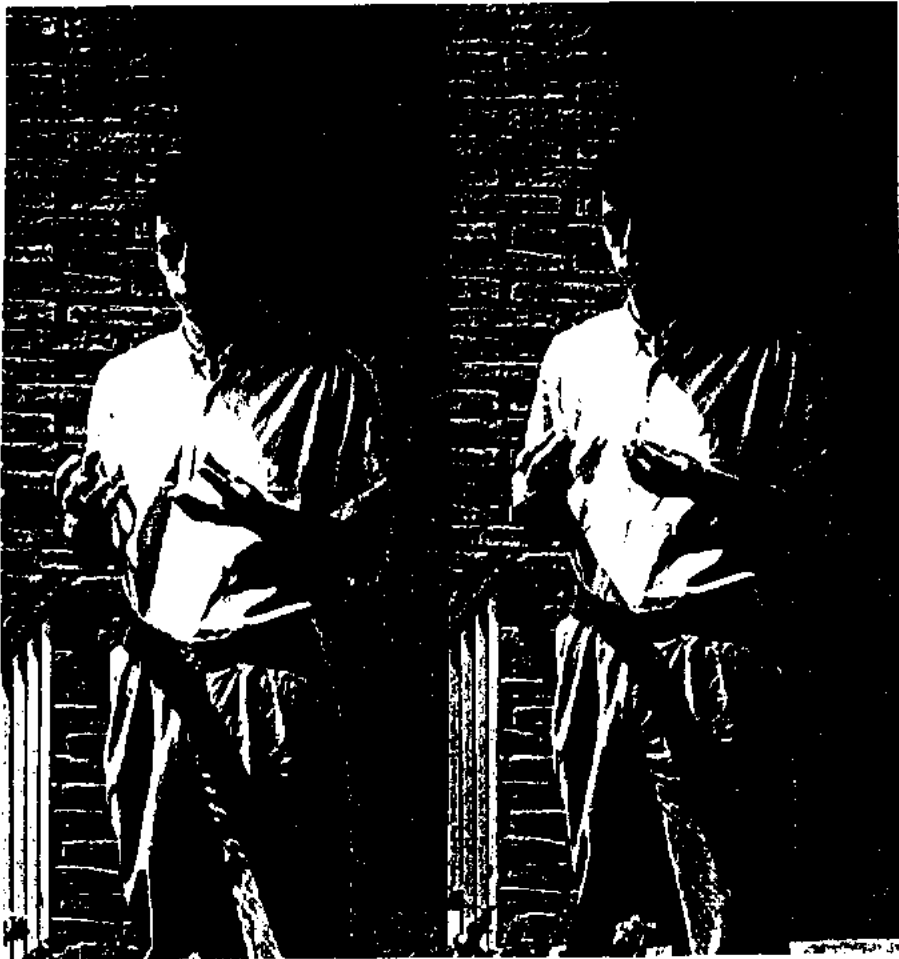
- 1) MENJAR
- 2) 81.1) MENJAR 1 // <152>
- 3) Codificació (10) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 81.1 (10).
- 6) -
- 7) Els dits en pera es dirigeixen cap a la boca.
- 8) Menjar.
- 9) "Menjar".
- 10) Representatiu, exhortatiu / (A) / (IV).
- 11) 208.
- 12) -
- 13)

(Efron 1941)

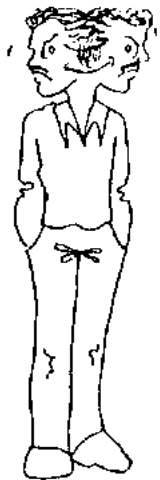
(75)

- 1) MOLT (PLE)
- 2) 82.1) MOLT 1 // <156>
- 3) Codificació (9) Decodificació (10)
- 4) Dits en pera s'ajunten i se separen (7) / Es mantenen junts (2).
- 5) 82.1 (9).
- 6) -
- 7) Palmells amunt, els dits en forma de pera s'ajunten i se separen.
- 8) Molt, molta quantitat. Ple (de gent).
- 9) "Molt", "Ple (de gent)", "Tutti quanti", "De gom a gom".
- 10) Representatiu / (D) / (I).
- 11) 209.
- 12) Veg. Morris et al. (1979).
- 13)

(76)

- 1) NEGACIO
- 2) 83.1) NEGACIO 1 // <158>
- 3) Codificació (10) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 83.1 (10).
- 6) 21.1 (1), 44 (1), 78 (2), 88.1 (1), 95.1 (1).
- 7) Girar el cap en horitzontal a un costat i a l'altre.
- 8) Negació.
- 9) "No".
- 10) Expressiu / (B) / (III).
- 11) 4 / 77.
- 12) Veg. # 5.2.1.
- 13)

(77)

- 1) NEGACIO
- 2) 83.2) NEGACIO // <159>
- 3) Codificació (6) Decodificació (10)
- 4) L'índex oscil.la als costats (3) / Amb tota la mà oberta (3).
- 5) 83.1 (6).
- 6) 69.1 (91), 81.3 (1), 83.2 (3), 117.1 (1).
- 7) L'índex estirat, sortint de la resta del puny tancat, palmell endavant, oscil.la als costats.
- 8) Negació.
- 9) "No", "No ho facis", "Ni hablar!", "No és això que dius".
- 10) Expressiu, exhortatiu / (A) / (III).
- 11) 76.
- 12) -
- 13)

(78)

- 1) PANXA (TIP, GANA, MAL DE PANXA)
- 2) 81.2) MENJAR 2 (GANA) // <153>
81.4) MENJAR 4 (TIP, SATISFET) // <155>
- 3) Codificació (9) Decodificació (10)
- 4) El palmell pressiona la panxa (7) / Amb les dues mans (3) / Donant-hi copets (2).
- 5) 81.2 (5), 81.4 (6).
- 6) 81.3 (1).
- 7) El palmell pressiona la panxa.
- 8) Referència a l'estat de la panxa en els sentits concrets d'estar tip (5), tenir gana (4) o tenir mal de panxa (2).
- 9) "Estar/estic tip", "Estar/estic fart", "Haver menjat bé" / "Tenir gana" / "Tenir mal de panxa".
- 10) Representatiu / (B) / (V).
- 11) -
- 12) -
- 13)

(79)

- 1) PAS ("SEPAREU-VOS!")
- 2) 84.2) PAS 2 // <160>
- 3) Codificació (10) Decodificació (10)
- 4) Dorsos de les mans mirant-se (6) / Palmells mirant-se (3) / Amb un sol braç (2).
- 5) 84.1 (10).
- 6) 50.1 (1).
- 7) Els braços estirats endavant, amb els dorsos de les mans mirant-se, se separen als costats.
- 8) Demanda de pas.
- 9) "Separeu-vos!", "Aparteu-vos!", "Obriu-vos!", "Obriu pas!", "Feu pas!".
- 10) Exhortatiu / (A) / (IV).
- 11) 80.
- 12)
- 13)

(80)

- 1) PASSAR ("CIRCULIN!")
- 2) 85) PASSAR ("CIRCULIN!") // <161>
- 3) Codificació (10) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 85 (10).
- 6) -
- 7) La mà oberta, de gairell, a l'alçada de la panxa, es fa bellugar rítmicament cap a un costat.
- 8) Passar, circular.
- 9) "Passeu!", "Que passin!", "Endavant!", "Circuleu!".
- 10) Exhortatiu / (A) / (IV).
- 11) 79.
- 12) -
- 13)

(81)

- 1) PICAR-SE (DROGAADDICTE)
- 2) 86) PICAR-SE (DROGAR-SE) // <162>
- 3) Codificació (10) Decodificació (9)
- 4) -
- 5) 86 (10).
- 6) -
- 7) L'índex de la mà estirat toca la part interna del colze de l'altre braç.
- 8) Drogar-se (picant-se, injectant-se), drogaaddicte.
- 9) "Punxar-se", "Picar-se", "Drogar-se", "Injectar-se", "Pico", "Picota", "Drogaaddicte".
- 10) Representatiu / (C) / (IV).
- 11) -
- 12) -
- 13)

(82)

- 1) FLORAR
- 2) 87.2) FLORAR 2 // <164>
- 3) Codificació (7) Decodificació (10)
- 4) Amb les dues mans (5) / Amb una sola mà (2).
- 5) 87.1 (10).
- 6) -
- 7) Els punys simulen fregar els ulls, fent-hi un moviment de rotació al davant.
- 8) Plorar.
- 9) "Plorar", "Plor".
- 10) Representatiu / (C) / (III).
- 11) 150.
- 12) -
- 13)

(83)

- 1) POBRESA (ESCURAT)
- 2) 88.1) POBRESA 1 // <165>
- 3) Codificació (9) Decodificació (10)
- 4) Treure el folre de les dues butxaques (5) / D'una sola butxaca (4).
- 5) 88.1 (9).
- 6) -
- 7) Les mans treuen els folres de les butxaques i els sostenen.
- 8) No tenir diners.
- 9) "Estar escurat", "No tenir (ni) un duro", "Ni un calé", "Estar arruïnat", "Pobre".
- 10) Representatiu / (B) / (I).
- 11) 210.
- 12) -
- 13)

(84)

- 1) POC
- 2) 89) POC (MOMENT) // <167>
- 3) Codificació (9) Decodificació (10)
- 4) Index paral·lel al polze (7) / Index tocant-se amb el polze (2).
- 5) 66 (1), 89 (8).
- 6) 21.1 (3), 66 (2).
- 7) Index i polze estirats horitzontalment i en paral·lel.
- 8) Poc(a) quantitat, mica.
- 9) "Una mica", "(Molt) poc". "Una miqueta", "Poquet", "Petit".
- 10) Representatiu / (D) / (I).
- 11) 61.
- 12) -
- 13) -

(Meo Zilio/Mejía 1980-3)

(85)

- 1) POR (ACOLLONIT)
- 2) 90.3) POR 3 (ACOLLONIT) // <169>
- 3) Codificació (5) Decodificació (7)
- 4) -
- 5) 90.1 (5).
- 6) -
- 7) Les molles del polze i l'índex es col·loquen als costats de la nou i vibren lleugerament.
- 8) Por.
- 9) "Acollonit", "Canguelo", "Se m'han posat per corbata", "Els collons per corbata".
- 10) Representatiu / (B) / (I).
- 11) 151. 211.
- 12) -
- 13) ~~EX~~

(86)

- 1) PREC
- 2) 91.1) PREC 1 // <171>
- 3) Codificació (10) Decodificació (7)
- 4) Mans com si resessin (10) / Entrelaçades (1).
- 5) 39 (1), 91.1 (9).
- 6) 36.1 (1).
- 7) Les mans de costat, tocant-se els palmells i amb els dits estirats, davant del pit, oscil·len amunt i avall.
- 8) Pregar, demanar.
- 9) "Pregar", "Demanar (per favor)", "Sisplau... T'ho demano".
- 10) Exhortatiu / (A) / (III).
- 11) -
- 12) -
- 13)

(87)

- 1) PRESUMIR
- 2) 92.2) PRESUMIR 2 // <172>
- 3) Codificació (7) Decodificació (9)
- 4) -
- 5) 92.1 (7).
- 6) -
- 7) Redreçar el cos, fent-lo un xic enrere i aixecant les espatlles.
- 8) Presumpció, altivesa, orgull.
- 9) "Altivesa", "Orgull", "Xuleria", "Superioritat", "Supèrbia", "Qué guapo soy!", "Això ho arreglo jo!".
- 10) Representatiu / (C) / (III).
- 11) 152, 153, 154.
- 12) -
- 13)

(88)

- 1) PROU (FINAL)
- 2) 93.1) PROU 1 (FINAL) // <176>
- 3) Codificació (9) Decodificació (9)
- 4) Amb les dues mans (9) / Amb una sola mà (3).
- 5) 35.1 (2), 93.1 (9), 98 (1).
- 6) 35.1 (4), 93.3 (3), 98 (1), 99 (6).
- 7) Les mans estirades davant del cos, palmells avall, s'obren en horitzontal cap als costats.
- 8) Prou, final, acabament.
- 9) "S'ha acabat!", "Prou!", "Pleguem!", "Fins aquí arribem!", "Punt!", "Res!".
- 10) Representatiu, exhortatiu / (A) / (1).
- 11) 89, 91, 155.
- 12) Pot considerar-se conjuntament amb 89.
- 13)

(89)

- 1) PROU (FINAL, RES)
- 2) 93.2) PROU 2 (RES) // <177>
- 3) Codificació (6) Decodificació (8)
- 4) Amb les dues mans (6) / Amb una sola mà (1).
- 5) 35.1 (3), 46 (1), 93.2 (1), 99 (1).
- 6) 106.3 (1).
- 7) Les mans estirades verticals, palmells enfora, s'obren lentament cap als costats.
- 8) Prou, final, acabament.
- 9) "Prou!", "Res!", "No en vull saber res!", "Fins aquí hem arribat!", "Pleguem!", "S'ha acabat!", "Ni parlar-ne!".
- 10) Representatiu, exhortatiu / (A) / (I).
- 11) 88, 155.
- 12) Pot considerar-se conjuntament amb 88.
- 13)

(90)

- 1) PUDOR
- 2) 94.1) PUDOR 1 // <179>
- 3) Codificació (9) Decodificació (10)
- 4) Tapar el nas des de sota (8) / Des de sobre (2).
- 5) 94.1 (9).
- 6) 57.1 (1), 78 (1).
- 7) El polze i l'index pressionen les aletes del nas tapant-lo.
- 8) Pudor.
- 9) "Pudor", "Fa pudor", "Tuf", "Una merda!".
- 10) Representatiu / (D) / (III).
- 11) 212, 213.
- 12) -
- 13)

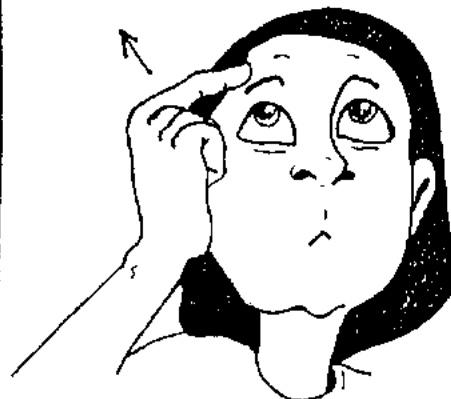
(91)

- 1) REBUIG ("PROU!")
- 2) 95.4) REBUIG 4 // <182>
- 3) Codificació (6) Decodificació (10)
- 4) Amb un braç (5) / Amb els dos braços (3).
- 5) 90.1 (1), 95.4 (5), 106.3 (1), 117.1 (1).
- 6) 117.1 (1).
- 7) El braç s'estira lateralment o frontalment amb la mà oberta, palmell enfora, i el cap es gira a un costat.
- 8) Rebuig, demanda d'acabament.
- 9) "Deixa'm estar!", "Au, au, deixa'm!", "Prou!", "Para, para!", "Para, no m'atabalis", "Passa de mi i no m'atabalis!", "No me'n parlis!", "Vale, vale...", "No voler saber res d'alguna cosa".
- 10) Expressiu / (C) / (IV).
- 11) 88, 89, 155.
- 12) -
- 13)

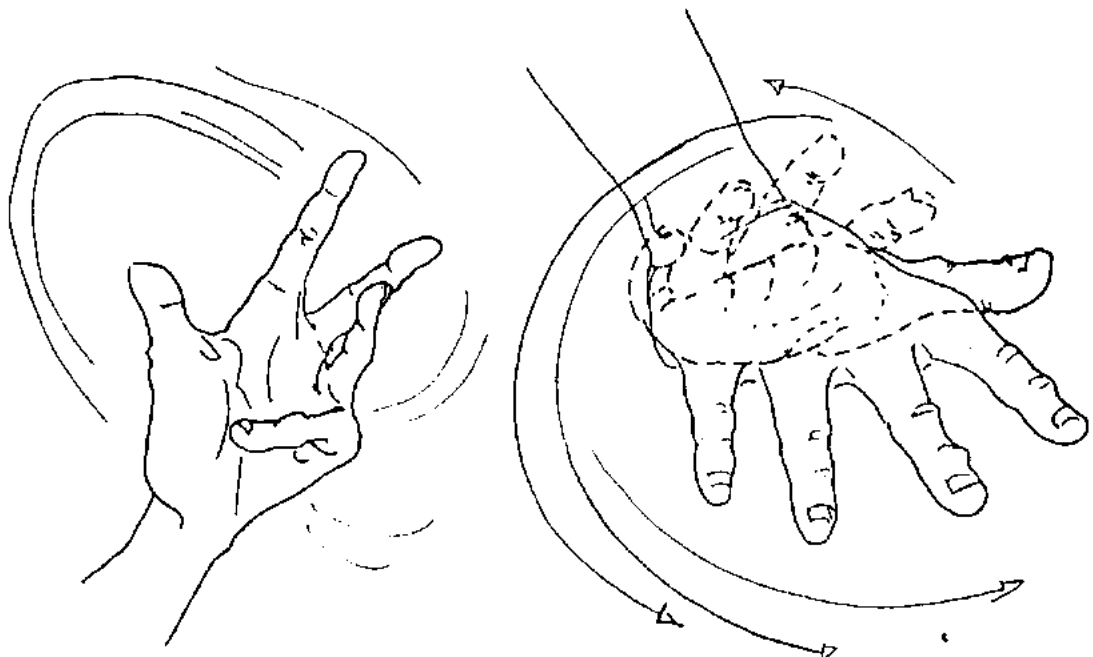
(92)

- 1) RECORDAR (IDEA)
- 2) 96.2) RECORDAR 2 // <184>
- 3) Codificació (7) Decodificació (9)
- 4) L'índex toca la temple (6) / L'índex toca el front (1).
- 5) 96.1 (7).
- 6) -
- 7) L'índex estirat toca la temple i se'n separa ràpidament amunt.
- 8) Recordar, tenir una idea.
- 9) "Recordar (una cosa)", "Acudir-se (una cosa)", "Venir-te una idea", "Tenir una idea", "Se li va ocórrer", "Eureka! Ja ho he trobat!".
- 10) Representatiu / (B) / (I).
- 11) 156.
- 12) -
- 13)

(93)

- 1) ROBAR
- 2) 102) ROBAR // <188>
- 3) Codificació (6) Decodificació (9)
- 4) -
- 5) 102 (6).
- 6) -
- 7) Amb la mà oberta, palmell enfora, es fan rodar els dits consecutivament.
- 8) Robar.
- 9) "Robar", "Volar", "Estirar", "Pispar", "Agafar".
- 10) Representatiu / (D) / (IV).
- 11) 158.
- 12) -
- 13)

(94)

- 1) SATISFACCIO (GUANYADOR, VICTORIA)
- 2) 103.3) SATISFACCIO (VICTORIA, ALEGRIA) // <192>
- 3) Codificació (9) Decodificació (10)
- 4) Vibració dels punys (9) / Amb un sol puny (4) / Amb les mans estirades en vertical (1).
- 5) 103.1 (9), 103.2 (1), 118.1 (4).
- 6) 103.2 (2), 118.1 (1).
- 7) Els punys en vertical, nusos dels dits enfora, vibren als costats del cos, per sobre de l'alçada de les espatlles.
- 8) Satisfacció per la victòria o el triomf (de caràcter esportiu).
- 9) "Guanyador!", "Victòria!", "Sóc el millor!", "He guanyat!", "Molt bé!".
- 10) Representatiu / (B) / (II).
- 11) 103, 167 / 159, 173.
- 12) -
- 13)

(95)

- 1) SENTIR (ESCOLTAR)
- 2) 105.2) SENTIR 2 // <196>
- 3) Codificació (9) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 105.1 (9).
- 6) -
- 7) L'índex estirat assenyala l'orella o li dóna copets.
- 8) Sentir (massa fluix/fort, malament...), demanda d'escoltar.
- 9) "No se sent", "No sentir bé", "Escolta!", "Tu calla i escolta!", "Xist, escolta!", "Estigues al tanto, al lloro!".
- 10) Exhortatiu / (A) / (I).
- 11) 161.
- 12) -
- 13)

(96)

- 1) SILENCI
- 2) 106.2) SILENCI 2 // <198>
- 3) Codificació (10) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 89.3 (5), 106.3 (2).
- 6) -
- 7) L'índex es col·loca estirat, vertical i de costat sobre els llavis tancats.
- 8) Demanda de silenci.
- 9) "Silenci!", "Calla!", "Mutis!", "Xist!".
- 10) Exhortatiu / (A) / (IV).
- 11) 162, 163, 216.
- 12) -
- 13)

(97)

- 1) SINCERITAT (JURAMENT)
- 2) 74.2) JURAMENT 2 // <138> i 107) SINCERITAT // <201>
- 3) Codificació (6) Decodificació (6)
- 4) -
- 5) 39 (2), 107 (4).
- 6) 74.1 (2).
- 7) La mà oberta amb els dits apuntant cap a un costat i el palmell endins es col·loca sobre el pit.
- 8) Sinceritat, jurament.
- 9) "Sincerament", "Amb el cor", "Amb la mà al cor", "Honestament", "Home de paraula, d'honor", "T'ho juro (de tot cor)", "Se lo juro por mi honor!".
- 10) Compromissiu / (B) / (III).
- 11) 142, 143, 144, 206.
- 12) -
- 13)

(Amades 1957)

(98)

- 1) SON (DORMIR)
- 2) 109.1) SON 1 (DORMIR) // <203>
- 3) Codificació (10) Decodificació (10)
- 4) El cap recolza sobre les dues mans (6) / Sobre el palmell d'una mà (4) / Sobre el dors d'una mà (1).
- 5) 109.1 (10).
- 6) -
- 7) El cap recolza inclinant-se a un costat sobre les dues mans juntes i estirades tocant-se els palmells.
- 8) Dormir, son.
- 9) "Anar a dormir", "Dormir", "A dormir", "Fer nones", "Son".
- 10) Representatiu, exhortatiu / (A) / (III).
- 11) -
- 12) -
- 13)

(99)

- 1) SORPRESA
- 2) 110.1) SORPRESA 1 // <204>
- 3) Codificació (7) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 32.1 (1), 110.1 (6).
- 6) 1.3 (1), 9.4 (1), 32.1 (2), 55.1 (4).
- 7) Alçament brusca de les celles.
- 8) Sorpresa.
- 9) "Sorpresa", "Admiració", "Vols dir? Segur?", "Al·lucinar per un tubo".
- 10) Representatiu, expressiu / (B) / (II).
- 11) 217.
- 12) Veg. Eibl-Eibesfeldt (1972).
- 13)

(100)

- 1) SUICIDI
- 2) 111.1) SUICIDI 1 // <206>
- 3) Codificació (8) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 111.1 (8).
- 6) -
- 7) La mà simula a la templa una pistola que hi recolza o el tret d'una pistola.
- 8) Suïcidar-se.
- 9) "Suïcidar-se", "Pegar-se/tirar-se un tiro", "Volar-se el cap", "Disparar-se", "No puc aguantar més!", "Plego!", "Me la tallo!" [sic!], "Em voldria fondre!".
- 10) Representatiu / (B) / (IV).
- 11) 165.
- 12) -
- 13)

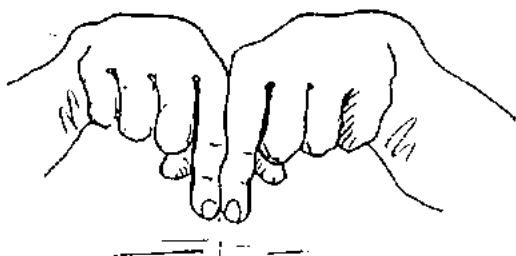
(101)

- 1) TELEFON
- 2) 112.2) TELEFON 2 // <208>
- 3) Codificació (8) Decodificació (10)
- 4) Puny al costat de l'orella (4) / Amb el petit i el polze estirats (4) / Amb el polze estirat (1).
- 5) 112.1 (8).
- 6) -
- 7) El puny es col.loca al costat de l'orella, amb els nusos dels dits mirant-la.
- 8) Telèfon.
- 9) "Telèfon", "Trucar per telèfon", "Parlar per telèfon".
- 10) Representatiu, exhortatiu / (D) / (V).
- 11) 218.
- 12) -
- 13)

(102)

- 1) UNIO (ENTESA)
- 2) 115.1) UNIO 1 // <212>
- 3) Codificació (6) Decodificació (8)
- 4) Índexs estirats (5) / Mans planes estirades (1).
- 5) 115.1 (6).
- 6) 73.1 (2), 73.2 (1), 73.4 (1), 75.1 (2).
- 7) Els índexs estirats en horitzontal i paral·lels es toquen pels costats.
- 8) Entesa, unió, complicitat.
- 9) "Entendre's", "Dos que s'entenen", "Aquests s'entenen!", "Complicitat", "Aquests dos...", "Estar d'acord", "Anar/estar junts", "Hi ha marro!".
- 10) Representatiu / (C) / (I).
- 11) -
- 12) -
- 13)

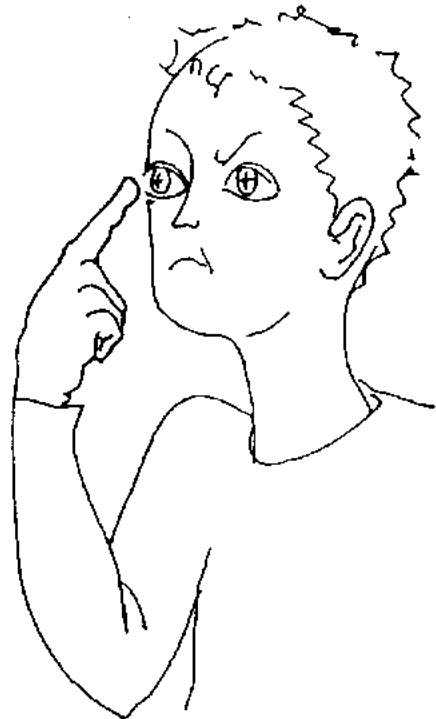
(103)

- 1) VICTORIA
- 2) 118.1) VICTORIA 1 // <216>
- 3) Codificació (6) Decodificació (10)
- 4) Amb una mà (5) / Amb les dues mans (1).
- 5) 118.1 (6).
- 6) -
- 7) Amb el palmell vertical mirant enfora, l'índex i el dit mig estirats fan una Y, amb la resta de dits plegats contra el palmell.
- 8) Victòria.
- 9) "Victòria!", "He guanyat!", "Sóc el millor!".
- 10) Representatiu / (B) / (V).
- 11) 94, 167.
- 12) Veg. Schuler (1944), Morris et al. (1979).
- 13)

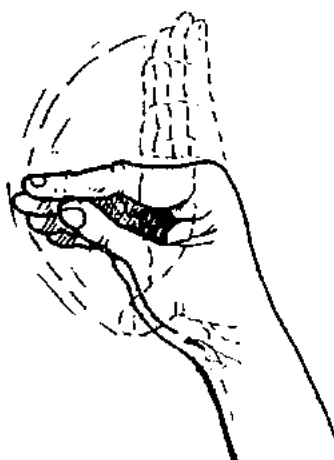
(104)

- 1) VISTA (VEURE-HI, MIRAR)
- 2) 119.2) VISTA 2 (VEURE-HI) // <219>
- 3) Codificació (9) Decodificació (5)
- 4) -
- 5) 119.2 (9).
- 6) -
- 7) L'índex estirat assenyala l'ull frontalment o de costat.
- 8) Veure-hi, mirar.
- 9) "Mira!", "Fixa-t'hi!", "Tu mira!".
- 10) Exhortatiu / (A) / (I).
- 11) 5 / 168.
- 12) Confusió amb 5, en el sentit de 'alerta!' (5).
- 13)

(105)

- 1) XERRAIRE
- 2) 120.1 XERRAIRE 1 // <220>
- 3) Codificació (5) Decodificació (9)
- 4) Amb una mà (4) / Amb les dues mans (1).
- 5) 104 (1), 120.1 (2), 93.3/121 (1).
- 6) 41 (1), 104 (1), 121 (1).
- 7) La mà entreoberta, horitzontal i amb el palmell cap avall, s'obre i tanca rítmicament de manera que el polze es toca amb la resta de dits junts.
- 8) Xerraire.
- 9) "Xarlatà", "Xerraire", "Xerrameca de veïnes", "Parlar molt", "Parlar massa", "No parlis tant!", "Boques!", "Lloro!", "Quac quac!", "Molta boquilla!", "Molta làbia!", "Mucho pico!".
- 10) Representatiu / (C) / (IV).
- 11) 106, 107, 220.
- 12) -
- 13)

(106)

- 1) XERRAIRE (BOCAMOLL)
- 2) 120.3) XERRAIRE 3 (BOCAMOLL) // <222>
- 3) Codificació (6) Decodificació (8)
- 4) -
- 5) 120.3 (5), 41 (1).
- 6) 121 (2).
- 7) L'índex estirat toca la punta de la llengua.
- 8) Xerraire, bocamoll.
- 9) "Molta làbia!", "Molta boqueta!", "Boquilla, boqui-
lla!", "Llengut!", "Bocamoll!", "Llengua llarg!",
"Parlar massa", "Li dones massa a la sin hueso!",
"D'aquí, molt...", "No te vayas del pico!".
- 10) Representatiu / (C) / (I).
- 11) 105, 107, 220.
- 12) -
- 13)

(107)

- 1) XERRAIRE (PARLAR)
- 2) 120.4) XERRAIRE 4 // <223>
- 3) Codificació (5) Decodificació (6)
- 4) -
- 5) 120.1 (5).
- 6) 120.3 (1), 121 (2).
- 7) L'índex o la mà de costat fan rotacions davant la boca.
- 8) Xerraire, xerrar.
- 9) "Molt rotllo!", "Parlar massa", "Continua parlant!".
- 10) Representatiu / (C) / (I).
- 11) 105, 106, 220.
- 12) Interpretat en el sentit de 'continuar parlant' (4).
- 13)

(108)

- 1) XUCLAT (PRIM, MALALT)
- 2) 122.2) XUCLAT 2 (PRIM, MALALT) // <225>
- 3) Codificació (10) Decodificació (9)
- 4) Mà pressionant les galtes (9) / Galtes ensorrades (2).
- 5) 122.2 (10).
- 6) 122.1 (2).
- 7) La mà pressiona les galtes endins, amb el polze a un costat i la resta dels dits a l'altre.
- 8) Xuclat, prim.
- 9) "Xupat (de cara)", "Xuclat (de cara)", "Prim", "Xupadíssim", "Depauperat".
- 10) Representatiu / (C) / (I).
- 11) 221.
- 12) -
- 13)

7.1.2. Repertori complementari

7.1.2.1. Pseudoemblemes (Unitats amb un nivell reduït de codificació i amb un nivell de decodificació no inferior al 40%)

(109)

- 1) APRECIACIO ("QUE BO!")
- 2) 9.4) APRECIACIO 4 ("QUE BO!") // <17>
- 3) Codificació (1) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 9.4 (1).
- 6) -
- 7) La llengua sobresurt de la boca i llepa el llavi superior d'un costat a l'altre.
- 8) Apreciació positiva (especialment d'un menjar).
- 9) "Que bo!", "Mmm que és bo!", "Qué ico!", "De rechupete!".
- 10) Expressiu / (C) / (IV).
- 11) 110.
- 12) -
- 13)

(110)

- 1) APRECIACIO (ADMIRACIO, EXCLAMACIO)
- 2) 9.6 APRECIACIO 6 (ADMIRACIO) // <18>
- 3) Codificació (2) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 9.6 (2).
- 6) -
- 7) Aspiració sonora, arrodonint els llavis i aixecant les celles.
- 8) Apreciació admirativa. Exclamació.
- 9) "Carai!", "Déu n'hi do!", "Ostia!", "Ai!".
- 10) Expressiu / (C) / (II).
- 11) 109.
- 12) -
- 13)

(111)

- 1) APROPAR-SE ("VINE!")
- 2) 10.3) APROPAR-SE 3 ("VINE!") // <21>
- 3) Codificació (1) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 10.1 (1).
- 6) -
- 7) L'índex separat del puny endavant i amb els nusos enlaire es plega cap al palmell.
- 8) Acostar-se, venir.
- 9) "Vine (cap aquí)!", "Acosta't!".
- 10) Exhortatiu / (A) / (IV).
- 11) 14, 15.
- 12) -
- 13)

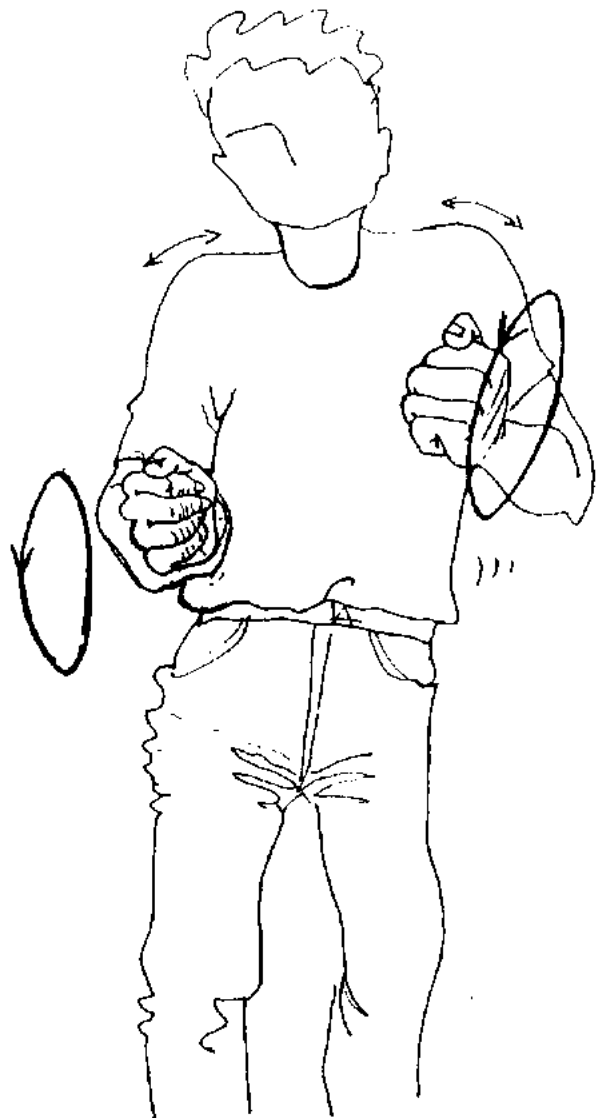
(112)

- 1) AVARICIA
- 2) 13.3) AVARICIA 3 // <27>
- 3) Codificació (4) Decodificació (4)
- 4) -
- 5) 13.1 (4).
- 6) -
- 7) Els dits en pera remenen el palmell obert i amunt de l'altra mà.
- 8) Avarícia, avariciós.
- 9) "Avaro".
- 10) Representatiu / (C) / (I).
- 11) 177, 178.
- 12) Interpretat en el sentit literal de 'comptar diners' (3).
- 13)

(113)

- 1) BALLAR
- 2) 14.1) BALLAR 1 // <28>
- 3) Codificació (4) Decodificació (4)
- 4) -
- 5) 14.1 (4).
- 6) -
- 7) Els braços amb els punys tancats fan rotacions als costats del cos.
- 8) Ballar.
- 9) "Ballar", "Marxa!".
- 10) Representatiu / (D) / (IV).
- 11) 179.
- 12) Interpretat en el sentit de 'córrer' (6).
- 13)

(114)

- 1) BURLA ("ASE!")
- 2) 20.2) BURLA 2 ("ASE!") // <41>
- 3) Codificació (3) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 20.1 (3).
- 6) -
- 7) Amb els polzes a les orelles o a les temples i les mans obertes amb els palmells enfora els dits es belluguen alternadament.
- 8) Burla.
- 9) "Burla", "Elis, elis!".
- 10) Representatiu, expressiu / (A) / (IV).
- 11) 25, 26, 115.
- 12) -
- 13)

(115)

- 1) BURLA
- 2) 200.9) BURLA 9 // <43>
- 3) Codificació (1) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 59.1 (1).
- 6) -
- 7) L'índex es plega sobre el polze i es col.loquen tocant els llavis, introduint-s'hi la llengua i produint un so com de trompeta.
- 8) Burla.
- 9) "Llufa!", "Tururut!", "Per un tubo!".
- 10) Representatiu, expressiu / (A) / (IV).
- 11) 25, 26, 114.
- 12) -
- 13)

(116)

- 1) CALOR
- 2) 24.1) CALOR 1 // <48>
- 3) Codificació (2) Decodificació (9)
- 4) -
- 5) 24.1 (2).
- 6) -
- 7) La mà oberta ventila la cara.
- 8) Calor.
- 9) "Calor", "Uf!".
- 10) Representatiu / (B) / (I).
- 11) 28, 117.
- 12) Interpretat també en sentit figurat (2).
- 13)

(117)

- 1) CALOR
- 2) 24.2) CALOR 2 // <47>
- 3) Codificació (4) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 24.1 (4).
- 6) -
- 7) Els dits d'una mà sacsegen el coll de la camisa.
- 8) Calor.
- 9) "Calor".
- 10) Representatiu / (B) / (III).
- 11) 29, 116.
- 12) -
- 13)

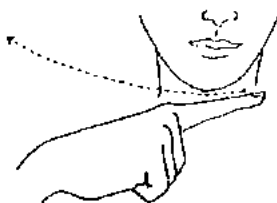
(118)

- 1) CARDAR
- 2) 28.5) CARDAR 5 // <55>
- 3) Codificació (1) Decodificació (7)
- 4) -
- 5) 28.1 (1).
- 6) -
- 7) El puny amb els nusos cap avall i el polze i el petit estirats a cada banda es mou de costat.
- 8) Copular.
- 9) "Cardar", "Pegar un casquet", "Xingar", "Trincar", "Xinar".
- 10) Representatiu / (D) / (IV).
- 11) 33, 34.
- 12) -
- 13)

(119)

- 1) CONDEMNAT
- 2) 35.1) CONDEMNAT 1 // <65>
- 3) Codificació (3) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 80.1 (2), 111.1 (1).
- 6) 80.1 (2).
- 7) El polze o l'índex estirats fan un moviment en semicercle d'un costat a l'altre del coll.
- 8) Estar condemnat, condemnar.
- 9) "Tallar el coll", "Mort", "Et rajo!", "Ja has begut oli!", "Passaran per la pedra!".
- 10) Representatiu, exhortatiu, compromissiu / (A) / (IV).
- 11) 120, 121, 122.
- 12) -
- 13)

(Kany 1960)

(120)

- 1) CONDEMNAT (DAT I BENEIT)
- 2) 35.2) CONDEMNAT 2 (DAT I BENEIT) // <66>
- 3) Codificació (1) Decodificació (9)
- 4) -
- 5) 35.1 (1).
- 6) -
- 7) La mà de costat amb l'índex i el dit mig estirats fa una creu en l'aire.
- 8) Estar condemnat o sentenciat, condemnar o sentenciar.
- 9) "Mort", "Estar acabat", "R.I.P.", "Ja has begut oli!".
- 10) Representatiu, exhortatiu, compromissiu / (A) / (V).
- 11) 119, 121, 122.
- 12) -
- 13)

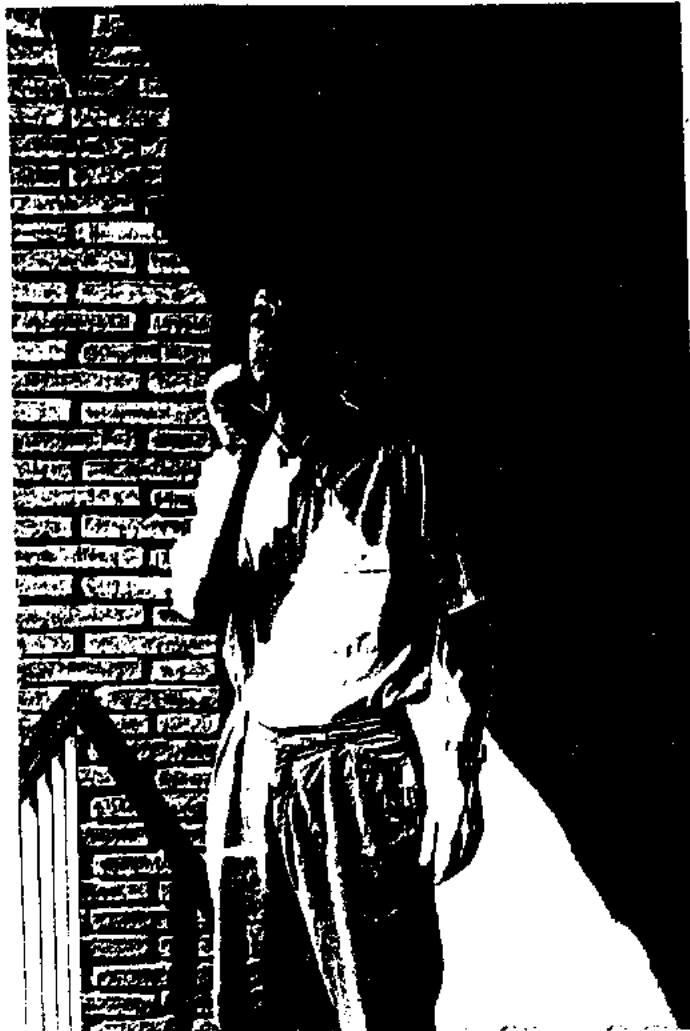
(121)

- 1) CONDEMNAT
- 2) 35.3) CONDEMNAT 3 // <67>
- 3) Codificació (3) Decodificació (8)
- 4) -
- 5) 35.1 (2), 80.1 (1).
- 6) -
- 7) La mà plana amb el palmell cap avall es col.loca de costat al coll i hi dóna copets.
- 8) Estar condemnat, acabat, en una situació límit.
- 9) "Tenir/estar amb l'aigua al coll".
- 10) Representatiu / (B) / (IV).
- 11) 119, 120, 122.
- 12) -
- 13)

(122)

- 1) CONDEMNAT (PENJAT)
- 2) 35.4) CONDEMNAT 4 (PENJAT) // <68>
- 3) Codificació (1) Decodificació (8)
- 4) -
- 5) 35.1 (1).
- 6) -
- 7) El polze estira el cap enlaire des de sota el mentó.
- 8) Estar condemnat, acabat, en una situació límit.
- 9) "Estar penjat", "Amb l'aigua fins al coll".
- 10) Representatiu / (B) / (IV).
- 11) 119, 120, 121.
- 12) -
- 13)

(123)

- 1) CONJUR (SENYAR-SE)
- 2) 36.5) CONJUR 5 (SENYAR-SE) // <72>
- 3) Codificació (3) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 36.1 (1).
- 6) -
- 7) La mà esbossa el moviment de fer el senyal de la creu.
- 8) Protecció contra un esdeveniment immediat.
- 9) "(Ai) Mare de Déu (Senyor)!", "Ai Déu!", "Dios mío!",
"Que no ens passi res!".
- 10) Declaratiu / (E) / (V).
- 11) 39, 188.
- 12) -
- 13) -

(124)

- 1) DESENTENDRE'S
- 2) 46.2) DESENTENDRE'S 2 // <82>
- 3) Codificació (1) Decodificació (8)
- 4) -
- 5) 46.1 (8).
- 6) -
- 7) Fregar-se les mans espolsant-les.
- 8) Desentendre's d'un afer.
- 9) "Me'n desentenc", "No en vull saber res", "Me'n rento les mans", "Apa, ja s'ho farà!".
- 10) Expressiu / (B) / (IV).
- 11) 45, 191.
- 12) -
- 13)

(125)

- 1) DETINGUT (EMMANILLAT)
- 2) 47.1) DETINGUT 1 (LLIGAT) // <84>
- 3) Codificació (2) Decodificació (9)
- 4) -
- 5) 47.1 (2).
- 6) -
- 7) Braços estirats davant del cos amb els punys tancats i creuats, nusos dels dits mirant avall.
- 8) Estar detingut, emmanillat.
- 9) "Emmanillat", "Lligat", "Encadenat".
- 10) Representatiu / (D) / (I).
- 11) 46, 126, 192.
- 12) -
- 13)

(126)

- 1) DETINGUT (PENJAT)
- 2) 47.4) DETINGUT 4 (PENJAT) // <87>
- 3) Codificació (2) Decodificació (6)
- 4) -
- 5) 47.1 (2).
- 6) -
- 7) La mà estira cap amunt i per darrere el coll de la camisa.
- 8) Detenir, penjar, agafar.
- 9) "Estar penjat", "Enganxar", "Detenir", "Em penjaran, si faig això...".
- 10) Representatiu / (D) / (IV).
- 11) 45, 125, 192.
- 12) -
- 13)

(127)

- 1) DISPOSICIO (ACTIVITAT, SATISFACCIO)
- 2) 49.1) DISPOSICIO 1 (ACTIVITAT) // <89>
- 3) Codificació (4) Decodificació (8)
- 4) -
- 5) 49.1 (4).
- 6) -
- 7) Fregar-se les mans.
- 8) Disposició a l'activitat immediata.
- 9) "Au vinga, som-hi!".
- 10) Representatiu / (B) / (IV).
- 11) 159, 173.
- 12) -
- 13)

(128)

- 1) DIVIDIR (SEPARAR, TALLAR)
- 2) 50.1) DIVIDIR 1 (SEPARAR) // <90>
- 3) Codificació (1) Decodificació (6)
- 4) -
- 5) 50.1 (1).
- 6) -
- 7) Una mà estirada de costat serra el palmell de l'altra.
- 8) Dividir, tallar, separar.
- 9) "Tallar".
- 10) Representatiu / (D) / (I).
- 11) -
- 12) -
- 13)

(129)

- 1) DUBTE (PENSAR)
- 2) 51.3) DUBTE 3 (INDECISIO) // <93>
- 3) Codificació (1) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 51.3 (1).
- 6) -
- 7) La mà grata els cabells.
- 8) Dubtar, pensar.
- 9) "Pensar", "Dubtar", "Rumiar", "Com ho puc arreglar, això?".
- 10) Expressiu / (B) / (III).
- 11) 48, 193.
- 12) -
- 13)

(130)

- 1) FART (PEBROTS, DESENTENDRE'S)
- 2) 56.1) FART 1 (FASTIGUEJAT, PEBROTS) // <102>
- 3) Codificació (2) Decodificació (8)
- 4) -
- 5) 56.1 (2).
- 6) 15.1 (1).
- 7) La mà plana o lleugerament flexionada amb el palmell amunt a l'alçada de l'engonal fa moviments amunt i avall com si sacsegés o espolsés els testicles.
- 8) Estar fart o fastiguejat, ser barrut, desentendre's.
- 9) "Quins collons!", "Quines penques!", "Quins dalloneses!", "Els tens grossos!", "Tens patxorra!", "Amb uns ous!", "Me la porta fluixa!", "Me la bufes!".
- 10) Representatiu, expressiu / (8) / (IV).
- 11) 131, 198.
- 12) -
- 13)

(Meo Zilio/Mejfa 1980-3)

(131)

- 1) FART (CONDEMNAT)
- 2) 56.3) FART 3 (FASTIGUEJAT, TIP) // <104>
- 3) Codificació (1) Decodificació (7)
- 4) -
- 5) 56.1 (1).
- 6) -
- 7) La mà estirada de costat es col.loca sota la barbeta i aixeca lleugerament el cap.
- 8) Estar fart, tip, o en una situació límit.
- 9) "Tenir/estar amb l'aigua al coll".
- 10) Representatiu / (B) / (IV).
- 11) 130, 198.
- 12) -
- 13)

(132)

- 1) FASTIC (DISGUST)
- 2) 57.1) FASTIC 1 (DISGUST) // <105>
- 3) Codificació (3) Decodificació (8)
- 4) -
- 5) 57.1 (3).
- 6) -
- 7) Aixecar fent una ganyota el llavi superior.
- 8) Fàstic, disgust.
- 9) "Fàstic", "Ecs! (Quin fàstic!)", "No m'agrada",
"Disgust".
- 10) Expressiu / (B) / (II).
- 11) 53, 133.
- 12) -
- 13)

(133)

- 1) FASTIC
- 2) 57.3) FASTIC 3 // <107>
- 3) Codificació (3) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 57.1 (10).
- 6) -
- 7) Treure la llengua produint un so de vòmit.
- 8) Fàstic.
- 9) "Fàstic", "Fastigós", "Ecs!".
- 10) Expressiu / (B) / (II).
- 11) 53, 132.
- 12) -
- 13)

(134)

- 1) FORÇUT (MASCLE)
- 2) 58.2) FORÇUT 2 (MASCLE) // <109>
- 3) Codificació (4) Decodificació (9)
- 4) -
- 5) 58.1 (4).
- 6) -
- 7) Els braços s'arquegen als costats del cos amb els punys tancats.
- 8) Persona forçada.
- 9) "Força", "Forçut".
- 10) Representatiu / (B) / (I).
- 11) 54, 135.
- 12) -
- 13)

(135)

- 1) FORÇUT (MASCLE)
- 2) 58.3) FORÇUT 3 (MASCLE) // <110>
- 3) Codificació (2) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 58.1 (1), 116 (1).
- 6) -
- 7) Els punys tancats simulen l'acció de colpejar el pit.
- 8) Persona forçada.
- 9) "Força", "Forçut", "Muy macho!".
- 10) Representatiu / (B) / (IV).
- 11) 54, 134.
- 12) -
- 13)

(136)

- 1) FOTRE'S
- 2) 59.4) FOT-ET 4 // <113>
- 3) Codificació (1) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 59.1 (1).
- 6) -
- 7) Amb el colze separat a un costat del cos, el puny tancat amb els nusos cap avall es mou de costat.
- 8) Fotre (algú).
- 9) "Fot-et!", "T'he le fotut!", "Que et/es fotin!", "Apa, fot-et!", "Jódete!", "Té, entona!", "Aguanta't!", "Per tu va el pollastre!", "Xúpate esa!", "Beu-te aquest ou!".
- 10) Representatiu, expressiu /(A) / (IV).
- 11) 55, 56.
- 12) També pot referir-se a un mateix, a diferència de 55 i 56.
- 13)

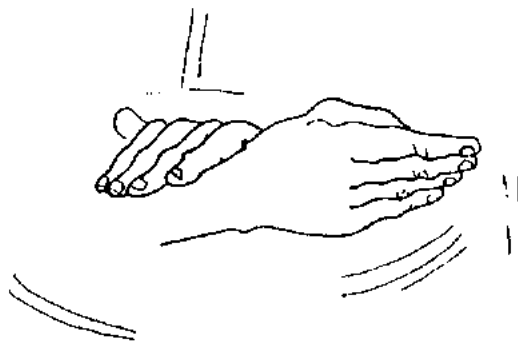
(137)

- 1) FUITA
- 2) 63.1) FUITA 1 // <118>
- 3) Codificació (3) Decodificació (4)
- 4) -
- 5) 63.1 (3).
- 6) -
- 7) Una mà estirada de costat amb les puntes dels dits endavant es fa sotragar.
- 8) Fugir, marxar.
- 9) "Au!", "Desfila!", "Vinga!", "Avia!", "Marxem!", "Anem tirant!", "Esfúmesse!".
- 10) Exhortatiu / (A) / (IV).
- 11) 59, 138.
- 12) Interpretat com a deíctic (4). Veg. Morris et al. (1979).
- 13)

(138)

- 1) FUITA
- 2) 63.4) FUITA 4 // <120>
- 3) Codificació (3) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 63.4 (3).
- 6) -
- 7) Un palmell es col·loca sobre el canell de l'altra mà, estirada de costat amb les puntes dels dits endavant, i aquesta es fa sotragar.
- 8) Fugir, marxar.
- 9) "Anar-se'n", "Que se'n vagi!", "Vés-te'n!", "Guillar", "Tocar el dos!", "Tocar el pirandó!", "Fotem el camp!", "Fes via!", "Fora!", "Aire!", "Lárguese!", "Ens obrim!".
- 10) Exhortatiu / (A) / (IV).
- 11) 59, 137.
- 12) Interpretat amb el sentit (alhora) de 'botifarra!' (2).
- 13)

(138)

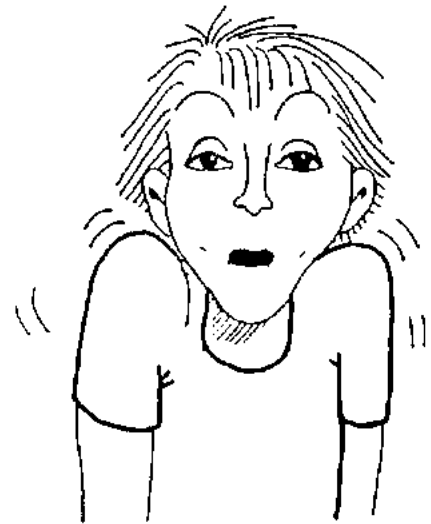
- 1) INDIFERENCIA (DESCONEIXEMENT)
- 2) 70.1) INDIFERENCIA 1 // <129>
- 3) Codificació (1) Decodificació (9)
- 4) -
- 5) 68.1 (1).
- 6) -
- 7) Aixecar el llavi inferior tot tapant el superior.
- 8) Indiferència, ignorància, estranyesa.
- 9) "No ho sé!", "M'estranya!", "Indiferència", "No ho veig clar!".
- 10) Expressiu / (B) / (II).
- 11) 64, 65, 140.
- 12) -
- 13)

(Meo Zilio/Mejía 1980-3)

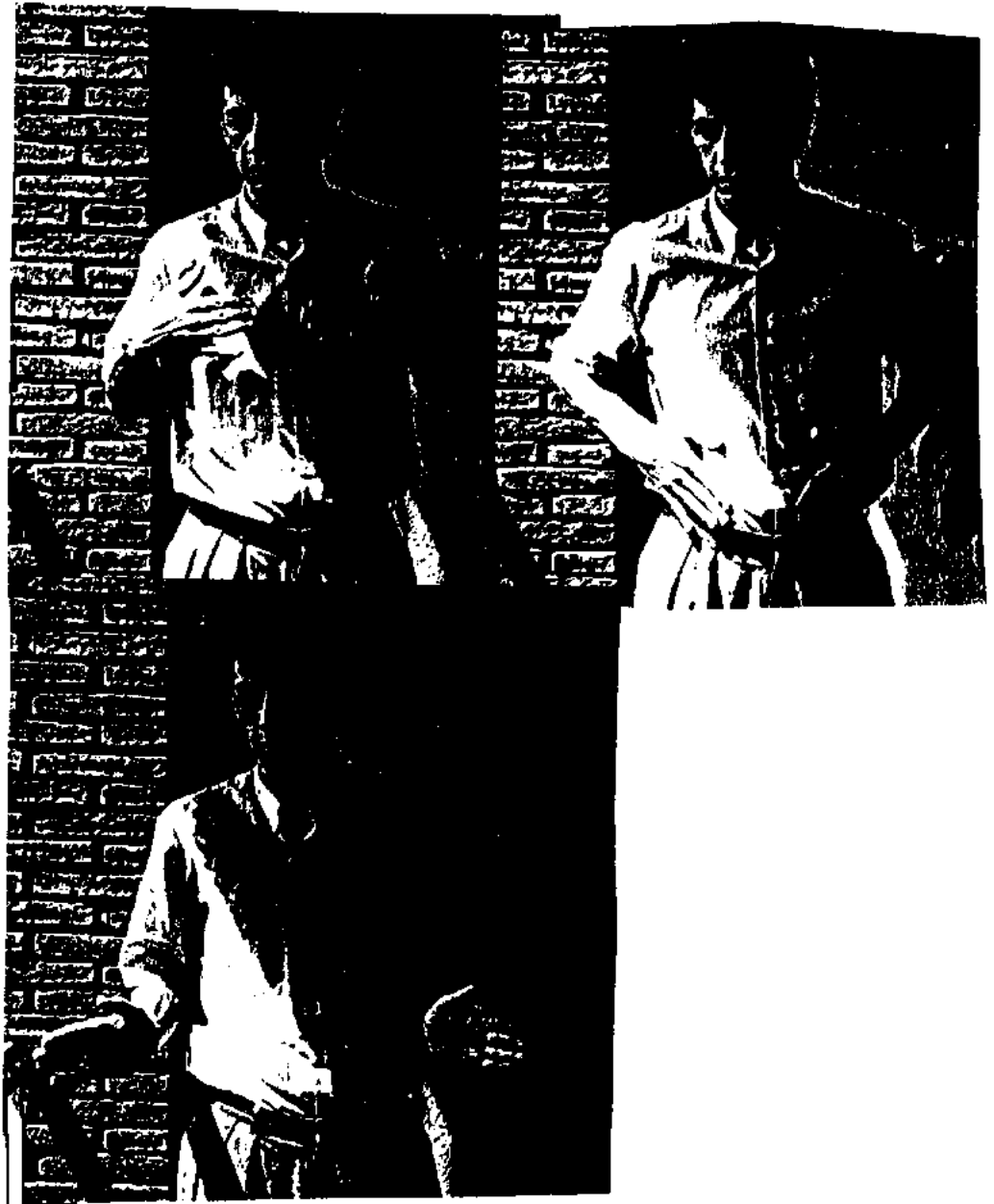
(140)

- 1) INDIFERENCIA (DESCONEIXEMENT, DUBTE)
- 2) 70.2) INDIFERENCIA 2 // <130>
- 3) Codificació (4) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 70.2 (4).
- 6) -
- 7) Arronsar les espatlles.
- 8) Indiferència, ignorància, dubte.
- 9) "(I) a mi què m'expliques!", "Tant se me'n dóna", "M'és igual", "Tant m'és", "No ho sé!", "Jo què sé!", "Ni idea, no ho sé!".
- 10) Expressiu / (B) / (I).
- 11) 64, 65, 139.
- 12) Veg. Givens (1977).
- 13)

(141)

- 1) INNOCENCIA
- 2) 71.2) INNOCENCIA 2 // <134>
- 3) Codificació (1) Decodificació (8)
- 4) -
- 5) 71.1 (1).
- 6) -
- 7) Les mans amb els palmells endins baixen tocant el cos dos o tres cops del pit a la panxa i s'acaben obrint endavant quedant amb els palmells enfora.
- 8) Innocència, desimplicació.
- 9) "Jo no hi tinc re(s) a/que veure!", "A mi que em registrin!", "Això no va amb mi".
- 10) Representatiu / (B) / (I).
- 11) 66.
- 12) -
- 13)

(142)

- 1) JURAMENT
- 2) 74.3) JURAMENT 3 // <139>
- 3) Codificació (5) Decodificació (4)
- 4) -
- 5) 74.1 (5).
- 6) 107.2 (2).
- 7) Petó a la creu feta passant l'índex per sobre el polze.
- 8) Jurament.
- 9) "T'ho juro!", "Per Cristo!", "T'ho 'txuro'!".
- 10) Compromissiu / (E) / (V).
- 11) 97, 143, 144, 206.
- 12) Confós amb 71, en el sentit de 'molt bo' (6).
- 13)

(143)

- 1) JURAMENT
- 2) 74.5) JURAMENT 5 // <141>
- 3) Codificació (1) Decodificació (9)
- 4) -
- 5) 74.1 (1).
- 6) -
- 7) Els índexs estirats i creuats en X davant la boca es besen.
- 8) Jurament.
- 9) "(T)ho juro (per Déu)!", "Que va a missa!", "T'ho juro que en mori!".
- 10) Compromissiu / (E) / (V).
- 11) 97, 142, 144, 206.
- 12) -
- 13)

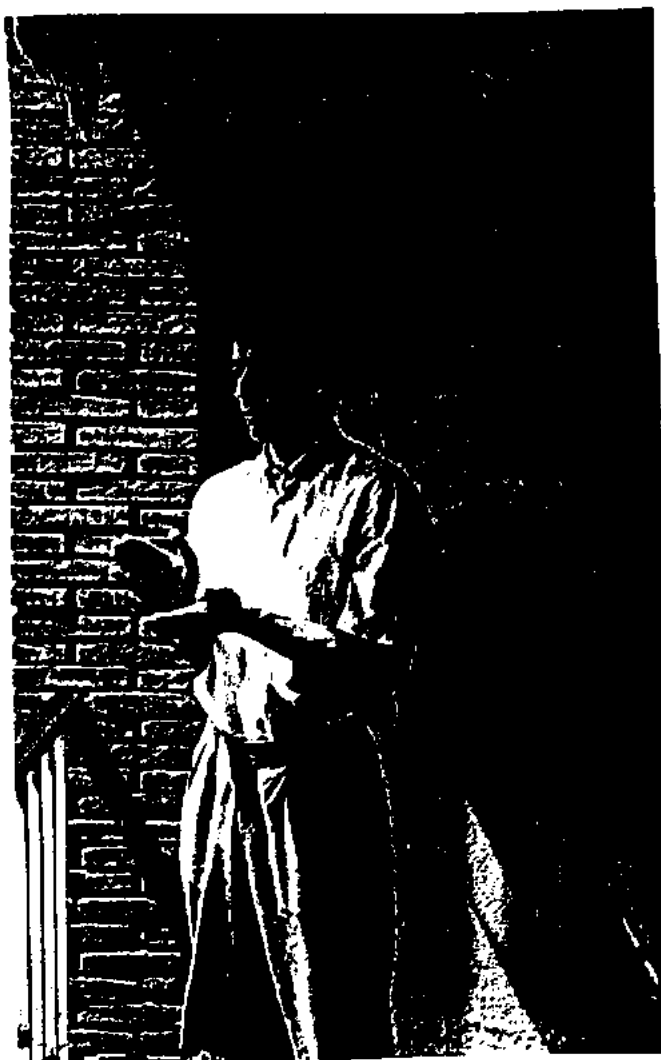
(144)

- 1) JURAMENT (ASSEGURAR, PUNTUALITZAR)
- 2) 74.6) JURAMENT 8 // <142>
- 3) Codificació (2) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 74.1 (2).
- 6) -
- 7) L'índex i el polze fan un cercle en horitzontal que es fa baixar en vertical amb un moviment ràpid.
- 8) Jurar, assegurar, puntualitzar.
- 9) "Això ha de ser així!", "Recte i correcte!", "Deixar una cosa clara", "Com Déu mana!".
- 10) Representatiu / (B) / (I).
- 11) 97, 142, 143, 206.
- 12) -
- 13)

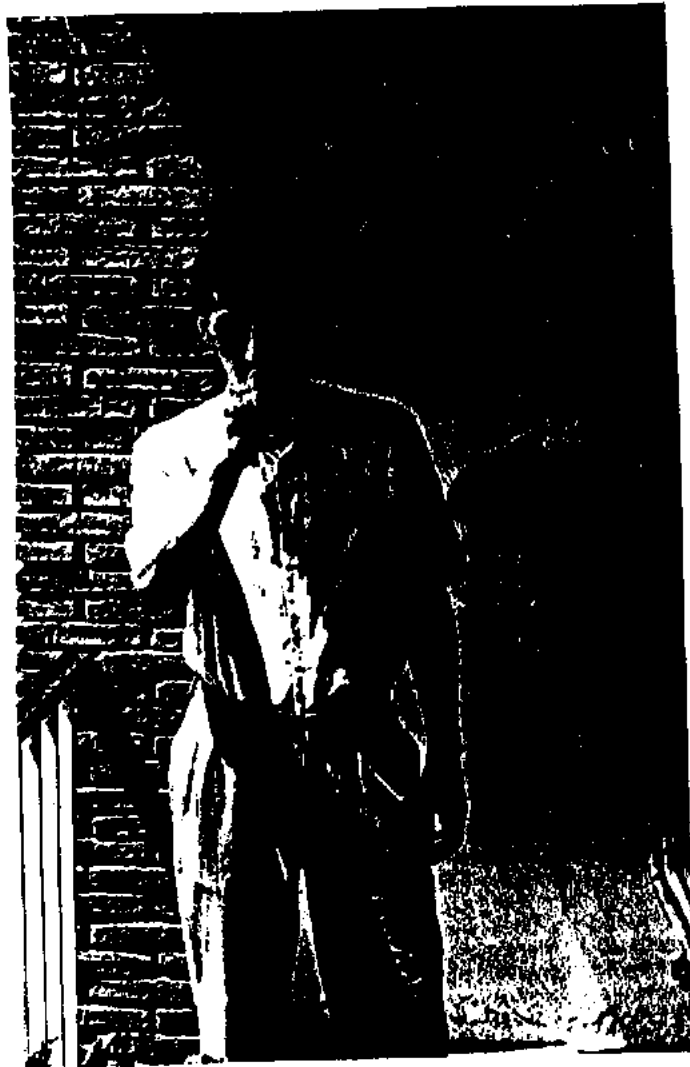
(145)

- 1) LLOANÇA (APLAUDIR)
- 2) 77.1) LLOANÇA 1 (APLAUDIR) // <145>
- 3) Codificació (3) Decodificació (9)
- 4) -
- 5) 77.1 (3).
- 6) 16.1 (1), 37.1 (1), 77.2 (1).
- 7) Picar el palmell d'una mà contra el de l'altra.
- 8) Aplaudir, lloar, valorar positivament o amb admiració una acció.
- 9) "Aplaudir", "Bravo!".
- 10) Expressiu / (C) / (IV).
- 11) 20, 21, 71, 207.
- 12) -
- 13)

(146)

- 1) MATAR (DISPARAR)
- 2) 80.1) MATAR 1 (DISPARAR) // <150>
- 3) Codificació (4) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 36.2 (1), 80.1 (3).
- 6) -
- 7) La mà de costat davant del cos amb les puntes dels dits endavant fa l'acció d'apuntar i disparar com si fos una pistola.
- 8) Matar, disparar.
- 9) "Et mataré!", "Et mataria si pogués!", "Disparar".
- 10) Representatiu, exhortatiu, compromissiu / (A) / (IV).
- 11) 147.
- 12) -
- 13)

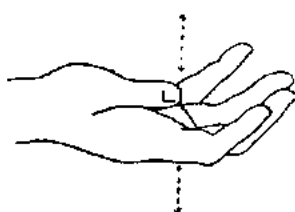
(147)

- 1) MATAR (ESCANYAR)
- 2) 80.2) MATAR 2 (ESCANYAR) // <151>
- 3) Codificació (2) Decodificació (4)
- 4) -
- 5) 80.1 (2).
- 6) -
- 7) Els punys, davant del cos i un al costat de l'altre amb els nusos avall, es cargolen en sentits contraris.
- 8) Matar, escanyar.
- 9) "Escanyar", "Retorçar".
- 10) Representatiu, exhortatiu, compromissiu / (A) / (IV).
- 11) 146.
- 12) Interpretat en el sentit literal de 'cargolar' o 'escórrer' (3).
- 13)

(148)

- 1) PEBROTS (PENQUES, TORRACOLLONS, VALENTIA)
- 2) 113) TORRACOLLONS // <210> i 116) VALENTIA // <213>
- 3) Codificació (3) Decodificació (6)
- 4) -
- 5) 116 (3).
- 6) -
- 7) La mà o les mans amb els palmells amunt i els dits entreoberts enlaire es fan vibrar en vertical.
- 8) 'Tenir pebrots', tenir penques, ser valent.
- 9) "Tenir pebrots", "Quins collons!", "Quins ous (que té)!", "Té uns ous...", "Déu n'hi do!".
- 10) Representatiu / (C) / (I).
- 11) 148.
- 12) Interpretat en el sentit de 'pes, cosa pesada' (6).
- 13)

(Kany 1960)

(149)

- 1) PEBROTS (PENQUES, TORRACOLLONS)
- 2) 116.2) VALENTIA 2 // <214>
- 3) Codificació (2) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 116 (2).
- 6) -
- 7) Les mans amb els palmells endins agafen els testicles i els sacsegen.
- 8) Tenir penques, ser un torracollons.
- 9) "Quins pebrots!", "Torracollons!", "N'estic fins als collons!", "Quins collons (que té)!", "Els té/tens grossos!", "Té unes penques!", "Quines penques!"
- 10) Representatiu / (C) / (IV).
- 11) 148.
- 12) -
- 13)

(150)

- 1) PLORAR
- 2) 87.1) PLORAR 1 // <163>
- 3) Codificació (2) Decodificació (9)
- 4) -
- 5) 87.1 (2).
- 6) -
- 7) Els índexs estirats assenyalen la caiguda de les llàgrimes pels pòmuls.
- 8) Florar, llàgrimes.
- 9) "Flor(ar)", "Llàgrimes".
- 10) Representatiu / (C) / (I).
- 11) 82.
- 12) -
- 13)

(151)

- 1) POR (TREMOLAR)
- 2) 90.4) POR 4 // <170>
- 3) Codificació (2) Decodificació (6)
- 4) -
- 5) 90.1 (2).
- 6) -
- 7) Les mans tremolen de costat i amb els palmells endins davant del pit.
- 8) Tenir por, tremolar.
- 9) "En fas por", "Tremolar", "Cangueli", "Nervis".
- 10) Representatiu / (B) / (II).
- 11) 85, 211.
- 12) -
- 13)

(152)

- 1) PRESUMIR
- 2) 92.5) PRESUMIR 5 // <173>
- 3) Codificació (1) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 92.1 (1).
- 6) -
- 7) Agafar amb les mans les solapes de l'americana o la camisa i redreçar el cos.
- 8) Presumpció, ostentació.
- 9) "Presumir", "Ostentar", "Xuleria", "Altivesa", "Senyor Esteve", "Aquí estoy yo...".
- 10) Representatiu / (C) / (III).
- 11) 87, 153, 154.
- 12) -
- 13)

(Amades 1957)

(153)

- 1) PRESUMIR (ELEGANCIA)
- 2) 92.6) PRESUMIR 6 // <174>
- 3) Codificació (2) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 92.1 (2).
- 6) -
- 7) Les mans simulen el gest d'ajustar-se la corbata.
- 8) Presumpció. Elegància.
- 9) "Posar-se guapo", "(Molt) Mudat/ben vestit", "Elegant",
"De vint-i-un botó/botons", "Molt posat".
- 10) Representatiu / (C) / (III).
- 11) 87, 152, 154.
- 12) -
- 13)

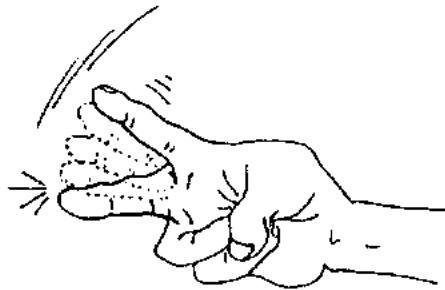
(154)

- 1) PRESUMIR
- 2) 92.7) PRESUMIR 7 // <175>
- 3) Codificació (2) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 92.1 (2).
- 6) -
- 7) Amb els polzes sota les aixelles, la resta dels dits es belluguen alternadament.
- 8) Presumir, ostentar.
- 9) "Presumit", "Xuleta", "Fanfarroneria", "Ostentació", "Sóc més guapo que ningú!".
- 10) Representatiu / (C) / (III).
- 11) 87, 152, 153.
- 12) -
- 13)

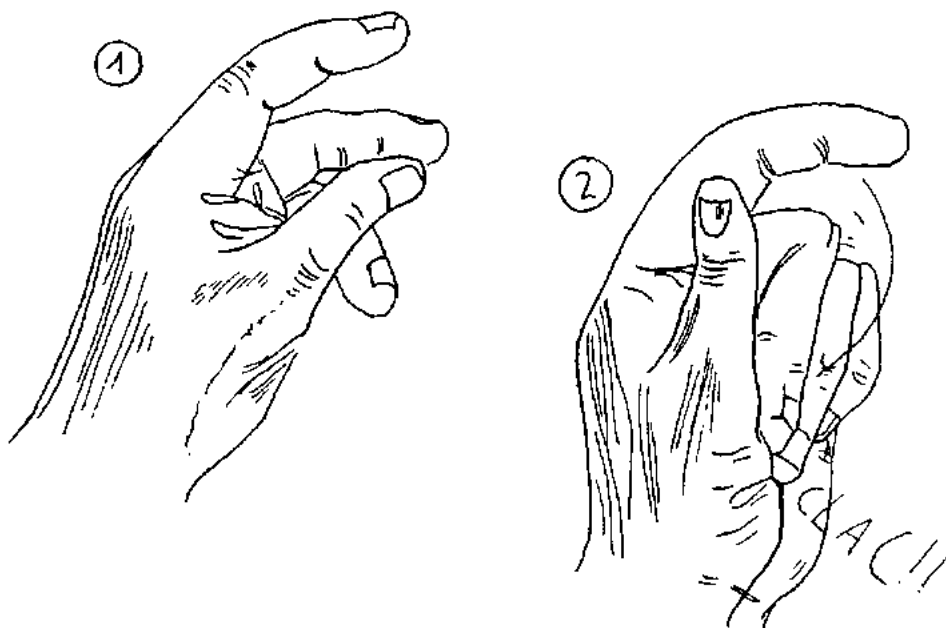
(155)

- 1) PROU ("TALLA!")
- 2) 93.4) PROU 4 ("TALLA!") // <178>
- 3) Codificació (1) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 93.4 (1).
- 6) -
- 7) L'índex i el dit mig separats de la resta del puny s'ajunten i se separen simulant el moviment d'unes tisores.
- 8) Tallar, parar.
- 9) "Talla!", "Corta/talla el rollo!", "Matem-ho!".
- 10) Exhortatiu / (A) / (IV).
- 11) 88, 89, 91.
- 12) -
- 13)

(156)

- 1) RECORDAR (IDEA)
- 2) 96.1) RECORDAR 1 // <183>
- 3) Codificació (3) Decodificació (8)
- 4) -
- 5) 1.3 (2), 98.1 (1).
- 6) -
- 7) Petament de dits produït pel lliscament de l'índex sobre el polze, al mateix temps que la mà baixa en vertical des de l'alçada del cap a la de la panxa.
- 8) Recordar, tenir una idea.
- 9) "Ja ho tinc!", "Acudir-se't una cosa", "Tenir una idea".
- 10) Representatiu / (B) / (I).
- 11) 92.
- 12) -
- 13)

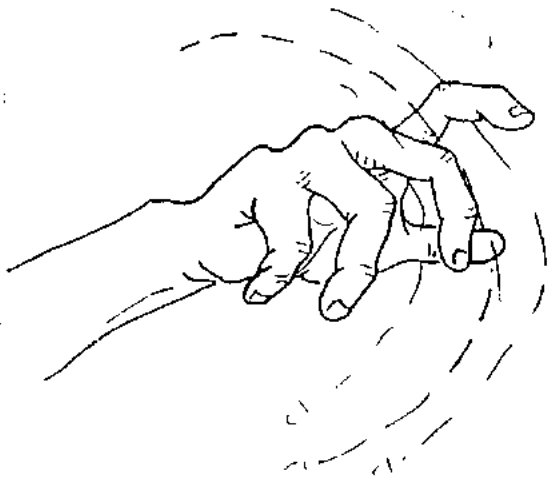
(157)

- 1) RIQUESA (DINERS)
- 2) 101) RIQUESA // <187>
- 3) Codificació (3) Decodificació (9)
- 4) -
- 5) 88.1 (1), 101 (2).
- 6) -
- 7) La mà de costat estirada colpeja la butxaca dels pantalons.
- 8) Diners, tenir diners.
- 9) "(Tenir) Quartos/calés/pasta/duros/peles".
- 10) Representatiu / (D) / (I).
- 11) 47.
- 12) -
- 13)

(158)

- 1) ROBAR
- 2) 102.2) ROBAR 2 // <189>
- 3) Codificació (3) Decodificació (9)
- 4) -
- 5) 102 (3).
- 6) -
- 7) La mà oberta separada del cos fa l'acció d'agafar una cosa tancant els dits, i es replega cap al cos amb un moviment ràpid.
- 8) Robar, agafar.
- 9) "Robar", "Agafar", "Pispar", "Estirar".
- 10) Representatiu / (D) / (IV).
- 11) 93.
- 12) -
- 13)

(159)

- 1) SATISFACCIO (ALEGRIA)
- 2) 103.1) SATISFACCIO 1 (ALEGRIA) // <190>
- 3) Codificació (1) Decodificació (8)
- 4) -
- 5) 103.2 (1).
- 6) -
- 7) Les mans estirades es freguen en vertical tocant-se els palmells.
- 8) Satisfacció, alegria.
- 9) "M'ha sortit molt rodó!", "Això sortirà bé!", "Satisfacció", "Bueno, bueno...".
- 10) Representatiu / (B) / (III).
- 11) 94, 127, 173.
- 12) -
- 13)

(160)

- 1) SECRET
- 2) 104) SECRET // <193>
- 3) Codificació (4) Decodificació (9)
- 4) Mà estesa a la boca amb el palmell endins (2) / Amb el dors endins (2).
- 5) 104 (4).
- 6) 20.1 (1), 32.1 (1), 41 (1).
- 7) La mà de costat s'estén damunt la boca, amb el palmell o el dors mirant enfora, i el cap es gira a un costat.
- 8) Secret, confidències.
- 9) "Secret(s)", "Confidència", "Por lo bajini", "Parlar sotto voce".
- 10) Representatiu / (C) / (III).
- 11) 215.
- 12) -
- 13)

(161)

- 1) SENTIR (ESCOLTAR)
- 2) 105.1) SENTIR 1 // <195>
- 3) Codificació (1) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 105.1 (1).
- 6) -
- 7) La mà o l'índex es col·loca tocant el pavelló de l'orella.
- 8) Sentir (malament), demanda d'escoltar o de pujar la veu.
- 9) "No hi sento bé", "Mande?", "Parla més fort!", "Escolta!", "Para l'orella!".
- 10) Exhortatiu / (A) / (I).
- 11) 95.
- 12) -
- 13)

(162)

- 1) SILENCI
- 2) 106.3) SILENCI 3 // <199>
- 3) Codificació (1) Decodificació (9)
- 4) -
- 5) 106.3 (1).
- 6) -
- 7) L'índex i el polze simulen l'acció de tancar una cremallera als llavis.
- 8) Silenci.
- 9) "Mutis i a la gàbia!", "Jo no dic res!", "No diré ni pio!", "Vaig callar la boca", "Silenci", "En boca cerrada no entran moscas", "Calla!", "Tanca la boca!", "A callar!".
- 10) Representatiu, exhortatiu / (A) / (IV).
- 11) 96, 163, 216.
- 12) -
- 13)

(163)

- 1) SILENCI
- 2) 106.4) SILENCI 4 // <200>
- 3) Codificació (2) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 83.3 (1), 106.4 (1).
- 6) -
- 7) El polze i l'índex agafen els llavis i els pressionen l'un contra l'altre.
- 8) Silenci.
- 9) "Calla!", "Calladets!", "Callat, eh!", "Muts i a la gàbia!", "No diré res. Mantindré el secret".
- 10) Representatiu, exhortatiu / (A) / (IV).
- 11) 96, 162, 216.
- 12) -
- 13)

(164)

- 1) SINUOS (ZIGA-ZAGA)
- 2) 108) SINUOS (ZIGA-ZAGA) // <202>
- 3) Codificació (4) Decodificació (9)
- 4) -
- 5) 108 (4).
- 6) -
- 7) La mà de costat, amb les puntes dels dits enfora, oscil·la de costat i avança endavant.
- 8) Sinuós, tortuós. Serpentejar, .
- 9) "Sinuós", "Tortuós", "Serpentejar", "Trempejar".
- 10) Representatiu / (D) / (I).
- 11) -
- 12) -
- 13)

(165)

- 1) SUICIDI (CONDEMNAT, ESCANYAT)
- 2) 111.2) SUICIDI 2 // <207>
- 3) Codificació (1) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 111.1 (1).
- 6) -
- 7) La mà amb el polze estirat a un costat empeny el coll enrere i amunt.
- 8) Estar ofegat, escanyat, penjat, atrapat.
- 9) "Anar/Estar ofegat", "Atrapat", "Escanyat", "Escanyar".
- 10) Representatiu / (B) / (IV).
- 11) 100.
- 12) -
- 13)

(Kany 1960)

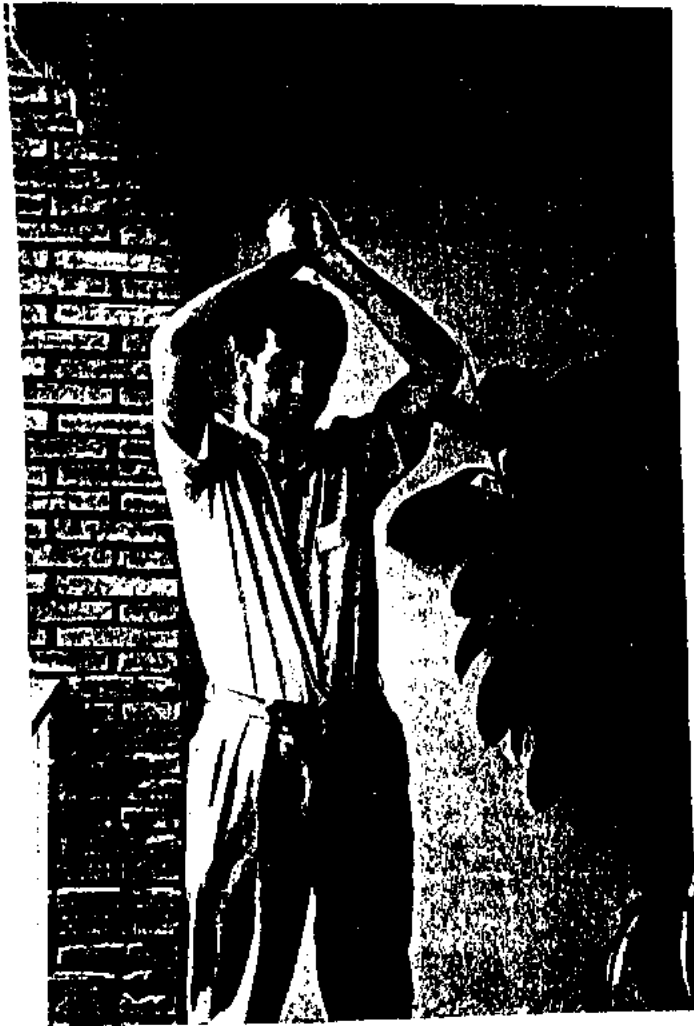
(166)

- 1) VERGONYA (CULPA)
- 2) 117.2) VERGONYA 2 (CULPA) // <215>
- 3) Codificació () Decodificació ()
- 4) Tapar-se la cara amb una mà (3) / Amb les dues (1).
- 5) 80.1 (1), 117.2 (3).
- 6) -
- 7) La mà de costat i amb el palmell endins tapa la cara.
- 8) Vergonya, equivocació, culpa.
- 9) "Vergonya", "Em cau la cara de vergonya!", "No vull ni veure-ho!", "Ficar la pota", "Ostres!", "Déu meu!", "Ostia, no fotis!".
- 10) Expressiu / (B) / (II).
- 11) -
- 12) -
- 13)

(167)

- 1) VICTORIA
- 2) 118.2) VICTORIA 2 // <217>
- 3) Codificació (1) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) 118.1 (1).
- 6) -
- 7) Amb els braços arquejats, les mans s'agafen sobre el cap i es mouen d'un costat a l'altre.
- 8) Victòria, triomf.
- 9) "Victòria", "Triomf", "Guanyador", "He guanyat!".
- 10) Representatiu / (B) / (II).
- 11) 94, 103.
- 12) -
- 13)

(168)

- 1) VISTA (MIRAR)
- 2) 119.1) VISTA 1 (MIRAR) // <218>
- 3) Codificació (2) Decodificació (8)
- 4) -
- 5) 119.1 (2).
- 6) -
- 7) La mà estirada i de costat es col·loca tocant les cel·les amb les puntes dels dits a un costat.
- 8) Vista, mirar.
- 9) "Mirar (lluny)", "Albirar".
- 10) Representatiu / (D) / (III).
- 11) 104.
- 12) -
- 13)

7.1.2.2. Unitats no codificades i amb un nivell de decodificació no inferior al 40%

(169)

- 1) BARRUT (PENQUES, GALTES)
- 2) 15.3) BARRUT 3 (PENQUES, GALTES) // <32>
- 3) Codificació (-) Decodificació (6)
- 4) -
- 5) -
- 6) -
- 7) L'índex i el polze agafen una galta i l'estiren.
- 8) Barrut, penques, galtes.
- 9) "Caradura", "Tenir cara/galtes", "Jeta", "Quina jeta!".
- 10) Representatiu / (C) / (V).
- 11) 19, 180.
- 12) -
- 13) -

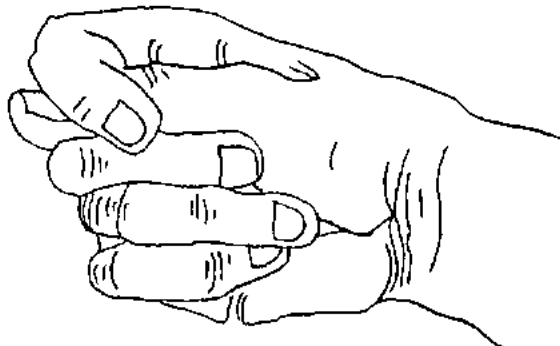
(170)

- 1) COMPLICITAT (SOSPITAR, OLORAR)
- 2) 32.2) COMPLICITAT 2 (OLORAR) // <62>
- 3) Codificació (-) Decodificació (10)
- 4) -
- 5) -
- 6) -
- 7) L'índex estirat dóna copets al costat del nas.
- 8) Complicitat. Sospitar.
- 9) "Fa mala olor/pudor!" (fig.), "Sospitós", "Complicitat", "Això mosqueja", "Hi ha algo...", "Estigues al tanto!", "Me huele mal".
- 10) Representatiu, exhortatiu / (A) / (I).
- 11) 36.
- 12) Veg. Morris et al. (1979).
- 13)

(171)

- 1) FIGA
- 2) 38.4) CONJUR 4 (FIGA) // <71>
- 3) Codificació (-) Decodificació (9)
- 4) -
- 5) -
- 6) -
- 7) Amb el puny tancat, el polze sobresurt entre l'índex i el dit del mig.
- 8) Insult sexual o gest obscè (6) / Gest de conjur (-).
- 9) -
- 10) Representatiu, declaratiu / (A) / (V).
- 11) -
- 12) Interpretat també com a joc infantil d'agafar el nas (3). Cap dels informants no ha passat de reconèixer vagament i amb vacil·lacions el significat del gest, i cap no n'ha donat tampoc el nom. Un dels informants de la primera fase el va codificar (també amb vacil·lacions) en el sentit de 'copular'. Les dades semblen indicar, en definitiva, que es tracta d'una unitat ja molt poc usual. Veg. Leite de Vasconcellos (1925), Morris et al. (1979), DCVB (figa, fer la figa), DECLC (figa).
- 13)

(173)

- 1) SATISFACCIO (ENLESTIR)
- 2) 103.2) SATISFACCIO 2 ("ENLESTIT!") // <191>
- 3) Codificació (-) Decodificació (6)
- 4) -
- 5) -
- 6) -
- 7) Les mans s'espolsen picant-les verticalment.
- 8) Satisfacció per la feina acabada.
- 9) "S'ha acabat!", "Enllestit!", "Ja està!", "Llestos!",
"Feina feta no té destorb!".
- 10) Representatiu / (B) / (III).
- 11) 94, 127, 159.
- 12) -
- 13)

7.1.3. Altres unitats

7.1.3.1. Unitats molt ambigües i/o amb nivells de (de)codificació molt reduïts

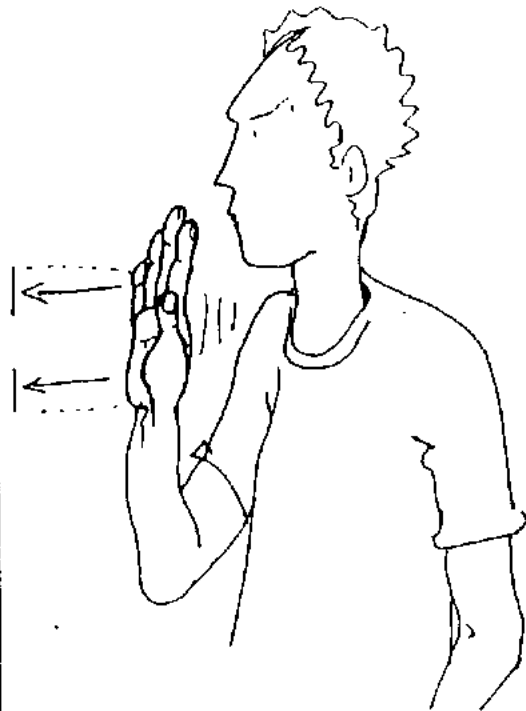
(174)

- 1) ADONAR-SE'N
- 2) 1.2) ADONAR-SE'N 2 // <1>
- 3) Codificació (1) Decodificació (-)
- 4) -
- 5) 1.1. (1).
- 6) -
- 7) La mà al costat del cos fa l'acció de disparar un tret a l'aire.
- 8) Adonar-se d'un fet.
- 9) -
- 10) Representatiu / (B) / (IV).
- 11) 1.
- 12) Interpretat en sentits diversos.
- 13)

(175)

- 1) AMENANÇA ("ESPERA'T!")
- 2) 8.3) AMENANÇA 3 ("ESPERA'T!") // <12>
- 3) Codificació (5) Decodificació (-)
- 4) -
- 5) 8.3 (4).
- 6) -
- 7) La mà oberta, palmell enfora i puntes dels dits amunt, a l'alçada de la panxa, es fa sotragar.
- 8) Amenaça, demanda d'esperar esdeveniments futurs.
- 9) -
- 10) Exhortatiu, compromissiu / (A) / (I).
- 11) 9, 10, 11.
- 12) Interpretat com 9, en el sentit de 'alto!' (10).
- 13)

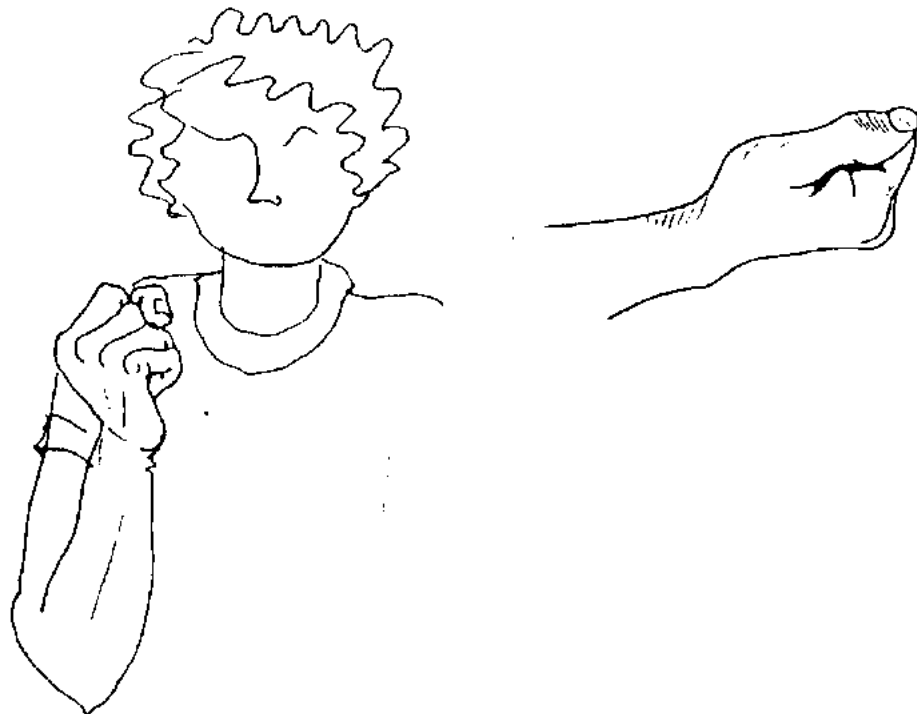
(176)

- 1) APRECIACIO (CUL, MALUCS)
- 2) 9.3) APRECIACIO 3 (DONA, MALUCS, CUL) // <16>
- 3) Codificació (6) Decodificació (1)
- 4) -
- 5) 9.3 (6).
- 6) -
- 7) Les mans fan un semicercle cap avall davant del cos, a l'alçada del pit.
- 8) Apreciació dels malucs o del cul (d'una dona).
- 9) "Culet!".
- 10) Expressiu / (C) / (V).
- 11) 12, 13.
- 12) Interpretat en el sentit de 'rodó' (7).
- 13)

(177)

- 1) AVARICIA
- 2) 13.1) AVARICIA 1 // <25>
- 3) Codificació (3) Decodificació (3)
- 4) Puny tancat amb els nusos dels dits amunt (2) / Amb els dos punys als costats del cos (1).
- 5) 13.1 (3).
- 6) -
- 7) Mostrar el puny tancat davant del cos, amb els nusos dels dits enlaire.
- 8) Avarícia, avariciós.
- 9) "Tacanyo", "Garrapo", "De la Virgen del Puño!".
- 10) Representatiu / (C) / (I).
- 11) 112, 178.
- 12) Interpretat en sentits diversos.
- 13)

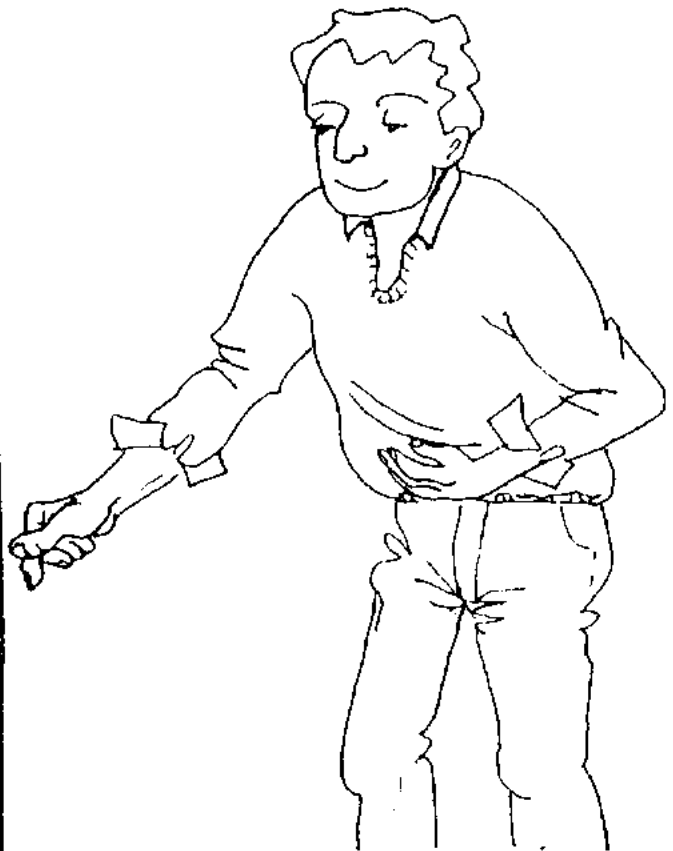
(178)

- 1) AVARICIA
- 2) 13.2) AVARICIA 2 // <26>
- 3) Codificació (1) Decodificació (1)
- 4) -
- 5) 13.1 (1).
- 6) -
- 7) El palmell d'una mà colpeja el colze de l'altre braç que es manté en angle recte.
- 8) Avarícia, avariciós.
- 9) "Tacanyo", "Per molt que li piquis el colze no obre el puny!".
- 10) Representatiu / (C) / (I).
- 11) 112, 177.
- 12) -
- 13)

(179)

- 1) BALLAR (INVITACIO A...)
- 2) 14.2) BALLAR 2 (INVITACIO A...) // <29>
- 3) Codificació (6) Decodificació (2)
- 4) -
- 5) 14.1 (1), 14.2 (5).
- 6) 14.1 (5).
- 7) La mà dreta al pit amb el palmell endins i l'esquerre separada del cos, de costat i amb les puntes dels dits endavant.
- 8) Ballar, invitació a ballar.
- 9) "Demandar per ballar".
- 10) Exhortatiu / (A) / (IV).
- 11) 113.
- 12) Interpretat com a simple gest de cortesia (7).
- 13) -

(180)

- 1) BARRUT (PENQUES)
- 2) 15.1) BARRUT 1 (PENQUES) // <30>
- 3) Codificació (-) Decodificació (1)
- 4) -
- 5) -
- 6) -
- 7) La mà, amb el polze separat a un costat i la resta dels dits a l'altre, ressegueix suaument les barres i baixa en vertical.
- 8) Barrut.
- 9) "Morro, jeta".
- 10) Representatiu / (C) / (I).
- 11) 19, 169.
- 12) Interpretat en sentits diversos.
- 13)

(181)

- 1) BEGUDA (SET)
- 2) 17.2) BEGUDA 2 (SET) // <36>
- 3) Codificació (4) Decodificació (2)
- 4) -
- 5) 17.2 (4).
- 6) -
- 7) Obrir la boca i treure la llengua, inclinant el cap enrere.
- 8) Set.
- 9) "Tenir set".
- 10) Representatiu / (B) / (I).
- 11) 22, 182.
- 12) Interpretat en el sentit de 'cansament' (6).
- 13)

(182)

- 1) BEGUDA (SET)
- 2) 17.3) BEGUDA 3 (SET) // <37>
- 3) Codificació (2) Decodificació (-)
- 4) -
- 5) 17.2 (2).
- 6) -
- 7) La mà agafa la base del coll mentre s'inclina el cap enrere.
- 8) Set.
- 9) -
- 10) Representatiu / (B) / (I).
- 11) 22, 181.
- 12) Interpretat en el sentit de 'ofec' (8).
- 13)

(183)

- 1) CAP (ENTENIMENT)
- 2) 27.2) CAP 2 (ENTENIMENT) // <52>
- 3) Codificació (2) Decodificació (1)
- 4) -
- 5) 27.2 (2).
- 6) -
- 7) Les mans es col.loquen de costat i en paral.lel, mirant-se els palmells, davant i als costats del cap, i es mouen endavant i enrere.
- 8) Centrar-se, tenir enteniment.
- 9) "Centrem-nos!".
- 10) Exhortatiu / (A) / (I).
- 11) 32.
- 12) Interpretat en el sentit de 'idees fixes' (per bé que formalment el gest és diferent, i es fa col.locant els palmells de costat a les temples).
- 13)

(184)

- 1) CARGOLAR
- 2) 29) CARGOLAR // <56>
- 3) Codificació (5) Decodificació (-)
- 4) -
- 5) 29.1 (2), 113 (2), 36.2/113 (1).
- 6) 113 (2).
- 7) Un puny es cargola en l'aire o sobre el palmell de l'altra mà.
- 8) "Cargolar", forçar una persona.
- 9) -
- 10) Representatiu / (C) / (I).
- 11) 185.
- 12) -
- 13)

(185)

- 1) CARGOLAR
- 2) 29.2) CARGOLAR 2 // <57>
- 3) Codificació (2) Decodificació (2)
- 4) -
- 5) 113 (2).
- 6) -
- 7) L'índex vertical pressiona girant sobre el seu eix el centre del palmell amunt de l'altra mà.
- 8) "Cargolar", forçar una persona.
- 9) "Atornillar (algú)", "Corcó", "Dali dali".
- 10) Representatiu / (C) / (I).
- 11) 184.
- 12) -
- 13)

(186)

- 1) CARREGA
- 2) 30) CARREGA // <58>
- 3) Codificació (1) Decodificació (1)
- 4) -
- 5) 30 (1).
- 6) -
- 7) Amb els dos punys tancats a l'espatlla es simula l'acció de carregar un sac.
- 8) Tasca carregosa, pesada.
- 9) "Càrrega" (metaf.).
- 10) Representatiu / (D) / (I).
- 11) -
- 12) Interpretat en el sentit estrictament literal (8).
- 13)

(187)

- 1) CLAUS
- 2) 31.2) CLAUS 2 // <60>
- 3) Codificació (2) Decodificació (1)
- 4) -
- 5) 31.1 (2).
- 6) -
- 7) L'índex i el polze fan un cercle i vibren, simulant l'acció d'aguantar i sacsejar unes claus.
- 8) Claus.
- 9) "Claus".
- 10) Representatiu, exhortatiu / (A) / (V).
- 11) 35.
- 12) Interpretat en sentits diversos.
- 13)

(188)

- 1) CONJUR
- 2) 38.3) CONJUR 3 (REPULSIO MALA SORT) // <70>
- 3) Codificació (3) Decodificació (-)
- 4) -
- 5) 38.2 (3).
- 6) -
- 7) El puny tancat amb l'índex i el dit petit estirats vi-
bra al costat del cos, en horitzontal o cap avall, a
l'alçada del maluc.
- 8) Conjur de repulsa de la mala sort.
- 9) -
- 10) Declaratiu / (E) / (V).
- 11) 27 / 39, 123.
- 12) Interpretat com 27, en el sentit d'insult (6). Veg.
Morris et al. (1979).
- 13)

(189)

- 1) CONTRICCIO
- 2) 39) CONTRICCIO // <74>
- 3) Codificació (3) Decodificació (3)
- 4) Amb les puntes dels dits (2) / Amb el puny tancat (1).
- 5) 39 (3).
- 6) -
- 7) Els dits en pera d'una mà donen copets al pit.
- 8) Contricció, reconeixement de la culpa pròpia.
- 9) "Culpa", "Mea culpa", "Ho sento, és culpa meva".
- 10) Expressiu / (B) / (I).
- 11) -
- 12) Interpretat com a deíctic ('jo') (3).
- 13)

(190)

- 1) DESCUIT (PARLA)
- 2) 45.1) DESCUIT 1 (PARLA) // <79>
- 3) Codificació (1) Decodificació (1)
- 4) -
- 5) 45.1 (1).
- 6) -
- 7) Mossegar-se el llavi inferior.
- 8) Adonar-se d'un descuit (normalment de parla).
- 9) "Ostres!", "Se m'ha escapat!".
- 10) Representatiu / (B) / (III).
- 11) 44.
- 12) Interpretat en sentits diversos.
- 13)

(191)

- 1) DESENTENDRE'S
- 2) 48.1) DESENTENDRE'S 1 // <81>
- 3) Codificació (1) Decodificació (-)
- 4) -
- 5) 48.1 (1).
- 6) -
- 7) Reproducció de l'acció de fregar-se les mans.
- 8) Desentendre's d'un afer.
- 9) -
- 10) Expressiu / (B) / (IV).
- 11) 45, 124.
- 12) Interpretat en el sentit de 'satisfacció' (6) i de 'disposició a l'activitat' (3).
- 13)

(192)

- 1) DETINGUT
- 2) 47.3) DETINGUT 3 // <86>
- 3) Codificació (2) Decodificació (-)
- 4) -
- 5) 47.1 (2).
- 6) -
- 7) Una mà agafa, amb el polze i l'índex, el canell de l'altra i el sosté en l'aire.
- 8) Detenir, agafar.
- 9) -
- 10) Representatiu / (D) / (I).
- 11) 45, 125, 126.
- 12) Interpretat en sentits diversos.
- 13)

(193)

- 1) DUBTE (DESCONEIXEMENT, SOSPESAR)
- 2) 51.2) DUBTE 2 (DESCONEIXEMENT, APROXIMADAMENT // <92>
- 3) Codificació (1) Decodificació (3)
- 4) -
- 5) 38 (1).
- 6) -
- 7) Amb els braços en angle recte als costats del cos, les mans estirades, amb els palmells amunt, pugen i baixen simulant els plats d'una balança.
- 8) Dubte, indecisió, desconeixement, sospesar una decisió.
- 9) "Sospesar", "Mesurar", "Contrapesar".
- 10) Expressiu / (B) / (IV).
- 11) 48, 129.
- 12) Interpretat en el sentit de '(des)equilibri' (5).
- 13)

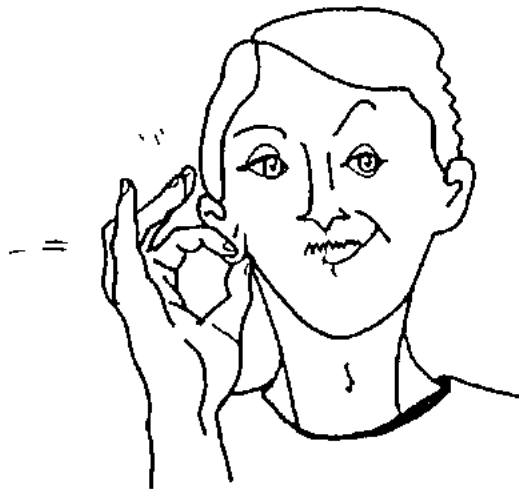
(194)

- 1) EFEMINAT (MARICA)
- 2) 52.2) EFEMINAT 2 (MARICA) // <194>
- 3) Codificació (1) Decodificació (1)
- 4) -
- 5) 52.1 (1).
- 6) -
- 7) La mà passa fregant els cabells del davant al darrere del cap.
- 8) Efeminat.
- 9) "Marica".
- 10) Representatiu / (C) / (III).
- 11) 49, 195.
- 12) Interpretat en el sentit de 'presumit' (3).
- 13)

(185)

- 1) EFEMINAT (MARICA)
- 2) 52.7) EFEMINAT 7 (MARICA) // <96>
- 3) Codificació (-) Decodificació (1)
- 4) -
- 5) -
- 6) -
- 7) Fregar-se amb l'índex i el polze el lòbul d'una orella.
- 8) Efeminat.
- 9) "Marieta".
- 10) Representatiu / (C) / (V).
- 11) 49, 194.
- 12) Reconegut només per un parlant (i com a gest italià).
Interpretat en el sentit de 'pensar' (5) o de 'arracada' (2). Veg. Morris et al. (1979).
- 13)

(196)

- 1) ESPAVILAR
- 2) 55.3) EXCLAMACIO 3 (EMFASI, RAPID) // <101>
- 3) Codificació (4) Decodificació (2)
- 4) -
- 5) 3 (2), 8.2 (1), 3/72.1/72.2 (1).
- 6) -
- 7) Picar de mans repetidament, amb tempo ràpid.
- 8) Demanda d'espavilar-se, d'afanyar-se, d'iniciar una acció.
- 9) "Espavileu-vos!", "Vinga, espavila!".
- 10) Exhortatiu / (A) / (I).
- 11) 3.
- 12) Confós amb 145 i interpretat com a lloança (6), per bé que amb matisos d'ironia, burla o condescendència.
- 13)

(197)

- 1) EXCLAMACIO (EMFASI)
- 2) 55.2) EXCLAMACIO 2 (EMFASI) // <100>
- 3) Codificació (6) Decodificació (-)
- 4) -
- 5) 3 (2), 1.3 (2), 62 (1), 62/102 (1).
- 6) -
- 7) L'índex rellisca per sobre el polze produint un petament al mateix temps que la mà fa un moviment bruscat cap avall.
- 8) Exclamació, èmfasi.
- 9) -
- 10) Representatiu, expressiu / (B) / (I).
- 11) 52.
- 12) Interpretat en el sentit de 'recordar' (4).
- 13)

(198)

- 1) FART (FASTIGUEJAT)
- 2) 56.2) FART 2 (FASTIGUEJAT) // <103>
- 3) Codificació (3) Decodificació (3)
- 4) -
- 5) 56.1 (3).
- 6) -
- 7) La mà plana de costat es col.loca al front i/o hi dóna copets, amb els dits cap a un costat.
- 8) Fart, fastiguejat.
- 9) "Estic fins aquí!", "N'estic fins al capdamunt!", "N'estic fins al gorro!".
- 10) Representatiu / (B) / (I).
- 11) 130, 131.
- 12) -
- 13)

(199)

- 1) FRED
- 2) 61.1) FRED 1 // <115>
- 3) Codificació (2) Decodificació (3)
- 4) -
- 5) 61.1 (3).
- 6) -
- 7) Fregar-se les mans amb les espatlles arronsades.
- 8) Fred.
- 9) "Fred".
- 10) Representatiu / (B) / (III).
- 11) 58.
- 12) Interpretat en el sentit de 'avar' (4).
- 13)

(200)

- 1) FRUSTRACIO
- 2) 62) FRUSTRACIO // <117>
- 3) Codificació (-) Decodificació (3)
- 4) -
- 5) -
- 6) -
- 7) Els nusos dels dits del puny tancat donen copets a les incisives inferiors.
- 8) Frustració.
- 9) "Darse con un canto en los dientes".
- 10) Representatiu / (B) / (I).
- 11) -
- 12) -
- 13)

(201)

- 1) FUMAR (PORRO)
- 2) 64.2) FUMAR 2 (DROGA) // <122>
- 3) Codificació (8) Decodificació (1)
- 4) Amb una mà (8) / Amb les dues mans (2).
- 5) 64.2 (8).
- 6) -
- 7) Una mà es col.loca al costat del queix dels llavis simulant l'acció d'aguantar un porro.
- 8) Fumar (un porro), fumador (de porros).
- 9) "Fumar un porro".
- 10) Representatiu / (C) / (IV).
- 11) 60.
- 12) Interpretat en el sentit simplement de 'fumar' (3).
- 13)

(202)

- 1) GANDUL
- 2) 85.3) GANDUL 3 // <123>
- 3) Codificació (2) Decodificació (2)
- 4) -
- 5) 85.1 (2).
- 6) -
- 7) Amb els braços arquejats, les mans s'entrellacen darrere el clatell.
- 8) Gandul.
- 9) "Gandul", "Vago".
- 10) Representatiu / (C) / (IV).
- 11) -
- 12) Interpretat en el sentit simplement de 'descansar' (8).
- 13)

(203)

- 1) GRAS (OBESSITAT)
- 2) 67.1) GRAS 1 (OBESSITAT) // <125>
- 3) Codificació (2) Decodificació (2)
- 4) -
- 5) 67.1 (2).
- 6) -
- 7) Les mans amb els palmells endins i els dits arquejats vibren davant la cara.
- 8) Gras, obès.
- 9) "Gordo".
- 10) Representatiu / (C) / (V).
- 11) 62.
- 12) Interpretat en sentits diversos.
- 13)

(204)

- 1) INCREDULITAT (REBUIG)
- 2) 69.2) INCREDULITAT 2 (REBUIG) // <128>
- 3) Codificació (-) Decodificació (1)
- 4) -
- 5) -
- 6) -
- 7) Cop de palmell al clatell.
- 8) Incredulitat, rebuig del que se sent.
- 9) "Tu me la vols fotre!".
- 10) Expressiu / (B) / (I).
- 11) -
- 12) Interpretat en sentits diversos.
- 13)

(205)

- 1) INVITACIO
- 2) 73.1) INVITACIO 1 (GENERAL) // <136>
- 3) Codificació (7) Decodificació (1)
- 4) Index aixecat va i ve (6) / Amb el dit mig (1) / Fent un cercle en l'aire (1)
- 5) 73.1 (7).
- 6) -
- 7) L'index estirat oscil.la endavant i enrere amb la resta dels dits tancats en el puny.
- 8) Invitació (a fer una cosa entre dues persones).
- 9) "Tu i jo".
- 10) Exhortatiu, compromissiu / (A) / (IV).
- 11) 68.
- 12) Interpretat com 111, en el sentit de 'apropar-se' (8).
- 13)

(206)

- 1) JURAMENT
- 2) 74.4) JURAMENT 4 // <140>
- 3) Codificació (3) Decodificació (1)
- 4) -
- 5) 74.1 (2), 107 (1).
- 6) -
- 7) La mà oberta amb el palmell enfora i vertical se situa davant i a un costat del cos, a l'alçada del pit.
- 8) Jurament.
- 9) "Ho juro!".
- 10) Compromissiu / (E) / (I).
- 11) 97, 142, 143, 144.
- 12) Interpretat com R, en el sentit de 'alto!' (5), o com a salutació (4).
- 13)

(207)

- 1) LLOANÇA (APRECIACIO)
- 2) 77.3) LLOANÇA 3 // <147>
- 3) Codificació (7) Decodificació (1)
- 4) -
- 5) 9.4 (1), 9.5 (1), 77.1 (5).
- 6) 9.4 (2), 9.5 (1), 77.2 (2).
- 7) El cap es mou endavant i enrere alhora que els llavis s'arrodoneixen.
- 8) Lloança, apreciació.
- 9) "Molt bé!".
- 10) Expressiu / (C) / (IV).
- 11) 20, 21, 71, 145.
- 12) Interpretat com 4, en el sentit de 'afirmació' (7).
- 13)

(208)

- 1) MENJAR (AFAMAT)
- 2) 81.3) MENJAR 3 (AFAMAT) // <154>
- 3) Codificació (-) Decodificació (-)
- 4) -
- 5) -
- 6) -
- 7) La mà de costat amb les puntes dels dits mirant la cara
ventila la boca amb moviments curts i ràpids.
- 8) Falta de menjar, gana.
- 9) -
- 10) Representatiu / (B) / (I).
- 11) 74.
- 12) Interpretat en el sentit de 'cremor a la boca' (6).
- 13)

(209)

- 1) MOLT (PILOT)
- 2) 82.2) MOLT 2 (PILOT) // <157>
- 3) Codificació (1) Decodificació (-)
- 4) -
- 5) 82.1 (1).
- 6) -
- 7) Les mans es col·loquen davant el pit amb els palmells separats, mirant-se i paral·lels, un sobre l'altre.
- 8) Molt, gran quantitat d'alguna cosa.
- 9) -
- 10) Representatiu / (D) / (I).
- 11) 75.
- 12) Interpretat com a simple il·lustrador d'una mesura concreta (10).
- 13)

(210)

- 1) POBRESA
- 2) 88.2) POBRESA 2 // <186>
- 3) Codificació (-) Decodificació (2)
- 4) -
- 5) -
- 6) -
- 7) L'índex i el dit mig estirats en forma de Y es col·loquen als costats del nas i es mouen cap a la boca.
- 8) Pobresa, estar arruïnat.
- 9) "Estar escurat", "Quedar-se sense ni cinc", "A dos velas".
- 10) Representatiu / (D) / (I).
- 11) 83.
- 12) Un dels informants que el reconeix afirma que és propi de parlants castellans.
- 13)

(211)

- 1) POR (CULET)
- 2) 90.2) POR 2 // <168>
- 3) Codificació (-) Decodificació (3)
- 4) -
- 5) -
- 6) -
- 7) L'índex es cargola al costat del polze amb la resta dels dits estirats.
- 8) Por.
- 9) "Passar/Tenir por", "Culet", "Cul petit".
- 10) Representatiu / (B) / (V).
- 11) 85, 151.
- 12) -
- 13)

(Meo Zilio/Mejía 1980-3)

(212)

- 1) PUDOR
- 2) 94.2) PUDOR 2 // <180>
- 3) Codificació (1) Decodificació (3)
- 4) -
- 5) 94.1 (1).
- 6) -
- 7) La mà estirada i de costat amb les puntes dels dits mirant la cara ventila el nas amb moviments ràpids.
- 8) Pudor.
- 9) "(Fer) Pudor", "Tuf".
- 10) Representatiu / (D) / (I).
- 11) 90, 213.
- 12) -
- 13)

(213)

- 1) PUDOR
- 2) 94.3) PUDOR 3 // <181>
- 3) Codificació (2) Decodificació (3)
- 4) -
- 5) 94.1 (2).
- 6) -
- 7) L'índex estirat es col·loca sota el nas amb l'ungla cap amunt.
- 8) Pudor.
- 9) "Mala olor", "Pudor".
- 10) Representatiu / (D) / (I).
- 11) 9Q, 212.
- 12) Interpretat en sentits diversos.
- 13)

(214)

- 1) RENDICIO
- 2) 98) RENDICIO // <185>
- 3) Codificació (2) Decodificació (1)
- 4) -
- 5) 98 (2).
- 6) -
- 7) Els braços s'aixequen estirats per sobre el cap i amb les mans amb els palmells enfora.
- 8) Rendir-se.
- 9) "Rendir-se".
- 10) Representatiu / (B) / (IV).
- 11) -
- 12) Interpretat en sentits diversos.
- 13)

(215)

- 1) SECRET
- 2) 104.2) SECRET 2 // <194>
- 3) Codificació (5) Decodificació (-)
- 4) -
- 5) 41 (2), 104 (3), 120.1 (1).
- 6) -
- 7) Xiuxiuejar amb els llavis, amb el cap inclinat a un costat.
- 8) Secret.
- 9) -
- 10) Representatiu / (C) / (IV).
- 11) 160.
- 12) Interpretat en sentits diversos.
- 13)

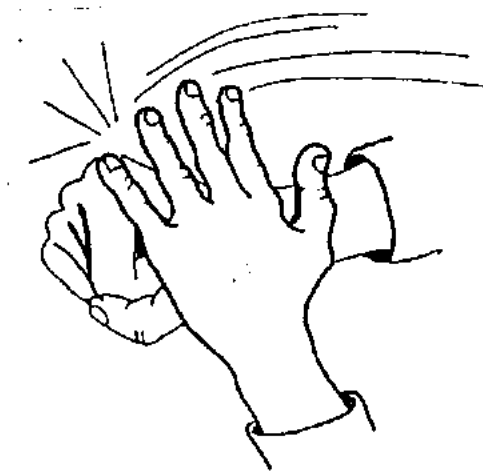
(216)

- 1) SILENCI
- 2) 108.1) SILENCI // <197>
- 3) Codificació (1) Decodificació (1)
- 4) -
- 5) 108.3 (1).
- 6) -
- 7) Amb la mà vertical i el palmell endins, els caps dels dits toquen els llavis, tapant la boca.
- 8) Silenci.
- 9) "Callar(-se)".
- 10) Exhortatiu / (A) / (IV).
- 11) 98, 162, 163.
- 12) Interpretat en sentits diversos.
- 13)

(217)

- 1) SORPRESA (EMFASI)
- 2) 110.2) SORPRESA 2 // <205>
- 3) Codificació (2) Decodificació (3)
- 4) -
- 5) 32 bis (1), 107 (1).
- 6) -
- 7) El palmell d'una mà pica sobre el polze i l'índex del puny de l'altra.
- 8) Sorpresa, èmfasi.
- 9) -
- 10) Representatiu, expressiu / (B) / (I).
- 11) 99.
- 12) -
- 13)

(218)

- 1) TELEFON
- 2) 112.3) TELEFON 3 // <209>
- 3) Codificació (7) Decodificació (2)
- 4) Index marcant en l'aire (6) / Al costat de l'orella (1).
- 5) 112.1 (7).
- 6) -
- 7) L'index estirat reproduïx en l'aire l'acció de marcar els números del disc d'un telèfon.
- 8) Telefonar.
- 9) "Telèfon", "Trucar (per telèfon)".
- 10) Exhortatiu / (D) / (I).
- 11) 101.
- 12) -
- 13)

(219)

- 1) TOSSUT (BURRO)
- 2) 114) TOSSUT (BURRO) // <211>
- 3) Codificació (7) Decodificació (3)
- 4) Les puntes dels dits en pera, el palmell obert o el puny donen copets al front (4) / El puny dóna copets a la temple (1) / El puny dóna copets al palmell de l'altra mà (2).
- 5) 21.2 (2), 114 (5).
- 6) 21.1 (2).
- 7) Les puntes dels dits en forma de pera, el palmell o el puny donen copets al front, a la temple o al palmell de l'altra mà.
- 8) Tossuderia, mentalitat obtusa.
- 9) "Dur de cap", "Obtús".
- 10) Representatiu / (C) / (I).
- 11) -
- 12) Interpretat en el sentit de 'pensar' (3).
- 13)

(220)

- 1) XERRAIRE (CORDA)
- 2) 120.2) XERRAIRE 2 (CORDA) // <221>
- 3) Codificació (-) Decodificació (9)
- 4) -
- 5) -
- 6) -
- 7) El puny clos es fa voltar darrere una persona quan parla, imitant l'acció de fer voltar una manivela.
- 8) Xerraire.
- 9) "Donar corda", "Té molta corda!", "Xerraire", "Quin rotllo (que té aquest)!", "S'enrotlla com una persiana!", "Té làbia!".
- 10) Representatiu / (C) / (IV).
- 11) 105, 106, 107.
- 12) Interpretat en el sentit esperat però només a partir d'un dibuix en què es presentava clarament el context de producció.
- 13)

(221)

- 1) XUCLAT (PRIM)
- 2) 122.1) XUCLAT 1 (PRIM) // <224>
- 3) Codificació (6) Decodificació (1)
- 4) Index estirat vertical (5) / Dit petit estirat vertical (2).
- 5) 122.1 (7).
- 6) -
- 7) L'índex o el dit petit estirats en vertical i amb l'ungla enfora amb la resta dels dits plegats en el puny.
- 8) Estar prim, xuclat.
- 9) "(Molt) Prim".
- 10) Representatiu / (C) / (I).
- 11) 108.
- 12) Confós amb 55, i interpretat en el sentit de 'fotre's' (4).
- 13)

7.2. CLASSIFICACIO I COMENTARIS

7.2.0. INTRODUCCIO

Els tres reculls anteriors impliquen tres graus de convencionalització d'una sèrie de gestos utilitzats pels parlants catalans representats en la tria dels informants. Com és obvi, l'agrupació pateix d'un punt d'arbitrarietat en fer les delimitacions, per tal com en realitat les modalitats gestuals no conformen en última instància autèntiques categories, amb fronteres precises, i només són distingibles proporcionalment i entenen-les com a segments distints però graduals. El valor de les xifres de (de)codificació aportades tampoc no és, lògicament, absolut, però sí que resulten significatives, també en les proporcions, les comparacions que es poden establir entre les diverses unitats incloses als tres repertoris.

Així, els emblemes o gestos autònoms pròpiament dits i d'ús presumiblement més habitual són els que integren el primer recull (# 7.1.1, Repertori bàsic). Aquest recull representa una mena de vocabulari bàsic gestual a disposició dels parlants catalans (si més no dels que participen de les característiques seleccionades), i està format per unitats molt poc ambigües, reconegudes en general amb molta facilitat, i molt conscients (cosa que permet pressuposar-ne un ús al seu torn habitual) per part dels parlants.

Un grup d'unitats aparentment menys usades i/o on el caràcter emblemàtic es difumina integra el segon recull presentat (# 7.1.2., Repertori complementari). Aquesta segona recopilació representa una mena d'apèndix al vocabulari gestual bàsic precedent, i està format, d'una banda, per emblemes reconeguts sense ambigüitats però poc o molt poc codificats en relació als del primer grup (i presumiblement doncs (molt) menys conscients i (molt) menys usats per part dels informants), i, d'una altra banda, per unitats on el grau d'ambigüitat en la decodificació ja és bastant superior al de les unitats bàsiques, de manera que es presenten confusions. Aquestes vénen determinades sobretot per la similitud formal entre les accions, de manera que el parlant interpreta un gest associant-lo amb un altre. Segurament el cas més il·lustratiu d'aquest feno-

men es dona en la decodificació (ben inesperada) de la unitat 142 JURAMENT (petó a la creu formada passant l'índex per sobre el polze). Aquest gest, codificat com a jurament amb un grau intermedi (5 produccions) però sense cap mena d'ambigüitats ni vacil·lacions, va ser interpretat en aquest sentit només per quatre dels informants de la segona fase. Els sis restants el van decodificar com a lloança, és a dir, associant-lo, malgrat la diferent posició dels dits (clarament reflectida en el dibuix i la fotografia de mostra i en la reproducció feta davant cada informant) a l'emblema 71 LLOANÇA ("EXCEL.LENT!"), en què la mà, amb els dits en forma de pera, s'acosta a la boca i se'n separa ràpidament un cop s'ha fet un petó a les puntes dels dits.

Per últim, en el tercer recull (# 7.1.3., Altres unitats) trobem també gestos de diferent tipus, on s'accentuen en general les característiques (quant al poc ús i les ambigüitats) que ja s'insinuen en el repertori complementari:

- (a) Emblemes totalment o parcialment desconeguts pels informants, bé perquè han caigut en desús o perquè en realitat són propis d'altres llengües o cultures (cf. 177, 178, 188, 195, 210). Un estudi més aprofundit que tingués en compte variables generacionals permetria analitzar amb més fonaments la transmissió (o la pèrdua) d'algun d'aquests emblemes, alhora que es podria determinar també amb més precisió el seu caràcter autòcton o importat. Un cas ben il·lustratiu que val la pena destacar és el de la unitat 210 POBRESA, no codificada per cap informant i decodificada només per dos, un dels quals l'atribueix a parlants castellans. Aquest emblema, que es troba en el recull d'Amades (1957), ha estat en canvi interpretat en el sentit esperat (de 'pobresa, estar arruïnat') per un bon nombre de persones consultades amb les mateixes característiques que els informants de la investigació però d'edat superior, aproximadament, als 50 anys.
- (b) Il·lustradors pròpiament dits (que no funcionen en realitat en absència de la parla) o unitats que es troben en la frontera entre els emblemes i els il·lustradors, en què el procés de convencionalització no ha desembocat encara en una unitat no ambigua (i la prova ve donada sovint pel gran nombre de variants --cap predominant-- que presenten). Bastants casos d'aquesta mena es caracteritzen per un grau mitjà o fins i tot alt de codificació, però seguit d'un percentatge molt baix en la decodificació. El fenomen es pot interpretar en el sentit que el gest és força assequible (o fins i tot molt usual) per a l'informant (codificador), que l'acompanya verbalment, alhora que resulta gairebé intel·ligible per al decodificador, per tal com no

conserva, en la segona fase de l'enquesta, el correlat verbal amb què es va produir. El cas de 221 XUCLAT (PRIM), codificat per sis informants però interpretat amb el mateix significat només per un, és especialment il·lustratiu en aquest sentit.

7.2.1. Classificacions

Una de les possibles classificacions de les unitats presentades en els reculls anteriors es pot elaborar tenint en compte el valor il.locutiu de l'acte que s'acompleix en utilitzar-les. Seguint la classificació de Searle reproduïda i breument exemplificada al subapartat 5.5.3., i d'acord amb el que s'ha fet constar a l'epígraf (10) de les entrades dels reculls, els resultats obtinguts per a cada categoria es presenten en el quadre següent:²

	R.B. (108)	R.C. (65)	A.U. (48)	R.B.+R.C. (173)	Total (221)
Repres.	63/58%	47/72%	33/69%	110/64%	143/65%
Exhort.	39/36%	12/19%	8/17%	51/30%	59/27%
Express.	24/22%	14/22%	8/17%	38/22%	46/21%
Comprom.	6/6%	6/9%	3/6%	12/7%	15/7%
Declar.	1/1%	2/3%	1/2%	3/2%	4/2%

Taula 1

² La primera xifra, subratllada, indica el nombre d'unitats, i la segona el percentatge respectiu. S'adverteix que la suma dels percentatges supera sempre el 100% donat que les categories no són mútuament excloents. Una mateixa unitat pot funcionar acomplint actes de naturalesa diversa i, a part, d'una manera anàloga amb el que succeeix amb el material verbal, certes accions presenten un valor il.locutiu a cavall de les diferents categories distingides. Així,, per exemple, una invitació i una amenaca (verbals o no verbals, o verbals i no verbals alhora) constitueixen un acte exhortatiu (pel que tenen d'intent que el receptor faci una acció) i al mateix temps un acte compromissiu (com a compromís de l'emissor a fer-ne una altra). Per raons semblants els gestos de burla i d'insult (efectes perlocutius de determinats actes) s'han considerat en general com a representatius i expressius alhora. En tots aquests casos, que conformen aproximadament una quarta part tant del repertori bàsic com del complementari, s'han registrat els diferents actes en l'epígraf (10) de l'entrada corresponent de cada unitat.

Si ens fixem en els percentatges obtinguts pel que fa al repertori bàsic, és evident que hi ha dues categories que predominen clarament. La primera és la de les unitats representatives, amb un 58 %, que constitueixen bàsicament actes de constatació o asseveració, ja siguin referits a l'emissor, al receptor, o a d'altres estats de coses de la realitat. Els exhortatius, amb un 36 %, són accions dutes a terme amb la intenció que el receptor actuï d'una determinada manera (ordres, demandes i amenaces, sobretot). La tercera i última categoria destacable del quadre anterior és la dels actes expressius, amb un 22 %, i representats en el repertori bàsicament per gestos de lloança, d'acceptació / rebuig i de burla o insult. Val a dir, però, que aquesta categoria hauria augmentat en nombre d'unitats i consegüentment de percentatge si s'haguessin tingut en compte els gestos interactius, no abordats en aquest estudi, propis de les salutacions i els comiats, en els quals conflueixen el caràcter emblemàtic amb la manifestació d'estats d'ànims determinats.

Les dues categories restants queden molt mal representades en el repertori bàsic, en especial la dels declaratius, amb un 1 %, on només s'han integrat els gestos de conjur; la dels actes compromissius, per últim, amb un 6 %, inclou gestos de promesa, d'amenaça i d'oferiment o invitació, és a dir, actes en què l'emissor es compromet a dur a la pràctica una acció concreta.

Tanmateix, fora de destacar el predomini de les accions de tipus representatiu i exhortatiu, les xifres en aquest respecte no resulten ja gaire més significatives, ni pel que fa al repertori bàsic ni als dos restants, els quals presenten uns percentatges que permeten que se'ls apliquin les mateixes consideracions anteriors.³ Una anàlisi paral·lela dels actes de parla verbals propis d'una comunitat (i en contextos col·loquials, concretament) donaria com a resultat, molt probablement, que també els actes representatius, exhortatius i expressius són els més habituals. La repartició de funcions entre el material verbal i no verbal sembla que es pot estudiar amb més profit, en aquest sentit, amb anàlisis d'abast més reduït però contextualitzades, en què es pugui determinar amb més precisió quina és

³ Si de cas es pot anotar, com a complement del que s'ha exposat, el descens remarcable del percentatge d'actes exhortatius en el repertori complementari i en el d'altres unitats, interpretable segurament en el sentit que aquesta mena d'actes, adreçats a modificar la conducta del receptor, difícilment resulten ambigus i són ben interpretats.

la mena d'actes comunicatius que tendeixen a ser acompanyats mitjançant mecanismes verbals, d'una banda, no verbals, d'una altra, i encara, per últim, amb unitats coincidents i simultànies dels dos canals.

Per un altre costat, i tal i com ja s'ha exposat parcialment al llarg de l'apartat 3.3., Kendon (1981b) ha fet unes primeres remarques contrastives sobre una sèrie de repertoris d'emblemes⁴ a partir d'una classificació en quatre grups:

- (A) Control interpersonal (regulació de les relacions interpersonals).
- (B) Expressió de l'estat físic o mental propi,
- (C) Comentaris o respostes avaluadores d'altri o de les accions d'altri.
- (D) Etiquetes d'objectes o accions.

L'anàlisi duta a terme conclou que el 80 % o més dels gestos integrats en cada un dels repertoris se situen en les tres primeres categories, amb l'excepció del repertori iraní, on el percentatge és del 66 %. També amb l'excepció d'aquest únic cas, en la resta els emblemes corresponents a la primera categoria són els més freqüents, i els corresponents a l'última els menys freqüents.

Encara que s'ha de fer constar la presumpció que els diferents mètodes utilitzats en la confecció dels repertoris poden restar una certa fiabilitat a comparacions com la de Kendon, va semblar interessant de contrastar les dades anteriors amb les derivables del repertori establert per al català, i amb aquesta finalitat les unitats recopilades es van classificar segons els quatre grups esmentats més amunt. A l'observació anterior quant a les diferents metodologies cal afegir, però, ara, com a crítica prèvia, que la classificació de Kendon no presenta en realitat categories excloents, de forma que si es volen obtenir percentatges absoluts cal adjudicar cada gest a una sola de les classes (seleccionant-ne la que es consideri més adi-

⁴ En concret es tracta dels d'Efron (1941) (Itàlia, amb 131 gestos), Saitz i Cervenka (1972) (Colòmbia i Estats Units, amb 175 i 245 gestos, respectivament), Wylie (1977) (França, 60 gestos), Creider (1977) (Kenya, 68 gestos) i Sparhawk (1978) (Iran, 123 gestos).

ent), la qual cosa esdevé en alguns casos --no gaire nombrosos, això sí-- una mica arbitrària.

En la classe (A) Kendon (1981b:140-1) agrupa "gestures of salutation; gestures of command, request and response, insult, threat and protection". En el repertori establert per al català els gestos de salutació s'han deixat de banda, cosa que farà disminuir el percentatge d'aquesta classe, i no se n'ha classificat cap com a gest de protecció (els de conjur i de jurament, que no es poden integrar gaire bé en la proposta de Kendon, s'han considerat a part, sota una classe (E)). Un darrer problema respecte a aquesta primera classe (A) el constitueixen els gestos anomenats "de resposta", ja que també es podrien incloure amb tota justícia en les classes (B) i (C). Per aquesta raó no s'ha inclòs dins la classe (A) cap unitat d'aquest tipus, ni tan sols les d'afirmació (4) i negació (76) amb el cap, malgrat el seu clar valor interactiu. La categoria (A) agrupa per tant, en la classificació duta a terme del repertori català, només ordres, demandes, insults i amenaces. Dins dels insults, per restringir encara més aquesta "macrocategoria" inicial, s'han incorporat només aquelles unitats reconegudes socialment com a tals, però no d'altres actes (representatius) que també es podrien utilitzar amb la intenció d'insultar (per exemple un cas ben il·lustratiu és el de 23 BOIG).

En definitiva, doncs, les cinc categories preses en consideració després de les remarques i modificacions esmentades han estat les següents:

- (A) Controladors (bàsicament ordres, demandes, insults i amenaces).
- (B) Expressions de l'estat propi (físic o mental).
- (C) Comentaris d'altri.
- (D) Objectes o accions.
- (E) Conjurs i juraments.

A pesar de les restriccions efectuades en la categoria originària (A) de Kendon, els resultats en aquest cas concret han estat ben significatius, tal com es pot comprovar

en la taula següent, on es presenten els percentatges obtinguts en els tres reculls:⁵

	<u>R.B.</u> (108)	<u>R.C.</u> (65)	<u>A.U.</u> (48)	<u>R.B.+R.C.</u> (173)	<u>Total</u> (221)
(A)	43/40%	16/25%	7/15%	59/34%	66/30%
(B)	26/24%	24/37%	16/33%	50/29%	66/30%
(C)	23/21%	12/18%	16/33%	35/20%	51/23%
(D)	15/14%	10/15%	7/15%	25/15%	32/14%
(E)	1/1%	3/5%	2/4%	4/2%	6/3%

Taula 2

Si s'observen els resultats corresponents al repertori bàsic (en negreta, a la primera columna) es veurà que s'avenen del tot amb les remarques anteriors de Kendon pel que fa a les xifres obtingudes en altres repertoris. Així, deixant al marge l'última categoria, no distingida per Kendon, per una banda els emblemes menys freqüents són els corresponents a (D), és a dir, denominacions d'objectes o accions (fet que es repeteix a més en les dues recopilacions restants), i per una altra banda els més freqüents són els emblemes de tipus (A) (ordres, demandes, insults i amenaces), amb una diferència prou substancial. Per acabar, lògicament coincideix també amb les dades aportades per Kendon el fet que les categories (B) i (C) siguin després de (A) les més freqüents i en concret, encara, la (B) en segon lloc (tant en el repertori bàsic, on el percentatge no sembla significatiu, com en el complementari). La suma d'aquestes tres categories (A, B i C) suposa el 85 % del total del repertori bàsic (92 unitats de les 108).

Tot i que les dades fonamentals són les referents al repertori bàsic, la Taula 2 presenta també la possibilitat de comparar els percentatges de cada categoria en els tres repertoris. Pel que fa a les dues últimes no sembla que es

⁵ Les xifres subratllades indiquen el nombre d'unitats i la resta els percentatges, la suma dels quals en aquest cas sí que es correspon amb el 100 % ja que les categories s'han considerat, tal com s'ha apuntat més amunt, mútuament excloents.

pugui descobrir res de gaire significatiu, per tal com els percentatges es mantenen bastant constants. En canvi, la comparació de les dues primeres sí que sembla ben significativa, en especial la disminució molt accentuada del nombre d'emblemes del tipus (A) en el repertori complementari i en el recull d'altres unitats (40 % en el repertori bàsic enfront d'un 25 % i d'un 15 %, respectivament, en els dos restants). Si s'observen la primera i l'última de les columnes pel que fa a les categories (A) i (B) la diferència resulta encara més accentuada. Així, si es considera el conjunt total d'unitats recopilades (221), el percentatge de les categories (A) i (B) és idèntic (30 %), i molt proper al de la categoria (C) (23 %). Però si es pren en consideració només la selecció del repertori bàsic, la categoria (A) augmenta fins al 45 %, (B) disminueix fins al 24 % i (C) fins al 21 %. De fet, la categoria (A) és la predominant solament en el repertori bàsic, quedant per sota de (B), amb un percentatge bastant marcat, tant en el repertori complementari com en la recopilació d'altres unitats.

De la mateixa manera que abans s'ha insinuat que la categoria dels gestos exhortatius semblava poc propensa a l'ambigüitat, cosa que podia explicar un descens en el percentatge d'aquesta classe en el repertori complementari (cf. la taula 1 i la nota 3), la interpretació ara d'aquest descens (o increment, segons el sentit en què es llegeixi el quadre) sembla que s'ha de buscar en el fet que tots els membres d'aquesta categoria (ordres, demandes, insults, amenaces, precís i oferiments) resulten en conjunt bastant més decodificables i menys ambigus que, sobretot, els gestos de caràcter expressiu (de l'estat físic, emocional o mental del receptor).

Això significa també, en d'altres paraules, que unitats de la primera mena semblen més propenses a culminar els processos d'emblematicització o convencionalització gestual que no pas les de la segona. De fet, aquesta emblematització de determinats gestos s'apareix com un procés que cal explicar per raons bàsicament funcionals, és a dir, per la possibilitat de dur a terme amb èxit accions comunicatives d'un tipus característic. Tot allò que fa referència a l'expressió dels estats del receptor queda recobert en bona mesura per les manifestacions d'estats d'ànim (veg. la classificació d'Ekman i Friesen (1969) recollida al subapartat 2.2.3.2.), cosa que podria explicar, si més no en part, la distinció apuntada.

La sospita --prou raonable-- que la font de producció de les unitats (manual / facial) podria tenir res a veure amb la distinció esmentada no ve corroborada pels percentatges de gestos expressius del repertori bàsic i del pro-

visional, ja que en tots dos casos les proporcions són molt similars. Cal hipotetitzar, doncs, més aviat, que les necessitats pragmàtiques de regulació o control de la conducta pròpia i d'altri (la categoria (A) d'emblemes) tenen un paper més important que els de totes les restants, i, en aquest cas concret, que les necessitats comunicatives de tipus expressiu (corresponents a la categoria (B)), acomplertes amb comportaments corporals d'altres menes (i concentrades, a més, en l'expressió facial).

Una última classificació de les unitats dels reculls anteriors es pot elaborar tenint en compte el tipus de base que presenten.⁸ Kendon (1981b) n'ofereix els següents tipus:

- (1) Accions interpersonals específiques
- (2) Moviments intencionals
- (3) Models d'acció que poden ser observats en d'altri
- (4) Objectes concrets
- (5) Objectes simbòlics
- (6) Entitats abstractes

L'aplicabilitat d'aquesta classificació, tanmateix, va resultar molt reduïda a causa de la dificultat de delimitar-ne les diverses classes. Així, per exemple, la distinció entre objectes concrets, objectes simbòlics i entitats abstractes (grups 4, 5 i 6) no es feia gens fàcil de mantenir, i sovint esdevenia massa arbitrari decidir la concepció de l'objecte, de manera que s'han ajuntat les tres classes en una de sola (la (V) de més avall). Una classe paral·lela s'ha distingit pel que fa a les accions, ja siguin moviments intencionals, accions de tipus interpersonal o bé models d'acció d'altri, de manera que les classes (1), (2) i (3) anteriors s'han agrupat també en una de sola (la (IV)). Per últim, en atenció a la procedència d'altres emblemes s'han incorporat tres grups nous. El primer (I), el de les unitats amb una base il·lustrativa genèrica, es pot considerar com un apèndix de les dues anteriors (quan la relació entre el gest i l'acció o l'objecte és poc clara, molt vaga); els dos restants, el de les manifestacions d'estat d'ànim (II) i el dels adaptadors (III), definits en

⁸ Cf. el que ja s'ha apuntat sobre aquesta qüestió a l'apartat 3.3.

els termes d'Ekman i Friesen (1969) (veg. # 2.2.3.2.), s'han considerat fonts o bases diferents.

La classificació final, per tant, s'ha elaborat sobre la base dels següents grups, que s'han registrat al final de l'epígraf (10) de l'entrada corresponent a cada unitat:

- (I) Il·lustracions genèriques
- (II) Manifestacions d'estats d'ànim
- (III) Adaptadors
- (IV) Accions (interpersonals, d'altri o moviments intencionals)
- (V) Objectes (concrets, simbòlics o abstractes)

Els resultats obtinguts es recullen en la següent taula, amb els percentatges darrere el nombre d'unitats de cada tipus:

	<u>R.C.</u> (108)	<u>R.C.</u> (65)	<u>A.U.</u> (48)	<u>R.B.+R.C.</u> (173)	<u>Total</u> (221)
(I)	24/22%	16/25%	27/56%	40/23%	67/30%
(II)	5/5%	7/11%	-/-	12/7%	12/5%
(III)	17/16%	9/14%	3/6%	26/15%	29/13%
(IV)	46/42%	27/41%	12/25%	73/42%	85/39%
(V)	16/15%	6/9%	6/13%	22/13%	28/13%

Taula 3

Segons les xifres de la taula el tipus de base més freqüent en el repertori bàsic és la del grup (IV), amb un 42 %, i amb una diferència com a mínim del 20 % respecte als grups restants. Es tracta de gestos que reproduïxen clarament (per bé que normalment d'una manera que l'estilitza, la condensa o la insinua) una acció determinada, de caràcter representatiu o interactiu.

Aquest és també el tipus de base que predomina en el repertori complementari, i també d'una forma destacada. En el recull d'altres unitats, però, el percentatge d'aquest grup disminueix d'una manera molt brusca, i són les il·lustracions genèriques (I), amb un 56 %, les bases que ocupen, amb molta diferència, el primer lloc. L'explicació d'aquest fet pot buscar-se en la mateixa línia insinuada més amunt com a raó de les variacions de percentatges en les taules 1 i 2, o sigui, en el fet que una bona part dels gestos amb una base il·lustrativa genèrica resulten massa vagues (poc icònics) a l'hora de decodificar-se, mentre que quan la base es pot identificar clarament i automàticament amb una acció o un objecte determinats, la comprensió és molt més fàcil.

En realitat, cal tenir en compte que els grups (I) i (IV) no són sinó els extrems d'un continuum, fins al punt que sovint resulta difícil o arbitrari decidir quina és la base gestual d'una unitat. Si es consideren les dues categories juntes, i s'hi suma encara la (V), en què la base en lloc de ser una acció és un objecte, s'obté una macrocategoria que suposa el 79 % del repertori bàsic i que està intergrada per totes aquelles unitats, situades en la gradació que va de la iconicitat al simbolisme, en què el gest il·lustra en un sentit o altre el significat vehiculat (i lògicament les que ho fan d'una manera més clara són les que més oportunitats i probabilitats tenen d'emblematicar-se). En aquest sentit val la pena indicar, finalment, que l'origen dels emblemes en conjunt --i en particular dels del repertori català-- s'ha de buscar predominantment en unitats que inicialment acompanyen la parla, és a dir, en la categoria gestual dels il·lustradors definits en els termes d'Ekman i Friesen (1969) (veg. # 2.2.3.2.). La formació d'emblemes sembla que pot explicar-se així, majoritàriament, com un procés de convencionalització d'aquestes unitats, que s'anirien desprenent progressivament (esdevenint alhora més intel·ligibles) del suport verbal inicial. La coincidència i l'associació recurrent en determinats contextos de materials verbals i no verbals constituïrien les fases primeres del procés. A continuació, i segons el que sembla que es pot inferir de l'anàlisi de les taules precedents, l'acompliment d'una funció comunicativa pertinent (en particular interactiva), el grau d'iconicitat i d'ambigüitat de l'acció corporal realitzada i possiblement també la seva (dis)similaritat formal i funcional amb d'altres unitats usuals ja convencionalitzades, facilitarien o obstaculitzarien l'emblematicació gradual del gest i la seva entrada, doncs, en el repertori bàsic.

Al marge d'altres causes (per exemple la influència dels mitjans de comunicació de masses, que poden "internacionalitzar" ràpidament un gest), en relació a aquest últim factor apuntat hom podria sentir la temptació de pensar que difícilment poden coincidir en un repertori d'emblemes dos gestos amb funcions i significats anàlegs. En aquesta línia Kendon (1981b:148) ha afirmat que "for the range of uses for which emblematic gestures are employed, two different gestures that serve the same message function are not likely to arise". Tanmateix, una simple anàlisi superficial del repertori bàsic establert i exposat més amunt desmenteix rotundament l'afirmació anterior, ja que es comprova de seguida que diverses parelles d'unitats poden intercanviar-se en la totalitat dels contextos imaginables. Així, sense comptar els casos en què es podria considerar que les dues unitats són en realitat variants d'un sol gest (els únics exemples dins el repertori bàsic serien els de 14 i 15 i el de 88 i 89), no costa gaire de trobar gestos indubtablement diferents però amb un significat gairebé o totalment idèntic i amb el mateix valor funcional, ja sigui el d'una ordre (6 i 7), una amenaça (9 i 11), una valoració (16 i 17), una lloança (20 i 21), una burla (25 i 26) o un insult (55 i 56).

Aquesta última consideració permet comentar, com a cloenda, que un repertori d'emblemes --i en particular l'establert en aquest treball per al català de Barcelona-- no s'ha de concebre com un autèntic llenguatge⁷ ni com un conjunt sistemàtic d'unitats, amb una correspondència perfecta (biunívoca, proporcional) amb la diversitat de funcions pròpies de la comunicació humana. Més aviat s'ha d'entendre com un conjunt *flou*, amb límits difuminats, d'un nombre variable d'unitats (la major part dels elaborats se situen --molt aproximadament-- al voltant del centenar), les quals recobreixen preferentment certes funcions comunicatives mentre que d'altres queden descobertes, i són acomplertes mitjançant mecanismes de diferent procedència. L'especificació d'aquestes funcions a través dels emblemes, però, és difícil de determinar, perquè aquests gestos autònoms gaudeixen d'una versatilitat notable, tant significativa com funcional. Una última ullada al repertori bàsic català, recollint el resultat de les taules anteriors, permet observar que un 60 % (aproximadament) de les unitats, constitueixen comentaris o constatacions sobre un mateix, sobre d'altres persones i/o sobre objectes o accions. El 40 %

⁷ Així, per exemple, les possibilitats de combinació són molt rudimentàries, i no passen de la juxtaposició de dues o tres unitats, sovint aconseguint una modalitat interrogativa o negativa d'una en particular.

restant té un caràcter més marcadament interactiu, i, per bé que la subclassificació és complexa a causa de la versatilitat esmentada, un 18 % correspon a demandes, un 8 % a ordres, un 6 % a burles i insults, un 5 % a amenaces, un 2 % a avisos i un 1 % a oferiments o invitacions. Les anàlisis particulars i contextualitzades de l'ús dels materials verbals i no verbals són les que podran aportar en un futur dades més concretes sobre quines d'aquestes accions comunicatives es duen a terme preferentment mitjançant unitats verbals o gestuals, i sobre la manera com es coordinen els diversos canals a través dels quals es vehicula la comunicació humana.

8. CLOENDA

Fins i tot un observador que no fos particularment sagaç però que almenys estigués interessat pels fenòmens de la comunicació no trigaria gaire a adonar-se que el potencial comunicatiu humà no es concreta, en la interacció ordinària, exclusivament a través del canal verbal, sinó que funciona en paral·lel amb d'altres. Entre aquests la gestualitat sembla que mereix, per múltiples raons, una atenció bastant més intensa que no pas la que li han dedicat tradicionalment els especialistes o els interessats en la comunicació.

De fet, gairebé no es pot ni parlar d'una autèntica tradició d'estudis sobre la gestualitat. Fins després de la segona meitat del segle actual no es desperta un interès viu sobre aquest fenomen --o sobre l'anomenada comunicació no verbal, per utilitzar un terme més ampli i difós a partir d'aquest moment històric--, i el que trobem abans són o bé precedents il·lustres (Mallery, Wundt, Efron) en qualitat d'excepcions solitàries, o bé obres que s'enfronten amb la gestualitat i el gest en particular des de tradicions ja constituïdes d'altra mena (la retòrica, la filosòfica i la psicològica, sobretot).

El despertar dels estudis sobre comunicació després de la segona guerra mundial tindrà a la llarga l'avantatge que resituarà el fenomen del gest en un context més ampli, el de la comunicació no verbal en conjunt, on s'oferiran les primeres classificacions funcionals que en permetran una categorització més fonamentada.

Dins d'aquest context epistemològic, si val l'expressió, es difondrà la noció d'emblema, original d'Efron, que substituirà --encara que no en sigui ben bé l'equivalent-- la més tradicional i usada de gest simbòlic. La noció ha sofert múltiples matisacions, i el garbuix terminològic que s'hi ha aparellat n'és parcialment una prova. Als efectes d'aquest treball, i després de passar revista a una sèrie de propostes sobre la definició i categorització del gest (veg. el capítol 2), l'emblema ha estat definit (veg. # 3.2.) com un gest autònom --que pot donar-se amb independència del llenguatge verbal--, fet amb intenció de comu-

nicar, propi d'una col·lectivitat, i amb un nucli significatiu que en possibilita una fàcil i breu traducció a una llengua natural i un reconeixement inequívoc per part del grup humà que l'utilitza.

Partint de la base de la classificació funcional de la gestualitat d'Ekman i Friesen (1969) (veg. # 2.2.3.2. i # 3.1.) i de la definició esmentada d'emblema, la tesi implícita en aquesta investigació és que en el repertori comunicatiu propi d'una comunitat i --en el pla particular-- d'un individu, cal integrar-hi, en qualitat d'eines comunicatives al seu abast, un conjunt o repertori d'emblemes, els quals acompleixen funcions comunicatives ben precises --però ben poc estudiades-- en el si de les interaccions quotidianes.

L'objectiu principal d'aquesta investigació (veg. # 1.1.), l'establiment d'un primer repertori bàsic d'emblemes catalans associables amb la modalitat col·loquial (oral, espontània, informal i interactiva) de la llengua catalana, s'ha acomplert mitjançant una metodologia (veg. # 6.3.) que ha intentat garantir per sobre de tot la fiabilitat dels resultats, per bé que això hagi redundat en dany d'un estudi que abracés un nombre de variables superior (de tipus geogràfic, social, sexual i generacional), i potser també de la confecció d'un repertori més ampli (però alhora segurament més indefinit). No cal dir que aquests aspectes, i molts d'altres d'insinuats al llarg del treball, queden oberts a l'espera de futures investigacions.

La metodologia emprada, que combina una enquesta de codificació amb una de decodificació (cf. # 6.3.2. i # 6.3.3.), ofereix de totes maneres força més dades que les de la gran majoria d'estudis similars duts a terme en d'altres llengües o cultures, i sembla en aquest sentit bastant més aconsellable que l'ús d'una simple enquesta de decodificació (anàloga, tot sigui dit, a l'enquesta dialectològica tradicional).

El repertori bàsic definitiu d'emblemes catalans (veg. # 7.1.1.) consta de 108 unitats (una o dues de les quals susceptibles de ser considerades variants d'altres), i va acompanyat d'un repertori complementari de 65 gestos (veg. # 7.1.2.) i d'una recopilació final d'unes altres 48 unitats (veg. # 7.1.3.). Aquest conjunt total de 221 gestos (anomenat inicialment repertori provisional bàsic, veg. # 6.3.3.1.) procedia d'una selecció d'un primer repertori provisional de 315 unitats (veg. # 6.3.1.2.), resultat al seu torn d'una altra selecció elaborada a partir de fonts bibliogràfiques i de dades recollides mitjançant l'observació directa.

Complementant la tasca d'establir el repertori, la comparació dels tres reculls (veg. # 7.2.) permet observar quines són les categories emblemàtiques més ben representades com a actes comunicatius, i fa possible aventurar algunes hipòtesis sobre quines són les menes de gestos més susceptibles d'emblematicitzar-se a través d'un procés de convencionalització. Tanmateix, es fa evident al mateix temps que aquest terreny en particular està necessitat d'estudis més detinguts.

En realitat, al capdavant, no costa gaire de reconèixer que la major part de les característiques que envolten l'origen i l'ús d'aquestes unitats gestuals autònomes estan ara com ara per descobrir i per analitzar. Per consegüent, i fent una mica de retòrica per acabar, no resulta estrany que sorgeixin moltes més preguntes que no pas respostes. Això s'ha insinuat més d'una vegada no només en aquesta tercera i última part del treball, sinó també en la segona, en què s'han revisat d'una forma sintètica les múltiples confluències que presenten els camps de la lingüística i de la comunicació no verbal, l'estudi del gest i la paraula (veg. els capítols 4 i 5).

Els viatges interdisciplinaris resulten engrescadors però alhora arriscats i plens d'inconvenients. Qui hagi arribat fins aquest punt ben segur que els haurà patit, i comprendrà perfectament que la tria del mot assaig com a inici del títol del treball no respon en absolut a un fruit de l'atzar. L'esperança del qui escriu és que tot plegat hagi contribuït a aclarir, almenys en un cert grau i en el cas concret dels parlants catalans, el que Sapir (1927: 558)¹ ja va intuir i expressar amb molt d'encert fa una bona colla d'anys:

"A very good example of another field for the development of unconscious cultural patterns is that of gesture. Gestures are hard to classify and it is difficult to make a conscious separation between that in gesture which is merely of individual origin and that which is referable to the habits of the group as a whole. In spite of these difficulties in conscious analysis, we respond to gestures with an extreme alert-

¹ Edward Sapir: "The Unconscious Patterning of Behavior in Society". Original dins E.S. Dummer (ed.): The Unconscious: A Symposium. Nova York, Knopf, 1927, 114-142. Esmentat per la reimpressió dins D.G. Mandelbaum (ed.): Selected Writings of Edward Sapir in Language, Culture and Personality. Berkeley, University of California Press, 1958, 544-559.

ness and, one might almost say, in accordance with an elaborate and secret code that is written nowhere, known by none, and understood by all. But this code is by no means referable to simple organic responses. On the contrary, it is as finely certain and artificial, as definitely a creation of social tradition, as language or religion or industrial technology. Like everything else in human conduct, gesture roots in the reactive necessities of the organism, but the laws of gesture, the unwritten code of gestured messages and responses, is the anonymous work of an elaborated social tradition."

BIBLIOGRAFIA¹

- ABERCROMBIE, D. (1968): "Paralanguage". British Journal of Disorders of Communication 3, 55-59.
- ADLER, M.K. (1979): Non-vocal language and language substitutes: a sociolinguistic study. Hamburg, H. Buske.
- ALAJOUANINE, T. i F. LHERMITTE (1964): "Non-verbal communication in aphasia". Dins A.V.S. de REUCK i M. O'CONNOR (eds.): Disorders of language. Londres, Churchill, 168-182.
- ALCOVER, A.M. i F. de B. MOLL: Diccionari Català-Valencià-Balear. Palma de Mallorca, 1930-1962. Esmentat com DCVB.
- ALDAZABAL, J. (1984-5): Gestos y símbolos. Barcelona, Centre de Pastoral Litúrgica, 3 vols., 1984 (I i II) i 1985 (III).
- AMADES, J. (1957): "El gest a Catalunya". Anales del Instituto de Lingüística (Universidad Nacional del Cuyo, Mendoza) VI, 88-148.
- ARGYLE, M. (1972a): The Psychology of Interpersonal Behaviour. Harmondsworth, Penguin (2a ed. ampl.; 1a ed., 1967). Trad. cast.: Psicología del comportamiento interpersonal. Madrid, Alianza, 31984.
- (1972b): "Non-Verbal Communication in Human Social Interaction". Dins HINDE (ed.) (1972), 243-268.
- (1975): Bodily Communication. Londres, Methuen (2a ed., 1988).
- ARGYLE, M. i P. TROWER (1980): Person to Person: ways of communicating. Willemstad, Multimedia. Trad. cast.: Tú

¹ Quan la traducció d'una obra apareix entre claudàtors significa que s'ha utilitzat l'edició original.

- y los demás: Formas de comunicación. México, Harper & Row Latinoamericana.
- ARNDT, H. & R.W. JANNEY: InterGrammar. Toward an Integrative Model of Verbal, Prosodic and Kinesic Choices in Speech. Berlín, Mouton de Gruyter.
- ATTILI, G. i P.E. RICCI-BITTI (eds.) (1983): I Gesti e I Segni. La comunicazione non-verbale in psicologia e neuropsicologia clinica e il linguaggio dei segni nei sordi. Roma, Bulzoni.
- ATTILI, G. I P.E. RICCI-BITTI (eds.) (1984): Comunicare senza parole. La comunicazione non-verbale nel bambino e nell'interazione sociale tra adulti. Roma, Bulzoni (1ª ed., 1983).
- AUSTIN, G. (1806): Chironomia [...]. Londres. Reimpr.: Carbondale, Edwardsville, Southern Illinois University Press, 1966.
- BACON, A.M. (1875): A Manual of Gesture [...]. Chicago, S.C. Griggs.
- BARAKAT, R.A. (1969): "Gesture systems". Keystone Folklore Quarterly XIV, 105-121.
- (1973): "Arabic gestures". Journal of Popular Culture 6, 749-787.
- (1975): The Cistercian Sign Language. A Study in Non-verbal Communication. Kalamazoo, Michigan, Cistercian Publications.
- BARTHES, R. (1970): "Recherches Rhétoriques". Communications 18.
- BASIL, C. i R. RUIZ (21988): Sistemes de comunicació no verbal per a nens amb disminucions físiques. Dept. d'Ensenyament, Generalitat de Catalunya.
- BASTO, C. (1938a): "A linguagem dos gestos em Portugal (Esbozo etnográfico)". Revista Lusitana 36, 5-72.
- (1938b): "Os gestos com a cabeça". Mémorias da Academia das Ciências de Lisboa III, 129-155.
- BATTISON, R. (1978): Lexical Borrowing in American Sign Language. Silver Spring, Maryland, Linstok.
- BAUML, B.J. i F.H. BAUML (1975): A Dictionary of Gestures. Metuchen, Sacrecrow Press.

- BEATTIE, G.W. (1981): "Language and nonverbal communication --the essential synthesis?". Linguistics 19, 1165-1183.
- (1983): Talk. An Analysis of Speech and Non-Verbal Behaviour in Conversation. Milton Keynes, Open University Press.
- BEHRMANN, M. & C. PENN (1984): "Non-Verbal Communication of Aphasic Patients". The British Journal of Disorders of Communication 19 (1984), 155-168.
- BELL, R.T. (1976): Sociolinguistics. Goals, Approaches and Problems. B.T. Batsford, Londres.
- BERNADO, J. i F. PRAT (1980): "Sobre els signes fònics usats en les relacions home-bèstia". Treballs de Sociolinguística Catalana 3, 117-133.
- BIRDWHISTELL, R.L. (1970): Kinesics and Context. Essays on Body Motion Communication. Filadèlfia, University of Pennsylvania Press. Trad. cast. El lenguaje de la expresión corporal. Barcelona, G. Gili, 1979.
- BLURTON JONES, N.G. (1972): "Non-Verbal Communication in Children". Dins HINDE (ed.) (1972), 271-296.
- BOLINGER, D. (1983): "Intonation and Gesture". American Speech 58, 156-174.
- BONET, J.P. (1620): Reduction de las letras y arte para enseñar a ablar los mudos [sic]. Madrid.
- BOSMAJIAN, H.A. (ed.) (1971): The Rhetoric of Nonverbal Communication. Glenview, Illinois, Scott, Foresman.
- BOUISSAC, P.A.R. (1973): La mesure des gestes: prolégomènes à la sémiotique gestuelle. La Haia, Mouton.
- BOUISSAC, P., M. HERZFELD i R. POSNER (eds.): Iconicity. Essays on the Nature of Culture. Tübingen, Stanffenburg.
- BRAULT, G.J. (1983): "Kinesics and the Classroom: Some Typical French Gestures". The French Review 36, 374-382.
- BREWER, W.D. (1951): "Patterns of Gesture Among the Levantine Arabs". American Anthropologist 53, 232-237.
- BRUN, T. (1969): The International Dictionary of Sign Language: A Study of Human Behaviour. Londres, Wolfe.

- Trad. it.: Il linguaggio dei gesti. Milà, Longanesi, 1976.
- BRUNEL, G. (1977): "Le modèle linguistique en communication non-verbale". Communication et Information 2, 141-149.
- BUHLER, K. (1933): Ausdruckstheorie. Das System an der Geschichte aufgezeigt. Jena. Trad. cast.: Teoría de la expresión. (El sistema explicado por su historia). Madrid, Alianza, 1980.
- BULWER, J. (1644): Chirologia: Or The Natural Language of the Hand [...]. Londres.
- BUSNEL, R.G. & A. CLASSE (1976): Whistled Languages. Berlín, Springer.
- CALBRIS, G. (1980): "Étude des expressions mimiques conventionnelles françaises dans le cadre d'une communication non verbal". Semiotica 29, 245-346.
- (1981): "Étude des expressions mimiques conventionnelles françaises dans le cadre d'une communication non verbal testés sur des Hongrois". Semiotica 35, 125-156.
- (1985a): "Geste et parole". Langue Francaise 68, 66-84.
- (1985b): "Espace-temps: Expression gestuelle du temps". Semiotica 55, 43-73.
- (1987): "Geste et motivation". Semiotica 65, 57-96.
- CALBRIS, G. i J. MONTREDON (1986): Des gestes et des mots pour le dire. París, Clé International.
- CALLEJON, D.L. (1976): "Comunicarnos sin hablar". Obolo 11, 21-24.
- CARDONA, M. (1953-4): "Gestos o ademanes habituales en Venezuela". Archivos venezolanos de folklore II, 3, 159-166.
- CICONE, M., W. WAPNER, N. FOLDI, E. ZURIF i H. GARDNER (1979): "The relation between gesture and language in aphasic communication". Brain and Language 8, 324-349.
- CICOUREL, A.V. (1975): "Discourse and Text. Cognitive and Linguistic Processes in Studies of Social Structures". Versus 12, 33-84.

- COCA, S. (1988): Comunicación y creatividad. La expresividad creativa del gesto. Madrid, Universidad Complutense de Madrid.
- COCCHIARA, G. (1932): Il linguaggio del Gesto. Bocca, Torino. Reimpr.: Palermo, Sellerio, 1977.
- COHEN, A.A. (1977): "The communicative functions of hand illustrators". Journal of Communication 27, 54-63.
- COHEN, E., L. NAMIR I I.M. SCHLESINGER (1977): A New Dictionary of Sign Language Employing the Eshkol-Wachmann Movement Notation System. La Haia, Mouton.
- COLLET, P. I J. CHILTON (1981): "Laterality in Negation. Are Jakobson and Vavra Right?". Semiotica 35, 57-70.
- CONDON, W.S. (1976): "An analysis of behavioral organization". Sign Language Studies 13, 285-318.
- CONTARELLO, A. (1980): Differenze ed uniformità culturali nel comportamento e nella comunicazione non verbale. Bolonya, Patron.
- COROMINES, J.: Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana. Barcelona, Curial, 1980-1987. Esmenat com DECLC.
- CORRAZE, J. (1980): Les communications non-verbales. Paris, P.U.F. [Trad. cast.: Las comunicaciones no verbales. Madrid, G. Núñez, 1986.]
- CORTELAZZO, M. (1969): Avviamento critico allo studio della dialettologia italiana. I. Problemi e metodi. Pisa, Pacini.
- COSNIER, J. (1978): "Gestes et stratégie conversationnelle". Dins Stratégies discursives. Lió, Presses Universitaires de Lyon, 9-17.
- (1985): "L'évaluation de la gestualité communicative en 1985". Bulletin d'Audiophonologie 5-6, 687-700.
- COSNIER, J. I C. KERBRAT-ORECCHIONI (dirs.): Décrire la conversation. Lió, Presses Universitaires de Lyon.
- CREIDER, C.A. (1977): "Towards a Description of East African Gestures". Sign Language Studies 14, 1-20.
- (1986): "Interlanguage comparisons in the study of the interactional use of gesture: Progress and prospects". Semiotica 62, 147-163.

- CRESSWELL, R. (1968): "Le geste manuel associé au langage". Langages 10, 119-127.
- CRITCHLEY, M. (1939): The Language of Gesture. Londres, Arnold. Reimpr.: Nova York, Haskell.
- (1975): The Silent Language. Londres, Butterworths.
- DAHAN, G. i J. COSNIER (1977): "Sémiologie des quasi-linguistiques français". Psychologie Médicale 8/11, 2053-2072.
- DANGUITISIS, C. (1943): Étude descriptive du dialecte de Démirdési (Brousse, Asie Mineure). Paris, G.-P. Maisonneuve.
- DANILOFF, J.K., J.D. NOLL, M. FRISTOE i L.L. LLOYD (1982): "Gesture Recognition in Patients with Aphasia". Journal of Speech and Hearing Disorders 47, 43-49.
- DARWIN, Ch. (1872): The Expression of the Emotions in Man and Animals. Londres, J. Murray. Reimpr.: Chicago, The University of Chicago Press, 1965. [Trad. cast.: La expresión de las emociones en los animales y en el hombre. Madrid, Alianza, 1984.]
- DAVIDSON, L.J. (1950): "Some current folk gestures and sign languages". American Speech 25, 3-9.
- DAVIS, Flora (1971): Inside Intuition. What We Know About Non-Verbal Communication. Nova York, McGraw-Hill. Trad. cast.: La comunicación no verbal. Madrid, Alianza, 1982.
- DAVIS, Martha (1972): Understanding Body Movement: An Annotated Bibliography. Nova York, Arno.
- (1987): "Kinophobia". Semiotica 66, 431-439.
- (ed.) (1982): Interaction Rhythms. Periodicity in Communicative Behavior. Nova York, Human Sciences.
- DAVIS, M. i J. SKUPIEN (eds.) (1982): Body Movement and Nonverbal Communication. An Annotated Bibliography. 1971-1981. Bloomington, Indiana University Press.
- DE JORIO, A. (1832): La Mimica degli Antichi Investigata nel Gestire Napoletano. Nàpols, Stamperia del Fibreno. Reimpr.: Nàpols, Associazione napoletana per i monumenti e il paesaggio, 1964.

- DEVEREUX, G. (1949a): "Mohave Voice and Speech Mannerism". Word 5, 268-272.
- (1949b): "Some Mohave Gestures". American Anthropologist 51, 325-326.
- DI SPARTI, A. (1988): "Verbale vs Non-Verbale, Emisferio Sinistro vs Emisfero Destro". Dins HERZFELD I MELAZZO (eds.) (1988), II, 1105-1113.
- DUCARNE DE RIBAUCCOURT, B., V. FOULGOC, F. FRANÇOIS, D. THOMAS (1982): "Essai d'analyse de la communication non verbale dans 20 cas d'aphasie". La linguistique 18, 59-84.
- DUNCAN, S. (1980): "Describing Face-to-Face Interaction". Dins RAFFLER-ENGEL (ed.) (1980), 67-80.
- EASTMAN, C.M. i Sh. Y.A. OMAR (1985): "Swahili Gestures: Comments (vielezi) and Exclamations (viingizi)". Studies in African Linguistics 9, 95-99.
- EFRON, D. (1941): Gesture and Environment. Nova York, King's Crown. Reimpr.: Gesture, Race and Culture. La Haia, Mouton, 1972. Trad. cast.: Gesto, raza y cultura. Buenos Aires, Nueva Visión, 1970.
- EIBL-EIBESFELDT, I. (1972): "Similarities and Differences between Cultures in Expressive Movements". Dins HINDE (ed.) (1972), 297-312.
- (1973): Der vorprogrammierte Mensch. Das Ererbte als bestimmender Faktor im menschlichen Verhalten. Viena, F.Molden. Trad. cast.: El hombre preprogramado. Lo hereditario como factor determinante en el comportamiento humano. Madrid, Alianza, 1983.
- (1988): "Social Interactions in an Ethological, Cross-Cultural Perspective". Dins POYATOS (ed.) (1988), 107-130.
- EKMAN, P. (1970): "Apreciación retrospectiva". Dins D. EFRON: Gesto, raza y cultura. Buenos Aires, Nueva Visión, 13-20.
- (1976): "Movements with Precise Meanings". Journal of Communication 26, 14-26.
- (1980): "Three classes of non-verbal behavior". Dins RAFFLER-ENGEL (ed.) (1980), 89-102.

- EKMAN, P. i W.V. FRIESEN (1967): "Origen, uso y codificación: Bases para cinco categorías de conducta no verbal". Dins E. VERON et al.: Lenguaje y comunicación social. Buenos Aires, Nueva Visión, 1971, 51-94.
- (1969): "The repertoire of non verbal behavior: categories, origins, usage and coding". Semiotica 1, 49-97.
- (1972): "Hand Movements". Journal of Communication 22, 353-374.
- EKMAN, P., W.V. FRIESEN i P. ELLSWORTH (1972): Emotion in the Human Face: Guidelines for Research and an Integration of Findings. Nova York, Pergamon.
- ENGEL, J.J. (1785-6): Ideen zu einer Mimik. Berlín.
- FAST, J. (1970): Body Language. Nova York, M. Evans. Trad. cast.: El lenguaje del cuerpo. Barcelona, Kairós, 1971.
- FELDMAN, S.S. (1959): Mannerisms of Speech and Gestures in Everiday Life. Nova York, International Universities Press.
- FEYEREISEN, P. (1986): "Lateral Differences in Gesture Production". Dins NESPOULOUS et al. (eds.) (1986), 77-94.
- FEYEREISEN, P. i X. SERON (1984): "Les troubles de la communication gestuelle". La Recherche 152, 156-164. Trad. cast.: "Los trastornos de la comunicación gestual". Mundo Científico 35, 352-361.
- FISCHER, S. (1978): "Sign Language and Creoles". Dins SIPLE (ed.) (1978), 309-332.
- FLACHSKAMPF, L. (1938): "Spanische Gebärdensprache". Romanische Forschungen LII, 205-258. Trad. cast.: "El lenguaje de los gestos españoles". Ensayos y Estudios (Berlín) I/4, 248-279. Separata de 1941, págs. 1-32.
- FORNER, A. (1987): La comunicació no verbal. Barcelona, Graó.
- FREEDMAN, N. (1972): "The analysis of movement behavior during clinical interviews". Dins SIEGMAN i POPE (eds.) (1972), 153-175.
- FREEDMAN, N., J.M. VAN MEEL, F. BARROSO i W. BUCCI (1986): "On the development of communicative competence". Semiotica 62, 77-105.

- FRIEDMAN, H.S. (1982): "The Modification of Word Meaning by Nonverbal Cues". Dins KEY (ed.) (1982), 57-67.
- FRIEDMAN, L. (ed.) (1977): On the Other Hand: New Perspectives on American Sign Language. Nova York, Academic.
- FRONVAL, G. i D. DUBOIS (1976): Les Signes mystérieux des Peaux-Rouges. Paris, Nathan.
- GALLOWAY, L.M. (1983): "Études cliniques et expérimentales sur la répartition hémisphérique du traitement cérébral du langage chez les bilingues: modèles théoriques". Langages 72, 79-113.
- GEIGER, P. I R. WEISS (1950): Atlas der schweizerischen Volkskunde. Zürich.
- GIVENS, D.B. (1977): "Shoulder Shrugging: A Densely Communicative Expressive Behavior". Semiotica 19, 13-28.
- GOFFMAN, E. (1971): Relations in Public. Microstudies of the Public Order. Nova York, Basic Books. Trad. cast.: Relaciones en público. Microestudios del orden público. Madrid, Alianza, 1979.
- GOODWIN, C. (1986): "Gestures as a resource for the organization of mutual orientation". Semiotica 62, 29-49.
- GOODWIN, C. i M.H. GOODWIN (1987): "Concurrent Operations on Talk: Notes on the Interactive Organization of Assessments". IPRA Papers in Pragmatics 1, 1-54.
- GOODWIN, M.H. i C. GOODWIN (1986): "Gesture and coparticipation in the activity of searching for a word". Semiotica 62, 51-75.
- GRAHAM, J.A. i M. ARGYLE (1975): "A cross cultural study of the communication of extraverbal meaning by gestures". International Journal of Psychology 10, 57-67.
- GRANT, B.M. i D.G. HENNINGS (1971): The Teacher Moves: An Analysis of Non Verbal Activity. Nova York, Columbia Teachers College Press.
- GRATIOLET, L.P. (1865): De la Physionomie et des Mouvements d'Expression. Paris, Hetzel.
- GREEN, J.R. (1968): A Gesture Inventory for the Teaching of Spanish. Filadèlfia, Chilton Books.

- GREIMAS, A.J. (1968): "Conditions d'une sémiotique du monde naturel". Langages 10, 3-35.
- GREIMAS, A.J., R. JAKOBSON, M.R. MAYENOWA, S.K. SAUMJAN, W. STEINITZ i S. ZOLKIEWSKI (eds.) (1970): Sign. Language. Culture. La Haia, Mouton.
- GRUBER, M.I. (1980): Aspects of Nonverbal Communication in the Ancient Near East. Roma, Institutum Pontificium Biblicum.
- GUIRAUD, P. (1980): Le langage du corps. París, P.U.F. Trad. cast.: El lenguaje del cuerpo. Méjico, Fondo de Cultura Económica, 1986.
- GUTIA, I. (1954): "Il metodo di negare nella lingua romena: III. Sugli intensivi di negazione". Orbis III, 154-172.
- HACKS, C. (1892): Le geste. París, Flammarion.
- HALL, Edward T. (1959): The Silent Language. Nova York, Doubleday.
- (1966): The Hidden Dimension. Nova York, Anchor. Trad. cast.: La dimensión oculta. Méjico, Siglo XXI, 1985.
- (1974): Handbook for Proxemic Research. Washington, Society for the Anthropology of Visual Communication.
- (1988): "The Hidden Dimension of Time and Space in Today's World". Dins POYATOS (ed.) (1988), 145-152.
- HALL, Judith A. (1984): Nonverbal Sex Differences. Baltimore, Johns Hopkins University Press.
- HAMALIAN, L. (1965): "Communication by Gesture in the Middle East". ETC. A Review of General Semantics 22, 43-49.
- HARPER, R.G., A. N. WIENS i J.D. MATARAZZO (1978): Nonverbal Communication: The State of the Arts. Nova York, Wiley.
- HAYES, F.C. (1940): "Should we have a dictionary of gestures?". Southern Folk-lore Quarterly 4, 239-245.
- (1951): "Gestos o ademanes folklóricos". Folklore Américas 11, 15-21.
- (1957): "Gestures: A Working Bibliography". Southern Folklore Quarterly 21, 218-317.
- (1959): "Guía para el que recoge ademanes o gestos". Folklore Américas 19, 1-6.

- HEATH, C. (1985): "The consultation's end: the coordination of speech and body movement". International Journal of the Sociology of Language 51, 27-42.
- HECAEN, H. (1967): "Approche sémiotique des troubles du geste". Language 5, 67-83.
- HEINEMANN, P. (1976): Grundriss einer Pädagogik der nonverbalen Kommunikation. Kastellaun, A.Henn. trad. cast.: Pedagogía de la comunicación no verbal. Barcelona, Herder, 1980.
- HERZFELD, M. i L. MELAZZO (eds.) (1988): Semiotic Theory and Practice. Berlín, Mouton de Gruyter, 2 vols.
- HESLIN, R. i M.L. PATTERSON (1982): Nonverbal Behavior and Social Psychology. Nova York, Plenum.
- HEWES, G. (1973a): "Primate Communication and the Gestural Origin of Language". Current Anthropology 14, 5-24.
- (1973b): "An explicit formulation of the relationship between tool-using, tool-making, and the emergence of language". Visible language 7, 101-127.
- (1974): "Gesture language in cultural context". Sign Language Studies 1, 1-34.
- (1975): Language origins: a bibliography. La Haia, Mouton.
- (1976): "Current status of the gesture theory of language origins". Annals of the New York Academy of Sciences 280, 382-504.
- (1977): "A model for language evolution". Sign Language Studies 15, 97-168.
- HINDE, R.A. (ed.) (1972): Non-Verbal Communication. Cambridge, Cambridge University Press.
- HUDSON, R.A. (1980): Sociolinguistics. Cambridge, Cambridge University Press.
- HYMES, D. (1987): "Communicative Competence". Dins U. AMMON et al. (eds): Sociolinguistics. Soziolinguistik. Berlín, Mouton de Gruyter, vol. I, 219-229.
- INFANTE, I. (1986): El lenguaje del rostro y de los gestos. Una forma de comunicación humana. Madrid, Quorum.

- JAKOBSON, R. (1970): "Motor signs for 'Yes' and 'No'". Language in Society 1, 91-96. (Original rus dins Jazyk i celovek. Moscou, 1970.)
- JARVELLA, R.J. i W. KLEIN (eds.) (1982): Speech, Place, and Action. Studies in Deixis and Related Topics. Chichester, J. Wiley.
- JOHNSON, S. (1985a): Handbook of nonverbal communication for teachers of foreign languages. Rowley, Newbury.
- (1985b): Japanese nonverbal communication. Rowley, Newbury.
- JOHNSON, H.G., P. EKMAN i W.V. FRIESEN (1975): "Communicative Body Movements: American Emblems". Semiotica 15, 335-353. Reimpr. dins KENDON (ed.) (1981), 401-419.
- KANY, C.E. (1960): American-Spanish Euphemisms. Berkeley. University of California Press.
- KAULFERS, W.V. (1931): "Curiosities of colloquial gestures". Hispania 14, 249-264.
- (1932): "A Handful of Spanish". Education 52, 423-428.
- KENDON, A. (1972): "Some Relationships between Body Motion and Speech: An Analysis of an Example". Dins SIEGMAN i POPE (eds.) (1972), 177-210.
- (1975): "Gesticulation, speech and the gesture theory of language origins". Sign Language Studies 9, 349-373.
- (1980) "Features of the Structural Analysis of Human Communication Behavior". Dins RAFFLER-ENGEL (ed.) (1980), 29-43.
- (1981a): "Introduction: Current Issues in the Study of 'Nonverbal Communication'". Dins KENDON (ed.) (1981), 1-53.
- (1981b): "Geography of gesture". Semiotica 37, 129-163.
- (1982): "The study of gesture. Some observations on its history". Recherches Sémiotiques / Semiotic Inquiry 2, 45-62.
- (1983): "Gesture and Speech: How They Interact". Dins WIEMANN i HARRISON (eds.) (1983), 13-45.

- (1984): "Did Gesture Escape the Curse of Babel?". Dins WOLFGANG (ed.) (1984), 75-114.
- (1985): "Some uses of gesture". Dins TANNEN i SAVILLE-TROIKE (eds.) (1985), 215-234.
- (1986a): "Some reasons for studying gesture". Semiotica 62, 3-28.
- (1986b): "Iconicity in Warlpiri Sign Language". Dins BOUISSAC et al. (eds.) (1986), 437-446.
- (1986c): "Current Issues in the Study of Gesture". Dins NESPOULOUS et al. (eds.) (1986), 23-47.
- (1987): "On Gesture: Its Complementary Relationship With Speech". Dins SIEGMAN i FELDSTEIN (eds.) (1987), 65-97.
- (1988a): "How Gestures Can Become Like Words". Dins POYATOS (ed.) (1988), 131-141.
- (1988b): Sign Languages of Aboriginal Australia. Cultural, Semiotic and Communicative Perspectives. Cambridge, Cambridge University Press.
- (ed.) (1981): Nonverbal Communication, Interaction and Gesture. Selection from Semiotica. Mouton, La Haia.
- KENNEDY, G. (1972): A History of Rhetoric. Princeton, Princeton University Press, 3 vols.
- KEY, M.R. (1977): Nonverbal Communication. A Research Guide & Bibliography. Metuchen, Scarecrow.
- (ed.) (1980): The Relationship of Verbal and Nonverbal Communication. La Haia, Mouton.
- (ed.) (1982): Nonverbal Communication Today. Current Research. Berlin, Mouton.
- KING, W.S. (1949): "Hand gestures". Western Folklore 8, 263-264.
- KINSBOURNE, M. (1986): "Brain Organization Underlying Orientation and Gestures: Normal and Pathological Cases". Dins NESPOULOUS et al. (1986), 65-76.
- KIRK, L. i M. BURTON (1976): "Physical versus Semantic Classification of Nonverbal Forms: A Cross-Cultural Experiment". Semiotica 17, 315-338.

- KIRCH, M.S. (1979): "Non-verbal Communication across Cultures". The Modern Language Journal 63, 416-423.
- KLEINPAUL, R. (1888): Sprache ohne Worte. Idee einer allgemeinen Wissenschaft der Sprache. Leipzig, W.Friedrich. Reimpr.: La Haia, Mouton, 1972.
- KLIMA, E. i U. BELLUGI (1979): The Signs of Language. Cambridge, Harvard University Press.
- KNAPP, Mark L. (1978): Nonverbal Communication in Human Interaction. Nova York, Holt, Rinehart & Winston. (2a ed. ampl.; 1a ed., 1972).
- (1980): Essentials of Nonverbal Communication. Nova York, Holt, Rinehart & Winston. [Trad. cast. (parcial): La comunicación no verbal. El cuerpo y el entorno. Barcelona, Paidós, 1982.]
- (1984): "The Study of Nonverbal Behavior vis-à-vis Human Communication Theory". Dins WOLFGANG (ed.) (1984), 15-40.
- KNAPP, M.L., G.R. MILLER (eds.) (1985): Handbook of interpersonal communication. Beverly Hills, Sage.
- KNAPP, Karlfried, W. ENNINGER i A. KNAPP-POTTHOFF (eds.) (1987): Analyzing Intercultural Communication. Berlin, Mouton de Gruyter.
- KNOWLSON, J.R. (1965): "The idea of gesture as a universal language in the XVIIth and XVIIIth centuries". Journal of the History of Ideas 26, 495-508.
- KONEYA, M. (1981): "Unresolved theoretical issues in non-verbal communication". Semiotica 37, 1-14.
- KOSTOLANY, F. (1977): Los gestos. Bilbao, Mensajero. (Original francès: Les gestes. París, Centre d'Etude et de Promotion de la Lecture.)
- KRISTEVA, J. (1968): "Le geste, pratique ou communication?". Langages 10, 48-64.
- KROUT, M.H. (1942): Introduction to Social Psychology. Nova York, Harper. Reimpr. del capítol "Symbolism" dins BOSMAJIAN (ed.) (1971), 15-32.
- KYLE, J.G. i B. WOLL (1985): Sign Language. Cambridge, Cambridge University Press.

- (eds.) (1983): Language in Sign: An International Perspective on Sign Language. Londres, Croom Helm.
- LA BARRE, W. (1947): "The Cultural Basis of Emotions and Gestures". Journal of Personality 16, 49-68.
- (1964): "Paralinguistics, Kinesics and Cultural Anthropology". Dins SEBEOK et al. (eds.) (1964), 191-220.
- LACROIX, J.M. i Y. RIOUX (1978): "La communication non-verbale chez les bilingues". Canadian Journal of Behavioural Sciences 10, 130-140.
- LAMB, W. (1965): Posture and Gesture. Londres, Duckworth.
- (1968): "To make a gesture". 20th Century 176, 30-33.
- LAMEDICA, N. (1982): "Variazioni significative di gesti omologhi in due repertori gestuali dell'Italia meridionale". Bulletino filosofico (Università della Calabria) 1, 97-129.
- LAVIER, J. i S. HUTCHESON (eds.) (1972): Communication in Face to Face Interaction. Selected Readings. Harmondsworth, Penguin.
- LEACH, E. (1972): "The influence of cultural context on non-verbal communication in man". Dins HINDE (ed.) (1972), 315-344.
- LEBRUN, Y. (1985): "Sign Aphasia", Language Sciences 7, 143-153.
- LEITE DE VASCONCELLOS, J. (1925): A figa. Estudo de etnografia comparativa, precedido de algumas palavras a respeito do "sobrenatural" na medicina popular portuguesa. Porto.
- (1938): "A linguagem dos gestos". Mémoires da Academia das Ciências de Lisboa V, 454-491.
- LEROI-GOURHAN, A. (1964-5): Le geste et la parole. I. Technique et langage. II. La mémoire et les rythmes. Paris, A.Michel, 1964 (I) i 1965 (II).
- LIDDELL, S.K. (1980): American Sign Language Syntax. La Haia, Mouton.
- LINDENFELD, J. (1971): "Verbal and nonverbal elements in discourse". Semiotica 3, 224-233.

- (1973): "Affective states and the syntactic structure of speech". Semiotica 8, 368-376.
- (1974): "Syntactic structures and kinesics phenomena in communicative events". Semiotica 12, 81-73.
- LOCK, A. (ed.) (1978): Action, Gesture, and Symbol: The Emergence of Language. Nova York, Academic.
- LOZANO, J., C. PEÑA-MARIN i G. ABRIL (21986): Análisis del discurso. Hacia una semiótica de la interacción textual. Madrid, Cátedra.
- LUCAS, C. et al. (1987): "Bilingualism & Deafness. An Annotated Bibliography". Sign Language Studies 55, 97-139.
- LYONS, J. (1972): "Human Language". Dins HINDE (ed.) (1972), 49-85.
- MacHOVEC, F.J. (1975): Body Talk. Nova York, P. Pauper.
- MALANDRO, L.A. i L.L. BARKER (1983): Nonverbal Communication. Reading, Addison-Wesley.
- MALLERY, G. (1881a): "The Gesture Speech of Man". Proceedings of the American Association for the Advancement of Science, 30, 283-313.
- (1881b) Sign Language among North American Indians (compared with that among other peoples and deaf-mutes). Washington, Annual Reports of the Bureau of American Ethnology. Reimpr.: La Haia, Mouton, 1972.
- (1891): "Greeting by gesture". Popular Science Monthly Feb.-March, 1891, 477-490.
- MARAÑÓN, G. (1937): Psicología del gesto. Santiago de Xile, Cultura.
- MASCARO, J. (1978): Expresión y comunicación no verbal. Metodología y crítica. Tesi doctoral, Universitat de Barcelona.
- (1981): "Notes per a un estudi de la gestualitat catalana". Serra d'Or 259, 25-28.
- (1988): "El cuerpo como texto". Dins Aspectos didácticos de educación física. 2. Saragossa, Universidad de Zaragoza, Instituto de Ciencias de la Educación, 105-128.

- MASSO, R. (1977): "El català no verbal a la TV". Avui 15.II.1977.
- MATHON, C. (1969): "Pour une semiologie du geste en Afrique Occidentale". Semiotica 3, 245-255.
- MAYO, C. i N.M. HENLEY (eds.) (1981): Gender and Nonverbal Behavior. Springer, Nova York.
- MCCORMACK, W.C. i S.A. WURM (eds.) (1976): Language and Man: Anthropological Issues. La Haia, Mouton.
- MCNEILL, D. (1985): "So You Think Gestures Are Nonverbal?". Psychological Review 92, 350-371.
- (1986): "Iconic gestures of children and adults". Semiotica 62, 107-128.
- MEHRABIAN, A. (1972): Nonverbal Communication. Chicago, Aldine.
- MEO-ZILIO, G. (1960a): "Consideraciones generales sobre el lenguaje de los gestos". Boletín de Filología (Universidad de Chile) XII, 225-248.
- (1960b): "Los sonidos avulsivos en el Río de la Plata". Annali dell'Istituto Orientale di Napoli 2, 113-120.
- (1960c): "Sonidos extralingüísticos en el habla rioplatense". Annali dell'Istituto Orientale di Napoli 2, 221-233.
- (1961a): "El lenguaje de los gestos en el Uruguay". Boletín de Filología (Universidad de Chile) XIII, 75-163.
- (1961b): El lenguaje de los gestos en el Río de la Plata. Montevideo.
- (1986): "El lenguaje de los gestos en el dominio hispanófono: comportamientos morfosintácticos y derivacionales". Dins A.D. KOSSOF et al. (eds.): Actas del VIII Congreso de la Asociación Internacional de Hispanistas. Madrid, Istmo, II, 305-315.
- (1987): "Expresiones 'lingüísticas' concomitantes con expresiones gestuales en España e Hispanoamérica". Diálogos hispánicos de Amsterdam 6, 65-79.

- MEO-ZILIO, G. i S. MEJIA (1980-3): Diccionario de gestos. España e Hispanoamérica. Bogotá, Instituto Caro y Cuervo, 2 vols., 1980 (I) i 1983 (II).
- MONAHAN, B. (1983): A Dictionary of Russian Gesture. Ann Arbor, Hermitage.
- MONTAGU, A. i F. MATSON (1979): The Human Connection. Nova York, McGraw-Hill. Trad. cast.: El contacto humano. Barcelona, Paidós, 1983.
- MONTANÉ, M. (1975): "Per una didàctica del llenguatge gestual". Perspectiva Escolar 2, 34-40.
- MORRIS, Charles W. (1946): Sign, Language, and Behavior. Nova York, Prentice-Hall. Trad. cast.: Signos, lenguaje y conducta. Buenos Aires, Losada, 1962.
- MORRIS, Desmond (1971): Intimate Behaviour. Londres, J. Cape. Trad. cast.: Comportamiento íntimo. Esplugues de Llobregat, Plaza & Janés.
- (1977): Manwatching. A Field Guide to Human Behaviour. Londres, J. Cape. Reimpr.: Triad/Granada, 1978. [Trad. cast.: El hombre al desnudo. Un estudio objetivo del comportamiento humano. Barcelona, Nauta, 1980. / El hombre al desnudo. Una guía de campo del comportamiento humano. Barcelona, Orbis, 1988, 4 vols.]
- MORRIS, D., P. COLLET, P. MARSH i M. O'SHAUGHNESSY (1979): Gestures, their origins and distribution. Londres, J. Cape. Reimpr.: Triad/Granada, 1981.
- MUNARI, B. (1963): Supplemento al Dizionario Italiano. Milà, Muggiani.
- NESPOULOUS, J.L. i A.R. LECOURS (1986): "Gestures: Nature and Function". Dins NESPOULOUS et al. (eds.) (1986), 49-62.
- NESPOULOUS, J.L., P. PERRON i A.R. LECOURS (1986): "Introduction". Dins NESPOULOUS et al. (eds.) (1986), 11-20.
- (eds.) (1986): The Biological Foundations of Gestures: Motor and Semiotic Aspects. Hillsdale, L. Erlbaum.
- NIERENBERG, G.I. i H.H. CALERO (1971): How to Read a Person Like a Book; and What to do About it. Nova York, Cornerstone. Trad. cast.: El lenguaje de los gestos. Cómo captar lo que no se dice en una negociación. Barcelona, Hispano Europea, 1976.

- NOLLER, P. (1984): Nonverbal Communication and Marital Interaction. Oxford, Pergamon.
- OLÉRON, P. (1978): Le langage gestuel des sourds: syntaxe et communication. Paris, C.N.R.S.
- OTT, E.A. (1892): How to Gesture. Nova York, Hinds, Noble & Eldridge.
- PAGET, R.A.S. (1946): "Gesture as a Constant Factor in Linguistics". Nature 158, 29.
- PAPAS, W. (1972): Instant greek. Ermioni Argolis, W. Papas (10a ed., 1981).
- PASCUAL, J.A. (1985): "Las ideas de Ortega sobre el lenguaje". Dins R. SENABRE (ed.): El escritor José Ortega y Gasset. Cáceres, 59-79.
- PATTERSON, M.L. (1983): Nonverbal Behavior: A Functional Perspective. Nova York, Springer.
- PAYRATO, L. (1985a): "Comunicació no verbal, tipologies del gest i gest autònom". Anuario de Filología 11, 151-180.
- (1985b): La interferència lingüística. Comentaris català-castellà. Curial-Publicacions de l'Abadía de Montserrat.
- (1988): Català col·loquial. Aspectes de l'ús corrent de la llengua catalana. València, Universitat de València.
- (1989): "Als voltants de la verbalitat". Límits 6, 91-103.
- PEASE, A. (1981): Body Language. How to read others' thoughts by their gestures. North Sydney, Camel. Trad. cast.: El lenguaje del cuerpo. Cómo leer la mente de los otros a través de sus gestos. Buenos Aires, Sudamericana/Planeta, 21986.
- PEI, M. (1950): "Gesture language". Life Magazine, Jan. 9, 79-82.
- PEIRCE, C.S. (1931-5): Collected Papers. Cambridge, Harvard University Press. Trad. cast.: Obra lógico-semiótica. Madrid, Alfaguara, 1987.
- PERELLO, J. i J. FRIGOLA (1987): Lenguaje de signos manuales. Barcelona, Científico-Médica.

- PITRE, G. (1877?): Usi e costumi, credenze e pregiudizi del popolo siciliano. Firenze, s.a., II.
- POECKE, L. Van (1988): "Denotation/connotation and verbal/nonverbal communication". Semiotica 71, 125-151.
- POGGI, I. (1984): "La "mano a borsa": analisi semantica di un gesto emblematico olofrastico". Dins ATTILI i RICCI-BITTI (eds.) (1984), 219-238.
- POTTER, C.F. (1949): "Gestures". Dins M. LEACH (ed.): Standard Dictionary of Folklore, Mythology and Legend. Nova York, 451-453.
- POYATOS, F. (1970a): "Kinésica del español actual". Hispania LIII, 444-452.
- (1970b): "Paralingüística y kinésica: para una teoría del sistema comunicativo en el hablante español". Actas del III Congreso de la Asociación Internacional de Hispanistas. Méjico, 737-750.
- (1972): "Paralenguaje y kinésica del personaje novelesco: nueva perspectiva en el análisis de la narración". Prohemio III, 291-307.
- (1975): "Gesture Inventories: Fieldwork Methodology and Problems". Semiotica 13, 199-227.
- (1976): Man Beyond Words. Theory and Methodology of Nonverbal Communication. Oswego, New York State English Council.
- (1977): "Forms and Functions of Nonverbal Communication in the Novel: A New Perspective of the Author-Character-Reader Relationship". Semiotica 21, 295-338.
- (1980a): "Interactive functions and limitations of verbal and nonverbal behaviors in natural conversation". Semiotica 30, 211-244.
- (1980b): "Man as a Socializing Being. New Integrative and Interdisciplinary Perspectives Through Cultural and Cross-cultural Studies in Non-Verbal Communication". Dins RAFFLER-ENGEL (ed.) (1980), 113-124.
- (1981): "Punctuation as nonverbal communication: Toward an interdisciplinary approach to writing". Semiotica 34, 91-112.

- (1983): New Perspectives in Nonverbal Communication, Studies in Cultural Anthropology, Social Psychology, Linguistics, Literature and Semiotics. Oxford, Pergamon.
- (1985): "Nuevas perspectivas del discurso interactivo a través de los estudios de comunicación no verbal". Actas del Segundo Congreso Nacional de Lingüística Aplicada. A.E.S.L.A., 41-60.
- (1986): "Nonverbal Categories as Personal and Socio-cultural Identifiers. A Model for Social Interaction Research". Dins BOUISSAC et al. (eds.) (1986), 469-525.
- (1988a): "Introduction". Dins POYATOS (ed.) (1988), 1-32.
- (1988b): "New Research Perspectives in Crosscultural Psychology Through Nonverbal Communication Studies". Dins POYATOS (ed.) (1988), 35-69.
- (1988c): "The communicative status of human audible movements: Before and beyond paralanguage". Semiotica 70, 265-300.
- (ed.) (1988): Cross-cultural perspectives in nonverbal communication. Toronto, C.J. Hogrefe.
- PUJADE-RENAUD, C. (1983): Le corps de l'enseignant dans la classe. París, E.S.F.
- RABANALES, a. (1954-5): "La Somatolalia". Boletín de Filología (Universidad de Chile) VIII, 355-378.
- RAFFLER-ENGEL, W. Von (1971): "Cultural Differences in the Acquisition of Nonverbal Behavior". Word 1/2/3, 195-204.
- (1976): "Linguistic and kinesics correlates in code switching". Dins McCORMACK i WURM (eds.) (1976), 269-286.
- (1980): "Developmental Kinesics: the Acquisition of Conversational Nonverbal Behavior". Dins RAFFLER-ENGEL (ed.) (1980), 133-159.
- (1983): The Perception of Nonverbal Behavior in the Career Interview. Amsterdam. J. Benjamins.
- (1986): "The transfer of gestures". Semiotica 62, 129-145.

- (1988): "The Impact of Covert Factors in Cross-Cultural Communication". Dins POYATOS (ed.) (1988), 71-104.
- (ed.) (1980): Aspects of non-verbal behavior. Lisse, Swets & Zeitlinger.
- RECTOR, M. (1986): "Emblems in Brazilian culture". Dins BOUISSAC et al. (eds.) (1986), 447-462.
- (1989): "Representation of Spanish American Gestures". Semiotica 73, 177-181.
- RECTOR, M. i A.R. TRINTA (1985): Comunicaçao nao-verbal: A gestualidade Brasileira. Petrópolis, Vozes.
- REINACH, S. (1924): "L'histoire des gestes". Revue Archéologique 20, 64-79.
- RICCI BITTI, P.E. (1976): "Communication by gestures in south and north italians". Giornale italiano di psicologia III, 117-125.
- RICCI BITTI, P.E. i S. CORTESI (1977): Comportamento Non-verbale e Comunicazione. Bolonya, Il Mulino. Trad. cast.: Comportamiento no verbal y comunicaci3n. Barcelona, G. Gili, 1980.
- RICCI BITTI, P.E., M. ARGYLE i D. GIOVANNINI (1979): "Emotional Arousal and Gestures". Italian Journal of Psychology 1, 59-67.
- RILEY, P. (1976): "Discourse and communicative functions of non-verbal communication". Mélanges Pédagogiques. Université de Nancy II, CRAPEL, 1-18.
- (1979): "Towards a contrastive pragmalinguistics". Papers and Studies in Contrastive Linguistics 10, 57-78. Reimpr. dins J. FISIAK (ed.): Contrastive Linguistics and the Language Teacher. Oxford, Pergamon, 1981, 121-146.
- ROBINS, R.H. (1967): A short history of linguistics. Londres, Longman. Trad. cast.: Breve historia de la lingüística. Madrid, Paraninfo, 31981.
- ROHLFS, G. (1959): "Influence des éléments autochtones sur les langues romanes (Problèmes de géographie linguistique)". Actes du Colloque International de Civilisations, Littératures et Langues Romanes. Bucarest [1960], 240-247.

- ROMEO, L. (1978): "For a medieval history of gesture communication". Sign Language Studies 21, 353-380.
- ROSENFELD, H.M. (1987): "Conversational Control Functions of Nonverbal Behavior". Dins SIEGMAN i FELDSTEIN (eds.) (1987), 563-601.
- ROSENFELD, H.M., M. SHEA i P. GREENBAUM (1978): "Facial Emblems of 'Right' and 'Wrong': Topographical Analysis and Derivation of a Recognition Test". Semiotica 26, 15-34.
- ROSSELL, M. (1930): La Raca. Barcelona, Catalònia.
- RUESCH, J. i W. KEES (1956): Non-Verbal Communication: Notes in the Visual Perception of Human Relations. Berkeley, University of California Press.
- SAINT-JACQUES, B. (1972): "Quelques aspects du langage gestuel en japonais". Dins J.M.C. THOMAS i L. BERNOT (eds.): Langues et Techniques, Nature et Societé. I. Approche Linguistique. París, Klincksieck, 391-394.
- SAITZ, R. i E. CERVENKA (1972): Handbook of Gestures: Colombia and the United States. La Haia, Mouton.
- SANDERS, R.E. (1985): "The interpretation of nonverbals". Semiotica 55, 195-216.
- SCHEFLEN, A.E. i A. SCHEFLEN (1972): Body Language and the Social Order: Communication as Behavioral Control. Englewood Cliffs, Prentice Hall. [Trad. cast.: Lenguaje del cuerpo y orden social. Méjico, Diana, 1976.]
- SCHEGLOFF, E. (1984): "On some gestures' relation to talk". Dins J.M. ATKINSON i J. HERITAGE (eds.): Structures of Social Action. Studies in Conversation Analysis. Cambridge, Cambridge University Press, 286-298.
- SCHERER, K.R. (1982): "Methods of research on vocal communication: paradigms and parameters". Dins SCHERER i EKMAN (eds.) (1982), 136-198.
- (1984): "State of the Art in Vocal Communication: A Partial View". Dins WOLFGANG (ed.) (1984), 41-73.
- SCHERER, K.R. i P. EKMAN (eds.) (1982): Handbook of Methods in Nonverbal Behavior Research. Cambridge, Cambridge University Press.
- SCHERER, K.R. i H.G. WALLBOTT (1985): "Analysis of Nonverbal Behavior". Dins T.A. van DIJK (ed.): Handbook of Dis-

- course Analysis. II. Dimensions of Discourse. Londres, Academic, 199-230.
- SCHIEFELBUSCH, R.L. (ed.) (1980): Nonspeech Language and Communication. Analysis and Intervention. Baltimore, University Park Press.
- SCHIFFRIN, D. (1974): "Handwork as Ceremony: The Case of the Handshake". Semiotica 12, 189-202.
- (1987): "Language, paralinguistic and kinesics: Systems and structures". Semiotica 65, 359-371.
- SCHMITT, J.C. (1978): "Gestus, gesticulatio: Contribution à l'étude du vocabulaire médiéval des gestes". Dins La lexicographie du latin médiéval et ses rapports avec les recherches actuelles sur la civilisation du Moyen Age, Paris, C.N.R.S., 1981.
- (ed.) (1984): Gestures. History and Anthropology 1.
- SCHNELLER, R. (1988): "The Israeli Experience of Cross-cultural Misunderstanding: Insights and Lessons". Dins POYATOS (ed.) (1988), 153-173.
- SCHULER, E.A. (1944): "Y for Victory: A Study in Symbolic Social Control". The Journal of Social Psychology 19, 283-299.
- SHUTER, R. (1977): "A Field Study of Nonverbal Communication in Germany, Italy, and the United States". Communication Monographs 44, 298-305.
- SEARLE, J.R. (1976): "A classification of illocutionary acts". Language in Society 5, 1-23.
- SEBEOK, T.A. (ed.) (1986): Encyclopedic Dictionary of Semiotics. Berlin, Mouton de Gruyter.
- SEBEOK, T.A., A.S. HAYES i M.C. BATESON (eds.) (1964): Approaches to Semiotics. La Haia, Mouton.
- SEBEOK, T.A. i J. UMIKER-SEBEOK (eds.) (1976): Speech Surrogates: Drum and Whistle Systems. La Haia, Mouton, 2 vols.
- SERRANO, S. (1980): Signes, llengua i cultura. Cap a una epistemologia del silenci. Barcelona, Edicions 62.
- SHERZER, J. (1972): "Verbal and non-verbal deixis: the pointed lip gesture among the San Blas Cuna". Language in Society 2, 117-131.

- SIEGMAN, A.W. i B. POPE (eds.) (1972): Studies in Dyadic Communication. Nova York, Pergamon.
- SIEGMAN, A.W. i S. FELDSTEIN (eds.) (1987): Nonverbal behavior and communication. Hillsdale, L. Erlbaum, 2^a ed.
- SIPLE, P. (ed.) (1978): Understanding Language Through Sign Language Research. Nova York, Academic.
- SITTL, K. (1890): Die Gebärden der Griechen und Römer. Leipzig.
- SLAMA-CAZACU, T. (1976): "Nonverbal components in message sequence: 'Mixed syntax'". Dins McCORMACK i WURM (eds.) (1976), 217-227.
- SMITH, W.J., J. CHASE i A.K. LIEBLICH (1974): "Tongue-showing: a facial display of humans and other primates". Semiotica 11, 201-246.
- SOLER, J. (1987): "Un gest val més que mil mots". Xarxa 3, 59-64.
- SOLER-ESPIAUBA, D. (1989): "La comunicació no verbal". Cable 3, 33-38.
- SPARHAWK, C.M. (1978): "Contrastive-Identificational Features of Persian Gesture". Semiotica 24, 49-86.
- STERNBERG, M.L.A. (ed.) (1981): American Sign Language. A Comprehensive Dictionary. Nova York, Harper & Row.
- STOKOE, W.C. (1970a): "Sign language diglossia". Studies in Linguistics 21, 27-41.
- (1970b): The Study of Sign Language. Washington, Center for Applied Linguistics.
- (1972): Semiotics and Human Sign Languages. La Haia, Mouton.
- (1978a): Sign language structure. Silver Springs, Linstok.
- (1978b): "Sign Language versus Spoken Language". Sign Language Studies 18, 69-90.
- (1980): Sign and Culture: A Reader for Students of American Sign Language. Silver Springs, Linstok.

- STOKOE, W.C., D. CASTERLINE i C.G. CRONEBERG (eds.) (1965): A Dictionary of American Sign Language on Linguistics Principles. Washington, Gallaudet College.
- STOKOE, W.C. i R. KUSCHEL (1979): A Field Guide for Sign Language Research. Silver Springs, Linstok.
- STREECK, J. (1988): "The Significance of Gesture: How it is Established". IFrA Papers in Pragmatics 2, 60-83.
- TANNEN, D. i M. SAVILLE-TROIKE (eds.) (1985): Perspectives on silence. Norwood, Albex.
- TAYLOR, A. (1956): "The Shangai Gesture". Folklore Fellowship Communications 166, 1-76.
- THOMAS, A.V. (1941): "L'anthropologie du geste et les proverbes de la terre". Revue anthropologique, Oct.-Dec. 1941, 164-194.
- TOMKINS, W. (1969): Indian Sign Language. Nova York, Dover.
- TORREGO, E. (1971): "Lingüística y cinésica". Revista de Filología Española LIV, 145-159.
- (1974): Aportación al estudio gestual del habla de Madrid. Tesi doctoral, Universidad Complutense, Madrid.
- TRAGER, G.L. (1958): "Paralanguage: a first approximation". Studies in Linguistics 13, 1-12.
- TYLOR, E.B. (1878): Researches into the Early History of Mankind. Londres, J. Murray.
- UMIKER-SEBEOK, J. i T.A. SEBEOK (eds.) (1978): Aboriginal Sign Languages of the Americas and Australia. Nova York, Plenum, 2 vols.
- (eds.) (1987): Monastic Sign Languages. Berlín, Mouton de Gruyter.
- VENDRYES, J. (1923): Le langage. Introduction linguistique à l'histoire. París, La Renaissance. Reed.: París. A. Michel, 1923.
- (1950): "Langage oral et langage par gestes". Journal de Psychologie normale et pathologique 43, 7-33.
- VERON, E. ET AL. (1971): Lenguaje y comunicación social. Buenos Aires, Nueva Visión.

- VOLTERRA, V. (1981): "Gestures, Signs, & Words at Two Years: When does Communication Become Language?". Sign Language Studies 33, 351-362.
- VRUGT, A. i A. KERKSTRA (1984): "Sex differences in non-verbal communication". Semiotica 50, 1-41.
- WASHABAUGH, W. (1986): "The acquisition of communicative skills by the deaf of Providence Island". Semiotica 62, 179-190.
- WATSON, O.M. (1970): Proxemic Behavior. A Cross-Cultural Study. La Haia, Mouton.
- WEISS, P. (1943): "The Social Character of Gestures". The Philosophical Review LII, 182-186.
- WEITZ, S. (ed.) (1979): Nonverbal Communication. Readings with commentary. Nova York, Oxford University Press (2a ed. augm.; 1a ed., 1974).
- WESPI, H.-U. (1949): Die Geste als Ausdrucksform und ihre Beziehungen zur Rede. Darstellung anhand von Beispielen aus der französischen Literatur zwischen 1900 und 1945. Berna, A. Francke.
- WIDDOWSON, H.G. (1978): Teaching Language as Communication. Oxford, Oxford University Press.
- WIEMANN, J.M. i R.P. HARRISON (eds.) (1983): Nonverbal Interaction. Beverly Hills, Sage.
- WIENER, M., S. DEVOE, S. RUBINOW i J. GELLER (1972): "Nonverbal behavior and nonverbal communication". Psychological Review 79, 185-214.
- WILBUR, R. (1979): American Sign Language and Sign Systems. Baltimore, University Park Press.
- WINKIN, Y. (1983): "Esquisse d'une archéologie de la recherche en communication non-verbale". Dins T. BORBÉ (ed.): Semiotics Unfolding. Berlín, Mouton, I, 663-670.
- WOLFF, C. (1945): A psychology of gesture. Londres, Methuen. Trad. cast.: Psicología del gesto. Barcelona, Miracle, 1966.
- (1952): The Hand in Psychological Diagnosis. Nova York, Philosophical Library. Trad. cast.: La mano y su lenguaje. Barcelona, Miracle, 1966.

- WOLFGANG, A. (ed.) (1979): Nonverbal behavior: Applications and cultural implications. Nova York, Academic.
- (ed.) (1984): Nonverbal behavior. Perspectives, applications, intercultural insights. Lewiston, C.J. Hogrefe.
- WUNDT, W. (1900): Völkerpsychologie. I. Die Sprache. Stuttgart. Trad. angl. del capítol 2 a The Language of Gestures. La Haia, Mouton, 1973.
- WYLIE, L. i R. STAFFORD (1977): Beaux Gestes: A Guide to French Body Talk. Cambridge, The Undergraduate Press.
- ZAMORA VICENTE, A. (1983): "Corte de mangas". Dins Homenaje a José Manuel Blecua ofrecido por sus discípulos, colegas y amigos. Madrid, Gredos, 709-713.
- ZIMMERMAN, D. (1982): La sélection non verbale à l'école. Paris, E.S.F.
-